SALAPIIRITUSE
VEDU
EESTIST
SOOME

SALAPIIRITUSEVEDU EESTIST SOOME

Raimo Pullat

Sala-piirituse vedu

EESTIST SOOME

1919—1939

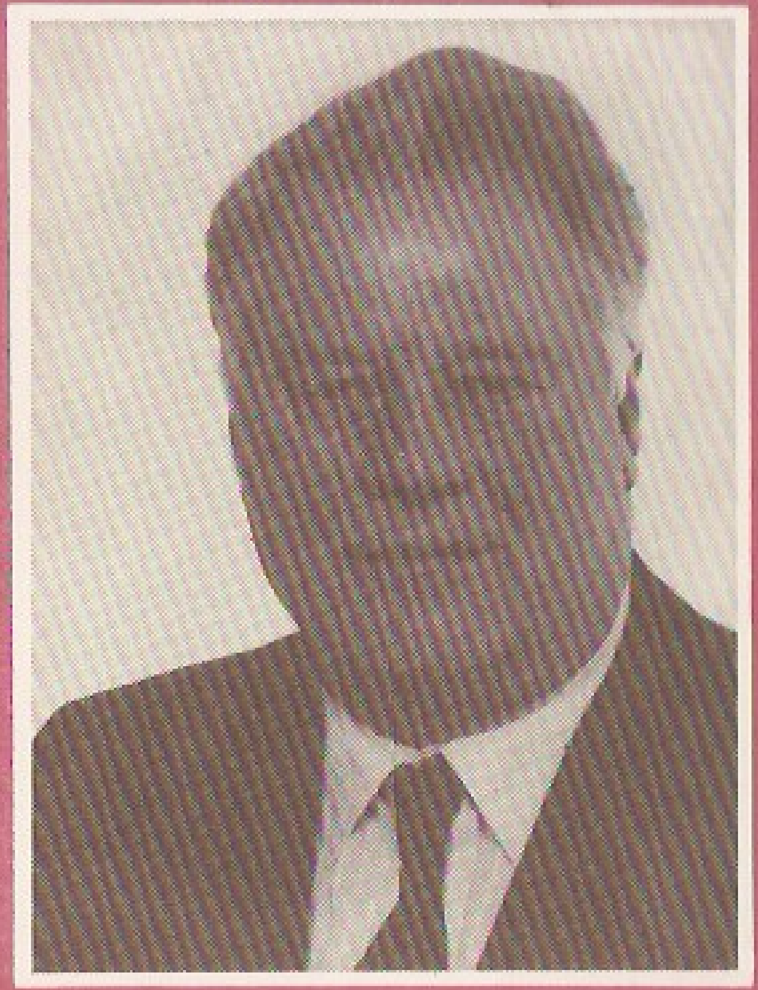

Tavaliselt on nii, et kui midagi ühiskonnas ära keelatakse, siis ikka kujuneb kiht inimesi, kes vihuti asub seda keeldu kohe rikkuma. Salakaubavedu ehk konterbant on ebaseaduslik väliskaubandus. Ta esineb alati siis, kui vaba kaubavahetus riikide vahel on piiratud või keelatud, kui teatud kauba pakkumine ja nõudmine ei ole tasakaalus, kui mingil kaubal on eri maades suur hinnavahe. Oluline on, et salakauba kaal oleks suhteliselt väike ja hind võimalikult kõrge. Tähtsamad salakauba liigid on olnud raha, narkootikumid, väärismetall ja -kivid, medikamendid, keemilised preparaadid, kellad, kuullaagrid, peenmehaanikatooted, relvad, kohv, tee, tubakatooted, lõhnaained ja alkohol. Omaette peatüki salakaubaveo ajaloos on moodustanud (ja on siin-seal veel tänapäevalgi levinud) inimeste konterbant, mis esineb juhul, kui välja- või sisseränne on keelatud. Salakaubaveo peamised ajendid on mingi kauba vähesus, majandusliku kasu saamise soov ning põnevus ja seiklushimu.

Olen püüdnud oma raamatus anda seni kasutamata ulatusliku arhiiviainese alusel üldpildi salapiirituseveost Eestist Soome käesoleva sajandi 20.—30. aastail, vaadeldes seda nähtust mõnevõrra laiemal, peamiselt Läänemeremaade taustal.

Loodan, et see raamat pakub huvi laiale lugejaskonnale ja vahest on õpetlik ka Eesti tänastele juhtidele, et kujundada arukat, rahva huvidest lähtuvat alkoholi- ja tollipoliitikat.

RAIMO PULLAT

SALAPIIRITUSE-VEDU EESTIST SOOME 1919–1939

SAAREKE
Tallinn 1993

© RAIMO PULLAT, 1993

SISUKORD

Saateks 9
Eelkäijaist ja allikaist 11
Sissejuhatus 17
Eesti ja Soome kaubasuhete ajaloost. Eesti Vabariigi alkoholipoliitika 18
1. **Soome keeluseadus ja salapiiritusevedu** 26
Poliitiline taust 26
Keeluseaduse sünd ja tagajärjed 28
Salapiirituseveo algus ja areng (1920-ndad aastad) 32
Salapiiritusevedu 1930-ndail aastail. «Piiritusesõda» jätkub 40
Piiritusemüügifirmad Eestis 43
Kas «viru vesi» või Saksa piiritus? 46
Salapiirituse hind 49
Piiritusevedu võõra lipu all ja muul viisil 52
Ohtlik amet 54
Viinistu seurad 61
Piiritusekuningad 63
Salapiirituseveo geograafia 68
2. **Võitlus salapiirituse vastu. Salapiirituseveo tagajärjed** 76
Salapiiritusevedu kui rahvusvaheline probleem 76
Soome merepiirivalve 82
Kuritegu ja karistus. Korruptsioon 84
Vastastikused kultuurimõjud 91
Kokkuvõte 93
Lisad 96
Viited 108
Kasutatud allikad ja kirjandus 114
Isikuregister 121
Koharegister 124

Mis on olnud, see saab olema,
ja mis on tehtud,
seda tehakse veel —
ei ole midagi uut päikese all!

(Vana Testament, Koguja 1,9)

SAATEKS

«Meie kodurandu uhtuv meri on iidsetest aegadest saadik õpetanud randlasi ennast armastama ja austama. Ta kutsus, meelitas, toitis ning kattis randlast, kuid tõi ka vahest südamevalu ja õudu nii mõnelegi. Ühtlasi õpetas meri rannarahvast riskima. Iga kalur, väljudes kodurannast merele, kalapüügile või mõnele teisele retkele, riskis. Inimene kohaneb kiiresti igasugu olukorraga, samuti jäi kaluril endastmõistetavaks ja igapäevaseks enda ning püüniste ohtupanek. Nii kujunes randlastel omadus, et ohtu ei peetud millekski. Randlast ilma riskita ei saa ette kujutadagi. Nii anti need omadused edasi põlvest põlve. Arvata võib, et juba iidsest ajast peale oli põhjaranniku rahval kokkupuuteid naaberrahva soomlastega, ning oli ka kindlasti mingisugune kaubavahetus olemas . . .»

Nii alustas oma mälestusi elukutseline piiritusevedaja Ludvig Anteplon ehk Andikäspri Ludvi, Viinistu mees, kes oli sündinud 1909. aastal Andikäspri talus. Ta kulutas suure osa oma elust riskantsele salapiirituseveole. Ludvig Anteplon, nagu paljud tema saatusekaaslased, sõitis erinevatel, suurtel ja väikestel paatidel, vahetades peremehi ja lippegi ja kandes vahel ka karistust. Aastaid tagasi olin külas oma headel tuttavatel Kodurandadel Viinistu külas. Vilma Kodurand, endine Viinistu kooli juhataja, andis mulle tema mälestusi lugeda, mida oli kolm küllalt paksu kaustikut. Istusin samas õunapuu alla ja lugesin ühe hingetõmbega need läbi. Jäin mõttesse . . . Kui kanged olid ikka need eesti ja soome meremehed, kalurid ja rannatalupojad, kes ei kartnud ei tuult ega tormi, ei piirivalvesuurtükke ega piirivalvelennukitki. Teenistuse ja igapäevase leiva pärast riskisid nad sageli eluga, olgugi et suur kasu läks mõnikord kellegi teise tasku.

Huvi selle teema vastu oli mul tekkinud tegelikult juba lapsepõlves, kui kuulasin oma isa Nikolai Pullati pajatusi kohalikest piiritusevedajaist ja nende sekeldustest «kuldnokkade» ehk piirivalvuritega. Minu isa oli sündinud Viru rannas ja töötas mehaanikuna Käsmu kuulsate kaptenite Oskar Tiedemanni ja Joost Paadimeistri laevadel, olles enne teeninud aega piirivalves. Võimaluste avanedes võtsin käsile tõsisema uurimistöö Eesti ja Soome arhiivides.

Seadsin endale sihi kirjutada 1920—1930-ndate aastate Eesti—Soome vahelise salapiirituseveo ajalugu. Neid aastaid Soomes on nimetatud ka «piirituseajaks», pirtuaika. Soome jaoks välisuurijana ei pidanud ma otstarbekaks ja kõlbeliseks süveneda keeluseaduse tagajärjel Soome ühiskonnas tekkinud kohati lausa dramaatilistesse sõlmedesse. Täielikult neid vältida polnud siiski võimalik. Oma käsitluses püüdsin olla objektiivne mõlema maa suhtes. Kui suutsin luua piisavalt ülevaatliku ja vähegi haarava pildi sellest värvikast ajalooleheküljest, siis olen rahul. Ühtlasi soovin lugejale öelda, et minu eesmärgiks polnud sugugi ühe või teise konterbandisti «avastamine» ja tagantjärele kompromiteerimine, ent samal ajal pidagem meeles: anonüümset ajalugu pole olemas, ei olnud ka mitte «Läänemere katku» aegu. Kokkuvõttes peaks see kirjatöö katma ühe seni põhjalikumalt uurimata ala Eesti ja Soome ajalookaardil või isegi laiemas kontekstis, sest salapiiritusevedu haaras, nagu tagapool näeme, vähem või rohkem enamikku Läänemeremaid.

Tänan kõiki neid eesti, soome, poola, taani ja saksa kolleege, kes mulle selle teema uurimisel toeks ja abiks olid, eriti Heino Gustavsoni, Oke Jokist, Jorma Kallenautiot, Aino Voolmat, Ilmar Talvet, Seija ja Päiviö Tommilat ning David Pappi. Eraldi tänan riigiettevõtet «Liviko» ja Soome Alkoholiuurimise fondi.

23. juuni 1991

EELKÄIJAIST JA ALLIKAIST

Loomulikult ei tekkinud minu uurimus tühjale kohale, kuigi salapiirituseveo ajalugu Eestis ja Soomes on seni kirjutamata.

Kõige suuremad teened Eesti alkoholitootmise ja -kaubanduse ajaloo uurimisel on kahtlemata **O. Ibiusel**, kes on kirjutanud monograafia *Alkoholi ajalugu Eestis*, I—II (Tartu, 1969—1971, käsikiri Eesti Teaduste Akadeemia raamatukogus). Kitsamal teemal uurimusi Eesti piiritusetootmise kohta on **H. Gustavsonil**: *Tootmiskoondise «Liviko» ajalugu kuni 1944. a.* I osa: *Ettevõtted Tallinnas;* II osa: *Perifeersed piiritusetehased ja Tallinna peenviinatööstuse vanemad ettevõtted.* Tln., 1979; *Endise Lagedi mõisa piiritusevabriku ajaloost.* Tln., 1982; *Piiritusevabrikutest Kostiveres ja Maardus.* Tln., 1984; *Andmeid Rägavere piiritusevabrikust.* Tln., 1985; *Kolga mõisa piiritusevabrik ja pruulihoone.* Tln., 1985 (kõik masinakirjas). Otseselt piiritusekonterbanti on käsitlenud **A. Lüüs** — *Salapiirituse vedu merepiiril ja võitlemine selle vastu* (Piirivalve 1922—1932. [Tln., 1932]). Valitsusasutuste meetmetest salakaubaveo piiramiseks võime lugeda väljaande «Valitsusasutuste tegevus» rubriigist «Salakaubitsemise tõkestamine» (1918—1934, ilm. Tln., 1934, lk. 228—230; 1934/35, ilm. 1935, lk. 102; 1935/36, ilm. 1936, lk. 105; 1936/37, ilm. 1938, lk. 98; 1937/38, ilm. 1938, lk. 99; 1938/39, ilm. 1939, lk. 99). Statistiliseks aluseks käesolevale tööle on olnud **V. Tederi** *Viinatarvituse ulatuse ennustusi 1926.—36. a.* (Konjunktuur, 1936, nr 18(5), lk. 342—346) ja **P. Sõrmuse** *Alkoholijookide toodang ja tarvitamine 1934—1938* (Eesti Statistika, 1939, nr. 207 (2), lk. 92—99).

Teatavasti piiritles salapiiritusevastase võitluse tsooni Soome lahel rahvusvaheline Läänemeremaade konverents Helsingis 1925. a., mis võttis vastu ka vastava konventsiooni. Pärast Teist maailmasõda pole see rahvusvaheline leping kodu-Eesti õigusteadlaste poolt käsitlemist leidnud. Sellele faktile juhtis tähelepanu **A. Taska** oma kriitilises retsensioonis A. Uustali monograafiale «Rahvusvaheline õigus» (Tln., 1984) — *Õigusteaduslikke mõtteid* (Lund, 1989, lk. 250). **A. Piibu** raamatus «Rahvusvaheline õigus» (Trt., 1936) on nimetatud lepingul peatutud (lk. 361). Eksiilis on **A. Taska** sulest ilmunud monograafia «Die Grenzen des Küstenmeeres Estlands» (Lund, 1974), kus on alkoholi sala-

veole pühendatud omaette paragrahv (*Die Zone Bekämpfung des Alkoholschmuggels,* lk. 57—62) ja on analüüsitud ka 1925. a. Helsingi konventsiooni.

Põhjalikuma ülevaate Soome kaubandusest Eesti sadamates 19. sajandi viimastest kümnenditest kuni Esimese maailmasõjani on andnud oma sellepealkirjalises raamatus **T. Püvi** (Tln., 1990).

Viimased paar aastat on kaasa toonud huvi tõusu ajaloo marginaalsete probleemide vastu. Nii on ajakirjanduses ilmunud mitmeid lühemaid artikleid ka salapiirituseveost ja sellega levinud kultuurimõjudest: **J. Sammet**, *Piiritusevedu — hasartmäng täispangale* (Pilk, 1990, nr. 10 ja 11); **H. Elstrok**, *Oh seda piirituse-janti* (Pilk, 1990, nr. 10); *Viimased «saaremehed» Viru rannas* (Pilk, 1990, nr. 2); **O. Rüüt**, *Salakaubandusest salapiirituseveoni* (Viru Sõna, 1990, 9. ja 16. august).

Publitseeritud allikaist tõstaksin esile Riigikogu protokollide ja «Riigi Teataja» sarju.

Kuna salapiiritusevedajad, kes teolt tabati, jõudsid enamasti kohtupinki, siis on vaadeldud kohtumaterjale, peamiselt Tallinna-Haapsalu Rahukogu fondist nr. 1357, mida säilitatakse Eesti Riigiarhiivis. Mõned piiritusevedajate asjad jõudsid ka Riigikohtusse (f. 1356). Kohtumaterjalid annavad võimaluse jälgida konkreetse ebaõnnestunud piirituseveo lõppvaatust. Läbi on töötatud veel järgmised fondid: Rahaministeerium (f. 20), Välisministeeriumi lepingute ala (f. 957), Eesti saatkond Helsingis (f. 1582), Tolli Peavalitsus (f. 4695), Kaubandus-Tööstusministeerium (f. 73), Viru Maavalitsus (f. 3138), Majandusministeeriumi Maksude Valitsus (f. 72) ja Tallinna Harju Maksuamet (f. 1009). Vastupidi Soome Sotsiaalministeeriumi karskusosakonna fondile pakkus Eesti Ajalooarhiivi Eesti Karskusliidu oma (f. 2389) vähe.

Lisaks arhiiviainesele on rohkesti kasutatud selleaegset Eesti ajakirjandust, kus peegeldus ettevõtlike ja julgete randlaste illegaalne tegevus küllalt laialdaselt («Vaba Maa», «Saarlane» jt.). Huvitavaid taustandmeid sain suulistest ja kirjalikest mälestustest, mis aitasid vähendada ajalist distantsi kirjutaja ja möödunud sündmuste vahel.

Samuti on kasutatud Eesti Teaduste Akadeemia Fr. R. Kreutzwaldi nimelise Kirjandusmuuseumi käsikirjade osakonnas säilitatavat ajaloolist traditsiooni, mis on kogutud enne 1940. aastat Eesti põhjaranniku kihelkondadest. Lisa pakkusid Emakeele Seltsi murdekorrespondentide üleskirjutused (ESKT) Keele ja Kirjanduse Instituudis ning kogutud mälestused Eesti Rahva Muuseumis.

Erakordselt huvitavat materjali kujutavad endast endiste salapiiritusevedajate Viinistu meeste **Ludvig Anteploni, Julius Külvsaare, Tõnis Kaini** ja **Johannes Piibemanni** kirjalikud mälestused (mitu kaustikut), mille koopiad on käesoleva kirjatöö autori valduses. Ka on kogutud Viinistu meestelt suulisi mälestusi. Eriti väärivad märkimist **J. Külvsaare** ja **E. Lilheina** pajatused. Neist

ilmnes mitte ainult piirituseveo keerukus, vaid ka selle soodne mõju Viinistu küla kultuurilisele edenemisele. Üht-teist huvitavat sain ka endiselt Hara elanikult õpetaja **Sinaida Kanneselt.*** Siinkohal tänan ka David Pappi Stockholmist, kes lubas mul tutvuda oma merenduse ajaloo alase kartoteegiga ja kinkis mulle mõned rootsi salapiiritusevedajate mälestused ja fotod.

Soome historiograafia on käsitletava probleemistiku osas Eesti omast rikkam. Juba 1929. a. avaldas **G. Ehrnrooth** sisuka monograafia alkoholi tootmisest, müügist, tarbimisest ja sellekohastest seadustest enne ja pärast keeluseaduse kehtestamist — *Alkoholikysymys uudessa valaistuksessa: Mietelmiä paloviina- eli alkoholilainsäädännöstä, alkoholijuomain valmistuksesta, myynnistä ja kulutuksesta maassamme ennen ja jälkeen kieltolain toimeentulon* (Helsingi). Ingliskeelse ülevaate keeluseaduse aastaist Soomes on kirjutanud **M. A. Sakari Sariola** (*Prohibition in Finland 1919—1932. Its Background and Consequences* // Quarterly Journal of Studies on Alkohol, 15 (1954), lk. 476—490). Temalt pärinevad andmed, et esimesel keeluaastal pidas Soome piirivalve kinni 8000 l smugeldatud piiritust, 1920. a. juba 110 000 ja 1924. a. 520 000 l (lk. 483). Keeluseaduse probleemidele on pühendatud ka **V. Kalliokose** ja **J. T. Hyvöse** juurdlev artikkel *Kieltolakiajan kokemukset kolmen vuosikymmenen takaa,* ilm. ajakirjas «Alkoholipolitiikka», 1962, nr. 1, lk. 51—59, mis näitab, kuidas Soome parteid kasutasid keeluseadust oma poliitilistes huvides. Autorid rõhutavad, et selle seaduse tagajärjel tekkis uus kuriteoliik — keeluseadusevastane kriminaalkuritegu. **E. J. Immonen** analüüsib oma artiklis *Toiminta väkijuomien salakuljetusta vastaan kieltolain aikana* (Alkoholikysymys, 1965, nr. 2, lk. 73—79) valitsuse meetmeid salapiirituseveo vastu keeluseaduse kehtides. Keeluseadust ja selle kohta Soome parteide poliitilises võitluses käsitleb ka **J. Kallenautio** väitekiri *Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana,* ilm. «Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja» sarjas nr. 31 1979. a. Jyväskyläs, mis annab lühiülevaate ka salapiirituseveost. **T. Hyvärinen** on vaadelnud, tuginedes peamiselt trükistele, keeluseadust ja selle kehtimise aegset Soome välispoliitikat (*Kieltolaki ja ulkopolitiikka v. 1919—1932,* Tampere ülikooli kirjastus, 1969). Kaks sisukat lühiuurimust on avaldanud **V. Verkko** — *Kieltolaki ja väkijuomalaki rikollisuuden vaikuttavina tekijöinä* (Komiteanmietintö, 1946, nr. 7, lk. 401—432), mis käsitleb keeluseadust ja vägijoogiseadust kui kuritegevuse faktoreid, ning *Väkijuomalainsäädännön vaikutuksista rikollisuuteen* (Helsingi, 1942, separaat «Alkoholiliikkeen Aikakauskirja» numbreist 1—5, lk. 1—77), mis samuti keskendub vägijoogiseaduse seostele

* *Salapiiritusevedu on leidnud kajastamist ka eesti kirjanike H. Sergo ja A. Kasemaa teostes ning mängufilmis «Kire lained», kus mängis kaasa itaalia filminäitleja Ita Rina. Välisvõtted toimusid sündmuspaigal Hara rannas. Soomes on tehtud sel teemal kaks mängufilmi: «Varsovan laulu» ning «VMV-6». Soome ilukirjanduses on see ainestik leidnud korduvalt kasutamist.*

kuritegevusega. Nimetagem ka **V. Voionmaa** artiklit *Alkoholin salakuljetus ja taistelu sitä vastaan* (Sosiaalinen Aikakauskirja, 1924, nr. 1, lk. 1—14) ning **N. Liakka** kirjutist *Helsingin sopimus alkoholijuomain salakuljetuksen ehkäisemiseksi* (samas ajakirjas, 1926, nr. 2, lk. 89—100); Niilo Liakka oli Soome Sotsiaalministeeriumi karskusosakonna juhataja aastail 1920—1929. **U. Tuominen** on analüüsinud keeluseaduse läbikukkumise põhjusi — *Miksi kieltolaki epäonnistui?* // Alkoholikysymys, 1947, nr. 1, lk. 1—15.

Soome piirivalve ajaloost on kirjutanud eriuurimuse **U. Peltoniemi, K. Säteri** ja **I. Karjavainen** — *Rajavartiolaitos 1919—1969*, Mikkeli, 1969. Soome poolt on vaadelnud lõunanaabrite alkoholipoliitikat **V. Karpio** artiklis *Eestin alkoholipolitiikka* (Kieltolakiliiton kirjaisia, III. Helsingi, 1923). Huvipakkuv on **K. Mäkelä** väitekiri *Alkoholitutkimus ja alkoholipolitiikka* (1971). 1987. a. valmis Turu ülikoolis **Tarja Nykäsel** proseminaritöö *Spriin salakuljetus autoilla Turun ja Porin läänissä 1928—1932*, mis heidab uut valgust salaalkoholi levikule sisemaal.

Märkigem ka laiemale lugejaskonnale mõeldud raamatuid ja lühemaid kirjutisi. Põnev on **I. Jyläskoski** *Pirtusta Suomemme rannoilla* (Helsingi, 1927), teos piiritusesõjast Soomes, üldtuntud on **R. Ahtokari** väike raamat keeluseadusest *Pirtua, pirtua...* (Porvoo; Helsingi, [1937]). Nimetagem ka mälestusi: *Matkan varrelta. Pääjohtaja Wille Poppiuksen muistelmia* (Helsingi, 1937; Wilhelm Gabriel Poppius oli aastail 1918—1935 Soome Tollivalitsuse ülem); **Alkoth Niska** *Seikkailujani* (Lahti, 1931), kus legendaarne piiritusekuningas viib meid salapiiritusevedajate maailma; *Kosti Vasan elämätarina jatkuu*, II (Apu, 43/66, lk. 24—70), mille on kirja pannud **E. Helminen.**

Mõningal määral olen kasutanud ka Soome ajalehtedes ilmunud artikleid. Seda tööd kergendas «Alko» raamatukogu lahke töötaja Ritva Linko. Kasutasin ka Soome sotsiaalpoliitilisi ajakirju: «Sosiaalinen Aikakauskirja» 1919—1940, «Alkoholipolitiikka» 1932—1940 jm. Palju andsid vaatlusaluse teema jaoks erinevad Soome riikliku statistika sarjad: *Suomen Virallinen Tilasto (SVT) XXIII: Oikeustilasto 76: Rikollisuus*. Helsingi, 1939; *SVT XXXII: Sosiaalisia erikoistutkimuksia, 6: Kieltolakirikokset; SVT XXXII, 7: Kieltolakitiedustelu v. 1923*. Helsingi, 1925.

Kuna see uurimisteema on seotud ka juriidiliste probleemidega, siis on läbi töötatud veel õigusajaloolisi publitseeritud allikaid, nagu näiteks Soome seadustekogud *(Suomen asetuskokoelma)* 1919, 1922, Soome lepingud välisriikidega (*Suomen sopimukset vieraitten valtioitten kanssa*, 1925, 1926) ja parlamendi istungite protokollid (*Valtiopäivien pöytä- ja asiakirjat*) aastaist 1921—1933.

Salapiirituseveo arhiivimaterjalid on koondunud suures osas Soome Riigiarhiivi, *Valtionarkisto*'sse (VA). Nimetatud keskarhiivis pakkusid kõige enam teavet järgmised fondid: tollivalitsuse arhiiv, eriti sarjad Hk ja EM, kus on statistilist informatsiooni

salapiirituseveost ja piirituse konfiskeerimisest, samuti Soome Eesti saadiku (1921—1923) Emil Erkki Reijose paberid. Huvipakkuv oli ka endise Soome välisministri (1919—1922, 1936—1938) ning Soome suursaadiku Rahvasteliidus (1927—1940), ka Soome saadikuna Eestis tegutsenud (1923—1927), piiririikide poliitika Soome-poolse arhitekti Rudolf Holsti fond, kust saab lisaandmeid selle kohta, kuidas Soome valitsus, Välisministeerium ja Tallinna saatkond püüdsid mõjutada Eesti valitsust otsustavamalt võitlema salapiiritusevedajate vastu, kuidas nad kogusid informatsiooni salapiirituseveo kohta Eestis jne. Peab ütlema, et R. Holsti oli Eesti Vabariigi välispoliitika suhtes objektiivne.

Suhteliselt palju on säilinud salapiirituseveo kohta materjali Sotsiaalministeeriumi karskusosakonna arhiivis.

Kõrgemate riigiasutuste tööd kontrollis Soomes õiguskantsler, kelle fond säilib samuti Soome Riigiarhiivis ja sisaldab mõndagi huvitavat piiritusekonterbandi uurijale.

Soome Välisministeeriumi arhiivist (UM) olen kasutanud peamiselt Tallinna saatkonna raportite ja konterbanti puutuvate materjalide sarju. Läbi on vaadatud ka Soome Danzigi peakonsulaadi ja Kieli konsulaadi arhivaalid (UM, Fb 53 : 32, 53 Danzig). Paneb imestama, et igatahes nimetatud materjalide põhjal puudub Danzigi peakonsulaadi aastaaruandeis üldse sõna «salapiiritus». Ometi pidi ju peakonsul teadma, et suur osa Danzigi piiritusest veeti Soome! Ka teave Kieli konsulaadist on äärmiselt napp.

Sõjaarhiivis (*Sota-arkisto*, SA) uurisin läbi merepiirivalve (*Merivartiolaitos*, MVL) Põhjalahe piirkonna arhiivi aastaist 1930—1939, mis andis hea ülevaate selle vajaliku sõjalise organisatsiooni tegevusest võitluses konterbandistidega. Selle arhiivifondi tähtsus on eriti suur, kuna need materjalid on ainsad, mis on selle organisatsiooni tegevusest säilinud.

Oulu maakonnaarhiivis (OMA) töötasin läbi Oulu läänivalitsuse läänikantselei fondis Hb : 9 säilinud maahärrade aastaaruanded aastaist 1919—1930. Konterbandi üksikjuhtumeid leidsin Kemi, Oulu ja Tornio tolli toimikutest samas Oulu maakonnaarhiivis. Nendes toimikutes on registreeritud tolliametnike poolt merel, rannas, rongis, autodes jm. konfiskeeritud salakaup (enamasti suhkur, tubakas ja konjak). Tollivalve päevaraamatutes on salapiiritusest vähe juttu. Ühtlasi töötasin läbi ka Kemi, Oulu ja Tornio ringkonnakohtute ja nimismeeste protokollid ning päevaraamatud.

Kasutasin ka Vaasa maakonnaarhiivi (VMA) materjale, nimelt Vaasa läänivalitsuse läänikantselei arhiivis Di : 1 säilinud maahärra aastaaruandeid, kust leidsin hinnanguid keeluseaduse täitmise ja salapiirituseveo olukorrale läänis.

Mikkeli maakonnaarhiivis (MMA) leiduvad loovutatud alade nimismeeste sarjad pakkusid oodatust palju vähem, vaid üksikuid fakte salapiirituse ostust ja hoidmisest ning vähesel määral ka

vahelejäämisest salapiirituseveol, kusjuures tegemist on enamasti tühiste kogustega.

Huvipakkuvad olid ka Tollimuuseumi materjalid, peamiselt Soome tolli aastaaruanded salapiirituseveo kohta.

Hindamatu väärtusega on Helsingis asuva *Suomen Museovirasto* etnograafiatoimkonna poolt 1973. aastal kogutud sisukas ankeetmaterjal teemal «Keeluseadus 1919—1932». Selles on üle 7000 lehekülje mälestusi, mis on vormistatud vastustena kahekümnele küsimusele (MV : PA). Analoogilist materjali sisaldavad keeluseadusele pühendatud Turu ja Kotka ümbruse elanike küsitluse sarjad, mida säilitatakse Riigiarhiivis (*Historiallisten seurojen muistitietotoimikunnan arkisto, kansio 18: Haastatelusarja kieltolakiajastu (Turku, Kotka)*).

Kymenlaakso maakonnamuuseumis on 1964. aastal lindistatud hulgaliselt mälestusi, ent salapiirituseveost on siin väga vähe juttu. Huvitavam oli Torniolaakso maakonnamuuseumi kogutud materjal.

Nagu öeldud, on Soome-poolse kirjanduse ja arhiivainese maht Eestiga võrreldes tunduvalt suurem, mida minule eraldatud aja lühiduse tõttu polnud võimalik täies ulatuses kasutada.

Poola ja Saksa piirituse osatähtsuse selgitamiseks töötasin Varssavis läbi vaid *Archiwum Akt Nowych*'i (AAN) kaks fondi: Poola Helsingi saatkond ja Poola Välisministeerium. Tulevikus, kui on aega ja võimalust, tuleks spetsiaalselt uurida Danzigi, Hamburgi ja Kieli osa Kesk-Euroopa salapiirituse veos Soome ja teistesse Skandinaaviamaadesse.

SISSEJUHATUS

Tavaliselt on nii, et kui midagi ühiskonnas ära keelatakse, siis ikka kujuneb kiht inimesi, kes vihuti asub seda keeldu kohe rikkuma. Salakaubavedu ehk konterbant (salakuljetus *ehk* jobbaus, joppaus *soome k.;* Schmuggel *ehk* Schleichhandel *saksa k.;* smuggling *inglise k.;* contrebande *ehk* smoglage *prantsuse k.) on ebaseaduslik väliskaubandus. (1) Ta esineb seal, kus vaba kaubavahetus riikide vahel on piiratud või keelatud, kus teatud kauba pakkumine ja nõudmine ei ole tasakaalus, kus hinnapoliitikas esineb hälbeid. Alati ja igal pool, kus tuleb ette kauba sisse-, läbi- või väljaveo piiranguid, levib riikidevahelisel piiril konterbant. Maailmaajaloos on laiemalt tuntud oopiumikonterbant Hiinas, laialdane nn.* bootlegger'*ite* alkoholi-salakaubavedu ja -müük Ameerika Ühendriikides. Oluline on see, et salakauba kaal oleks suhteliselt väike ja hind võimalikult kõrge. Tähtsamad salakauba liigid on olnud raha, narkootikumid, väärismetall ja -kivid, medikamendid, keemilised preparaadid, kellad, kuullaagrid, peenmehhaanikatooted, kohv, tee, tubakatooted, parfüüm ja alkohol. Omaette peatüki salakaubaveo ajaloos on moodustanud inimeste konterbant (on siin-seal levinud veel tänapäevalgi), mis tekib juhul, kui välja- või sisseränne on keelatud. Salakaubavedu esineb ka siis, kui mingil kaubal on eri maades suur hinnavahe, näiteks kohvil, tubakatooteil ja alkoholil. Salakaubaveo peamised ajendid on mingi kauba vähesus, majandusliku kasu saamise soov ning põnevus ja seiklushimu.*

Ajapikku kujunevad kindlad salakaubaveoteed üle mägede, mööda jõgesid, soid ja metsi. Salakaupa veetakse üle merede ja lahtede, kasutatakse ka õhuteed. Areneb välja salakaubaveo organisatsioon ja korraldus. Suurkonterbandiga tegelevad banded, suured inimrühmad, väikekonterbanti harrastavad üksikisikud. Tähtsamad salakaubaveo juhid omandavad kangelase oreooli. Kesk-Euroopas nimetati neid läinud sajandil mõnikord isegi Robin Hoodideks. 1754. aastal tõi Savoiast Prantsusmaale suurtes kogustes tubakat legendaarne Mandrin. Veneetsias levis müüt kuulsast konterbandistist Maltempost ja Ülem-Austrias Ratzigerist. (2)

* *bootlegger* = alkoholiga salakaubitseja

Salakaubaveo tulemusena formeerub importkaupade must turg. Kui mustal turul on hind madalam kui riiklikus kaubanduses, siis leiab aset turu lõhenemine.

Erinevalt kasutatakse salakaubaveost saadavaid tulusid. Kui Läänemeremaades, ka Eestis ja Soomes konterbandiga tegelnud isikud investeerisid oma kasumi peamiselt laevadesse ja kiirpaatidesse, kinnisvarasse ja tööstusse ning kaubandusse, siis Ameerika Ühendriikide konterbandistid paigutasid salapiirituseveost saadud tulu ka narkootikumide hankimisse ja müüki, mängupõrgutesse ja pordumajadesse. Ebaseaduslikust tegevusest saadud raha võimaldas osta ära kohaliku võimu esindajaid. Korruptsioon Eesti ja Soome politseis sai alguse just Soome keeluseaduse aegu. Ameerika Ühendriikide tasemel maffia ei tekkinud siin üksnes seetõttu, et raha liikus tunduvalt vähem.

Eri maade salakaubaveo ajaloost on ilmnenud, et konterbandistide suure armee tõttu lähevad riigile kaduma tuhanded töökäed tööstuses, põllumajanduses, merenduses-kalanduses ja teeninduses.

Ükski riik pole suutnud sõda salakaubavedajatega võita. Konterbandile on õnnestunud piir panna vaid siis, kui riik on ise rahuldanud oma alamate vajaduse teatud defitsiitse kauba järele või on täielikult sulgenud piirid. (3) Sama võib öelda ka Eesti ja Soome vahelise salapiirituseveo kohta.

Lõpetaksime selle põgusa sissejuhatuse ainesse väikese looga, mis leidis aset küll keeluseaduse aegu, kuid niisama hästi võiks sobida ka tänapäeva.

Soome ehitusmeister Kylä-Tuomola oli sõitmas Pariisi ehitusnäitusele. Kolleeg ehitusmeister Lamminen küsis temalt: «Kas sa võtad ka naise Prantsusmaale kaasa?» Kylä-Tuomola vastas: «Kas sa võtad viina kaasa, kui lähed Eestisse?» (4)

EESTI JA SOOME KAUBASUHETE AJALOOST. EESTI VABARIIGI ALKOHOLIPOLIITIKA

Suhted Soome lahe lõuna- ja põhjaranniku elanike vahel ulatuvad kaugesse minevikku. Juba aastal 1320 liikus Soome lõunarannikul Padise kloostri munki, kes olid hankinud maavaldusi Uusimaa lääni lääneosas, eeskätt Kirkkonummi ja Inkoo alal. Nad olid saanud neile aladele patronaažiõiguse. (5) Läinud sajandil rajas rahvusliku liikumise tõusulaine silla ka kahe sugulasrahva tihedamateks kultuurikontaktideks.

Juba keskajal kujunes välja vahetuskaubandus, kliiring ehk sõbrakaubandus. K. Vilkuna järgi oli eestlaste-soomlaste sõbrakaubandus (*sepralaitos*) alanud 13. sajandil, kui Soome lahe põhjaranniku kesk- ja idapoolne osa sai püsiasustuse. (6) Kalastus oli lahe saarterikkal põhjakaldal palju tulukam. Seepärast käisid minevikus ka eestlased seal silku püüdmas. Eestis, nagu teada, edenes aga maaviljelus paremini. Seega oli põhja- ja lõunaranniku tootmisalade vahel selge erinevus. Aastail 1842—1853 saabus Soomest Eesti randa kokku 1479 kaluripaati kaupa vahetama. (7) Eriti palju käis Eestis Lääne-Uusimaa talupoegi. Tenholast ja Inkoost veeti Tallinna halge, samuti ka Kemiöst. Silku toodi eelkõige Korppoost ja Kumlingest. Tähtsad püügikohad asusid ka Föglö ja Nauvo saarestikus. (8) «Soomlastele viidud rukkeid, kartuleid, kapsaid, kaalikaid ja humalaid. Soomlasilt vastu saadud silku, sigureid, naelu, tuletikke, soola,» mäletab L. Viimre Kadrina kihelkonnast. (9)

Illegaalne kaubandus oli rannas alati olnud ja mingid seadused polnud suutnud seda täielikult tõkestada. Tavaõiguse järgi peeti igasugust merest saadavat tulu õigeks asjaks. Salakaubaveo põhjustasid tollipiirangud. «Vanasti toodi kõik tarbeasjad Soomest, mida peeti paremaks kui omi... Pää salakaubaained olid siis sool ja piiritus...,» teadis Leida Rebane Kuusalust. (10) Salajane soolavedu Soomest oli levinud eriti pärast Krimmi sõda, kui soola hind tõusis. (11) Soolaga salakaubitsemine kestis 1873. aastani, mil korrastati Eesti soolatoll. Soola veeti siia peaaegu kõigist rannaäärsetest Soome linnadest. (12) Siit aga saatsid mõisad salaja piiritust Soome. Juba 1850. aastal veeti sinna 1/4 Eesti piiritusetoodangust, mõnikord läinud terved voorid. (13) Esimese maailmasõja ajal veeti Soomest Eestisse salakaubana peamiselt tuletikke. (14)

Eesti ja Soome vahel polnud läinud sajandil mingeid tollilepinguid. Küll aga sõlmiti 1835., 1858. ja 1897. a. kaubanduslepingud Soome ja Venemaa vahel, mis andsid ühtlasi kaubandusõiguse Eesti väikestele sadamatele, kus oli arendatud traditsioonilist talupojakaubandust. Sisuliselt oli see tollita välja- ja sisseveo õigus. (15)

Eesti Vabariigi algaastail, alates 1918, kestis salakaubavedu

Tabel 1

SALAKAUBA TABAMISE JUHUD EESTIS AASTAIL 1919—1922*

Kauba liik	1919	1920	1921	1922
Paberossid, tubakas	35	27	21	—
Riided	12	5	4	4
Pudukaup	11	11	—	—
Tikud	5	3	2	—
Piiritus	1	3	16	6
Puskar	9	6	—	—

* *Lüüs, A. Salapiirituse vedu merepiiril ja võitlemine selle vastu // Piirivalve 1922—1932. Tln., 1932, lk. 43.*

edasi ja ilmselt isegi laienes, sest Vabadussõda põhjustas kaupade puuduse. Väliskaubandus oli korraldamata. Neil aastail olid peamisteks Eestisse sisseveetavateks salakaupadeks tubakas ja tubakasaadused, riided, pudukaubad ja tikud. Aastail 1900—1914 ja taas alates 1918. aastast kehtis Eestis riigi viinamonopol.

1920. aastate algul taandusid Eesti ja Soome illegaalses kaubavahetuses teised artiklid tahaplaanile ning tõusis järsult esile piiritus. Kui palju piiritust Eestist ja hiljem Poolast, Saksamaalt, Lätist, Leedust ja Tšehhoslovakkiast keeluseaduse aegu Soome smugeldati, on raske täpselt kindlaks määrata. (16) Püüame sellele küsimusele edaspidi meie kasutuses olevate allikate valgusel siiski vastata.

EESTI JA SOOME KAUBANDUSSUHTED 20.—30. AASTAIL. Nagu teada, olid nii Eesti kui Soome kahe maailmasõja vahel eelkõige põllumajanduslikud maad, mis avaldus nii ühiskondlikus tööjaotuses kui ka toodangu struktuuris. *Ca* $^2/_3$ rahvastikust oli seotud põllumajandusliku tootmisega. Alles 1930-ndate aastate lõpul hakkas selle osatähtsus kogutoodangus vähenema. 1920. aastal elas Soomes 3,15 milj. ja 1940. aasta lõpul 3,7 milj. inimest. Eestis oli 1920.aastal 1,05 milj., aga 1. jaanuaril 1939 1,134 milj. inimest. (17) Linnarahvastiku osatähtsus Soome rahvastikus oli 1920. aastal 16,1% ja 1940. aastal 26,8%, Eestis 1922. aastal 28,4% ja 1939. aastal 33,7%. (18)

Transpordiolud paranesid mõlemal maal. Soomes pikenesid raudteeliinid 4000 kilomeetrilt 1920. aastal 5900 kilomeetrile 1939. aastal. Eestis oli 1919. aastal riigiraudtee peateede pikkus 793,9 km ja 1935. aastal juba 1446,6 km. (19) 1938/1939. aastal veeti Eestis reisijatest raudteel 67,2%, autobussidega 32,1% ja laevadel 0,7%. (20) Ka Soomes kasvas sõidu- ja veoautode ning samuti busside arv. Arenes laevaliiklus nii sisevetel kui merel. Seega muutus nii Eestis kui Soomes ühiskond neil aastail palju mobiilsemaks. Pea igast maakolkast oli võimalik sõita, kuigi mitte nii mugavalt kui tänapäeval, suhteliselt kiiresti kõigisse linnalistesse keskustesse. Loomulikult kergendas see ka salapiiritusevedu.

Enne, kui asuda illegaalse alkoholikaubanduse käsitlemisele, peatugem veel Eesti ja Soome vahelisel legaalsel kaubandusel, mis looks aluse esimese paremaks mõistmiseks. Kuulub ju salapiirituseveod nii või teisiti väliskaubanduse suurde süsteemi, moodustades rahaliselt kohati küllaltki olulise osa kaubanduse üldmahust.

Pärast 1917. aastat vähenes järsult nii Eesti kui Soome väliskaubandus Venemaaga. Kahe maailmasõja vahel oli mõlema riigi tähtsaim ekspordimaa Inglismaa ja impordimaa Saksamaa. (21) Esimese maailmasõja ja iseseisvumise tulemusena tekkis Eesti tööstuses ja kaubanduses sõotuks uus konjunktuur. Väliskaubanduse bilanss oli selgelt passiivne 1923. aastal, muidu vahelduv.

Passiivse bilansi tekkimist põhjustas osa eraettevõtjate krediteerimine, mille abil osteti enamasti välismaalt kaupu. (22) Väliskaubanduskäibe kasv ületas tunduvalt nii tööstus- kui põllumajandustoodangu kasvu, mis tähendas välissidemete osatähtsuse suurenemist Eesti majanduse struktuuris ja arengus. Mis puutub valmistoodangu legaalsesse eksporti, siis tuleb rõhutada selle struktuuri suurt ebaühtlust, kaupade nomenklatuur oli lai.

Majanduslikke suhteid välisriikidega korraldati Eestis kuni 1931. aastani kaubanduslepingute ja tollipoliitikaga. Eesti tollindust reguleeris põhiliselt «Tolliseadustik», mis kehtestati Riigikogu poolt 7. märtsil 1923. (23) Aja jooksul tehti selles mõningaid muudatusi.

Teistes Euroopa riikides kehtisid minimaal- ja maksimaaltollitariifid, kusjuures esimesi rakendati nende maade suhtes, kus oli sarnane tolliseadus ja kuhu sooviti oma kaupa müüa. Eestis kehtestati minimaal- ja maksimaaltollitariif alles 1928. aastal, kuna varem polnud see otstarbekas, sest kaubalepinguid oli vähe ja need sisaldasid enamsoodustusi niikuinii. Endine tariif jäi kehtima minimaaltariifina ja maksimaaltariif tuletati sellest 50%-lise kõrgendusega. Uus minimaal- ja maksimaaltariif kinnitati 1931. aastal. (24) Väliskaubandust juhtis Eestis peamiselt Majandusministeerium, kes reguleeris ka tolliasjandust. 1. oktoobril 1938 alustas ministeeriumi juures tööd kaubanduskomitee, kes hakkas ühtlasi väljastama litsentse ja reguleerima valuutaküsimusi. (25)

Varem eksporditi Eestist Soome peamiselt siin jahvatatud Vene vilja. Iseseisvumise järel Eesti ja Soome vaheline kaubandus laienes. Esimene kaubandusleping sõlmiti 29. oktoobril 1921, mis määratles kogu legaalse kaubanduse struktuuri ja kulu kahe naabri vahel: sisse- ja väljaveo, nomenklatuuri, soodustused jms. (26) Tollivabalt toodi Eestisse silku, koduloomi, hobuseid, puitu, rohuseemet, tänavasillutuskive, tselluloosi, ehituskive. *Vice versa* viidi tollivabalt Soome hobuseid, veiseid, seemneid, kartuleid, sigurit, õunu, küttepuid, kipsi, kaminakive, kaalium- ja naatriumsulfaati. Piiratud tollimaksu alla kuulusid sellised Soome kaubad nagu nahk, klaasi- ja keemiatooted, rauakaubad, lõng, masinad, aparaadid, köied ja paberitooted. Eesti kaupadest võis soodustatud tolliga Soome viia masinaid, sealhulgas elektrimasinaid, ja lupja. Eesti kalakonservide, seebi ja iõhnaõlide eest tuli maksta vaid kuni 25% ettenähtud tollist. (27)

1920-ndate aastate algul veeti Eestist Soome peamiselt lina, vilja, kartuleid, juurvilja, elusloomi ja loomaliha, mis moodustasid $^3/_4$ ekspordist. Aastail 1927—1929 langes Eesti väljaveos põllumajandustoodete osatähtsus ning tõusis tsemendi ja telliste osakaal.

1931. a. 11. aprilli uue kaubandus- ja laevanduslepinguga, mis sõlmiti Tallinnas ja astus jõusse alles 21. septembril 1934, muutus vastastikune tollipoliitika teatud määral rangemaks. (28)

Eesti põllumajandustoodetel (kartul, kartulijahu, puuvili, või) tõsteti tolli. Ka Eesti pool viis sisse teatud piirangud senise tollivaba Soome impordi suhtes.*

1930. aastate lõpul veeti Eestist välja peamiselt seemnevilja, näiteks rukkisordi «Sangaste» seemet, mis levis hästi Lõuna-Soomes. Eksporditi ka n.-ö. traditsioonilist kaupa nagu lina, liha, kartulid, õunad, hobused.

Soome ekspordis tõusis paberi ja papi osatähtsus. Kasvas ka masinate, metalli, lõhkeaine, klaasi- ja kummitoodete väljaveo maht. (29)

Soome—Eesti kaubanduse bilanss oli Soomele, v. a. kriisiaastad, negatiivne. Poola Tallinna saadik W. Przesmycki teatab 12. veebruaril 1936 oma Välisministeeriumile Soome Tallinna saadiku memorandumist, kus nõuti 1934. aasta 5. juuli Soome—Eesti kaubalepingu revideerimist, sest Eesti eksport Soome moodustas 6 557 000 Ekr. ja Soome eksport Eestisse vaid 2 664 700 Ekr. Soome nõudis oma ekspordi suurendamist Eestisse 75% võrra. (30) Lisaks sellele põhjustas salapiiritusevedu Soome valuuta voolamist Eestisse.

Vaadeldaval perioodil jätkus ikka veel sõbrakaubandus. Suursaare elanik Volmari Porkka on kirjeldanud ühte Eesti-reisi elavalt: «Kui jaanipäev ukse ees ja kalad kudenud, hakatakse end Eesti-sõitudele sättima. Kähku puhastatakse ja tõrvatakse paadid — seal nad siis uhkeldavad, oodates helkival merepinnal. Kui ettevalmistused ühel pool, passid peos ja nädalane toiduports valmis pandud, tõstetakse silgutünnid paatidesse ning mehed-naised võtavad oma kohad sisse. Nooremad ja vanemad jäetakse tavaliselt koju. Et igal perel pole oma paati, sõidab Eesti «sõpru» tervitama vahel mitme pere rahvas üheskoos. Ülelahesõidul siis on näha, kelle paat kõige väledam. Kes esimesena päral, see on õige mees. Kõige rohkem kiputakse Toolsesse, kus juba igiaegadest olnud Soome saarlaste ja eestlaste kaubavahetuskoht. (Suursaarelt tuldi aga ka Kundasse ja Narva kanti. — *Autori märkus.*) Kui siis Eesti rannarahvalt saadi kaugemalgi teada, et sadamasse on jõudnud «saartemehed» silgulaariga, algas suur eestlaste tulv randa kaupa tegema.» (31) Soomlased andsid kala sageli võlgu, saades sügisel eestlastelt vilja ja kartuleid vastu. Ilmselt lõi selline usaldusvahekord randlaste vahel ka aluse sellele, et keeluseaduse aegu andsid soomlased eestlastest konterbandistidele suuri summasid võlgu, saades hiljem raha katteks Saksa või Poola piiritust vastavalt tehtud kaubale. 1932. aastal lubas Eesti toll tuua Soome saarlastel Eestist isiku kohta tollita 150 kg jahu või rukist ja 400 kg kartuleid. (32) Nagu hiljem näeme, tegelesid lavansaarlased ja suursaarlased innukalt ka

* *1922. ja 1931. a. Eesti—Soome kaubalepingutes mindi salakaubanduse probleemist mööda. 1931. a. 11. aprilli lepingu lõpp-protokoll keelas sisuliselt Eesti põllumajandustoodete ja Soome soolasilgu üksikmüügi rannas, vt. Riigi Teataja, 21. september 1934, nr. 78, art. 650.*

salapiirituseveoga. Suursaarel vedasid salapiiritust peamiselt Kiiski küla elanikud. Suurküla elanikud ei pidanud seda tegevust õigeks. Ja tollgi asus lähedal. (33) Tütarsaartelt toodi Eesti randa peamiselt soolasilku, 1937. aastal näiteks 178 754 kg. (34) Sealt toodi ka merepõhjast korjatud ümaraid tänavasillutuskive. (35) Tütarsaared olevat olnud veel selle poolest kuulsad, et saare rahvas ei olevat tegelnud salapiirituseveoga. Saarel elas *ca* 500 inimest ja kõik nad olnud keeluseaduse poolt. (36) Ent on ka teistsuguseid andmeid: et kogu saare rahvas tegelnud salapiirituseveoga ja et ainult kahe inimese suhtes polnud asi selge, need olnud kirikuõpetaja ja nimismees. (37) Tütarsaarlastel puudusid ka kallid kiirpaadid, kuna raha oli vähe. Mehed tõid salapiiritust vaid oma tarbeks.

EESTI VABARIIGI ALKOHOLIPOLIITIKA. Vaadeldava teema seisukohalt on oluline peatuda ka Eesti riigi alkoholipoliitikal.

Sõja tõttu kehtestati Eestis viinamüügil tšekisüsteem. Asutava Kogu poolt vastuvõetud seadusega lubati Eestis alkoholi müüki 1920. aastast peale. Eestis tarvitati keskmiselt aastas, kui kõikides jookides sisalduv alkohol puhtaks piirituseks ümber arvutada, 3 000 000 l piiritust, mis ühe inimese kohta tegi *ca* 3 l. Alkohoolsete jookide eest anti aastas välja ümmarguselt 20 milj. krooni, seega 20 krooni hingelt. Avaliku korra ja rahu rikkumise pärast peeti aastas kinni 12 000 inimest. Viin põhjustas korrupt-

Karskuse pühal.

[illegible]

«*Vaba Maa*», 4. mai 1924. „Elagu, need suured helded härrad, kes meile isegi karskuse pühal wõimaldawad wiimsed wiletsad pennid kõrtsi jätta!"

siooni majandus- ja ühiskondlikus elus. Viinast saadud raha läks küll riigi ja omavalitsusasutuste kassasse, kuid teisest küljest suurenesid kulutused korrakaitsele. (38) 1. jaanuaril 1926 lasti müügile vabaviin. Seda põhjustasid spekulatsioon tšekkide ja viinaga ning puskariajamine maal. Ühtlasi tõsteti joogipiirituse ja viina hinda *ca* 11%. Eesmärgiks oli pidurdada viinavõtmist ja saada suuremat finantskasu. Viina tarbimine kasvas 1926. a. 12% ja tulud sellest 25%. 1928. a. reguleeriti taas viina hinda tõusu suunas keskmiselt 17%. Tulemuseks saavutati viinatarbimise langus 1% võrra, tulud tõusid aga 13%. Järgmisel aastal lisati viinahinnale nn. omavalitsusmaks, mis koos tariifimuudatustega tõstis viina poehinda ligi 8%. Siitpeale hakkas viina tarbimine langema, mis kestis 1933. aastani. Kuna viina hind oli liiga kõrge, siis selle ost vähenes ja aeti rohkem puskarit. Kui 1933. a. alandati viina hinda keskmiselt 11%, siis hakati taas viina rohkem ostma, tõusid ka tulud. 1934. a. kasvas müük 20% ja järgmisel aastal veel 14%. Viinamüügi tulud jõudsid soovitud tasemele — 12 milj. kroonini aastas. (39)

Vabariigi algul loodeti suurt tulu piirituse väljaveost. 1928. aastal müüdi Eesti piiritust 32 563 478 kraadi 15 201 587 krooni väärtuses, 1929. aastal tunduvalt vähem: 29 383 811 kraadi 14 289 930 krooni eest ja 1930. aastal olid vastavad arvud 26 031 963 ja 12 454 625. (40) Piiritusemüügist saadav tulu moodustas Eesti Vabariigi eelarvest *ca* 15%. 1. aprillist kuni 22. detsembrini 1932 veeti Eestist legaalselt piiritust Soome 2 262 006,9 liitrit 468 572,05 Eesti krooni eest. (41) Kuid Eesti piiritus ei suutnud hinna poolest võistelda Saksa ja Ungari piiritusega. Seepärast müüdi 30-ndate aastateni eksporditav piiritus hoopis salakaubavedajaile (85% müüdavast piiritusest — *R. P.*), kes seda smugeldasid edasi Soome, Rootsi ja koguni tagasi Eestisse (!). (42) Selle nähtuse ulatusest räägib seegi, et 1923. aastal konfiskeeriti seda Eestis 410 711 liitrit (ehk 81,3% Soomes samal aastal konfiskeeritud salapiirituse mahust). (43)

Jätkus ka piirituse müük Venemaale. 1922. aastal müüdi piiril 200 000 l piiritust, mis toimetati edasi Pihkvasse ja Peterburi. 1923. a. loobus Eesti Rahaministeerium otsesidemeist konterbandistidega, kes tegutsesid Venemaa piiril. Tegelikult salavedu jätkus. Valitsus müüs nüüd kontsessiooni miljoni liitri piirituse müügiks eraisikule G. Linquistile, kes pidi kindlustama, et märjuke ei voolaks Eestisse tagasi. Piiritust müüdi G. Linquistile 70 marka liiter. Osa sellest piiritusest tuli ikkagi Eestisse. J. Valge andmeil realiseeriti Venemaale aastail 1921—1924 mitu head rongitäit piiritust just piiril asuvate kaubapunktide kaudu. Tema arvates moodustas see kogus pisut vähem kui poole kogu Eesti piirituseekspordist. (44)

Enne ilmasõda, 1913—1914 töötas Eestis 283 piiritusevabrikut. Piirituse valmistamiseks kasutati peamiselt kartulit. Tähtsaim alkoholi töötlev ettevõte oli Tallinna Piiritusevabrikantide Ühisuse «Rosen ja Ko» piiritusevabrik Tallinnas Merepuistee 15 (praegu 6), asutatud 1876. Vabrik tegeles peamiselt toorpiirituse puhastamisega. Heino Gustavsoni andmeil oli Roseni vabrikul 1921. aastal koostöö 57 piiritusevabrikuga Eestis, Kartuliühingute Liidul aga 73 piiritusevabrikuga. 1921. aastal oli Eestis üldse 177 toorpiiritusevabrikut ja aasta hiljem juba 199.

Likööri- ja napsivabrikuid oli 1924. aastal 7. Välisturule saadeti peamiselt «Rootsi punšši» ja «Kümmelit». Tallinnas oli koguni eraldi «Rootsi punši» vabrik «Calorica» (asut. 1921). (45) Olgu märgitud, et punšši tarvitasid eelkõige Soome rootslased vastlateegu hernesupi juurde.

Eestisse veeti salapiiritust sisse umbes 2—2,5 milj. kraadi, s. o. 250 000—313 000 liitrit aastas. Arvestades riigi kasu joogipiirituse iga kraadi pealt umbes 40 senti, oli riigi kahju salakaubaveo tõttu *ca* 800 000—1 000 000 krooni aastas. Ent kasumit saadi ka eksportdiks müüdud piirituselt, mis Eestisse tagasi valgus. Loomulikult oleks salapiirituse müüki piiranud riigipiirituse hinna alandamine, mis oleks tähendanud aga kasumi vähenemist.

Pärast Soome keeluseaduse kaotamist 1932, samuti Saksamaa sõjaks ettevalmistumisega paranesid ka Eesti heakvaliteedilise piirituse turuvõimalused. Aastail 1938—1940 läks juba 50% piiritusetoodangust raja taha. (46)

Ametlikule statistikale tuginedes võib tuua arvulise ülevaate Eesti piiritusemüügist aastail 1921—1939 (liitrites). (47)

	Siseturul	Välisturul
1921—1925	4 026 260	1 269 460
1926—1930	3 698 420	157 700
1931—1935	3 070 380	1 233 040
1936—1939	4 024 237	2 458 181

Müük siseturul sõltus rahva ostujõust, ent ka salapiirituse impordist ja puskariajamisest.

Esimese maailmasõja järgseil aastail ei olnud piirituse tootmine Eestis eriti tasuv. Aastas alkoholist saadav tulu moodustas riigi tuludest aga ikkagi 12—22%. (48) Näeme, et 1925. aastaks oli piirituse ekspordi maht kõvasti vähenenud, kuid näiteks 1925. aastal sai riik piiritusemonopolist puhaskasu 700 milj. marka. Sellest 80% saadi viina müügist. (49)

Viina tarbimine oli 1920-ndail aastail 10% suurem kui enne sõda, õlle tarbimine aga langes. Viina oli vabalt saada. 1925. aastal kulus Eestis elaniku kohta viina $6^2/_3$ l, õlut 11,4 l (Taanis viina $2^3/_4$ l ja õlut 80 l). Selline oli piirituse legaalne realiseerimine Eestis.

1. SOOME KEELUSEADUS JA SALAPIIRITUSEVEDU

POLIITILINE TAUST

Nagu hiljem näeme, mõjutas Soomes 1919. aastal vastuvõetud keeluseadus Soome ning Eesti vahelisi välispoliitilisi suhteid, millele on tähelepanu juhtinud ka soome ajaloolased. (50) Seetõttu peatugemgi lühidalt naaberriikide poliitiliste suhete põhimomentidel.

Kui 1917. aasta oktoobris toimus Petrogradis bolševistlik revolutsioon, kuulutas Soome Senat mõne aja pärast julge otsusega Soome iseseisvaks vabariigiks. Senati otsusega ühines Eduskund 6. detsembril 1917. Peatselt iseseisvus ka Eesti: 24. veebruaril 1918 avaldati «Eesti iseseisvuse manifest», millega loodi ametlikult Eesti Vabariik. Kahel sugulasrahval olid tekkinud omad suveräänsed riigid. Kui Eestile oli Soome iseseisvuse algaastail välismaa number üks, siis Eesti Soomele mitte. Aino Kallas on öelnud, et soomlastel oli eestlaste suhtes suuruskompleks ja eestlastel soomlaste suhtes omakorda alaväärsuskompleks. (51) Välispoliitilise olukorra tegi mõlema jaoks keeruliseks nende riikide geopoliitiline asend, mille tõttu nad olid suurriikide, eelkõige Venemaa ja Saksamaa huviväljas, mis paratamatult mõjutas ka omavahelisi suhteid. Eesti—Soome ametlikes välispoliitilistes suhetes ilmnes 1920—1930-ndail aastail, et mitte alati ei ole veri veest paksem. Samal ajal püsis ja süvenes kahe rahva omavaheline sõprus ja läbikäimine.

Pärast 1917. aastat soovis Soome valitsus säilitada *status quo*'d Läänemere kallastel. Eestis hellitati 1918. aastast kuni 1921. aasta alguseni lootusi Eesti—Soome liidu sõlmimiseks. Kui Eesti oleks asunud Soomest kaugemal, oleks viimane ilmselt meelsasti poliitiliselt liitunud Eestiga. Eesti polkovnik Paul Lill nägi Soomes sõjalis-poliitilise lepingu sõlmimiseks palju vaeva. Ta propageeris isegi ideed, et sõjaline konflikt Venemaa ja piiririikide vahel olevat möödapääsmatu. (52)

Soome parteid suhtusid asjasse erinevalt. Soome ja Balti riikide liidust Poola osavõtul olid huvitatud peamiselt keskerakonnad — Rahvuslik Eduerakond ja Maaliit. Parempoolsed parteid — Rootsi Rahvapartei ja Rahvuslik Keskerakond — pooldasid Rootsi—Saksa suunda ning suhtusid Balti riikidesse jahedalt. (53) Juba 1920. aastal tegutses Soomes kolm saksa organisatsiooni: *Deutscher Verein, Deutsch-Finnischer Verein* ja *Finnlands Kämpfer*. Esimene oli monarhistliku sisuga. Teine loodi pärast sõda 1918. aastal saksa ohvitseridest ja soome germanofiilidest, ühtekokku oli selles organisatsioonis 500 liiget. Organisatsiooni presidendi toolil istus W. Ruin, auliikmed olid von der Goltz, Hindenburg, Ludendorff ning mitmed ülikooliõppejõud. Kolmas organisatsioon tegeles Saksa mõju tugevdamisega Soome armees. (54) Aprillis 1923. aastal leidis aset von der Goltzi külaskäik Soome ja sama aasta suvel järgnes Saksa sõjalaevade visiit. (55)

Soome orientatsioon Saksamaale ei meeldinud sugugi Poolale, kelle saatkond Helsingis jälgis pingsalt Saksamaa tegevust Soomes.

Balti liidu vastased Soomes olid arvamisel, et Balti riigid ei suuda häda korral Soomele märkimisväärset sõjalist toetust anda. Seoses ülestõusuga Karjalas 1922. aastal asusid parempoolsed küll ajutiselt pooldama Balti liidu ideed. Eesti valitsus astus samme Karjala ülestõusu toetamiseks nii aineliselt kui ka diplomaatiliselt, pärast seda kui ülestõusnute delegatsioon käis Eesti Helsingi saadiku O. Kallase juures abi palumas. (56) Eesti valitsus lootis selle toetusega tõmmata Soome enda poole.

16.—17. jaanuaril 1925 toimus Helsingi konverents, mis pidi Soome poliitiliselt siduma Poola, Läti ja Eestiga. Sellise lepinguni siiski ei jõutud. Kirjutati alla vaid vahekohtuleping. (57) Suure liidu asemel moodustus 12. septembril 1934 Eesti, Läti ja Leedu poliitiline liit.

1920-ndail aastail seisis Eesti suure Balti liidu loomise eest, kuna ta oli sellest eluliselt huvitatud. Soome välispoliitilise kompassi nõel kõikus Saksa ja NSV Liidu mõjusfääris Balti riikide ja Skandinaavia vahel, kaldudes enam viimase poole. (58) Aastakümne lõpus üritas Soome hoida suhteid nii Saksamaa kui NSV Liiduga, lootes säilitada erapooletust. (59) On arvatud, et väikeriikidest Taani kartis Saksat, Soome Venet, Norra ei kartnud kedagi ja Rootsi ei suutnud otsustada, keda karta. (60)

Baltimaade olemasolu oli vaid õnnetule Poola riigile tähtis. See oli ka ainuke riik maailmas, kes Eestit selgelt toetas. Eesti ja Läti olid Poolale teatud kaitsevööndiks põhjas. Teised riigid, sealhulgas Soome, hoidsid Eestist rõhutatult eemale. Saksamaa ja Nõukogude diplomaatia lõid kiilu Soome—Eesti suhetesse, rõhutades pidevalt Eesti ja Soome erinevat olukorda. Suurriigid andsid diplomaatilisi kanaleid pidi Soomele mõista, et Baltikumi iseseisvus on õrn ja ajutine nähtus. (61)

Soome oli seisukohal, et Baltimaad ja Poola jäävad eelseisvas sõjas Nõukogude Liidu ja Saksamaa vahel paratamatult jalgu. Selles oli Soome riigimeestel õigus, ent Soome realistlik neutraliteedipoliitika viis ühtlasi selleni, et meie põhjanaaber jäi tugeva ja suure idanaabri vastu õige pea üksi. Molotovi—Ribbentropi pakt mõjutas oluliselt ka Soome saatust.

Soome riigi välispoliitika tõrjuv hoiak Eesti suhtes peegeldus

Eesti valitsuse suhtumises salapiirituseveosse soome rahvale õnnetu keeluseaduse aegu. Eesti valitsuse alkoholiideoloogias seisid moraal ja poliitika teatud määral lahus. Seepärast on mõistetav ka Eesti valitsuse vaatamine läbi sõrmede piiritusekonterbandile Soome lahel, Läänemerel ja Põhjalahel. Sellist teatud valitsusringkondade vaatenurka toetas ajuti riigi majanduslik olukord ja mõnikord ka isikliku kasu saamise huvid.

Keeluseaduseaegne salapiiritusevedu Eestist Soome igatahes teravdas kahe naaberriigi poliitilisi suhteid. Soome valitsus ja diplomaatia kasutasid oskuslikult piiritusekonterbanti avaldamaks välispoliitilist survet Eestile, tuletades Eesti valitsusele meelde selle Soomele nii traagilise nähtuse ebamoraalsust.

Soome keeluseadus ei sündinud aga üleöö.

KEELUSEADUSE SÜND JA TAGAJÄRJED

Peame teadma, et Soome oli *ca* 150 aastat tagasi suurim alkoholitarbija Euroopas. Soome tänapäeva alkoholipoliitika uurijate arvates on soomlaste rohke joomise üheks peapõhjuseks raske ajalugu. (62) Energilise karskustöö ja koduviina valmistamise keelu (1865) tulemusel muutus ta aga karskeimaks maaks. 19. saj. lõpul kehtestati Soomes nn. kohalik keeluõigus: suleti kõik alkoholimüügikohad maal, linnades seati viina müügil sisse erisüsteem. Ent ometi levis alkoholism taas. Jõuti arusaamisele, et isegi maksimaalse karskustööga pole lootust kõiki inimesi alkoholi pruukimisest eemal hoida.

1905. aasta revolutsioon mõjutas ka alkoholiseadusandlust Soomes. Alkoholikeeluseaduse vastuvõtmise vajaduse tõstsid üles sotsiaaldemokraadid. Nendega ühinesid kõik Soome parteid. 31. oktoobril 1907 kiitis Eduskund esimest korda üldkeeluseaduse heaks, mis leidis ajakirjanduses positiivset vastuvõttu. «Uusi Suometar» oli arvamisel, et ühtegi Eduskunna otsust pole soome rahvas oodanud nii pingsalt ja suure südameröõmuga kui seda. (63) 1908. aastal hakati valitsusringkondades arutama, kuidas jätta alkoholi tootmise ja impordi õigus ainult riigile. Senati aruteludel oli poolt- ja vastuhääli. Eduskund kinnitas oma toetust keeluseadusele veel 1909., 1911. ja 1919. aastal. Vene Ajutine Valitsus sanktsioneeris selle 29. mail 1917 ja määras jõustumise kahe aasta pärast. Sellega oli Soome astunud otsustava sammu alkoholivaba kultuuri poole. (64) 1917. a. septembrist kehtis ajutine alkoholikeeld. Ajutise Valitsuse seaduse 2. paragrahv lubas tuua alkoholi Soome vaid meditsiiniliseks, tehniliseks ja teaduslikuks tarbeks, alkoholi valmistamine ja import oli riigi monopol. (65)

Keeluseadus võeti Soome parlamendis vastu 1. juunil 1919. Soome valitsuse eesotsas oli tollal Kaarlo Castrén. Seadus andis riigile piirituse valmistamise, säilitamise ja impordi ainuõiguse. Seadus puudutas üksnes etüülalkoholi (enam kui 2% +15 °C juures), piirangud ei käinud denatureeritud alkoholi kohta.

Soome keeluseadus oli üks maailma esimesi täielikke vägijoogikeeluseadusi. Tema esmakordse parlamendis heakskiidu ja tegeliku jõusseastumise vahele jäi tervelt 12 aastat. 1907. aastal toimiti suure aate nimel. Pärast seda leidsid Euroopas aset aga suured sündmused: Esimene maailmasõda, Vene revolutsioon, kodusõda, nälg. Soome rahva mentaliteet muutus, tasakaalukas moraal asendus ühepäeva-elulaadiga. (66) Rahvas tegelikult ei toetanud seda seadust enam. Veelgi rohkem, seda asuti kohe rikkuma. Alkoholi tarbimine kasvas, sagenesid kuriteod ja vägivallaaktid. Seaduse kaunis mõte ja tegelikkus olid jõudnud konflikti. 1922. aastal keeluseadust karmistati, nähes alkoholi salaveo puhul ette rangemaid karistusi. (67)

Keeluseaduse vastuvõtmisega jagunes Soome ühiskond kaheks — seaduse pooldajaiks ja vastasteks. Tähtsamad keeluseaduse eest võitlejad olid Väinö Voionmaa, Matti Helenius-Seppälä, Vihtori Karpio ja Sigfrid Sirenius, kes tegutsesid aktiivselt nii Soomes kui välismaal. Eriline koht oli sotsiaalminister Santeri Alkiol, kelle initsiatiivil loodi 26. oktoobril 1919 Keeluseaduseliit.

1920-ndate aastate algul oli keeluseaduse vastaste rühm väike, suurenes aga seaduse ebapopulaarsuse tõusuga. Tuntuim tegelane selles rühmas oli professor Allan Serlachius. (68)

Keeluseadus läks Soomele kalliks maksma. Rannavalve finantseerimiseks arvestati 60 milj. ja muudeks kuludeks 30 milj. Smk aastas. (69) Soome valdadest suudeti hästi valvata siiski vaid 32%. (70)

Keeluseaduse aegu levis joomine Soomes kohutavalt. Soome uurija Ehrnroothi andmeil kasvas alkoholitarbimine 300%. (71) Jõi ka haritlaskond, jõid õigusemõistjad: politsei, nimismehed, jõid rikkad ja vaesed. Isegi paljud naised ja lapsed mürgitasid ennast piiritusega. Suurenes kuritegevus. (72) Raha ja võim olid trogarite ehk piiritusevedajate käes. Mõned nimismehedki kartsid neid. Minister Voionmaa nurises Eduskunnas, et seadus kaitsvat trogareid, aga mitte Soome ühiskonda. (73) Seaduse austamine lakkas. Politsei andmeil oli keeluseaduse rikkujaid 1919. aastal 5274, 1920. aastal 10 561, 1921. aastal 11 028, 1922. aastal 12 802, 1927. aastal 27 229 ja 1928. aastal 28 769 (74), kellest suur osa mõisteti ka alamkohtus süüdi, näiteks 1928. aastal 22 901 konterbandisti (lisa 1). Hakati kõnelema keeluseaduse tühistamisest.

Ühel parlamendi erakorralisel istungjärgul 1932. aastal seoses uue vägijoogiseaduse ettevalmistamisega öeldi otse välja, et keeluseaduse kogemus on olnud täiesti negatiivne ning salapiirituseveddu pole olnud võimalik takistada ja piiritusekaubanduse tulu on kõik läinud kriminaalsetele elementidele, mitte riigikassasse.

Euroopas polnud ühtegi teist riiki peale Islandi, kus kehtinuks ligilähedaltki nii täielik keeluseadus.* Seetõttu tungis alkoholisalakaubandus intensiivselt Soome ühiskonda. See levis ka sügavale sisemaale. Soomes teenis alkoholimüügiga leiba 100 000 inimest.

Keeluseaduse aegu kaotas riik olulise sissetulekuallika alkoholimaksu näol. Salapiiritusevedu avaldas negatiivset mõju Soome majandusele, peamiselt valuutapoliitikale ja väliskaubandusbilansile. On arvatud, et Soomest läks Eestisse ja teistesse riikidesse 400—500 milj. marka aastas. (76)

Juba 1923. aastal oli 96,2% politseiametnikest seisukohal, et keeluseadust austatakse vähem kui varasemaid vastavaid seadusi. (77)

Võitlus keeluseaduse poolt ja vastu Soomes oli 1920-ndail aastail äge. Oli selge, et pärast selle tühistamist ei saanud loota salapiirituseveo kohesele lakkamisele, kuid selle vähenemist võis siiski uskuda, kas või Norra näite põhjal, kus keeluseadus tühistati 1927. aastal ja konterbant hakkas kohe vähenema: 1923. aastal konfiskeeriti puhast piiritust seal 611 000 l, 1924. aastal — 243 000 l, 1925. a. — 89 000 l, 1926. a. — 119 000 l, 1927. aastal — 63 000 l ja 1928. aastal 49 000 liitrit. Järgmisel aastal olukord paranes veelgi. (78)

1931. aasta lõpus J. E. Sunila valitsuse aegu hääletas soome rahvas keeluseaduse maha ja nõudis kõigi alkoholsete jookide müügi vabakslaskmist. Keeluseaduse vastu oli 70,6% hääletanuist. Naistest toetas keeluseadust 33,3% ja meestest vaid 23,8%. (79)

9. veebruaril 1932 võttis Soome parlament vastu uue vägijoogiseaduse. Rahva soov oli täitunud. Numbrikombinatsioonis 543210 sisaldub Soome ajalooline hetk: 5. aprillil 1932. a. kell 10 tegid riigi viinapoed uksed lahti kõigis Soome linnades ja Rovaniemi alevis. Keeluseadus, mis oli kehtinud kaksteist aastat, läks ajalukku ning alkoholitootmine ja -kaubandus anti *OY Alkoholiliike* hooleks. *Alkoholiliike* lasi 1933. aastal müügile «Karhuviina», mis pidi tõrjuma välja salapiirituse. Justiitsminister väitis, et soome rahvale tuli mõistus pähe. «Hull» seadus oli tühistatud.

Üldise juubelduse taustal kostis ka kainestavaid hääli. Maaliidu häälekandja «Suomenmaa» kirjutas: keeluseaduse vastased arvavad, et kui see seadus tühistati, siis pääseb Soome trogareist ja salapiiritusest, ent see on vaevalt usutav, kui salapiiritus on riigiviinast odavam. Leht rõhutab, et konterbandi vastu on vaja võidelda ka uue alkoholiseaduse ajal. (80) Samal seisukohal oli ka «Suomen Sosiaalidemokraatti». (81) Koonderakonna leht «Hämeen Sanomat» kirjutas: «Teatavasti ei lakanud salakaubavedu üheaegselt legaalse piiritusekaubanduse algusega. Aga hoogu sai võitlus selle vastu, sest rahvas hakkas aina enam

* *Island oli täisalkoholikeelumaa aastail 1915—1922, Venemaa 1914—1925, Ameerika Ühendriigid 1920—1933.*

Soome keeluseaduse vastane kihutusplakat.

pooldama merepiirivalvet.» (82) Ka «Hufvudstadsbladet» manitses oma juhtkirjas, et valitsus peab ka tulevikus ilmselt võitlema salapiirituseveo vastu. (83)

Näeme, et mitmete parteide lehed vaatasid tulevikku realistlikult, mõistes, et salapiiritusevedu teatud määral säilib. Kuid uuest alkoholiseadusest oli ikkagi tugevasti kasu. Ükski Soome seadusemuutus polnud vähendanud alkoholist tulenevaid kuritegusid nii kui uus vägijoogiseadus aastast 1932. Kui 1930. aastal pandi toime 80 474 sellist kuritegu, siis 1933. aastal langes see arv 16 273-le. Alkoholikuritegude osatähtsus kuritegude üldarvus moodustas 1930. aastal 59,6%, 1933. aastal vaid 23,4%. (84) 1930-ndate aastate lõpul see näitaja langes veelgi. Kui 1919. aastal mõisteti alkoholikuritegude pärast alamkohtus süüdi 3338 inimest, s. o. 9,7% kõigist süüdimõistetuist, 1930. aastal koguni 29 464 (24,0%), siis 1938. aastal 8421 (10,9%, vt. lisa 2).

Kuna ka pärast keeluseaduse tühistamist salapiiritusevedu jätkus teatud määral, siis moodustas Soome valitsus selle vastu võitlemiseks rannikuläänidesse komandopunkte. Need loodi 1. juulil 1936. Komandopunktid allusid läänivalitsustele. Komandopunkti ülem oli tavaliselt lääni politseiinspektor. Komandopunktide personal liikus erariides. Näiteks Viiburi läänis tegutses üks abipolitseiinspektor ja 17 detektiivi. (85)

SALAPIIRITUSEVEO ALGUS JA ARENG (1920-ndad AASTAD)

Euroopa jagunes 1920-ndate aastate algul alkoholipoliitika ja alkoholi tarbimise järgi kolme suurde rühma: viinamaad, veinimaad ja õllemaad. Viinamaade hulka kuulusid Eesti, Läti, Leedu, Poola, Rootsi, vabalinn Danzig, Holland ja ka keeluseadusemaad Soome, Norra ja Nõukogude Venemaa. Neis mais joodi kogu tarbitavast alkoholikogusest üle 50% viinana. Veinimaad olid Prantsusmaa, Hispaania, Portugal, Itaalia, Kreeka, Ungari ja Bulgaaria, kus kõigis tarvitati kogu joodavast alkoholist üle 50% veinina. Üle poole alkoholi kogumahust joodi õllena Suurbritannias, Belgias, Taanis, Tšehhoslovakkias, Austrias, Iirimaal ja Saksamaal. (86)

Soome ja Eesti kuulusid niisiis viinamaade hulka, kusjuures alates 1919. aastast kehtis esimeses täielik keeluseadus, Rootsis piiras alkoholitarbimist nn. Bratti süsteem*, Norras kehtis sajandi algusest keeluseadus, mis veinimaade (Prantsusmaa, Hispaania, Portugal) majandusliku surve tõttu 1927. aastal tühistati. Taanis, Saksamaal ja Poolas reguleeriti alkoholipoliitikat kõrgenda-

* *Selle järgi võis osta alkoholi vaid osturaamatuga, mida kõigile ei antud (vanuse- jt. piirangud). Kuus sai osta üksnes teatud koguse alkoholi.*

Randvere piiritusekuninga Robert Tursa perekond. Ees istub perekonnapea naise Elliga, seisavad tütar Vilma (abielus Tammer), poeg Endel ja tütar Emmi (abielus Hiir). Pildistatud 1938.—1939. a. paiku oma maja ees. O/ü. «Esmari» muuseum

Vaade piirituselaeva «Henry» pardale. Kuus seisvat meest kuuluvad laeva meeskonda, lõõtsa mängib laeva omaniku Johannes Piibemanni vend Aleksander. Pildistatud Tallinna sadamas 1932. a. O/ü. «Esmari» muuseum

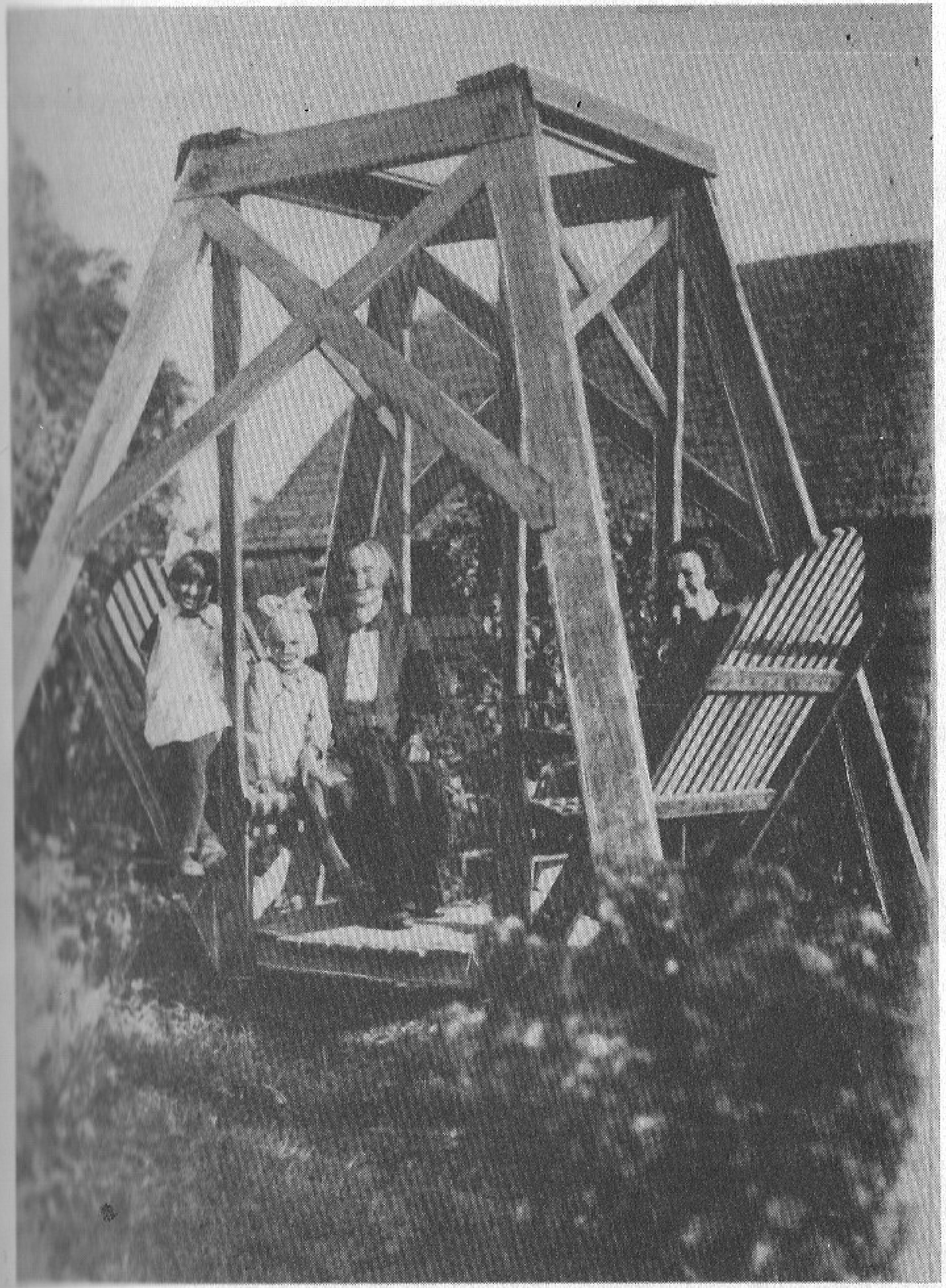

Johannes Piibemanni kaks tütart tädi ja võõrasemaga pereisa ehitatud soome kiigel Viinistu külas Andi talus. 1930. a. O/ü. «Esmari» muuseum

Piirituse ümberlaadimine kaldaleveoks piirituselaevalt «Henry» (paremal) väikesele laevale. Pildistatud Balti merel 1933. a. O/ü. «Esmari» muuseum

Johannes Piibemanni piirituseveopaat Viinistu küla reidil 1935. a. O/ü. «Esmari» muuseum

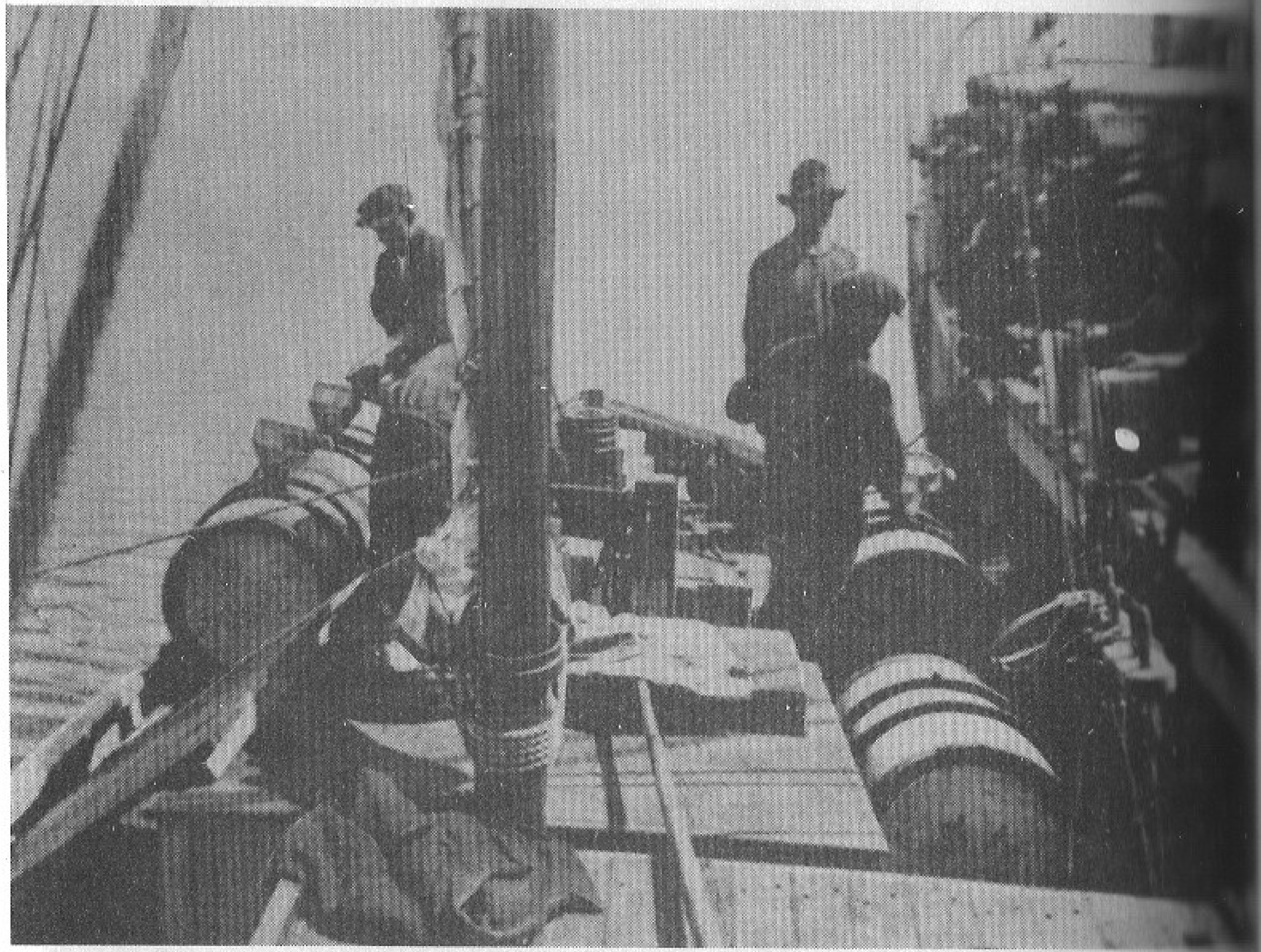

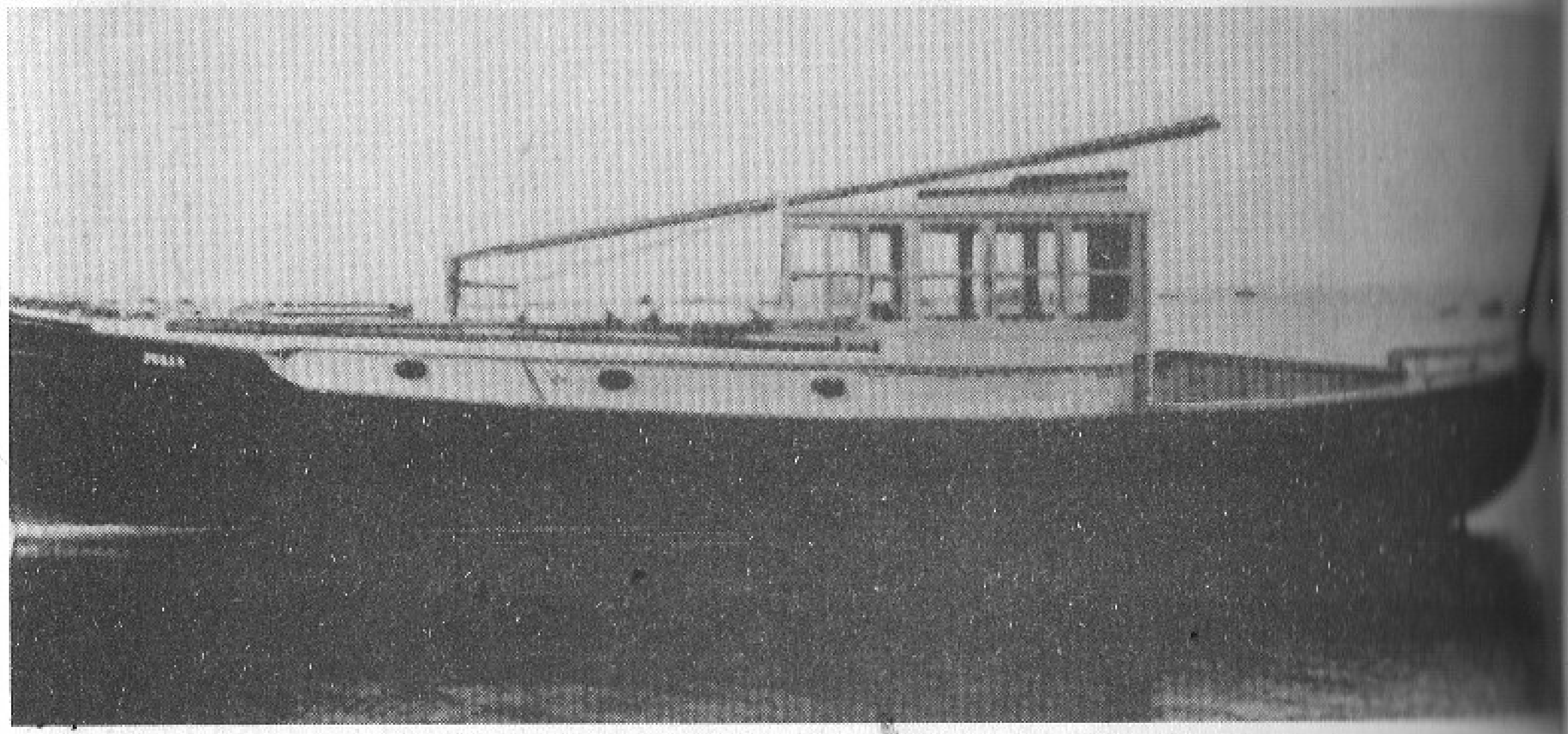

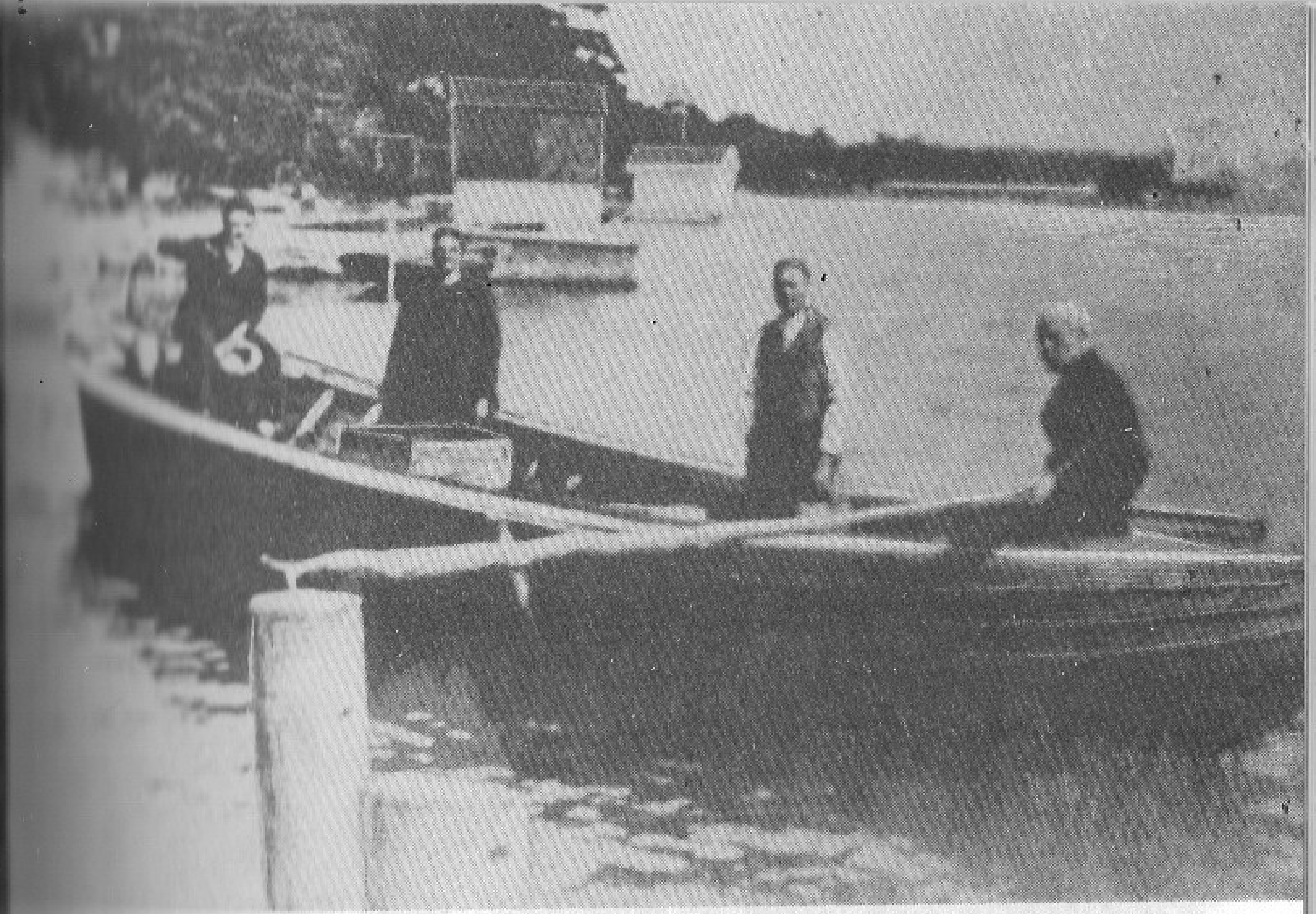

Piirituseveopurjeka «Stig» kapten Kaarel Jalakas Viinistust 1920. aastate lõpul. O/ü. «Esmari» muuseum

Piiritusevedajad naasmas «tööreisilt» Viinistu randa. Vööris Aleksander Inkapöhl, ahtris Martin Sepman(?). O/ü. «Esmari» muuseum

Kalur ja salapiiritusevedaja Anton Ong Viinistu külast Altja talust 1920. aastate algul. O/ü. «Esmari» muuseum

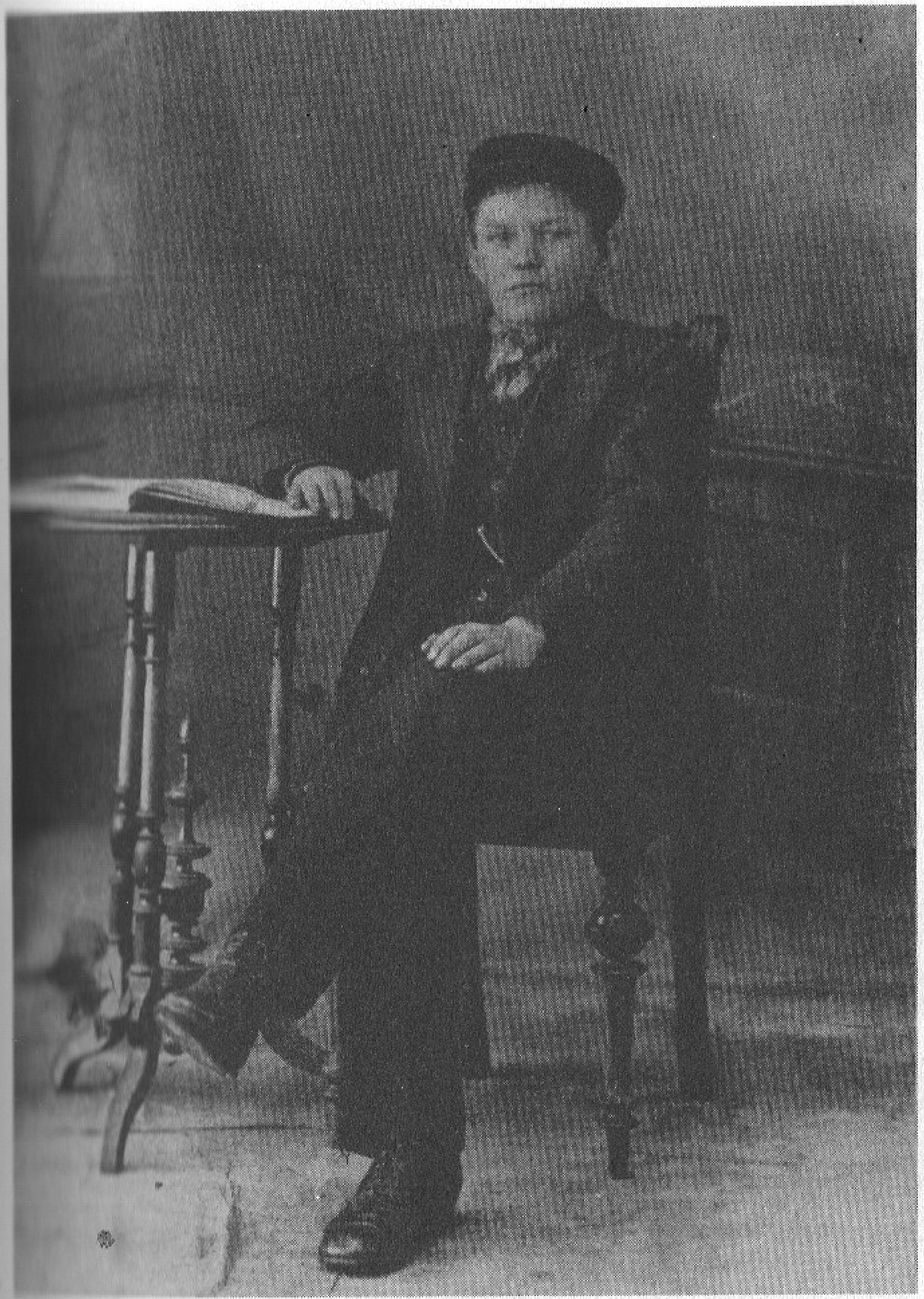

Salapiiritusevedaja Johannes Manitski Viinistu külast Otsa talust 1917. a. paiku. O/ü. «Esmari» muuseum

Kaks sõpra, Viinistu salapiiritusevedaja Jakob Varma (paremal) ja soomlane Mats Söblum 1920. aastate keskpaiku. O/ü. «Esmari» muuseum

Salapiiritusevedajad üürisid Tallinnast autosid lõbusõitude korraldamiseks. Pildil Viinistu küla noored — juhi kõrval Mariette Müksler Pärtli talust, tagaistmel (paremalt) Hilda Varma, Agnes Müksler (Mariette õde), Berta Risti (elas Soomes, ema Viinistust pärit), auto taga seisab Mariette ja Agnese vend Helmut. Pildistatud Loksal fotograaf J. Jungvisti ateljee ees 1920. aastate lõpul. O/ü. «Esmari» muuseum

Tabatud salapiiritusevedaja (istub) piirituseplaskudega Loksa kordoni hobusetalli ees. 1928. või 1929. a. O/ü. «Esmari» muuseum

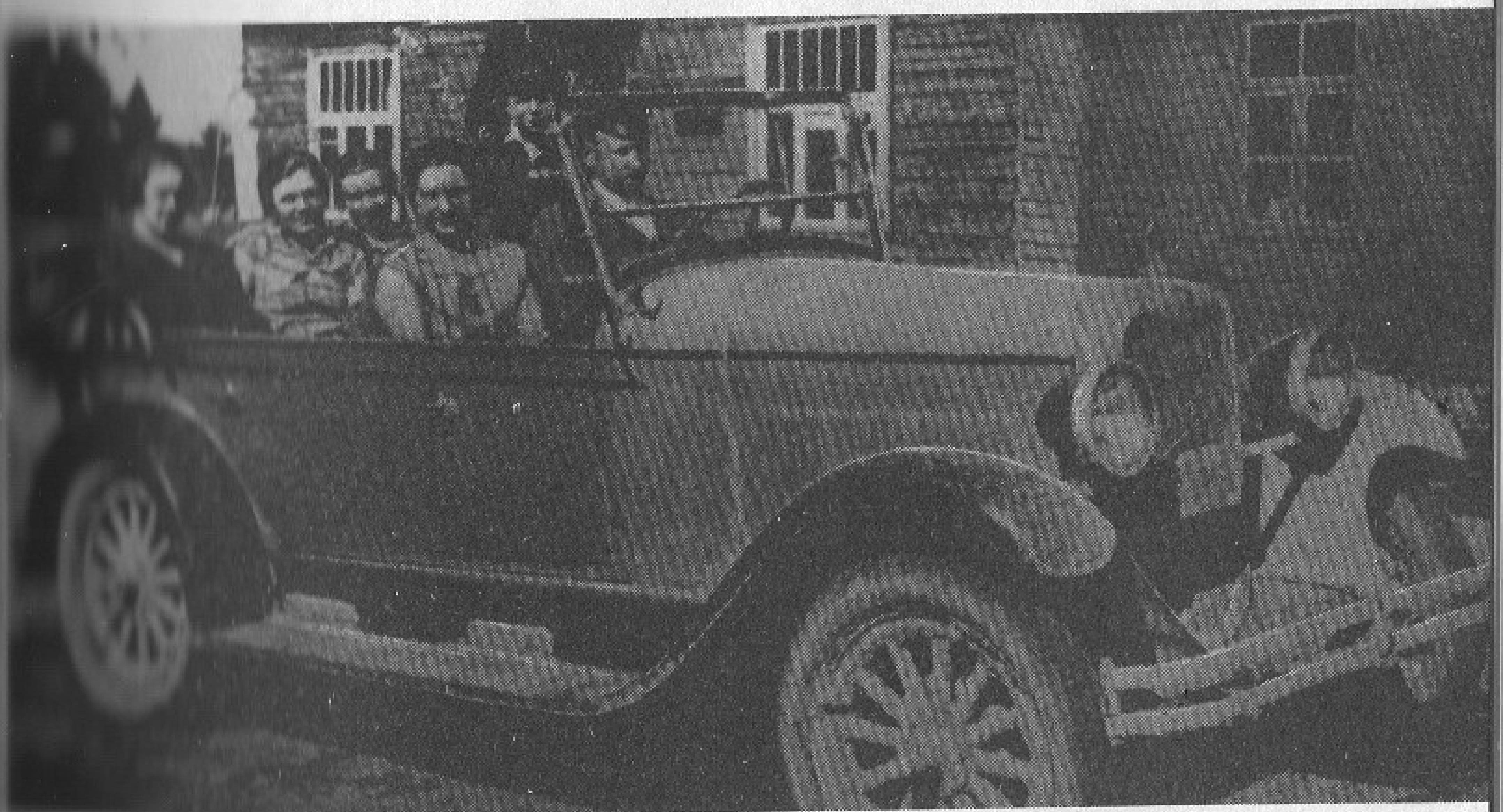

Kadrinas tabatud salakaubaveoauto Loksa kordoni õuel. Taga vasakul kordonihoone, paremal «piiritusekuur», kus hoiti äravõetud salapiiritust. 20. oktoober 1929. O/ü. «Esmari» muuseum

Piirivalvurid on leidnud Loksa ümbruses salapiirituselasti. Parajasti pumbatakse piiritust tünnidesse ümber. Taga keskel seisev lühikest kasvu, vuntsidega mees on kordoni ülem Orunuk 1928. või 1929. a. O/ü. «Esmari» muuseum

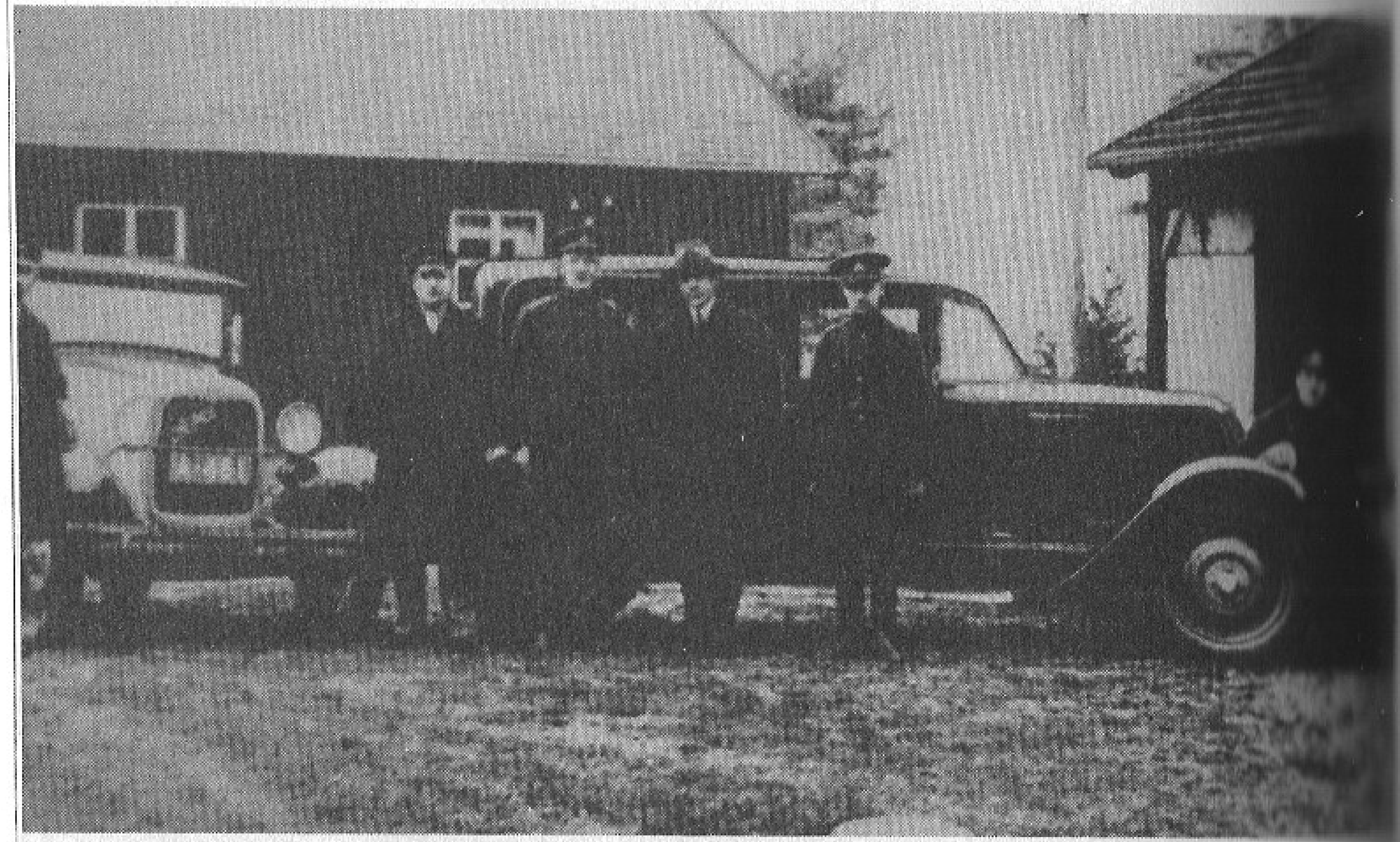

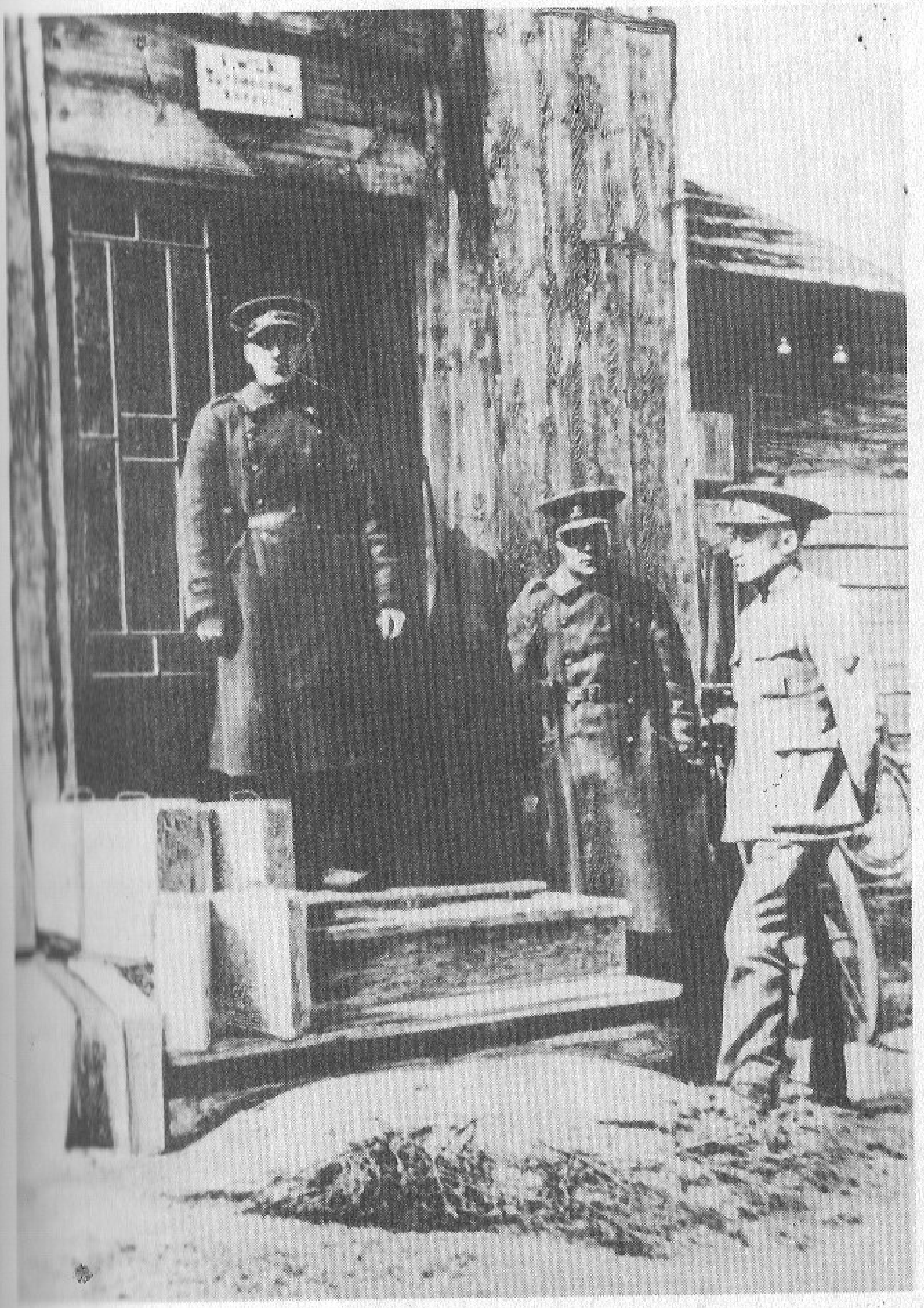

Piiritusenõud Turbuneeme piirivalvekordoni trepil. 1928. või 1929. a. O/ü. «Esmari» muuseum

Loksa piirivalvurid naasmas merel konfiskeeritud salapiiritusega. 1929. a. november. O/ü. «Esmari» muuseum

Piirivalvurid äravõetud piirituseplaskudega Loksa sadamakapteni- ja tollihoone ees. 7. oktoober 1928. O/ü. «Esmari» muuseum

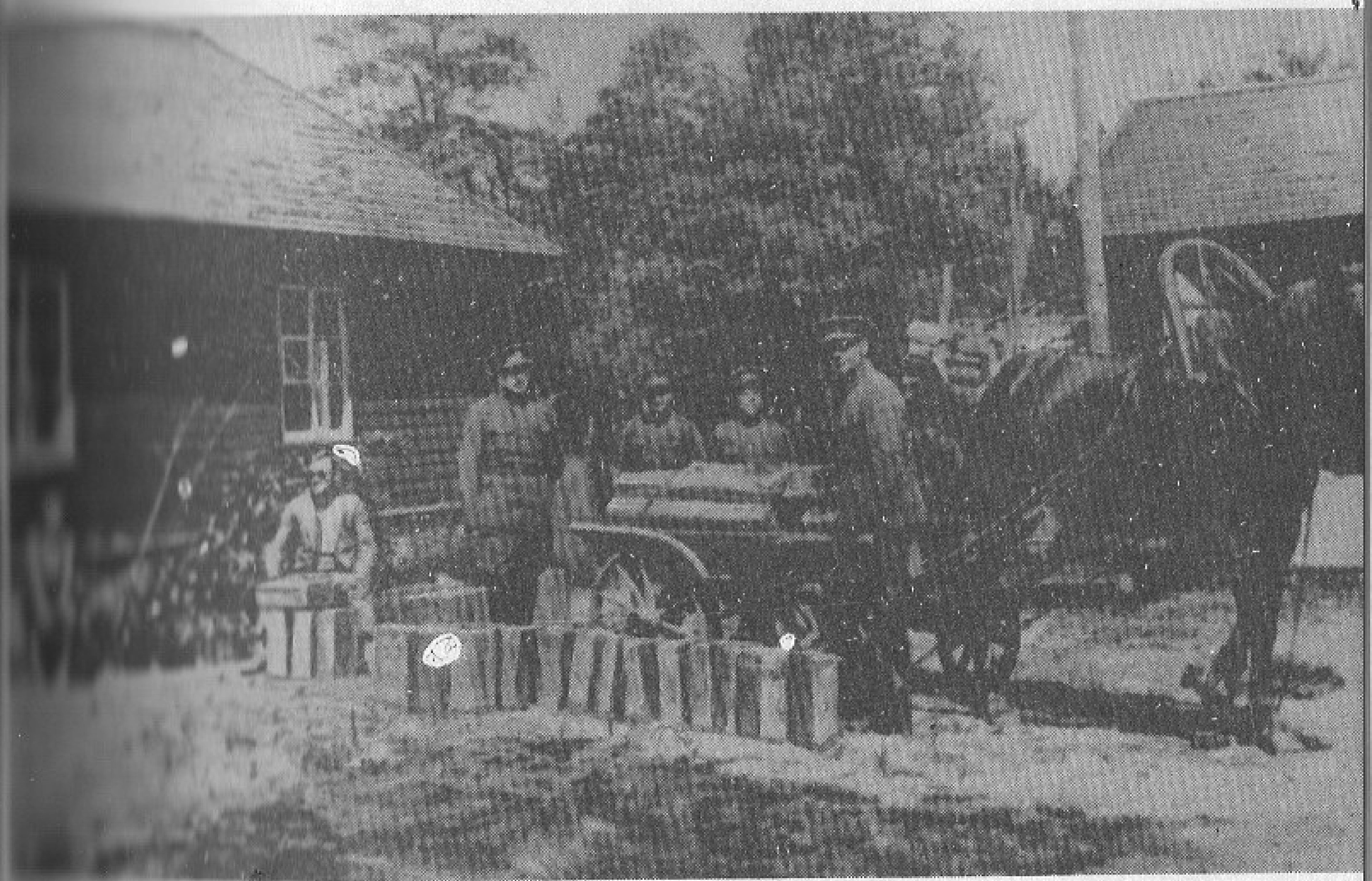

Piirivalveauto salapiiritusenõudega Loksa piirivalvekordoni ees. 1928. või 1929. a. O/ü. «Esmari» muuseum

Loksa piirivalvekordoni õuel. Vasakul kordonihoone, paremal «piiritusekuur», esiplaanil konfiskeeritud salapiiritus. 1928. või 1929. a. O/ü. «Esmari» muuseum

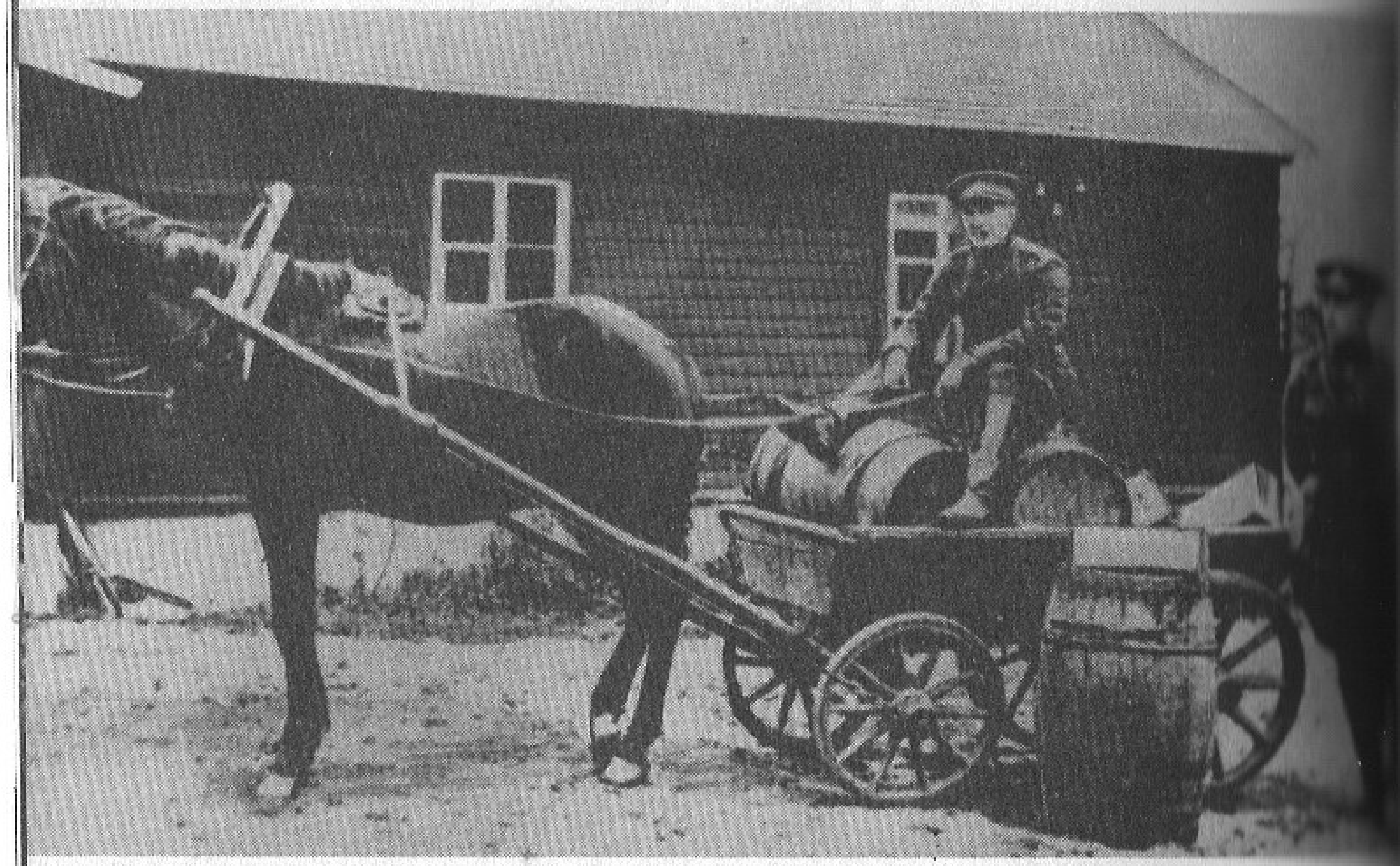

Äravõetud piiritusetünnid ja -plaskud Loksa piirivalvekordoni hoone ees. 1928. või 1929. a. O/ü. «Esmari» muuseum

Piirivalvurid pöördumas tagasi edukalt operatsioonilt. Arvatavasti 1928. või 1929. a. kusagil Loksa kandis. O/ü. «Esmari» muuseum

Piirivalvurid konfiskeeritud salapiiritusega Hara (?) kordoni juures. 1928. või 1929. a. O/ü. «Esmari» muuseum

Kadrinas tabatud salapiiritusevedajad oma autoga Loksa kordoni õuel. Konterbandistidest paremal seisab kordoni ülem Orunuk. 20. oktoobril 1929. O/ü. «Esmari» muuseum

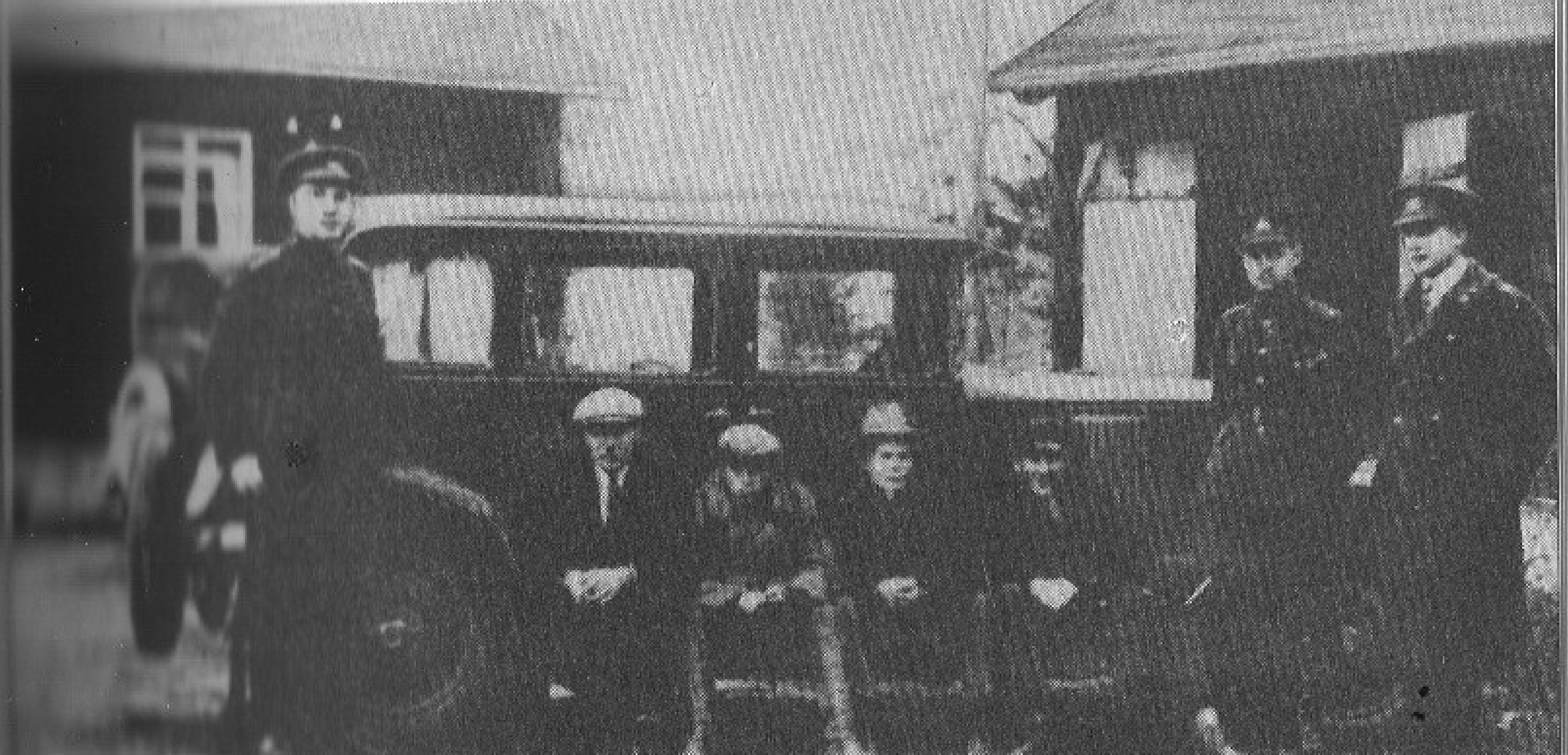

Viinistu algkooli hoone ehitus 1927. a. O/ü. «Esmari» muuseum

Turbuneeme kordonihoone trepil seisavad (paremalt) piirivalvur Siegfried Unt oma pruudi Hilda Jemmeriga, kolmas teadmata. 1934. a. O/ü. «Esmari» muuseum

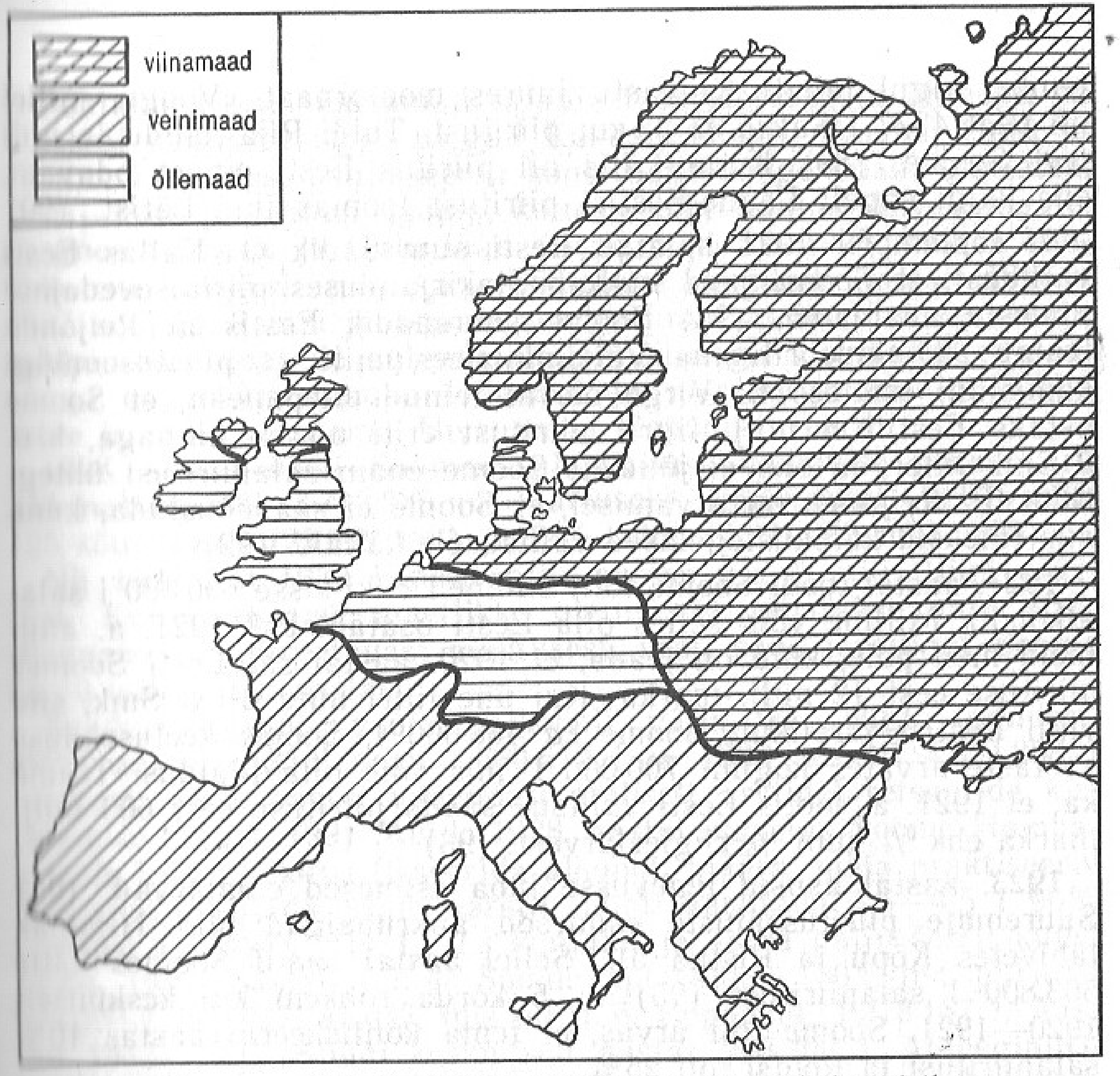

Euroopa alkoholipoliitiline kaart 1920—1930-ndail aastail. T. Hyvärise järgi.

tud maksudega, mida kahtlemata häiris Hamburgi, Danzigi, Kopenhaageni jt. vabasadamate olemasolu.

Selline oli alkoholipoliitiline rahvusvaheline foon Soome keeluseaduse aegu.

Randlased reageerisid Soome keeluseadusele võrdlemisi kiiresti ja otsustavalt. Juba sama aasta sügiskuudel võis Soome Tollivalitsuse hinnangul märgata salapiirituseveo elavnemist. (87) Ka enne keeluseadust oli salaja piiritust veetud, kuid vähemal määral. Nüüd hakati toimetama eestlaste ja soomlaste väikestel alustel Eesti piiritusetehaste toodangut Soome. Aastail 1921—1922 jäi väikeste laevade kasutamine harvemaks, siitpeale veeti piiritust suurematel praamidel Naissaarele ja Kerile (Kokskäri), kus see peideti. Siit toimetasid saarlased selle salakaubana edasi. See oli laiaulatusliku salapiirituseveo algusetapp, mil tegutsesid vaid üksikud paatkonnad.

Ühe Soome mootorpaadi ja meie rannavalve vahel oli juba 1921. aastal lahing. Rannavalve tulistas 250 pauku, kuid paat pääses minema. Soomlastel olevat olnud kuulipilduja. (88) Sep-

tembri algul tabati Kuivastu juures mootorpaat «Voog», millel oli peal 4877 l Saksa ja Taani piiritust. Tuldi Riia kaudu ja oldi teel Soome. (89) Kuna Lätis oli piiritus Eesti omast odavam, siis käidi sageli Lääne-Eestist piiritust toomas just Lätist. (90)

7. septembril 1921 hoiatab Eesti suursaadik O. Kallas Eesti valitsust, et Soome pool hakkab ajakirjanduses piiritusevedajate nimesid avaldama. (91) Soome suursaadik Eestis E. Reijonen teatab 22. oktoobril oma Välisministeeriumile, et piiritusemüügi komisjoni esimees E. Virgo olevat teinud ettepaneku, et Soome ostaks Eestilt 4 milj. liitrit piiritust eriti odava hinnaga, s. o. 9 Smk liiter, ja siis ei jõudvat Soome enam salapiiritust ühtegi tilka. E. Reijonen on arvamisel, et Soome ei saa nõustuda, kuna siis tuleksid karskustegelased valitsusele kallale. (92)

1921. aastal toodi Soome tolli andmeil riiki sisse 500 000 l salaalkoholi. Milline võis selles olla Eesti osatähtsus? 1921. a. andmeid meil pole, kuid on teada, et 1920. aastal sai Eesti Soomes piirituse eest 12 milj. marka. Kui ühe liitri hind oli 3 Smk, siis viidi Eestist järelikult Soome *ca* 400 000 l, Soome keeluseaduse vastaste arvates koguni 700 000 l, mis võib olla liialdus. Teame ka, et 1921. a. lootis Eesti valitsus saada piirituse eest 600 milj. marka ehk $^1/_4$ kuni $^1/_5$ riigieelarvest. (93)

1923. aastal asusid tegevusse juba esimesed emalaevad. (94) Suuremate piiritusealuste esimesed ankrupaigad olid Hiiumaa lähivetes Kõpu ja Ristna all. Sellel aastal saadi Soomes kätte 503 800 l salapiiritust (95) — 5 korda rohkem kui keskmiselt 1920—1921. Soome toll arvas, et tema konfiskeerib aastas 10% salapiiritust ja Rootsi toll 25%.

1920-ndate aastate keskel pingestasid Soome—Eesti suhteid kaks juhtumit: üks Eesti tollipaat tulistas Soome tollipaati, kes ajas taga piiritusealust, ja ühelt teiselt piirituselaevalt konfiskeeriti relvi, mis olevat olnud pärit Eestist. Teine juhtum jäigi ebaselgeks. (96)

1924. aastat peetakse salapiirituseveo ajaloos erakordseks. Siitpeale omandas see professionaalse iseloomu. Puhkes tõeline piiritusesõda trogarite ja seadusekaitsjate vahel. «Vaba Maa» artiklis 30. detsembril 1924 märgiti, et suvel ja sügisel viidi Eestist Soome üle 2 milj. liitri piiritust. Sel aastal rekvireeris Soome toll 209 578 liitrit salapiiritust, 1927. a. koguni 1 709 100 liitrit, järgmisel aastal ligi 2 miljonit. (97) Näiteks üheainsa laeva last olevat olnud 270 000 liitrit 96%-list piiritust. Soome tollipiirkondadest konfiskeeriti kõige enam salapiiritust Helsingis (nii on ka tänapäeval) ja selle lähiümbruses, Porvoos, Loviisas, Kotkas, Turu saarestikus, Hankol ning Viiburis ja selle lähemal tagamaal. Salapiirituse Soome toimetamise peakanal oli Helsingis, kus konfiskeeriti salapiiritust 1928. aastal 336 595 l, 1929. aastal 365 281 l ja 1930. aastal koguni 476 465 l, s. o. *ca* 50% illegaalsest impordist, 1931. aastast algas nende näitajate langus (lisa 3).

Põhjalahel olid tähtsamad salapiirituse sisseveo ja ühtaegu ka alkoholi konfiskeerimise paigad Kokkola, Kemi, Rauma, Oulu ja Tornio. Läänidest konfiskeeriti konterbanti kõige enam Uusimaa, Turu—Pori ja Viiburi läänis, kolmas koht kuulus Ahvenamaale. Järgnesid Vaasa ja Oulu lään (lisad 4 ja 5). 1928. aastal konfiskeeriti salapiiritusest 8,5% Põhjalahe rannikul. Aastail 1926—1927 suutsid Rootsi ja Soome ametivõimud ajutiselt Ahvenamere salapiiritusevedajaile sulgeda. Salapiiritusega kiirpaadid ei pääsenud enam Ahvenamaa lääneosa ja merekurgu kaudu Põhjalahte ja pidid kasutama Ahvenamaa idapoolset merd.

1928. aastal võeti Soomes salapiirituse vedamise pärast ära 143 mootorpaati (3 713 385 mk väärtuses), 18 purjekat (44 915 mk), 125 sõudepaati (23 972 mk) ja 247 autot (5 221 000 mk). (98)

Nii 1929 kui 1930 konfiskeeriti aastas üle 1 milj. liitri piiritust. Kui arvestame ametlikke oletusi, et tabatakse vaid 10% illegaalselt sisseveetavast piiritusest, veeti seda järelikult Soome *ca* 10 milj. liitrit aastas.

Seadusevastaselt voolas alkoholi välja ka riigi ladudest. 1926. aastal müüdi sealt 4 680 512 l ja 1928. aastal 4 524 806 l piiritust. 1928. aastal vähendati oluliselt arstidel retseptide kirjutamise õigust. (99) Muide 1928. aastal otsustas Soome Hambaarstide Liidu juhatus fikseerida alkoholi määra, mida praktiseeriv arst võis kasutada. Hambaarstil lubati kasutada 3,5—4,5 l 96%-list piiritust ja lisaks veel 1—2 l konjakit ja sama palju šerrit kuus! (100) 1922. aastal müüdi Soome apteekides 100%-list piiritust 999 300 l ja 1927. aastal, mis oli n.-ö. tippaasta, 1 278 187 l. Aastail 1933—1935 müüdi keskmiselt aastas 283 700 l. Apteegipiiritust müüdi kõige enam Helsingis, Porvoos, Tamperes ja Viiburis. Apteekrid ja arstid ei suutnud kuidagi kergele teenimisvõimalusele vastu seista. Üks Soome loomaarst kirjutas 14 kuu jooksul välja retsepte 8 tonni piirituse peale ja üks inimesearst aastas 6 tonni peale. (101)

Ei saa väita, et Soome võimud oleksid vaadanud pealt, kuidas salapiiritus riiki voolas. Juba 1922. a. aprillis astus jõusse nn. kõvendatud keeluseadus, mis nägi ette esimesel sissekukkumisel 100 päeva trahvi või kolm kuud vangistust. (102) 16. jaanuaril 1923 tegi Soome Tollivalitsus esildise, mis nõudis, et tollivalvurid võiksid vajaduse korral kasutada relva ka maal, mitte ainult merel, nagu varem. Valitsus nõustus sellega. 17. märtsil 1924 otsustas Eduskund karmistada keeluseadust veelgi (jõustus 7. aprillil). (103) 1925. aastast peale pidi igaüks, kes ostis kiirmootorpaadi (kiirus vähemalt 12 sõlme), selle kohta saama eriloa.

6. aprillil 1926 kinnitas Eduskund uue tolli kriminaalseaduse. Sellega muudeti 1887. aasta 30. detsembri tolliseaduse mitut paragrahvi. Paragrahv 161 määratles tollikuriteo komponendid: salakaubavedu, tolli petmine, kauba loata maaletoimetamine ja väljaviimine. Kuritegu arutas tavaliselt vastavas tollipiirkonnas asuva linna raekohus. Seadus laiendas ka läbiotsimise ja relva

kasutamise õigust. (104) 28. veebruaril 1928 kiitis Eduskund heaks politseiametniku õiguse läbiotsimiseks kahtlustatava kodus. (105)

Tol perioodil veeti Eestist, peamiselt Lääne-Eestist salapiiritust ka Rootsi. Rootsi ajaleht «Svenska Dagbladet» teatas oma 1921. a. 20. juuli numbris, et Rootsi tollivalve on konfiskeerinud skäärides viimase kolme nädala jooksul 6000 liitrit Eestist sissevetud piiritust. Kinni peeti kolm Eesti piirituselaeva. (106) Ööl vastu 12. augustit pidas Eesti kaitsepolitsei Kuivastu ligidal kinni Rootsi mootorpaadi «Mai», milles oli 830 l piiritust, mis pidi viidama Riiast Rootsi Eesti piirituse nime all. Samuti tabati Eesti kahemastiline purjelaev «Vaal», millel oli peal 5200 l Riia piiritust ja mis oli teel Rootsi.

1921. aastal konfiskeeriti Stockholmis 5000 l salapiiritust (107), 1926. aastal Rootsis 104 371 l ja järgmisel aastal 77 292 l.

Needsamad mehed, kes varustasid salapiiritusega Soomet ja Rootsit, realiseerisid seda endale soodsalt ka Eestis. Hinnavahe võrreldes riigiviinaga oli ju märgatav.

„Kuule, joomar, mis sa karjud?!" — „See on minu asi."
„Ma viin su kinni!" — „See on sinu asi." *«Nädal», 12. mai 1924*

Kahekümnendate aastate esimesel poolel oli Eesti rannakülades alkoholimüügipunktide võrk küllalt tihe. Piiritust pakkusid nn. topkapoed või «huikakaubad», nii kui neid soomepäraselt tollal kutsuti. Külastajaid jätkus. «Sisenedes taolisse «huikakaupa», oli üha kuulda ütlusi: «Eks sa siis sega viel' üks laasiline», mille peale müüja poolpahaselt sõnus: «Vastap sa tuona odid kaks laasilist, nie o sul jo ka oiendamata.» Kuid saab staažikalt tellijalt vabandava vastuse: «Ei ma muista ühtä — olin ma siis nii tunduva!» Lõpuks segatakse soovitav «huika» maitse järgi valmis, tähendab, kas külm või kuum. Muidugi oli Eesti kauplustes müügil riigiviin ja -piiritus, kuid «vabariigi valge» tarbijate arv oli üsna väike. Kui keegi juhtus küsima päris «teenekalt» tarbijalt näiteks kaupluses, miks ta ehtsast riigiviinast lugu ei pea, oli vastus selline: «Mikas peräst ma sida lääget vett heneläs sise ajan, olis viel, et sais toist halvalla — sie o jo raha surm.»» (108)

Eesti piirivalve tegutses võimalust mööda. Oli ju salakaubaveo takistamine tema tähtsamaid ülesandeid. Aastail 1923—1934 tabas Eesti piirivalve salakaupa 4057 korral. Merepiiril oli arusaadavalt peamine salakaup piiritus, mida tabati 3137 korral*, seega 77% konterbandist. (109) Salapiiritus liikus Eestis peamiselt Võsu, Loksa, Viinistu ja Tallinna kandis, kus leidus nii vedajaid kui ostjaid. Piiritust veeti aga ka Eesti ranniku teistes paikades ja saartel.

Aastail 1924—1925 salapiiritusevedajate kinnivõtmise juhtude arv kasvas. Oleks naiivne arvata, et salapiirituse tabamise juhtude arvu kasv johtus vaid tabamisprotsendi suurenemisest. Ilmselt oli peapõhjus ikka salapiirituseveo mahu suurenemine. (110)

Kui 1920-ndate aastate algul kandis salapiiritusevedu veel niiöelda juhuslikku ilmet, siis kümnendi keskel hakkas tekkima elukutseliste salakaubitsejate sotsiaalne kiht, kuhu kuulus nii vaeseid kalureid kui ka rikkaid laevaomanikke. Randlasi sundis selleks sageli vaesus (vilets ja väike maalapp, püügivahendite kallidus, kalahinna kõikumine), meelitas aga salapiirituseveo tasuvus. Ohuga enamasti harjuti. Vahelejäämise korral ei lepitud esimese instantsi kohtu otsusega, vaid kaevati edasi, et võimalikult kaua olla vabaduses ja teenida lisa.

Järgnevalt laseme kõnelda faktidel.

Loksalt umbes 5 km põhja pool Suurpea küla lähedal tabas piirivalve ööl vastu 25. augustit 1924 suure salakaubavedajate voori. Salakaubavedajad avasid piirivalve pihta tule ja põgenesid metsa. Haavata keegi ei saanud. Voorist leiti 1290 l piiritust. (111) Paldiskis Pakerordi rannas võeti piirivalve poolt ette traalimine. Saadi kätte 48 plekknõud 480 l piiritusega. (112) 30. aprillil 1925 leiti Saaremaal Maasi vallas Taalikul merest 153 plekknõud piiritusega. Nõud olid kõik kümneliitrised ja märgistatud

* *Teistel andmeil 3362 korral.*

Tabel 2

SALAPIIRITUSE TABAMISE JUHUD EESTI PIIRIL AASTAIL 1923—1938*

Aasta	Juhud	Piiritus liitrites	Aasta	Juhud	Piiritus liitrites
1923	73	9 471	1931	333	28 583
1924	261	20 660	1932	335	23 132
1925	421	24 247	1933	408	38 280
1926	195	7 060	1934	208	17 100
1927	141	7 934	1935	35	4 200
1928	196	12 134	1936	41	4 500
1929	279	17 817	1937	38	2 400
1930	512	31 370	1938	24	2 100

* *Valitsusasutuste tegevus 1918—34, lk. 230; P. Sõrmus, Alkoholijookide toodang ja tarvitamine 1934—1938 // Eesti Statistika, 1939, nr. 207, lk. 95; Eesti arvudes 1920—1935. Tallinn. 1937, lk. 317; Riigikogu III koosseis, vg. 2148. Nendes allikates toodud andmete vahel on väikesi erinevusi.*

sõnaga «Bekaexport», kokku oli piiritust 1530 l. Piiritusevedajad Johan Umber ja Theodor Jörster võeti samas vahi alla. (113)

Juunis 1926 lasti piirivalve poolt maha Kõikuse rannas Lobineeme kordoni piirkonnas Arnold Mihkli p. Vendel, pärit Saaremaalt, varem piirivalves teeninud. Ta tabati piirituse salaveolt. (114)

1927. a. talvel võttis piirivalve Soome lahel 14 miili kaugusel Eesti rannast kinni Eesti auriku «Torni». Laevalt leiti 100 000 l piiritust, 17 kasti veini ja 1 kast välismaa konjakit. (115)

Vaen salakaubavedajate ja piirivalve vahel viis sageli löömingute ni. Näiteks oli kord 1920-ndate aastate lõpus Hara koolimajas piduõhtu. Kalurite ja piirivalve vahel läks madinaks. Piirivalvur Lepp lasi enesekaitseks piiritusevedajate sõpra Paul Nimmerfelti. Laibal oli puss peos. (116)

27. novembril 1928 tabati Tallinnas piirivalve poolt kaks Randvere naist, Maria Mänd ja Adele Tuulas, kes vedasid salapiiritust. Neil oli selleks tehtud omapärane piimanõu, millel vaid «süda» sisaldas piima, suurem osa nõust oli piiritust täis (10 l). (117)

Üheks tuntumaks salapiiritusega hangeldajaks Randveres oli Tädu metsavahi naine Liisa Liivak, kes oma tütrega elas mehest lahus ja teenis ülalpidamist peamiselt salapiirituseveoga. Piirivalvele oli ta oma piiritiselugude pärast hästi tuntud. Ainuüksi 1928. a. tehti talle 3 protokolli. Pärast ema viimast tabamist ärritus Liisa Liivaku tütar niivõrd, et lasi endale kuuli rindu.

Üldiselt oli teada, et Tallinna-lähedastes randades, nagu näiteks Pirital, Viimsis, Randveres, Tammneemes ja mujal, toodi osa välismaale saadetavast Eesti piiritusest salakaubana randa tagasi. Rahaministeeriumi korraldusel palus Tolli Peavalitsus

Siseministeeriumi, kas ei leidu võimalusi kõvendada kohaliku politsei järelevalvet, et salakaubandust takistada. (118) Piirivalve tegevust raskendas see, et aastail 1922—1932 kasvas järsult Eesti rannas paatide, eriti aga mootorpaatide arv. Kui 1922. a. oli merepiiril 187 mootor-, 2707 purje- ja 2251 aerupaati, siis 1932. aastal olid need arvud vastavalt 1293, 3685 ja 2896. Kuna kalastus Eesti randades 10 aasta jooksul eriti ei suurenenud, siis on selge, millega paatide arvu kasv seotud oli. (119)

1990. aasta 16. augusti «Viru Sõnast» leiame kena loo ka piirituse teekonnast maismaal. Kord toonud üks Kõnnu ranna paat piirituse Saaremaale Orissaare randa. Seal pandi piiritusenõud silgutünnidesse, soolasilk peale. Tünnid viidi koos saatelehtedega, millel oli näidatud kaubana silk ja tünnide arv, läbi Muhumaa autoga Kuivastusse, sealt reisilaevaga Virtsu ja edasi rongiga Viljandisse. Vagunist mahalaadimisel kukkus üks tünn tööliste hooletuse tõttu maha, kaas avanes ja nähtavale tuli piiritusepudelu. Kohale saabus politsei, kõik tünnid avati. Avastatud piiritus konfiskeeriti koos silkudega. Hiljem tehti kindlaks ka piiritust vedanud paat ning konfiskeeriti seegi. Tollitrahv oli 6000 Ekr.

Novembris 1927 võeti Sipoo saarestikus ühest suvilast kinni 6 eesti meest: Aleksander Seimann, Karl Metstak, Leopold Maalberg, Kristian Manitski, Jakob Waaremann ja Reinhold Blomquist. Suvilast leiti 2070 l piiritust. Mehed viidi Helsingi salapolitseisse. (120)

Huvitavat lisa neile faktidele leiame ka Soome piirivalve ja tolli protokollidest.

Kõva lööming toimus 4. novembril 1929 Loviisa lähistel, kus toll märkas kahte piirituselaeva ja ühte mootorpaati. Tollivalvur Arvi Sipari hüppas salapiiritusevedajate mootorpaati. Üks tolliametnikest löödi oimetuks, Sipari viidi Valko sadamasse ja lasti vabaks. (121)

Soome piirivalvele ja tollile tegi tõsist muret ka Soome lahe idaosa. Tolli 1928. a. aruandest loeme: «Piiritusevedu näib Soome lahe idaosas olevat pereliitude ja tõeliste merehuntide kätes. Peamiselt Lavansaare ja Seiskari meestel on erakordselt merekindlad suured tekiga paadid, mis varustatud 20—40 hj «Vickström»-mootoriga.» Sellised paadid sõitsid tavaliselt nelja kuni kuuekesi koos, kusjuures vaid kahel oli 2000—4000 l piiritust peal, teistel oli luure- ja julgestusülesanne.

Soome toll kurtis, et tulemaks oma ülesannetega toime, oleks tal vaja vähemalt nelja suurt 50 hj «Vickström»-mootoriga paati. Sellised valvepaadid tuleks paigutada Koivistole, Seiskari, Lavansaare ja Suursaare juurde. Lisaks sellele oleks vajalik raadioside. (122)

Salapiiritusevedu jätkus ka talviti. See selgub näiteks Soome saatkonna kirjast rahaminister L. Sepale 7. maist 1926. Märtsi lõpul olevat saatkonnale teatatud, et lähemal ajal laaditakse regedele Narva lähistel 100 000 l piiritust Suursaarele ja Lavansaa-

rele viimiseks. Hulk piiritust olevat müüdud hiljuti juba Soome konterbandistidele. Ülejääk 42 000 l toodavat varsti Tallinna, et laadida purjelaevale «Maria». Mõni aeg tagasi konfiskeeritud Soome tolli poolt mitukümmend hobusekoormat piiritust, mis pärit Eestist. (123) Talvine piiritusevedu oli Soome piirivalvele ja tollile omaette probleemiks. Merepiirivalve ülema kirjast siseministrile 12. augustist 1931 ilmneb, et Soome lahe jääle tekkis terveid «piiritusekülasid». (124)

SALAPIIRITUSEVEDU 1930-ndail AASTAIL. «PIIRITUSESÕDA» JÄTKUB

1930. aastal tegutses Soome lahel 20 piirituseveo-emalaeva, Põhjalahel see-eest vaid 3. Salapiirituseveo mahust annab ettekujutuse kasvõi see fakt, et 1930. a. augustis olid kaks emalaeva, «Relies» ja «Hullam», võtnud peale lasti, milles kokku 1 500 000 l piiritust. (125) Muide, sama «Relies» müüdi koos kahe teise laevaga 1932. a. esimestel kuudel Eesti Heeringapüügi Osaühisusele heeringapüügilaevaks. (126)

3. veebruaril 1931 teatas Soome merepiirivalve juhtkond Põhjalahe piirkonna ülemale Hilding Enqvistile suurtest salapiirituse kogustest: Hugo Heliander oli toonud 6000 l ühele saarele Kustavi kihelkonnas, Karl Johannes Severin Mattson 8000 l kaheksasse eri paika Ahvenamaa saarestikus ja vennad Lindholmid Sottungast Sottunga saarestikku 180 000 l. (127) Neid teenindas peamiselt laev «Varta», mille omanik oli eestlane Jürisson ja kapten Julius Nikkar. (128) Ühest ülekuulamisprotokollist selgub, et Julius Nikkar oli sündinud Harjus Kiiul Haapse külas 2. veebr. 1904 talupoja peres. Tal oli 6 õde-venda ja ta läks merele 18-aastaselt. J. Jürisson maksis talle 1500 mk kuus. Et selles piirkonnas oli salakaubavedu õige elav, ilmneb ka Turu—Pori maahärra teatest piirkonnaülemale sama aasta jaanuaris, milles soovitakse, et kiiresti rajataks piirivalvekordonid Merikarviale, Eurajoele ja Luviale. (129)

Käis tõeline piiritusesõda trogarite ja piirivalve vahel. Näiteks Kustavi lähistel toimus 1931. aastal Åva piirituselahing, mis oli kogu keeluseaduse ajaloos erakordne ja dramaatiline. Kui tollimehed lähenesid saarele, avas küla meespere tule. Tulevahetuses sai üks tollimees surmavalt haavata ja teine kohe surma. Siis kutsuti appi Pori rügement, kes lõi korra majja. Lisaks väiksematele karistustele mõisteti üks Åva mees 8 aastaks vangi. 13. novembril konfiskeeriti Põhjalahel ühelt mootorlaevalt ligi 20 000 l piiritust. Üks konterbandist sai surma ja kolm haavata. (130)

19. oktoobril 1931 said Jussarö saare* lähedal Tammisaari linna ees lahingus konterbandist Bror Bäckmanniga piirivalveseersant I. E. Björklund haavata ja piirivalvur G. Wulff surma. Selle traagilise sündmuse kohta kirjutas merepiirivalve ülem, et on vaja veelgi tarmukamalt võidelda salakaubavedajate vastu ja hävitada see räpane amet. (131) See juhtum tekitas rahva seas nördimust ja viha. Piirivalve halastus konterbandistide vastu kahanes.

Nagu ennustatud, ei tähendanud keeluseaduse tühistamine 1931. aastal ja järgmisel aastal uue vägijoogiseaduse kehtestamine veel salapiirituseveo lõppu, kuigi sellele piiripanemiseks ostis Soome Eestilt 2 milj. l piiritust. (132) Vägijoogiseadusele toeks kehtestati Soomes 9. mail 1932 kaaperdusseadus, mis lubas võtta salapiirituselaevu kinni ka avamerel. (133) Selle uue seaduse põhjal konfiskeeriti Panama laev «Angela», kust leiti 61 970 l piiritust, ja Rumeenia laevad «Remus» ja «Rena».

Soome valitsuse survel kuulutas Eesti Vabariigi valitsus 1932. a. algul riigi veepiiri kaitseseisukorras olevaks. Seega sai piirivalve ära keelata kahtlaste paatide ja laevade väljumise sadamaist või rannast. Piiritusevedajaid ootas senisest rängem karistus. (134)

Oluline oli ka see, et 29. detsembril 1933 sõlmiti Soome ja Rootsi vahel kokkulepe salapiirituseveo takistamiseks, mis lubas Soomel kontrollida Rootsi akvatooriumi 50°45′ ja 60°30′ vahel Ahvenamerel. Rootsi võis kontrollida *viçe versa* Soome akvatooriumi. (135)

Aastail 1933—1934 salapiiritusevedu vähenes, mida põhjustas piirivalve intensiivne tegevus ja tihe koostöö riikide vahel. Kartusest kaotada laevu sõideti Soome lahte vähem, peamiselt jäädi ankrusse kaugemale Balti mere ranna lähedale. Kauguse tõttu toodi siit Eestisse piiritust vähem, peamiselt läks see Soome, kus hind oli kõrgem ja nõudmine suurem. (136)

8. augustil 1933 konfiskeeris Soome toll Helsingi Lõunasadamas Eesti mootorpaadi «Lauri» salapiiritusega, mida oli *ca* 1440 l. See paat oli sõitnud siia kartulilaadungiga (3000 kilo), mis oli tegelikult mõeldud vaid maskeeringuks. Paadi alt leiti kaks pikka «torpeedot», kokku 90 pruuniks tõrvatud piiritusekanistrit. Paadi kapteniks oli T. Kain. (137)

Aastail 1933—1934 konfiskeeris Eesti piirivalve salakaubaga 9 mootor- ja purjepaati, 1 aerupaadi, 1 veoauto ja 1 sõiduauto. Salapiiritust tabati kõige rohkem Tallinna, Võsu, Loksa ja Kunda ümbruses — 63 juhul, kokku 7737 liitrit, Pärnu kandis 938 liitrit. Salaja veeti Eestisse sisse ka puuvilju, kohvi, sigarette jm. luksuskaupa. Lätist toodi üle piiri peamiselt riide- ja pudukaupa. (138)

1935—1936 tegutses Läänemerel 4 suuremat piirituse-emalaeva, mis vahetevahel tungisid ka Soome lahte. Siin oli aga nende tegevus piiratud. Nad olid valvelaevade pideva kontrolli all. Ema-

* *Jussarö saar asub Helsingist 15 meremiili lääne suunas.*

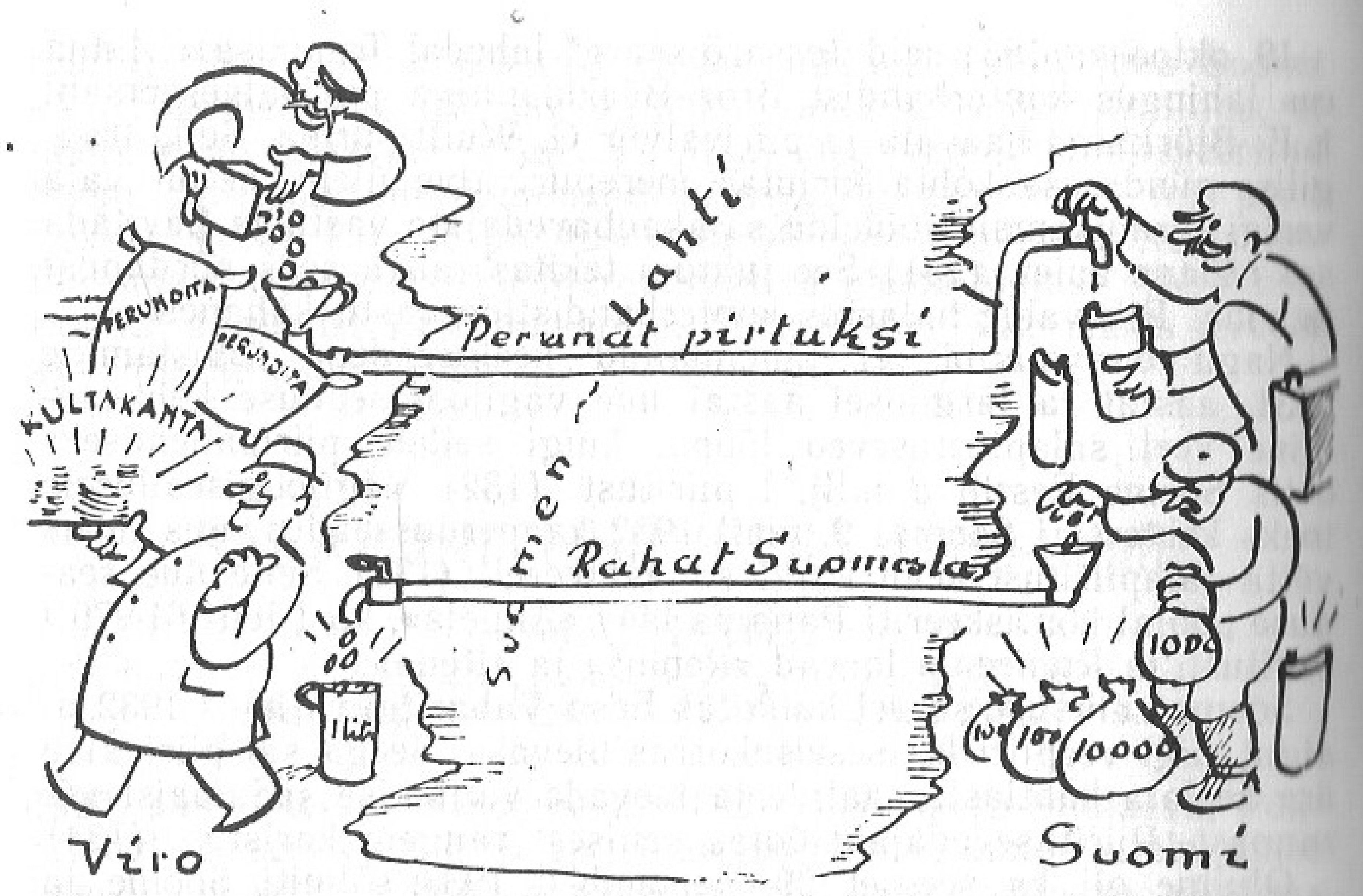

laevad kaubitsesid peamiselt kahel perioodil: mai-juuni ja augustist kuni Soome lahe külmumiseni. Kui Soome lahes äri ei õnnestunud, siis üritati müüa piiritust Pärnu kandis. (139)

1936. a. muutusid konterbandistid nii söakaks, et tõid oma piirituse-emalaevad otse Eesti sadamatesse, kus toimus piirituse pealevõtt. Eesti valitsus ei nõustunud Soome sooviga, et nende piirivalvelaevad võiksid tulla kontrollima Eesti sadamaid.

1930-ndate aastate lõpus, eriti aastail 1937—1938, elavnes piiritusevedu Eestist taas. Sellest pajatas D. Pappile Rootsis Allan Gustafsson 1979. aastal järgmist. Suured Eesti paadid, 500—600-tonnised, asusid kolme miili tsoonist väljaspool, Näkimadalast eemal Hiiumaa juures. Salapiiritusevedajate kurss lõikus Osmussaare juures. Sageli oli neid seal kümmekond. Soome toll seisis mõnikord kõrval ja valvas neid. Balti poole pealt oli salapiirituse-vedu rangelt trahvitav. Üks ja teine salapiiritusevedaja oli eestlane, ent nemad hoidusid tahapoole, peamiselt olid salakaubavedajad soomlased. Leidus tõelisi jõuke. Ühel laevaomanikul võis olla 3—4 väikest purjelaeva. Need olid kiirekäigulised mootorlaevad, mis võisid teha 15—20 sõlme ja võtsid peale 4000—5000 l piiritust. Nad otsisid pelgusadama ja ootasid pimeduse tulekut, et minna üle Soome lahe. Kasutati kümneliitriseid tinutatud nõusid, mis asusid džuutkottides, igaühes viis nõud. Need lasti Soome pool skäärides vette. Ühe kümneliitrise nõu eest maksti 8.50 (Eesti krooni). Rootsi rannikul saadi nõu eest 100 krooni.

Ükskord 1930-ndate lõpus sai Soome merepiirivalve hilissügisel Korppoo saare juures väljaspool skääre kätte suure Eesti meremootorpaadi, mille lastiks oli 30 000 liitrit 96-protsendilist piiritust. Paadikapten oli Adolf Lepni. Nagu tavaliselt taolistel juhtudel, saadeti ta välja ja anti üle Eesti võimudele. Pardalt leitud paberite hulgas oli üks, mis tekitas merepiirivalves erilist huvi. See oli Soome kodanike nimekiri, kes olid merepiirivalvele teada varasematest salakaubaafääridest. Iga nime järel oli arv, näiteks 2500 ltr. Ilmselgelt oli tegu lasti vastuvõtjatega. Ent Lepni eitas seda ja selgitas, et need on tema soome sõbrad, kes käisid Tallinnas ja olid laenanud erineva suurusega summasid, et pisut Eestis pidutseda. «Ltr.» ei tähendavat muud kui «Lähme teeme rjumka».(!)

Ka sellel paadil oli oma ajalugu. Kunagi 1920-ndatel aastatel müüs Norra riik teatud arvu seda tüüpi paate Eesti Vabariigile. Neid oli rakendatud Esimese maailmasõja ajal rannavalves. Eesti Vabariik kasutas neid paate samuti rannakaitse eesmärgil. Vähemalt neli neist omandati hiljem piiritusesalakaubitsejate poolt ja neile anti nelja kaardiässa nimed («Pada-äss» jt). Ühe neist paatidest, nimetu, omandas 1930-ndate aastate lõpul soome salapiiritusevedaja Mäkelä, kes elas Korppoo saarel. Sadam asus Kuggvikis, Korppoo kirikukülas.

1939. aasta veebruaris leidsid Eesti piirivalvurid veel väikeste kogustena kokku 132 piirituseplaskut, s. o. 1320 l piiritust. (140) 1. aprillist 1938 — 31. märtsini 1939 tabas Eesti piirivalve 34 korral kokku 3388 liitrit. Salapiirituse sisseveo elavnemist põhjustas riigipiirituse ja viina hinna tõus. (141)

PIIRITUSEMÜÜGIFIRMAD EESTIS

Nagu öeldud, toodeti Eestis piiritust peamiselt maal asuvates piiritusevabrikutes. Seejuures toimus rektifikatsioon (puhastamine) spetsiaalsetes ettevõtetes, näiteks «Rosen ja Ko» omas Tallinnas, vabrikutes Narvas, Valgas, Tartus, Rakveres, Rapla lähedal Valtus ja mujal.

Piirituse eksport toimus vahendusfirmade kaudu, kes tegutsesid Rahaministeeriumi ja Siseministeeriumi loal. Suurim legaalne piiritusevео ja -müügi firma oli «Kuljus & Sinisoff», kellel oli 8 piirituselaeva. Teine tähtsam firma oli Balti Merelaevanduse o/ü. «Balmeka».

Kehtiva korra järgi anti piiritust välja aktsiisiametnike juuresolekul Tallinnas «Rosen ja Ko» laos Merepuiestee 15 ja saadeti tollivalitsuse aktsiisi kaaskirjaga ja aktsiisiametniku saatel kuni 200-liitristes aamides ja partiides mitte alla 150 000 l sadamasse. Piiritus klaariti tollivalitsuses välismaale ja väljastati laevadele, mille suurus pidi vastama Rahaministeeriumi määruses ettenähtule. Narvas anti piiritust välja Pantelejevi piirituse-puhastusvabrikust aktsiisi kaaskirja alusel ja lähetati aktsiisi-

ametniku saatel tollilattu, kus kallati väiksematesse nõudesse ja koostati akt. Nõud plommiti. Piiritus saadeti tollilaost Narva-Jõesuusse, kusjuures trümm plommiti kinni kuni hetkeni, mil laev Narva-Jõesuus välismaale sõiduks klaariti. Piirituselaevad võisid peatuda veel Loksa ja Kunda sadamas. (142)

Eespool nimetatud «Balmekal» oli lubatud Naissaare laos piiritust aamidest väiksematesse nõudesse valada. Piiritust anti Naissaarel välja ainult välismaale viimiseks. Ladu ise asus praamil, millega piiritus oli tolli ja aktsiisi plommide all saarele toimetatud. Seda valvas piirivalvur. Ta avas igal hommikul piirituse väljaandmiseks laevaluugid ja ühtlasi võttis luukide plommid maha, samuti jälgis ta piirituse andmist mootorpaatidele. Enne seda, juba nende sildumisel Naissaare sadamas, vaatas ta need üle, ja kui laadung oli peale võetud, laskis mootorpaadid jälle välja. Tollivalvur pidas ka registrit sissetulevate ja väljaminevate laevade ja mootorpaatide üle. Ühtlasi pidas ta piirituse pealelaadimise arvestust iga laeva ja paadi kohta eraldi, võrreldes lõpuks viimast arvet praamiga sissetoodud piirituse hulgaga. Õhtul pärast töö lõppu plommis ta jälle praami luugid kinni. Lõbureisijate saarel viibimise ajal valvas ta, et piiritusemüük lõpetataks, mitte võimaldamaks aktsiisimaksuta piiritust oma randa toimetada. (143) Tallinna restoranide omanikud ostsid piiritust Naissaarelt. Kui linnas maksis piiritus 280.— Smk toop,

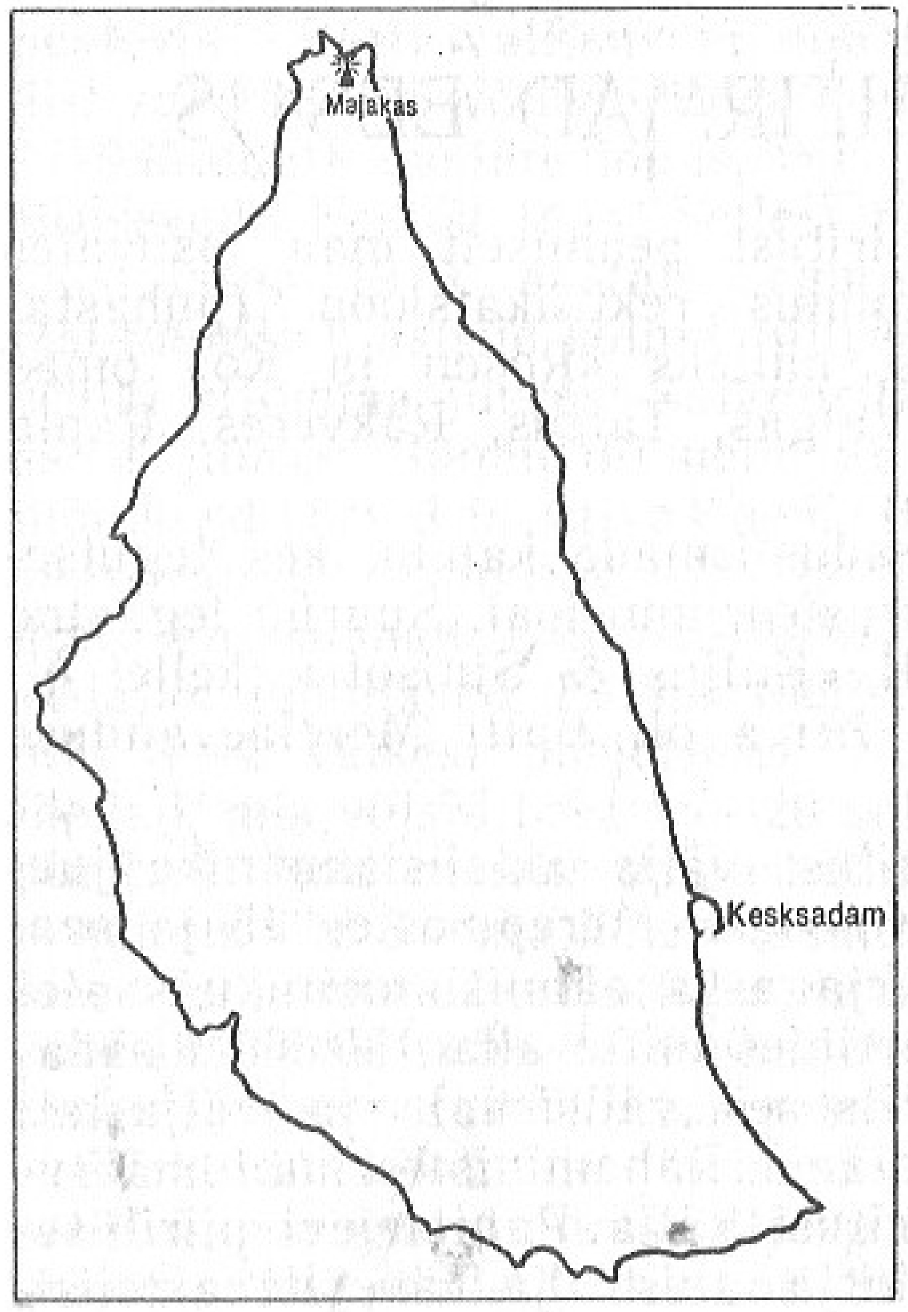

Naissaare sadam, kus asus Eesti piirituse keskladu.

siis Naissaarel vaid 22.— Smk liiter ehk 27.50 Smk toop. (144)

«Balmekal» oli õigus teine ladu avada Osmussaarel, mille olemasolu kohta puuduvad autoril täpsemad andmed. Kaudsetel vihjetel võib arvata, et selline ladu siiski eksisteeris. Firma pidi piirituse väljaandmisest iga kord teatama piirivalvevalitsusele. «Balmeka» andis ka piirituselaadungi kohta kaptenile välja vastava tunnistuse. Kõik piiritusenõud, mis väljastati, plommiti, mida kontrollisid toll, piirivalve ja aktsiisivalitsus. (145) Plommidega oli muret küll, kuna neid kiputi järele tegema. Seetõttu vastavalt vajadusele plomme muudeti.

Piirituse väljaveoga oli palju segadust. Mida vahel Rahaministeerium lubas, seda Siseministeerium, s. t. piirivalve keelas. Näiteks 5. oktoobril 1923 lubas Rahaministeerium mootorpaadil «Konkurent» minna piirituselastiga Narva-Jõesuust merele ja mõne aja pärast tõi piirivalve aluse sadamasse tagasi, kuna paberid polnud korras. (146) «Balmekas» osalesid aktiivselt Viinistu «kuningas» Arnold Eerik ja Leesi «kuningas» Eduard Krönström. (147) Teatud lisavalgust annab «Balmeka» tegevusele ka selle osaühisuse kiri (allkirjad K. Anvelt ja N. Buksmann) 4. septembrist 1922 Eesti Rahaministeeriumile, kus taotletakse oma klientidele ka Kunda sadama avamist. Siis oleksid «Balmekal» omad hulgimüügipunktid Tallinnas, Naissaarel, Kundas, Loksal, Vaindlool, Keril ja Osmussaarel. Kirjas rõhutatakse ühtlasi, et firma on nõus kandma tollivalvurite ülalpidamise kulud. Nimetatud saartel asus vaid piirivalve, millest olevat küllalt, piirivalve saavat ka tollita hakkama. Ühtlasi märgitakse, et «Balmeka» on nõus maksma kinni ka Eesti rannavalvemeeskondadele Saksa piirituse konfiskeerimise preemiad, kui see piiritus on valitsuse poolt lõplikult ära võetud, 3 Emk liitri pealt. Iga maale tagasitoodud Eesti piirituse liitri pealt on firma nõus kinnivõtjale maksma 5 Emk. (148)

Oma põhitegevuse kõrval tegeles piirituse ostu-müügiga ka munaekspordifirma «OVO». «OVO-le» muretses piiritust Eesti Kartuliühingute Liit. «OVO-l» oli 11 piirituselaeva ja ta oli «Jürisson ja Ko.» tugeva mõju all. (149)

30. aastatel reguleerisid legaalset piiritusеeksporti bilateraalsed lepingud Soome ja Rootsiga. Leping Soomega kehtis 15. märtsist 1932 ning Eesti Riigi Piiritusemonopoli partner oli *OY Alkoholiliike*. (150) Eesti Rootsi-poolseks partneriks oli *AB Vin- och Spritcentralen* Stockholmis, kes kohustus võtma Eestilt kahe aasta jooksul igal aastal 1 250 000 l 100%-st piiritust hinnaga 32 senti liiter. Soome *OY Alkoholiliike* soovis osta 450 000 l aastas. (151) Eesti oli huvitatud, et saaks iga aasta eksportida vähemalt 1,5—2 milj. l piiritust. 13. oktoobril 1934 sõlmiti Soomega leping padrunite ja suurtükipüssirohu ostmiseks 4 570 144 Smk väärtuses, mille osaliseks katteks oli piiritusemüügileping summas 2 125 000 Smk. (152) Piirituse müügist oli eriti huvitatud Eesti Kartuliühingute Liit.

KAS «VIRU VESI» VÕI SAKSA PIIRITUS?

Kas «Läänemere katkus» oli süüdi ainsana Eesti piiritus («viru vesi» ehk *estnisk saft*)? Olgugi et ajalooline traditsioon nii Soomes kui Eestis on jätnud inimeste mällu ja ka trükisõnasse sageli just selle arvamuse, ei vasta see ilmselt tegelikkusele. Oli ju Eesti piiritus Kesk-Euroopa, eriti Saksa ja Poola omaga võrreldes tunduvalt kallim ja seetõttu müüdi seda välja aastail 1926—1930 vaid 157 700 liitrit ja aastail 1931—1939 kokku 3 691 221 l.

Vaatame, millest kõnelevad faktid. Refereerime Soome Eesti saadiku R. Holsti raportit Soome välisministrile Emil Nestor Setäläle 29. märtsist 1926. (153) R. Holsti viitab raportis Eesti välisministri A. Piibu kõnele Riigikogus 25. märtsil 1926, kus too märkis, et Eesti on kogu aeg võidelnud salapiirituseveo vastu Läänemerel ja Soome lahel, vennasrahvad pidavatki võitlema koos v õ õ r a (minu sõrendus — *R. P.*) alkoholi vastu. Holsti jätkab, et Ameerika Ühendriikidesse, Norrasse, osalt Rootsi ja ka Soome on veetud just Saksa salapiiritust. Skandinaaviamaades tuntakse hästi Hamburgi ja Lübecki piiritusefirmasid. Viski, konjak, liköörid, šampanja, punased ja valged veinid ning hõõgvein, mida suuresti tarvitas Soome intelligents, polnud pärit Eestist. Eriti vähe läks Eesti piiritust Põhjalahe rannikule. Samal ajal levis Saksa alkohol ka Eestis väga laialt. Tallinnas võis koguni telefoni teel tellida Saksamaalt konjakit ja piiritust. (154) Kui sakslased 1918. aasta lõpul Eestist lahkusid, jäi neist siia suuri Saksa alkoholi koguseid. Saksa piiritus oli Eesti omast odavam. Seepärast oli siingi räägitud oma keeluseaduse vajalikkusest. (155) On teada, et Saksamaalt smugeldati Eestisse aastail 1924—1925 lisaks piiritusele ka 2158 kg kingakreemi, 40 841 kg aknaklaasi, 66 kg kardinatülli, poolsiidriiet. (156)

1920-ndate aastate lõpul tekitas Saksa salapiirituse vedu tõsist muret juba ka Eesti valitsusele. 1927. aasta jaanuaris pidasid Soome ja Eesti välisministrid selle üle nõu, kuid tulemusteta. 22. septembril 1930 toimus Helsingis uus kahepoolne nõupidamine, kus Eesti delegatsioon näitas üles juba suuremat aktiivsust. Kuid Soome pool ei uskunud enam rahvusvahelistesse lepetesse ning uue kokkuleppeni ei jõutud. (157) Mõttetu oleks olnud ka loota üksnes Soome—Eesti kahepoolsele lepingule, samasugune kokkulepe tulnuks sõlmida ka teiste maadega. Pealegi olid Soomel keeluseadusega juba omad plaanid.

Kuna piiritust veeti Saksamaalt välja meritsi, oli siin tähtis koht sadamalinnadel. Juba aastail 1890—1914 oli toodud Eestisse salaja nn. meemeli valget. 1923. aastast kuulus aga Memel (Klaipeda) Leedule, olles juba varem kaotanud vabasadama õigused. 1920. aastal sai aga need õigused Danzig, mis kujunes peamiseks salapiirituse ostu paigaks. Olulised ekspordisadamad olid ka Hamburg ja Kiel, Bremen ja Lübeck.

Danzigi sadamas asus suur piiritusetehas «Baltische Spritwerke AG». Piiritus läks merele siinse sündikaadi kaudu, kus tegutses kuulus naisvahendaja, vene emigrant Wulfsohn. Sündikaadi «Holm Export und Handelsgese!lschaft m. b. H.» juhid olid Th. Schultheiss ja Anton Klemm. Firma omanikest polnud midagi teada, kuid oli avalik saladus, et «Holm» oli Danzigi piiritusekspordi keskus. Ta vahendas peale omamaise ka Tšehhoslovakkia, Hollandi ja Ungari piirituse müüki. «Holmi» peakontor asus Lange Straße 19. (158) Danzigis maksis laevur piirituseliitrist 3 Smk 70 penni ja merel sai $8^1/_2$—$9^1/_2$ Smk.

Tulusat äri ajasid teisedki. Näiteks ostis Saksa firma «Spiesen ja Ko» 1929. a. Inglismaalt kaks uut kiiret ristlejat «As de Caro» ja «As de Pica», mis olevat sama aasta septembris seisnud juba Paldiski sadamas. Mõlemal ristlejal oli kaks mootorit, kokku 600 hj. Kumbki laev võis mahutada 35 000 l piiritust. Samal sügisel hangiti üks veel suurem, kahe diiselmootoriga varustatud laev, mootorite koguvõimsus 800 hj. Selle aluse nimi oli «Coming» ja ta oli kuulunud enne Turu piiritusekaupmehele Mattsonile. (159) 1922. aastal alustas tegevust veel üks Saksa piiritusefirma, *Ostsee-Reederei* «Büssig ja Ko» Hamburgis, mis sai hiljem tuntuks. (160)

Huvitava artikli «Soome ajakirjanikud piirituse-salakaubitsejate jutul» avaldas «Helsingin Sanomat», selle tõi ära ka «Nädal». Ärensgrundi lootsipiirkonnas ja selle taga oli mitu Saksa laeva ankrus, kes kõik müüsid soomlastele piiritust, peamiselt Hollandi, Tšehhoslovakkia ja Saksa oma. Ühe kapteni sõnul oli päevane läbimüük 15 000 l. Ühel reisil oli nende laadung olnud 750 000 l ja siis müüdud päevas koguni 43 000 l. Aurik «Martha Wilhelms» oli pärit Hamburgist ja oli Soome lahel piirituseäri harrastanud juba üle kahe kuu. (161) 1920. aastate algul vedas salapiiritust Soome ka endine Saksa keiserliku jahi «Hohenzollern» komandant, admiral. (162)

Loomulikult tõid teatud osa Saksa piiritusest Soome lahele ka eestlased ja soomlased. Näiteks 26. juunil 1923 teatas Loksa toll, et Soome lahes pidavat sõitma edasi-tagasi Saksamaa piiritusega kolmemastiline purjelaev, mis olevat Tapurla elanike Liimanni ja Nelbergi oma. Mõni päev hiljem, 30. juunil teatati Loksalt taas, et on liikumas laevad Saksa piiritusega. (163) Tallinnast informeeriti Soome Välisministeeriumi, et 1923. aastal tõi Gottfried Sinisoff Soome 200 000 l Saksa piiritust. Teatajaks oli Soome Tallinna saatkonna atašee Ville Niskanen. Sinisoffi hea sõber ja kolleeg oli soome piiritusekuningas Alkoth Niska. Sinisoff ise asus Helsingis. (164) Eelnimetatud Ärensgrundi majaka lähedal oli Saksa salapiiritust müümas ka muhulasi. Nemad vedasid seda Danzigist. (165) Soome tollivalitsus rehkendas, et 1929. a. toodi Danzigist ja Kielist Soome üle 10 milj. l salapiiritust (lisad 7 ja

8), ent osa sellest kogusest ei jõudnud siiski maale, s. t. tarbijani. Kriminaalpolitsei pidas seda kogust liiga suureks, ebatõenäoliseks. Riigiõukogu poolt salapiirituseveo uurimiseks moodustatud komitee tegi kindlaks, et 1. jaanuarist 1. oktoobrini 1929 toodi Soome 6,6 milj. l piiritust ja 16 965 kasti peenemaid jooke.

Saksa salapiirituse osatähtsuse selgitamisel kasutasin Soome Tollivalitsuse arhiivis nn. EM-sarja, kokku 55 väga mahukat toimikut, mille põhjal kujunes järgmine arvustik. Kohtu alla sattus ja vangi mõisteti konterbandistidest meremehi järgmiselt:

Rahvus	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
Sakslased	3*	38	153	153	154	20	11	26	10	14
Eestlased	...	7	72	22	60	21	12	23	6	10
Rootslased	...	...	18	6	10	...	2	...	...	...
Muud	...	14	17	12	20	18	...	15	7	5

* *VA, Tullihallituksen arkisto. Liitteet päätöksiin takavarikko-asioissa (EM 1—54).*

Need arvud ei pruugi olla absoluutselt täpsed, ent on kahtlemata suundaandvad. Ilmneb sakslaste suur osatähtsus kinnivõetud konterbandistide seas 1920-ndate aastate algul. Võimalik on ju ka, et saksa meremehed polnud kuulnud Soome keeluseadusest ja kasutasid meremehe õigust omada alkoholi oma tarbeks ja jäid siis vahele. Seda on siiski raske uskuda. Ilmselt on ikkagi tegemist salapiiritusevedajatega. Saksa piiritusevedajate rohkus 1924. aastani võiks olla põhjendatav inflatsiooniga. Saksa mark langes, kaubad olid muinasjutuliselt odavad. See aktiviseeriski ilmselt piirituse väljavedu.

Järelikult oli Holstil õigus, et kurja juur ei peitunud üksnes Eesti piirituses. Ühes Soome arhiividokumendis seisabki, et salapiiritust veeti Soome peamiselt Saksamaalt ja Eestist toodi vaid 15% Soome illegaalse piirituseimpordi kogumahust. (166) Teises dokumendis öeldakse otse välja, et Saksamaa on just see maa, kust veetakse kõige suuremates kogustes salapiiritust Soome. (167) Soome minister Aarne Wuorimaa märkis 4. septembril 1931, et tema meelest on see küll imelik, et Soomes süüdistatakse alkoholi salaveos lausa avalikult eestlasi, kuigi teistest maadest tuuakse tohutult rohkem sisse kui Eestist. Ta küsib: «Miks pole soomlaste sõnavõtud sihitud Saksamaa, Tšehhoslovakkia, Ungari või mõne muu riigi vastu ja miks peetakse just Eestit teistest kuritegelikumaks?» (168)

Põhjus oli selles, et Soome välispoliitika oli arglik Saksamaa suhtes ja seepärast püüti Saksa salapiirituse vedu Soome avalikkuse ees maha vaikida. (169) Soome valitsus kartis rikkuda suhteid Saksamaaga. Loomulikult ei vähenda Saksamaa osa objek-

tiivne hindamine Eesti salapiirituse negatiivset mõju Soome ühiskonnale keeluseaduse aegu.

Soome valitsusringkondade püüdu ajada kogu patt Eesti kaela võib ka mõista, teades kahe riigi kaubandussuhete seisu. Soome Maaliidu juhtidele ei meeldinud Eesti odavate toiduainete sissevedu Soome. Nende väitel takistavat see Soome põllumajanduse arengut. Kuna aga rahvahulkade ees, kes olid sunnitud toiduaineid ostma, oli piinlik rääkida ja kirjutada kartulite ja liha sisseveo vastu, siis võeti kriitika alla piiritus. Saksa salapiirituse vastu Soome Maaliit sõna ei võtnud. «Nagu ei võiks Saksa piiritus soomlasi purju panna, vaid ainult Eesti oma,» ironiseeriti siinpool lahte. (170)

Juba 1923. aastal kubisevad Eesti lehed teadetest Saksa piirituselaevade tegutsemisest Soome ja Põhjalahel. Need olid peamiselt väikesed, 500—600-tonnised aurulaevad. (171) «Teataja» andmeil võttis Soome kuus vastu 300 000 l Saksa piiritust. Eestist minevat kuus sinna vaid 20 000 l. (172) Saksa piirituse sisseveost kirjutavad ka Läti lehed.

Ei tohi unustada sedagi, et eestlased ostsid sageli Saksa laevadelt piiritust ja viisid seda Soome randa, mistõttu võidi arvata, et see oli Eesti piiritus. (173) Võimalik, et vahel ka müüdi Kesk-Euroopa piiritust Eesti oma pähe. Üldse oli «viru valgel» soomlaste silmis teatud eriline, võiks öelda ajalooline aura: seda olid pruukinud nende isad ja vanaisad ning ta oli ju kvaliteedilt Saksa ja Poola alkoholist tunduvalt etem, olgugi kallim.

Tuleks lisada veel, et enamasti olid piirituselaevade meeskonnad internatsionaalsed. Näiteks 1933. aasta detsembris võeti Vesterö põhjarannikul Maksamaa saarestikus kinni mootorlaeva «Mai» meeskond, kuhu kuulusid Soome kodanik ärimees Isak Vilhelm Åhlskog Maalahti vallast, saksa alamkapten Walter Christian Wilhelm Einfeldt Kielist, motorist Helmut Albert Ferdinand Pech sealtsamast, eesti talupoeg Juhan Suik-Keller Keilast ja lukksepp Artur Visso Tallinnast. (174)

Salapiiritusevedu tekitas rahulolematust ka teatud ringkondades Saksamaal. On säilinud Saksa Templiordu Hamburgi ühingu kiri Saksamaa riigikantslerile 15. märtsist 1923, milles nõutakse Saksa salapiirituse Skandinaaviamaisse veo lõpetamist. (175)

SALAPIIRITUSE HIND

Vihtori Karpio väitis oma tuntud raamatus «Totuus on . . .», et piirituse hind olevat Soome merepiiri taga keeluseaduse aegu olnud 5 Smk liiter. (176)

1920. aastal oli Eesti piirituse ametlik ekspordihind 75 Emk liitrit, Soome kaupluses maksis toop (1,23 l) 315 Emk. 1926. a.

oli riigihind juba 450 Emk, mis oli väga kõrge, ja seetõttu hakati vedama odavamat Saksa ja Poola salapiiritust Soome, Rootsi ja ka Eestisse. (177) Eestis ei joodud salapiiritust nii palju kui Soomes, olgugi et seda oli ka võimalik saada ja riigiviin oli kallim. Rannas muidugi tarvitati salapiiritust rohkesti.

1921. a. maksis salapiirituse liiter Haminas 40 Smk, aasta hiljem Raumal 50, Torniol 20, Turus 50, Hankos ja Helsingis 25 Smk. (178) 1930. a. maksis liiter aga juba 120—200 Smk, Tamperes ja Orivesil 100 Smk. (179) Aasta lõpul hakkas piirituse hind Lääne-Soomes tõusma, kuid idas ja lõunas langes. (180) 1931. a. algul salapiirituse hind tõusis kiiresti, kuna Soome mere-

Riigipööraja.

Gori joonistus.

„Tuleks ikka üks riigipööre teha. Elu läheb wäljakannatamatuks — wiina hinda on nad jälle tõstnud!"

Eesti valitsus tõstis riigiviina hinda, mis tekitas rahulolematust. Gori joonistus.

piirivalve oli hakanud tegutsema ja korda looma, ehkki seoses majanduskriisiga oleks pidanud hind hoopis langema.

Kui keeluseaduse referendumi lõpptulemused olid rahvale teada, siis piirituse jaehind kaupluses langes kohe. 1932. a. veebruaris maksis piirituseliiter poes 35—40 Smk, altkäe aga sai 10 liitrit 250 Smk ja Helsingi lähedal 170 Smk eest. Tavaliselt tõusis piirituse hind ka pakase saabudes. (181) T. Kaini ja L. Anteploni mälestuste järgi oli 1930-ndail aastail salapiirituse liitri hind järgmine: Saksamaal 3,5—4 Smk, Eestis 9—10 ja Soomes 90—100 Smk. (182)

Eesti monopolikauplustes maksis kolmveerandliitrine pudel 1 krooni 10 senti, sellest pudeli hind oli 25 senti. Hinnad loomulikult kõikusid — pärast 1930. aastat oli kolmveerandliitrise hind juba 4 kr. 25 s. Ühe liitri hind oli 1930. aastal 3 kr. 90 s., sellest riiklik omahind vaid 28 s. Merelt osteti teinekord 10 l 10 kr. eest, edasimüügil saadi vähemalt 20 kr.: 10 krooni ehk üks sinine pidi olema piiritusevedaja teenimisrahaks ühe plasku pealt. Trogarid müüsid piiritust tavaliselt nn. sorokovkades, veerandtoobistes pudelites. See mahutas 0,307 l ja selle hinnaks olnud Muhus vaid 1 kr. 10-liitrise plasku müümisel sai hangeldaja 30 kr., seega 10 kr. puhast, lisaks «kalonne». Riigipiirituse monopolihind oli kolmveerandliitrise pudeli sisu eest 2 kr. 85 s. Sama suur pudel salapiiritust maksis aga 2 kr. 25 s. Seega hoidis ostja salapiirituse ostmisel kokku 60 s. ehk 80 s. liitrilt.* (183)

Hind ja ka läbimüük piirituselaevadel sõltus mitmest asjaolust (ilm, aastaaeg, valvelaevade liikumine jne.). Mootorpurjekas «Maris» müüs kord kolme ööpäevaga 50 000 liitrit piiritust, seega umbes 25 keskmise mootorpaadi lasti, 7 Smk liiter, kokku 350 000 Soome marga ehk 31 500 Eesti krooni eest (siis oli kurss: 1 Soome mark = 9 Eesti senti). Soomes paatidega maale toimetatud piirituse eest saadi 7—8-kordne, isegi kümnekordne hind, olenevalt kohast. Rootsis saadi maal isegi 15-kordset hinda võrreldes müügiga piirituselaevalt. Et suhteliselt suurema tulu sai maalevedaja, hakkas koostöögrupp ise piiritust kaldale toimetama. (184)

Keeluseaduse lõpuaastail moodustus Soomes kaks odava salapiirituse saart. Neist üks algas Loviisast ja ulatus Jyväskyläni, teine oli Satakunnas. (185)

Salapiiritusevedajate ja eriti piirituselaevade omanike sissetulekud olid õnnestumise puhul suured, meenutades Levandi ja Hansa kaupmeeste kasumeid keskajal. Kuid ka risk oli suur: vahelejäämise korral jäädi ilma kogutud varandusest.

* *Eesti marga kurss langes kiiresti 1921.—1922. aastani, järgnes aeglasem langus 1923. aasta sügisest 1924. aasta sügiseni. 1923. aasta jaanuaris võrdus Tallinna börsil 100 Soome marka 850 Eesti margaga ja sama aasta detsembris 958 Eesti margaga. Aastail 1925—1931 ol suhe tõenäoliselt enamvähem stabiilne. Soome mark devalveeriti 1931. aastal ja Eesti kroon kaks aastat hiljem. Alates 1933. aastast oli Eesti krooni ja Soome marga suhe enam-vähem stabiilne. Margad olid Eestis käibel 1928. aastani, seejärel vahetati kroonideks (100 Emk = 1 Ekr.).*

PIIRITUSEVEDU VÕÕRA LIPU ALL JA MUUL VIISIL

19. augustil 1925 kirjutasid Läänemere ümber paiknevad riigid, Norra ja NSV Liit Helsingi *Ritarihuone*'s alla nn. Helsingi konventsiooni, mis pidi likvideerima üle 18° alkoholi salaveo Balti merel. See kokkulepe ei lubanud Eesti, Soome, Saksamaa, Taani, Läti, Leedu, Norra, Poola, vabalinna Danzigi, Rootsi ja NSV Liidu lipu all sõitvail laevadel tegelda salakaubitsemisega Läänemerel. Laevadel oli lubatud võtta kaasa alkoholi üksnes oma tarbeks, s. o. reisijatele ja meeskonnale (art. 1). Iga lepinguosaline kohustus laevadel, mille tonnaaž oli alla 100 netoregistertonni, ära keelama alkoholi väljaveo oma territooriumilt (art. 2). Laevadel alla 500 netoregistertonni võis alkoholi välja vedada üksnes selle riigi võimude loal, kellele laev kuulus (art. 3). Alkoholiekspordi kohta kehtestati täpsed eeskirjad (art. 3 ja 5). Nähti ette, et iga riik võtab veel alkoholi vedavate laevade suhtes vastu omad seadused, mis sätestavad nende tegevuse territoriaalvete vööndis, mis ulatub kuni 12 meremiilini mandri või saarte rannast (art. 9). Lepinguosaliste riikide tollivõimud pidid informeerima üksteist alkoholi salaveost (art. 11). (186) Üldse pooled kohustusid võimaluse piires rakendama abinõusid illegaalse alkoholiveo vastu lepinguosalistesse riikidesse, laeva liigile ja suurusele vaatamata.

Piirituse-emalaevad olid sunnitud nüüd Läänemerelt lahkuma. Kuid leiti väljapääs: piirituselaevad muretsesid endale väljaspool konventsiooni olevate riikide lipud.

1929. aasta jõulukuus tabas Nõukogude piirivalve Pärsia lipu all sõitva laeva «Stig», mille kaptengi oli paberite järgi pärslane, küll aga eesti nimega — Jalakas. Jalakal olid loomulikult laeva paberid korras ning ka Pärsia Berliini konsuli tõend, et laev kuulub Pärsia kaupmehele Unanowile ja tema kodusadam on Tschabar. Meeskonna paberid olid aga kõik väljastatud Tallinnas. Trümmis oli varjul 12 500 l piiritust. Kapten oli jõudnud piiritusevenedele juba *ca* 1500 l ära müüa. Nõukogude piirivalve viis laeva Leningradi. Laevast leiti veel 1159 kanistrit piiritust, 20 pudelit likööri, viskit jm. ning 100 000 Soome marka. Varem oli Jalakas kasutanud ka Prantsuse lippu. Seekord sai ta 2 aastat vanglat ja 1000 rbl. trahvi. Teiste meeskonnaliikmete karistus oli väiksem. (187)

Soome tolli suurim võit aastail 1928—1929 oli piirituselaeva «Antonieta» avastamine ja kinnivõtmine. Laeval oli ahtris Tšiili lipp ja kapteniks oli eestlane Jakob Einloo. Laev suunati Loviisa sadamasse ja tehti kindlaks 40 740 l piiritust, lisaks veel peenemaid jooke. Alus oli 1917. a. ehitatud Taanis ja pärast seda muutnud viis korda oma nime. Alates 1925. a. tegutses ta salapiirituselaevana. Laev kuulus tegelikult Dionisio Matasele. Mees-

SUOMEN LÄHETYSTÖ
FINLANDS BESKICKNING

Tallinnassa 1 p:nä lokak. 1926.

198 1515 R 26

N:o 1146. 4/10-26

Tasavallan Ulkoasiainministeriölle
Helsingissä.

Vieraan lipun alle siirtyneitä salakuletuslaivoja.

Sen jälkeen kun salakuletusta koskeva konventsiooni astui voimaan, on joukko virolaisia salakuletusaluksia siirtynyt vieraan maan lipun alle voidakseen paremmin jatkaa entistä toimintaansa. Sellaisia tapauksia on Lähetystön tiedossa toistaiseksi ainoastaan seuraavat:

1) m/p "Henry", ent. omistaja A. Linkvest, nykyinen Baltische Sseiffahrts Aktiegesellschaft Danzig, käyttää 15 p:stä syysk. 1926 Danzigin lippua;

2) h/l "Georgette", ent. "Anti" – "Paharet", ent. omistaja Rosenwald, nykyinen Belgian alamainen Mathieu, käyttää 21 p:stä elok. 1926 Belgian lippua;

3) m/p "Venus", ent. omistaja Linkruus, nykyinen jo mainittu toiminimi Danzigista, käyttää Danzigin lippua 15 p:stä syysk. 1926;

4) m/p "Erna", ent. omistaja V. Berg, nykyinen Ranskan kansalainen Jean Alban Bussac, käyttää Ranskan lippua 26 p:stä elok. 1926;

5) h/l "Esperanza", ent. omistaja Bodemann, nykyinen "Rederei Neptunus Naamenlooze Maatschappy", käyttää Belgian lippua 19 p:stä elok. 1926;

6) m/l "Vigala", siirtynyt Belgian lipun alle 21 p:nä syysk. 1926, omistajista ei ole tietoa.

Tämän päivän "Päevaleht" kertoo, että tällaisia siirtolaisia olisi kaikkiaan 12 alusta. Lähetystö on siksi konventsioonin 11 §:ään viitaten pyytänyt virallista tietä vastaavia tietoja näistä aluksista.

Attashea: V. Nikanen.

Soome Tallinna saatkonna informatsioon Välisministeeriumile 1. oktoobrist 1926 piirituselaevade kohta.

kond koosnes eestlastest. Tšiili Varssavi saatkond keeldus tunnistamast oma lippu ja selle riigi kaitse langes ära. (188) Soome kohus mõistis laeva ja laadungi oma riigile.

Samal ajal hakkas Soomes liikuma kumu, et Põhjalahel on piirituseallveelaev. Seda märkas üks Norra laev «Plevna» majaka juures. Tulelaev «Plevna» asus Kemist 25 meremiili kaugusel (praegu Helsingi Hylkysaare rannas, kus asub Meremuuseum). Tegelikult oli Hamburgi ärimees Spiesen ostnud vana Saksa allveelaeva, kõrvaldanud relvad ja tekiehitised ning teinud sellest piirituselaeva, kuhu mahtus 20 000 l. Nimeks pandi sellele «Shakis»ja ahtrisse tõmmati Kreeka lipp. Laev enam ei sukeldunud, kuid oma madaluse tõttu oli eriti raskesti märgatav. Kui Rootsi piirivalve laeva piiras, sõitis see otsa teisele Kreeka piirituselaevale «Athina». «Shakis» uppus, kuid meeskond päästeti. Neist 4 meest olid eestlased ja 4 sakslased. Laev transporditi hiljem Tallinna sadamasse. (189) 1933. aastal sõitis Läänemerel ja Soome lahel tegutsenud 17 emalaevast 9 Inglise lipu all. Samal aastal 13. oktoobril sõlmis Soome Suurbritannia ja Põhja-Iirimaaga salapiirituseveovastase lepingu ja konterbandistid jäid kaitsvast Inglise lipust ilma. Kasutati ka Hollandi lippe.

Mõnedes riikides nõuti, et kapteniks pidi olema selle riigi kodanik, mille lipu all laev sõitis. Näiteks Inglismaa lipu all sõitvail laevadel pidi olema inglastest juhtkond ja ka kolmandik meeskonnast inglased. Seda nõuet alati ei täidetud.

Salapiiritust veeti ka õhu teel. Soome saadiku Reijose andmeil karistas Eesti sõjaminister Eesti lennuväe leitnanti Štšepothevit ja nooremleitnanti Kannot 30 päeva arestiga ja sõduriks degradeerimisega, kuna nad kasutasid sõjalennukit salapiirituse veoks Soome. (190)

Nutikad mehed mõtlesid välja üha uusi viise salakaubaveoks. 30. juunil 1921 viis aurik Tallinnast lõbureisijaid Helsingisse. Laeval mängis politseivalitsuse orkester, kuid suurt trummi millegipärast ei löödud. Soome toll taipas, milles asi, ja võttis kõigi imestuseks trummist välja 10-liitrise kanistri. (191)

Veidi varem, jaanipäeval oli sõitnud laevaga Helsingisse ligi 800 huvireisijat Eestist, nende seas ka ametnikke ja politseinikke, kellel avastati hulgaliselt ülemäärast piiritust. Ühe põhjusena nimetati seda, et Eesti Pank ei vahetavat ühe reisija kohta rohkem raha kui 500 Smk. (192)

OHTLIK AMET

Randlaste üldsus ei võtnud siis ega ka hiljem salakaubavedu mingisuguse häbi- või kuriteona, vaid lihtsalt kui üht äraelamise ja teenimise võimalust. Kehtis põhimõte: kes kahju kardab, see kasu ei saa.

Põhja-Eesti rannaküla kaluri ja piiritusevedaja Arno Kasemaa

romaani «Rannamännid» peategelane Aivar Männik ütleb otse välja: «Olen tihti mõtelnud, et panen selle ameti maha, eriti siis, kui risk väga suur on. Kui aga õnneks läheb, otsustan jälle ümber ja lasen vanas vaimus edasi. Tahaksin nii palju raha kokku ajada, et sellega midagi suuremat ette võtta. Siis võiksin öelda, et siit saadik ja mitte enam. Aga niimoodi poole pealt katki jätta pole sügavat mõtet. Raha kulub niisama ära ja pole sellest nagu mingit kasu saanud.» (193)

Piiritusekuningas Alkoth Niska on meenutanud: «. . . Salapiiritusevedu pole mitte laisa mehe amet. See on pidev võitlus tuisu ja tuulega, sest ilus ilm pole konterbandisti jaoks. Ohte oli palju nii looduse kui ametimeeste poolt. Kuid see teebki selle töö huvitavaks.» (194) Salakaubandus pole ka tema arvates kuritegu.

Soome rannad ja ka sealsed elanikud olid eestlastele tuntud Soomes rändkalapüügil käimise, ent ka sõbrakaubanduse kaudu. Paljud piiritusevedajad olid endised kalurid ja sageli kalastasid ka piirituseveo aegu petteks edasi. Soome ja Eesti randlaste vahekord oli enamasti sõbralik ja usalduslik. Soomlased maksid vahel eestlastele suuri summasid piirituse eest ette.

Piiritusevedaja J. Piibemann, ühe seura juht Viinistul, jutustas, et neil oli 1924. a. plaanis tuua Saksast piiritust, kuid laeva rentimiseks ja laadungi ostmiseks oli raha vähe. Üks soomlane oli rääkinud eelmisel sügisel, et toodagu temale piiritust, lubas raha ette maksta. Soomlane elas Loviisas, nimi oli Jonn, oli endine turukaupmees. Paistab, et sel ajal oli usaldust, sest Jonn andis 100 000 Soome marka ilma ühegi paberi ja allkirjata, ja seda teise riigi kodanikule, keda vaevalt tundis. Eesti rahas oli see umbes miljon marka. «Saime laeva rentida ja tegimegi Saksa-reisi ära, Jonn sai piiritust ja jätkus seda veel teistelegi. Maksime Jonnile võla ära ja osa puhaskasust sai ta ka ja seda jäi meilegi oma osa.» (195)

Sellest, kuidas tegelik salakaubavedu käis, ja mitmesugustest selle ohtliku tegevuse seikadest annavadki kõige parema pildi ajaosalised ise.

Oli vist 1922. aasta, meenutas endine konterbandist Tõnis Kain, kui kaks Viinistu mootorpurjepaati, «Olli» ja «Linda», tegid hulga piiritusereise. Paadid olid umbes 20-tonnised, piiritust võttis kumbki korraga peale 15 000 liitrit.

«Olli» peremehed üürisid sama aasta sügisel Riiast väikese auriku, tõid sellega Saksast kaks lasti piiritust ja viisid Loviisa lähedale saarestikku. Piiritus oli 400-liitristes vaatides, kahe reisiga toodi piiritust kokku 40 000 l, vaadid uputati tuulevarjulisse lahesoppi 3—4 meetri sügavusele. Külma tulekul jäid need jää alla, kust need siis talvel vähehaaval välja õngitseti ja müüdi. Paremaks kättesaamiseks oli igale vaadile köiest «päitsed» ümber pandud. Kui vaat tragisse ei jäänud, tõmmati see üles köisnoodaga.

«Nii suure hulga piirituse müümine võttis aega ja tollimehed

avastasid jääs augud, kust vaadid olid välja võetud. Hakkasid siis nemadki seal tragima, kuid ei saanud ühtki vaati. Kuid meremehed õngitsesid öösel jälle vaate. Mõne päeva pärast olid tollimehed jälle tragimas, kuid tagajärjeta. Hiljem olid omanikud võtnud sealt viimased vaadid välja ja olid kirjutanud siis lumele tollimeestele: «Nüüd on kõik ära», seda muidugi soome keeles.» (196)

Eesti randlastel oli kiirmootorpaate juba 1922. aastal, enamasti «Vickström»-mootoritega. Kiirusenäitajad tõusid eriti aastatel 1923—1924. Suuremate paatide kiirus oli juba 25 sõlme. Selline paat võttis peale keskmiselt 15 000 liitrit tulivett. Mootorpaatide kütuseks kasutati ka piiritust, mis tuli odavamalt kätte. Eesti piirivalve 3-mootorilised kiirpaadid jäid üsna sageli lootusetult kaotajaiks piiritusevedajate 2-mootorilistele (lennukimootorid). (197)

Piirituselaadungi transportimist on kirjeldanud Olle Rüüt. (198) Mõnikord tuli see ka üle parda heita. Piiritus uputati piirivalve- või tollilaeva lähenemisel, et asitõendist vabaneda. Uputamist soodustas liiv, mida oli igasse kotti pandud 8—10 kg. Kahju oli muidugi suur, aga paat jäi konfiskeerimata ja mehed karistuseta.

Hiljem hakati piiritust vedama nn. torpeedoga*. Torpeedo koostati neljast nurkraualatist, mille vahele asetati piiritusenõud. Nurklatid ühendati omavahel poltide ja nurkvöödega. Torpeedo esiots varustati püramiidikujulise veelõikajaga, mille tipus oli rõngas või aas seekliga vaieri kinnitamiseks. Seekli ja vaieri vahele pandi O. Rüüdi andmeil pöörel, et vaier ei lauastuks juhuslikult torpeedo pöörlemisel ümber oma pikitelje. Vedamiseks oli 6—8 mm diameetriga vaier, mille katkemiskoormus võis olla umbes 2,5—3 tonni. Torpeedosse mahutati ühe meresülla (1,83 m) peale 23 plaskut: 15 lapiti ritta ja rea kõrvale veel 8, nii et need olid üksteise vastas kitsamate külgedega. Harilik torpeedoraudade pikkus oli 4 meresülda + veelõikaja pikkus 0,72 meetrit, s. o. kokku 8,4 meetrit. Siia mahtus 92 plaskut 920 liitri piiritusega. Oli ka väiksemaid torpeedosid ilma kõrvalreata, sinna mahutati 50 plaskut. Üldiselt sõltus torpeedo suurus paadi võimsusest, suurusest ja piiritusevedaja rahakotist. Raudade ja manuste raskuse mõjul vajus torpeedo vee alla, jäädes vees kaaluma 50—70 kg. Enne veeskamist oli sellise torpeedo kaal 1050—1070 kg, olenevalt manuste (rauad, poldid, vööd jt.) ja piirituse kaalust (96° piirituse liitrikaal on 0,789 kg). Mootorpaat pukseeris torpeedot 2—3 meetrit allpool merepinda (sõltus vaieri pikkusest ja paadi kiirusest, samuti liikumisel tekkinud veetakistusest.) Veovaier tuli paadi kiilust ja tallalatist läbipuuritud ava kaudu paati. Ava oli varustatud topendpuksiga, et vesi ei voolaks paati ja et vaier

* *Piiritusetorpeedot nimetati ka «kalaks». Kasutati veel ka pikka pingi ehk nööri* (pitkäsiima). *See oli saja meetri pikkune köis, mille külge kinnitati mitmeid kanistreid ja raskuseks veel kive. Need kanistrid olid sageli mustaks värvitud. Köie abil kinnitati selline laadung rannavette.*

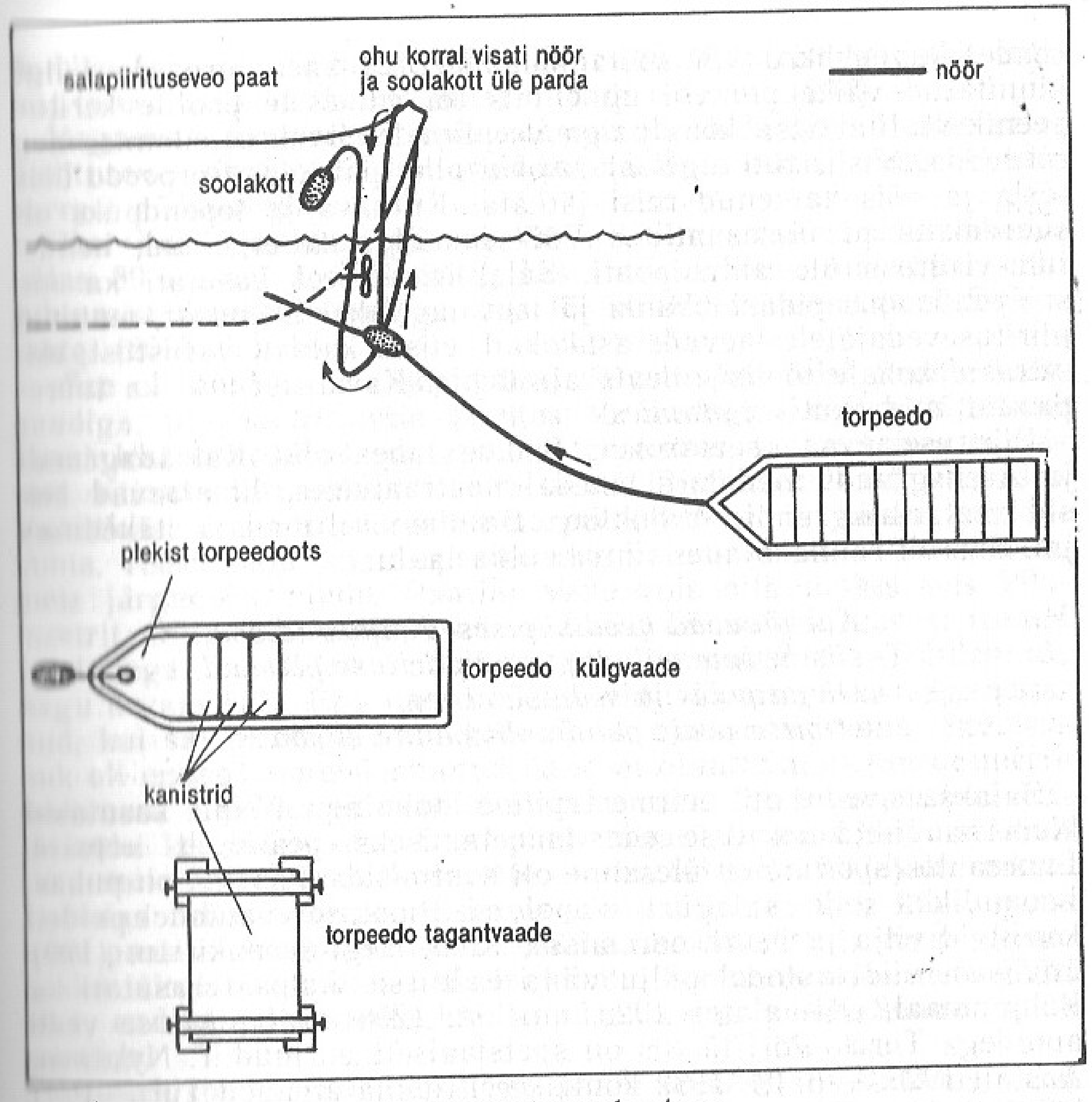

Salapiiritusetorpeedo skeem.

ei hõõruks paadi puitkiilu. Paadis oli vaier kinnitatud karneri (põhjalauad) alla. Alguses tuli veotross (manillast, kanepist, sisalist) üle parda paati, aga see rabas suure lainetusega parrast, nii et oli karta purunemist.

Kui oli vaja torpeedost lahti saada ja see uputada, päästeti vaier karneri alt lahti. Seejärel torgati topendisse vaieriga ühejämedune puupulk ja keerati topend täielikult kinni. Torpeedo jäi paadi alla rippuma, kui vesi oli sügav. Kui tollimehed või piirivalve tuli paati kontrollima, öeldi: «Vaadake, paat on tühi!» Ja valvepaat eemaldus. Aga pikapeale tuli saladus päevavalgele ja tollimehed või piirivalvurid katsusid paadi pootshaagiga alt läbi. Nüüd tuli torpeedo valvelaeva lähenemisel põhja lasta. Hiljem käidi seda veel naaramas, aga harva õnnestus leida. Kui vesi oli madalam ja sai märgid või peilingud võtta, siis andis naaramine ka tulemusi. Torpeedo leidmiseks võeti kasutusele

seade, kus suhkru või soola sulamisel vabanes torpeedo külge kinnitatud väike poi või ujuk, mis tõi väikesele poolile keritud peenikese liini otsa koos poiga veepinnale. Suhkru sulamise aeg oli teada, niisiis tuli õigel ajal kohal olla, poi leida, torpeedo üles tõsta ja võis katkenud reisi jätkata. Kiiluava ja topendpuks oli suurematel piiritusepaatidel. Väiksematel seda ei olnud, nendel tuli veotross üle ahtri paati. Salapiirituseveol kasutati ka nn. sidepaate, mis pidasid kalda ja laevade vahel ühendust, teatasid piiritusevedajatele laevade asukohad, viisid kaldalt varustust, toimetasid kohale töölisi, üleviskajaid jne. Kasutusel olid ka luurepaadid, mida kutsuti *etumies*.

Piirituselaevade seisukohad Soome lahes olid Kalbådagrundi ja Ärensgrundi madalate lähedal neutraalvetes. Emalaevad seisid veel Kalkgrundi, Vaindloo, Barabanovi madala läheduses jm. Siis oli rannakülades tihti kuulda laulu:

Kui jõuavad need sügisesed pimedad ööd,
siis Soome pole liiguvad piirituse plaskud.
Oh sa poiss ja seda sa ei tea,
et pirtu peale panderolli panna ei saa.

Salakaubavedu oli mitmeetapiline toiming. Maal kasutasid konterbandistid piirituse edasitoimetamiseks peamiselt autosid. Luureauto *(syöttiauto)* ülesanne oli kontrollida, kas õhk on puhas. Loomulikult selles salapiiritust polnud. Piiritusevoautodel peideti kanistrid vilja ja heinakoormaisse, vahel isegi surnukirstu. (199) Loviisast viidi autodel palju viina Lahtisse. Autosid kasutati ka Pohjanmaal, eriti alates 1926. aastast. (200) Salapiirituse vedu autodega Turu—Pori läänis on spetsiaalselt uurinud T. Nykänen. Aastail 1928 — 5. 04. 1932 konfiskeeriti tema andmeil Turu—Pori läänis kokku 193 autot, kõige enam 1929. aastal, tervelt 71 (lisa 6). (201)

Üks veoautojuht võeti kord kinni Kotka—Lappeenranna teel. Maanteele oli asetatud «siil»* *(piikkimatto)*. Uus «Fiat» konfiskeeriti, samuti piirituselaadung. Trahvi maksmiseks müüs mees kiirpaadi, mille väärtus oli 3500 mk, 7500 marga eest. Kuid selle summa eest ostis trogarist autojuht uuesti salapiiritust ja müüs selle edasi ning võitis 40 000 mk! (202)

Levinud oli piiritusevedu rongis. Ka Loviisast veeti salapiiritust raudteed pidi. Tänaseni on säilinud vedur nr. 7, mille tendris olevat olnud vahesein ja üks osa tendrist olnud sageli piiritust täis. Piiritust voolas sisemaale ohtrasti veel mööda jõgesid ja järvi. Oluline salapiiritusesoon oli Saima kanal, kus kasutati eelkõige just tõrvaveo-aurulaeva *(tervahöyry)*. (203)

Muidugi ei maganud ka politsei. 30. detsembril 1926 leidsid Koivisto vallas Humaljoe külas politseikonstaablid A. Torkeli ja

* *pikk laud, millest teravad naelad läbi löödud.*

A. Uko Juho Kitula talust juhuslikult 130 10-liitrist kanistrit, millest taluomanik väitis end mitte midagi teadvat. (204)

Järgnevalt paar eredat episoodi, mis ilmekalt toovad esile salapiiritusevoo ohud, kuid näitavad ka meeste nutikust ohtlikust olukorrast pääsemisel.

Ühel ilusal juulikuu päeval 1985. a. lindistasin Loksa lähedal külas 89-aastast J. Külvsaart, kes jutustas oma mälestusi, eriti juhtumist Soome lennukiga, mis lõi laineid mõlemal pool Soome lahte. (205)

«See oli 1933. a. 25. septembril. Alustasime reisi Soome kahe paadiga, plaanis oli viia piiritus torpeedoga Loviisa lähedale. Lassi Joss oli paatide ja laadungi peremees, ta ise kaasa ei tulnud. Kummaski paadis oli kolm meest. Piirituselaevast, mis asus Vaindloost lääne pool, saime torpeedod teha ja hakkasime liikuma. Teised said oma torpeedo enne valmis ja läksid esimesena, meie järgnesime neile. Paatide vahe võis olla umbes viis kilomeetrit. Õhtul hakkas juba hämarduma. Olime ehk laevast tulnud tund aega, kui Soome poolt kuuldus lennukimüra. Tollilennuk, nagu arvata võis. Ega me torpeedo lahtilaskmisega ka väga rutanud, kui sai peaaegu meie kohale, siis lasksime minna. See lennuk oli ennegi merel lennanud, kuid ei olnud paadi juurde merre laskunud, meie ka ei osanud seda arvata. Peale torpeedo lahtilaskmist keerasime otsa Eesti poole tagasi. Lennuk tegi madalalt tiiru meie ümber ja laskus vette — ilm oli selleks küllalt vaikne. Lohistas tulla meie poordisse ja üks mees, revolver käes, ronis meie paati. Kamandas mootori käima, ise asus rooli, meie pidime käsku täitma ja panime mootori käima. Soomlane ajas meid vööri otsa, endast nii kaugele kui sai, ise keeras paadi Soome poole minema.

Lennuk tõusis ja lendas teise paadi kohale, siis kuuldus mõni pauk säältpoolt. Meie lendurist roolimees enne ikka roolis põhja poole, kuid vähehaaval kiskus rohkem itta, millele see pärast jäigi. Kompass oli küll, kuid ei taibanud vist sellest.*

Ilm oli juba vahepeal pimedaks läinud, soomlane oli paadis revolvri nahkrihmaga randme külge kinnitanud. Kogult väga suur mees ei olnud. Mul keerlesid peas mõned plaanid, laevast tulles sai ka natuke veini võetud. Paati oli kogunenud vett; kuna lendur oli roolimisega ametis, küsisin, et kas võin hakata vett pumpama. Pump oli ahtris roolimehe lähedal. Lubas mind pumbata, ma läksin ja hakkasin pumpa kohale vedama. Pumpasin ja mõtlesin, et nüüd on paras aeg riskida, ja ründasin, ta oli minule päris lähedal, ja esimene asi oli katsuda revolvrist vähemalt kinni saada. Rüselesime, hüüdsin teisi appi, tuli kaks pauku, kuid tundsin end terve olevat; teised, pauke kuuldes, ei olnud ka kiired appi tulema. Olid arvanud, et eks ma ole juba surnud. Ei tea, kui kaua see madin kestis, kuid sain revolvrist kinni, tugev

* *See mees oli lennukimehhaanik Eino Kaukiainen, vt.* P e l t o n i e m i *jt., lk. 190.*

tõmme — ja oligi minu käes, kust läks üle parda. Nüüd tulid ka teised ja siis oli varsti lendur seotuna paadi põhjas. Nüüd oli esimene töö keerata paat Eesti poole minema. Väga võimalik, et lennuk kutsus kohe vahilaeva välja meid otsima. Kui me praeguses olukorras Soome valvete kätte satume, siis ei ole nalja; piiritusest saab lahti merreajamisega, aga mis selliga teha.

Võtsime kursi Mohnisse, kuhu ka hommikupoole ööd jõudsime, lasime ta seal idaotsas maale ja juhatasime tuletorni juurde. Ise sõitsime paadiga Viinistule. Rannas paati üle vaadates nägime, et need kaks kuuli olid läinud paadi põhjast läbi.

Kui Soome lendur Mohnis tuletorni juurde jõudis, teatati sealt asjast telefoniga Loksale, kust sõitis välja piirivalvepaat, kes viis lenduri Loksale. Edasi aeti asju juba Tallinnas diplomaatide läbi ja Helsingist tuli Loksale merevalvelaev VMV-6, kes lenduri Soome tagasi viis.

Teise paadiga, kellega koos Viinistult välja sõitsin, läks halvemini, lennuk tulistas selle kohale lennates paati. Kuul tabas mootori juures olevat J. Kempmanni. Surm oli silmapilkne. Surmasaanu oli 32 aastat vana.

Lennuk lendas Soome poole ja ellujäänud keerasid paadi Loksa poole minema, et sündmustest võimudele teatada.»

Meile juba tuttav Tõnis Kain jutustas, kuidas nad ühel aastal viisid Soome piiritust kahemastilise mootorpurjekaga. Tavaliseks laadungiks oli kartul, mida viidi Helsingi, kuid laeva all sai viia kaks torpeedot. Torpeedode esimesed vaierid tulid ette ruhvi, kus need olid kappidesse peidetud ja kinnitatud, tagumised läksid ahtris masinaruumi, kus vaieri otsad olid ka kuidagi varjatud. Kumbki torpeedo mahutas 1500 liitrit, kokku niisiis 3000 liitrit. Viis reisi läks hästi, aga kuuendaga jäädi ikkagi vahele. Laadung ja laev läksid. Tõnis Kain koos ühe kaaslasega pääses ühe mootorlaevaga põgenema, kolmas mees võeti kinni. (206)

Huvitava loo rääkis Voldemar Sander, kes oli motoristiks kiirpaadil, millel peal 3 «Junkersi» lennukimootorit, igaüks 720 hj. Selle paadiga võeti Hiiumaalt Ristna alt 6500 l piiritust ja viidi Stockholmi ja uputati otse kuningalossi ette merre. Keegi aga «koputas» ja tagasiteel oli suurtükilaev vastas. Kästi peatuda, sõideti poorti ja siis järsku andis kiirpaat täiskäigu ning lisaks sellele pihustati peenikest pulbrit ahtri taha vette, mis tekitas kuue-seitsme meetri kõrguse roosa udusamba. Seekord läks pagemine õnneks. (207)

Eestlane Emel Vaarmann viis viimase lasti salapiiritust (40 000 l) Viinistult Loviisa saarestikku veel 1. septembril 1939 — päeval, mil algas Teine maailmasõda. (208)

Kui eelnenud lugudest võis jääda mulje, et salakaubavedaja töö vahest füüsiliselt nii raske polnudki, üksnes riskantne, siis asjaosalised ise arvavad teisiti. Raskeks ja ohtlikuks peeti lossimist-laadimist laevalt laevale. Mehhaanilist abi polnud. See sageli pimedas tehtav töö nõudis osavust ja tugevust. Vahel juhtus ka,

et nõu läks katki, ent siis oli oskaja mees jootmiseks valmis, ei tohtinud ju kallist kraami kaotsi minna. Iga 1000 nõu järel oli puhkepaus. Võeti ka märjukest. Viinistus oli tavaliselt üleviskajateks, s. t. laadijateks, 10—15 meest. Töötasu oli hea ja toit korralik. Soovijaid selle ameti peale leidus alati. Häiris aga tugev piirituselõhn, eriti merel. Tüütas ka pikk merel viibimine, sageli ka töö ootamine. (209)

L. Anteplon kirjutab oma mälestustes, et salaveo kõige raskem osa lasus kindlasti nendel, kes konterbandi randa toimetasid. Need olid eriklassi mehed. Samal seisukohal on ka vastaspool. Piirivalvemajor A. Lüüs kirjutas: «Piirituse randa toimetamine on salakaubitsejatele kõige raskemaks etapiks, sest valve on siin piirivalve poolt kõige tihedam. Pealeselle on piirivalvel harilikult salakaubitsejate kohta juba olemas vähemad või täpsemad teated, vastavalt sellele korraldatakse kõvendatud valvet salakauba maaletoomise kohtades.»

Nendel eriti vastutava etapi meestel pidi olema vajalik merepraktika, hea maastikutundmine ja muidugi julge süda. Rikkamad mehed seda riskantset tööd enam teha ei tahtnud. Nad palkasid nn. ajumehi, kelle tasu sõltus staažist ja oskustest. Eestlastest peremehed maksid oma headele meestele 800—1500 Smk reisi pealt. Tasu sõltus teatud määral ka ohtlikkuse astmest ja laadungi kaalust. Talvised reisid olid suvistest kallimad. Algajamad mehed said n.-ö. otsast 400—600 Smk. Soomlastest paadiomanikud olevat maksnud rohkem, mõnikord isegi 1 Smk liitrilt. Mõnedel peremeestel oli ka kuupalgalisi trogareid.

VIINISTU SEURAD

1920—1930-ndail aastail mängis Eesti salapiirituseveos märkimisväärset osa Viinistu kaluriküla Loksast kirdes. Kui keeluseaduse algul tegutseti rohkem omaette, siis aegamööda kujunesid välja kambad, soomepäraselt seurad, kellel olid ühised paadid. Toome siin ära Viinistu olulisemad salapiiritusevedajate seurad.

1. Lõuka «poisid» Toomas, Isak ja Aleksander, Otsa Juku, Peebu Juss, Mäe «poisid» vennad Juss ja Jaak (Joss). See rühm oli suuremaid ja teovõimsamaid.
2. Lepiku Sass, Andi Juss, Suurpealt Matjukselt vennad Sass ja Joss, hiljem ka vend Toomas.
3. Tarkna Juss, Heigi Juss ja Turbuneemest Pällu Joss.
4. Kiigemäe Jaak, Kiigemäe Antti, vist ka Lilleperi Juhanes ja Kuusiku Joss.
5. Peebu Eedi, Lõuka Jaaku jt.
6. Heigijaani Sass, Tanuva Isak ning Altja Mart.
7. Pärtli Volli (hiljem Tuupi), Altoa Juku, Rünga Antti ja vist ka Pärtlijaani Juss.

8. Sääre Juhanes, Altjalt vennad Mart ja Anton, üksvahe ka Lõuka Tõnis.
9. Väiksemate rahadega mehed Mardilt vennad Juss, Sass, Isak, Haaviku Juss ja Andikäspri Tõnis.
10. Lassi Julius, Joss ja Ludvi.
11. Aadu Juss, Turbuneemest Saru mehed, hiljem ka Lõuka Tõnis.

L. Anteplon nimetab veel teisigi, näiteks Kingu Jaaku, Pärtlijaani Marti, Heigiole Marti, Sassi, Lulli, Aksli Jossi ja Kiviku Anttit jt. (210) Need «kompaniid» polnud alati kindla koosseisuga, pidevalt tuli ette muutusi ja seurast seura üleminemist.

Viinistulastel olid Soomes tihedad sidemed eelkõige Kabböle meestega Loviisa ja Porvoo kandist. See on ka mõistetav, sest 1906. a. asus Kuusalu ümbrusest sinna 12 peret, 80 hinge, kes ostsid talusid 648 tündrimaa ulatuses 20 000 marga eest. (211) Nad soovisid uutele taludele panna Eesti kodutalude nimed, mida võimud ei lubanud. Siis saigi näiteks Hindreku talust Peltola, Ristist Toimela, Niiliskast Itäniemi jne. (212)*

«Kabbölest käisid Viinistus paadimeistrid Peltola Tõnis ja Juku koos Koivola Hindrikuga. Siis veel Neemela Sass hüüdnimega Tordi-Sass, Saarela Jaagop ehk va Ponamar Jaak. Siia käis mujalt Soome lahe põhjakaldalt Reimolviigi Juss, Altaskeri Jalmar ja Leonhard, Saunaviigist vennad Theodor ja Matti, Kissa Edvin ja Ruudi. Veel kaks venda Trönholmast — Julle ja Kalle, viimased olid Viinistult Aksli Jossi ja Lepiku Sassi naiste vennad. Oli muidugi veel teisigi.» (213) Viinistu meeste peamine piirituseturg oligi Loviisa ümbruse saarestik Porvooni. Hilisemal ajal veeti ka Helsingi ümbrusse, eriti Sipoo saarestikku.

Need aastad, kui veeti Eestist piiritust Soome, oli salakaubaveo kuldaeg. Mõnigi mees, kes sel alal agaralt tegutses, sai majanduslikult jalad alla. Hoogustus uute elamute ehitus, tõusis kodukultuur, muutus rannakülade ilme. Ühiselt muretseti tuletõrjevahendeid, aidati valda koolimaja ehitamisel jne.

Kui Soome valitsuse survel Eesti piirituse salavedu Soome vähenes, siis orienteerusid mehed ümber Poola ja Saksa piirituseveole. Selleks läks eelkõige tarvis suuremaid laevu. Viinistu kolm tugevamat seura ostsid endale peaaegu korraga suuremad aluseid. Nii ostis Lõuka—Mäe «kompanii» «Venuse»-nimelise mootorpurjeka, üle 100 brutoregistertonni. Umbes sama suure laeva ostis ka Lepiku seura. Laeva nimi oli «Henry». Mõnevõrra hiljem ostsid Inkapööl (Inkapõhl) ja Meistermann endale kolmemastilise mootorpurjeka «Viking». Kolga ranna mehed eesotsas Liimanni ja Nelbergiga muretsesid endile mootorpurjeka «Vaal». Krönström ostis kolmemastilise mootorpurjeka «Mars». Need laevad sõitnud esialgu Danzigi lipu all. (214)

Pärast suuremaid õnnestumisi ostsid Viinistu mehed endale

* *1987. a. mais külastasin seda kaunist küla koos Helsingi Ülikooli professori Y. Kaukiaisega. Vestlesin eesti keeles kohaliku eestlanna Varmaga.*

veelgi võimsamaid aluseid. Näiteks Lõuka—Mäe «kompanii» ostis neljamastilise mootorpaadi «Apollo» (u. 350 netoregistertonni). Samal ajal ostis Lepiku seura endale samuti neljamastilise «Mentori» ja Tanuva—Heigi «kompanii» kolmemastilise mootorpaadi «Esperanza», mis oli natuke väiksem. Veidi hiljem sigines juba ka aurikuid, nagu «Hera» («Naxos»), siis veel «Dalibor» ja «Relles». (215) Kogu see Viinistu laevastik kandis üldse Hollandi, Inglise, Prantsuse, Kreeka, Türgi, Rumeenia, Tšehhoslovakkia, Ungari ja Panama lippe.

Peale piirituse toodi Saksamaalt ka muid alkohoolseid jooke: Prantsuse konjakit, šampanjat, Hispaania ja Kreeka veine, Hollandi likööre ja muidugi igasuguseid Saksa oma napse.

PIIRITUSEKUNINGAD

Eesti—Soome salapiirituseveo «kuningriigis» oli mitu kuulsat kuningat. Nendest ja nende tegudest jutustavad vähesed veel elus olevad piiritusevedajad legende.

L. Anteploni väitel ühinesid 1930-ndate aastate keskel Eesti piirituse-emalaevade peremehed ja nende «kompaniid» «trustiks». Küllap oli jõutud veendumusele, et ühenduses on jõud. Vaid üksikud paatkonnad ei liitunud kellegagi.

«Trusti» juhiks oli Arnold Eerik, energiline ja haritud mees. A. Eerik oli tehnikahuviline, tal käis Ameerika ja Saksa tehnikaajakirju. Abikaasa oli tal sakslanna. A. Eerik oli lõpetanud tsaariajal seminari ja oskas seetõttu vene keelt, kuigivõrd rääkis ka inglise ja prantsuse keelt. Olevat olnud abivalmis mees, kuid äris halastamatu ja riskijulge. Oli hästi tuntud nii kodu- kui välismaal, ka oli tal häid sidemeid välismaal ja kõrgete riigimeeste seas. (216)

«Trusti» kontor asus Viinistul, kus töötasid raamatupidaja ja sidemees, kes dešifreeris kõik radiogrammid. Eeriku kontoril endal raadiosidevahendeid polnud, seetõttu kasutati sidepaati. L. Anteplon asus selles paadis tööle motoristina. (217) Paadi juhiks oli Suurpea Jaaku Linkvist (hüüdnimega Naljakas), kelle vanemad vennad olid piirituselaevade omanikud. Motorist sai kuus 120 kr., prii toit ning tubakas ja vahel ka kanget kraami. Paadi nimeks oli «Mai», tal oli 40 hj «Vickström»-mootor ja ta tegi vaid 9 miili tunnis. Sidepaat pidi ka viima meestele süüa ja posti ning vedama vahetusmehi piirituselaevadele. Mõnikord käidi ka Soomes. Kord toodud Helsingist raadiotelefon aurik «Atlantiale». Mainitud laeva kapten oli inglane, kes kinkinud raadiotelefoni kohaletoomise eest 10 pudelit viskit. Piirituse eest saadud «trusti» raha hoiti kahekordses mustas kummikotis. Kord toonud nad mootorpaat «Mariselt» ära kolme päeva kassa ja ses olevat olnud 3 500 000 Smk. (Kõik arveldused tehti Soome rahas.)

L. Anteploni teatel korraldati A. Eeriku initsiatiivil 1934. a. talvel Viinistu seltsimaja puhvetis «trusti» meestele teoreetiline meresõidukursus, mille viis läbi Käsmu merekooli õpetaja kapten Johannes Sandbank. Peamine õppeaine oli navigatsioon. Selle õppuse tulemusena võis ligisõidupaberiteta kapten seilata Balti merel rahuliku südamega. Kursus oli ilmselt õigeaegne, sest 1935. a. keelati piirituselaevadel ankurdamine Soome lahel. Seetõttu ulatus ka sidepaadi uus tegevusväli Sõrveni välja.

A. Eerik tegutses ametliku piirituseinspektorina aasta aega ka Danzigis. Ent sakslased pidasid teda petturiks. (218)

Eeriku sidemed ulatusid Eesti Vabariigi juhtideni välja. Riik müüs «trustile» piiritust, olles teadlik, et see läheb salakaubana Soome ja Rootsi ning tuleb osalt isegi Eestisse tagasi. Need tehingud olid salajased, sellest ei tohtinud asjasse pühendamatud teada, loomulikult eeskätt Soome võimud. Müügitehingud sooritati sageli Kundas ja Narva-Jõesuus, kus müüdi märjukest ainult Eeriku «trusti» laevadele. Loomulikult klaariti need laevad välja mõnda kaugesse sadamasse, igal juhul mitte Läänemeremaade omadesse. (219) Ka L. Anteplon osales koos isaga Kunda sadamas selle «seadusliku» piirituse laadimisel. Laadimine toimus kahe mootorpaadi abil. Piirivalve ja tollimeeste juuresolekul laaditi kanistrid vagonettidest paatidesse ja sealt edasi laeva. Pärast töö lõppu koguneti sadamakapteni poole, tulid ka tollimehed. Mõne aja pärast oli pidu hoos, veeti sõrme ja suruti kätt.

Selle näite varal näeme, et ka Eesti Vabariigis kehtis seadus: kel vägi, sel võimus. Kelle tasku salapiirituse rahad libisesid, pole täpselt teada. Ilmne on see, et «kuningad» said siiski suurema osa sissetulekust endale.

Arhiivimaterjalides ja mälestustes räägitakse veel ühest piiritusekuningast — Eduard Krönströmist Kalda talust Kolga-Aablast. Alustanud väikese paadiga, oli ta mõne aasta pärast laevade ja majade omanik. Olevat olnud kohalike Leesi kalurite suhtes lahtise käega, aidanud neid püüniste muretsemisel. Krönström sai autoõnnetusel Viljandi lähedal 1931. aastal surma. Tal olevat olnud siis autos suurem summa raha, mida lapsed olevat tuule käes korjanud. Krönström tegi tihedat koostööd «keiser» Nymanniga Soomest. (220) Teda finantseerisid ka soomlased.

1920. aastatel lõppes Soome lahel konkurentsiheitlus Saksa ja Eesti salapiiritusevedajate vahel sakslaste väljatõrjumisega. Hamburgi ärimehe Spieseni firma tõrjuti Ahvenamaa ümbrusse. Tema põhivastane oligi Leesi piiritusekuningas E. Krönström, kes tundis hästi kohalikke olusid. Krönströmil oli viis laeva ja mitu kiirpaati, tal oli ka piirituse «omahind» madalam. Tema suurima laeva tonnaaž oli 2085 brutoregistertonni. Oma piirituse hankis peamiselt Ungarist, aga ka Saksamaalt, käies ise sealt toomas. E. Krönströmi kapitali hinnati 2 milj. kroonile. Endisest vaesest Kalda Eedist oli lõpuks saanud miljonär, «Kolga krahv». (221)

1931. aastal oli E. Krönströmil suur tüli Eeriku «trustiga»,

Kaberneeme noormehed Indu pere õuel. 1920. aastad. O/ü. «Esmari» muuseum

Turbuneeme kordoni piirivalvurid konfiskeeritud piirituseplaskudega. 1934. a. paiku. O/ü. «Esmari»-muuseum

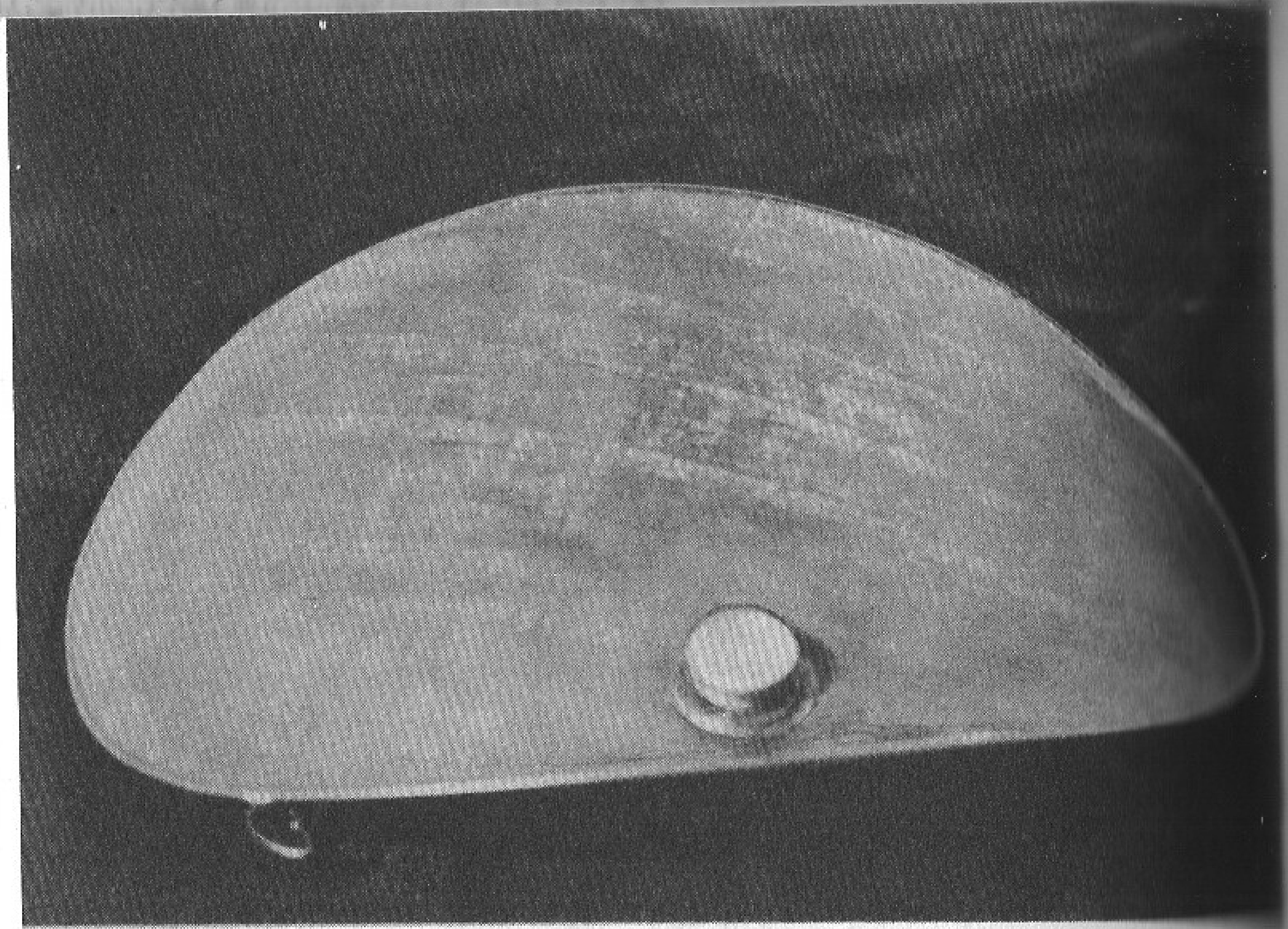

Erikujulisi piiritusekanistreid. O/ü. «Esmari» muuseum

Mootorpurjekas «Mari» 1920. a. Eesti Meremuuseum

Ungari lipu all sõitnud aurik «Hullam». Eesti Meremuuseum

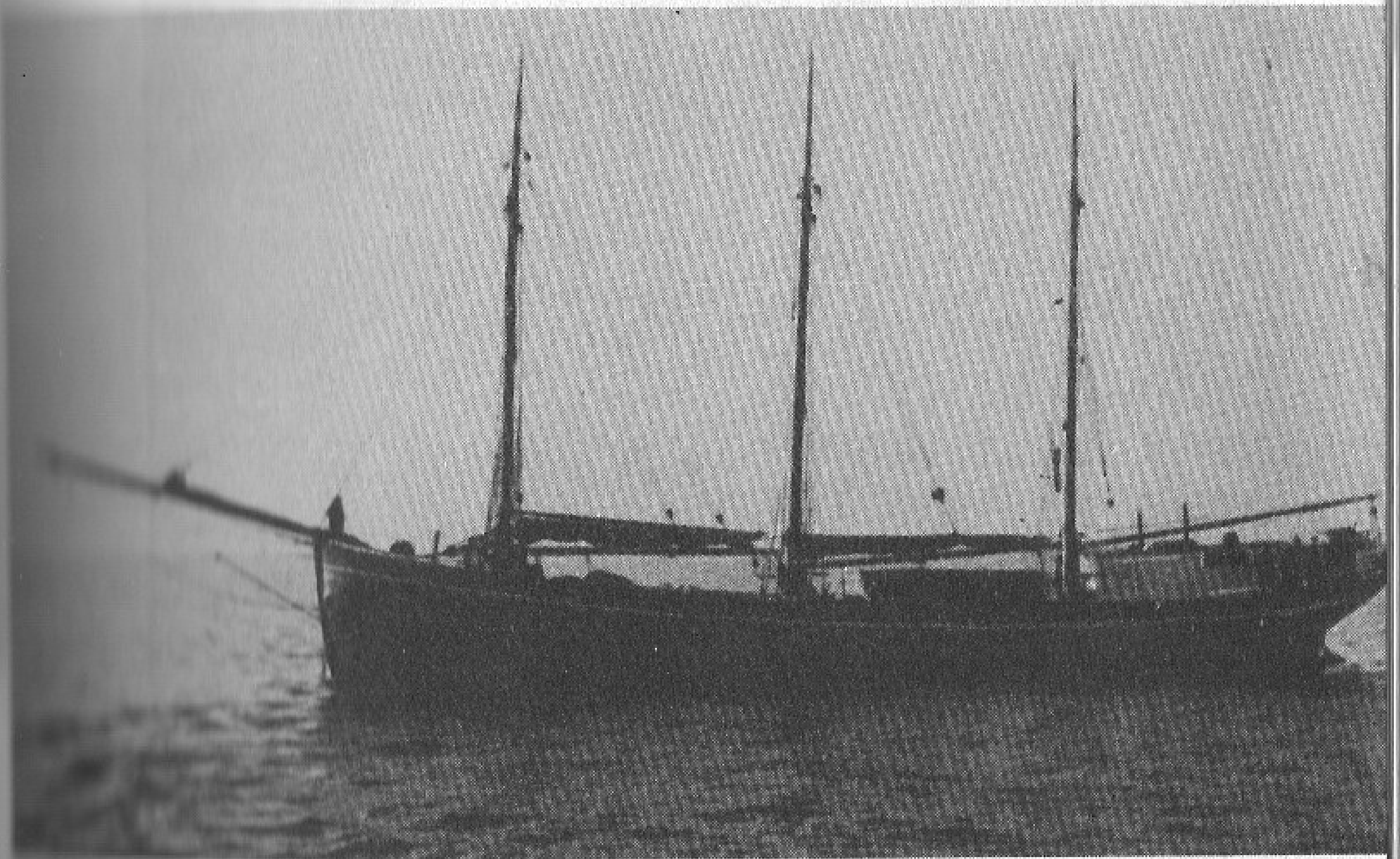

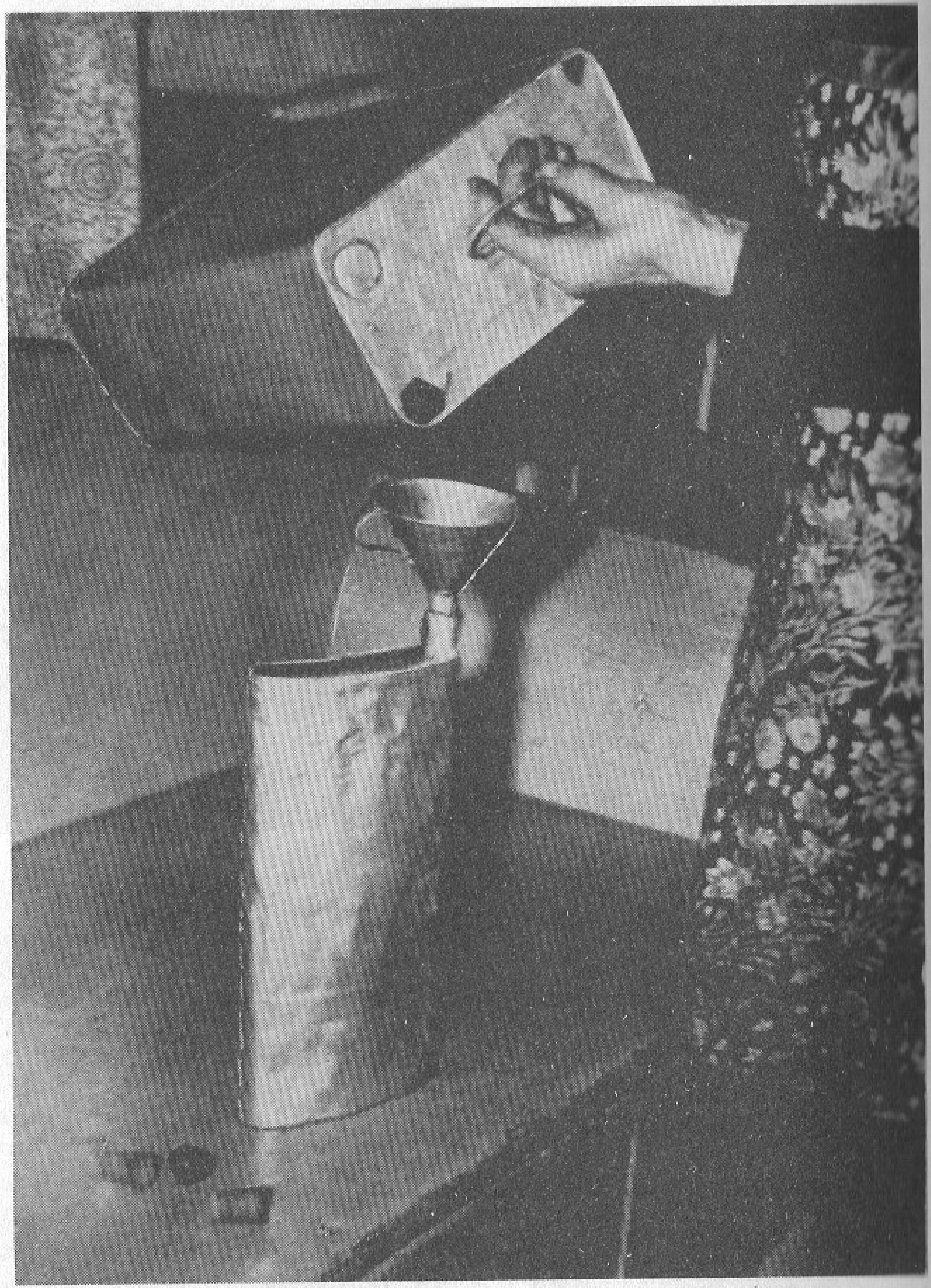

Viinistu naine valmistumas «viinareisiks». Eesti Meremuuseum

Autor usutlemas endist piiritusevedajat Julius Külvsaart.

Eduard Krönströmi hauamonument Leesi surnuaial. A. Valbergi foto

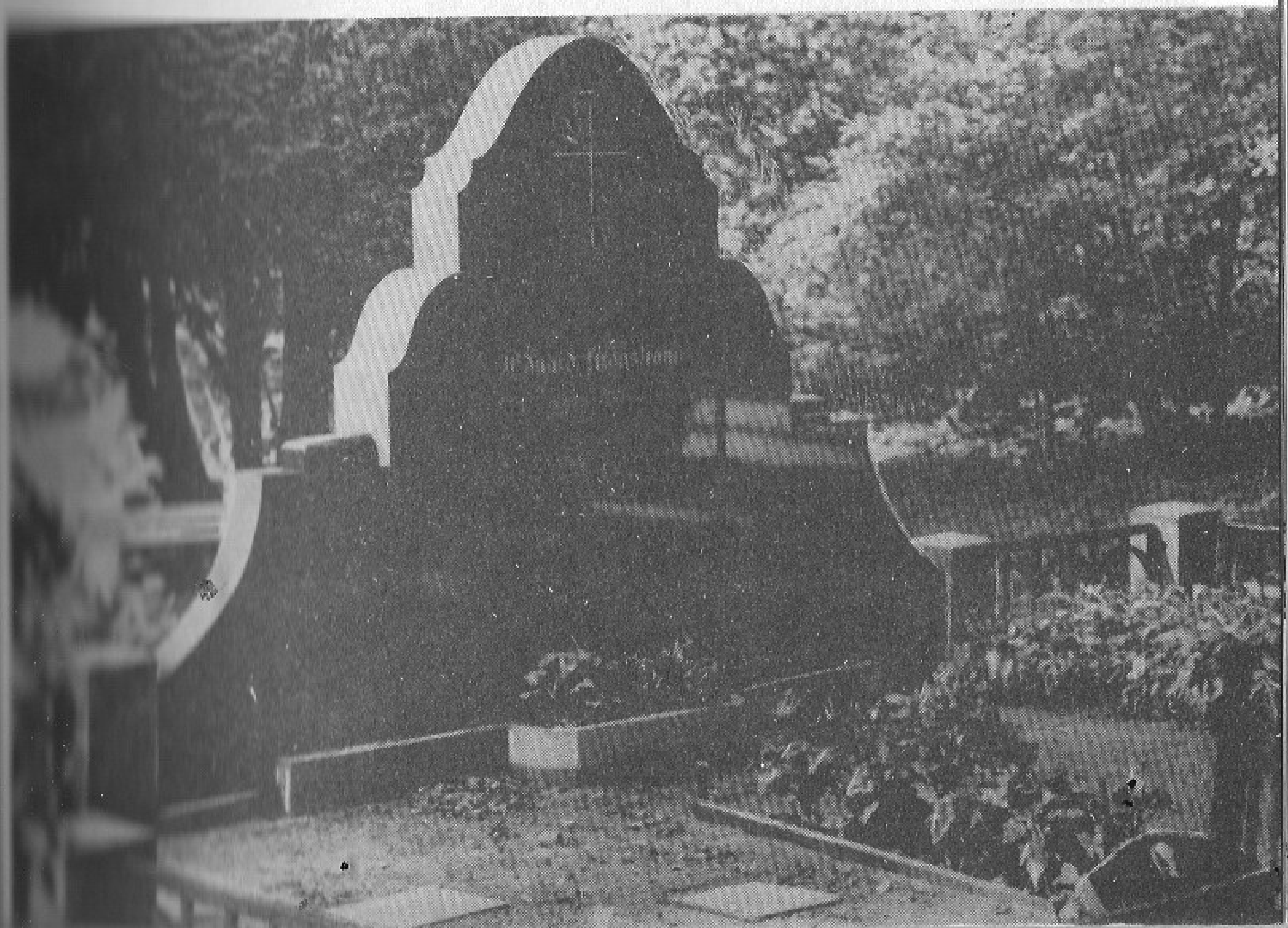

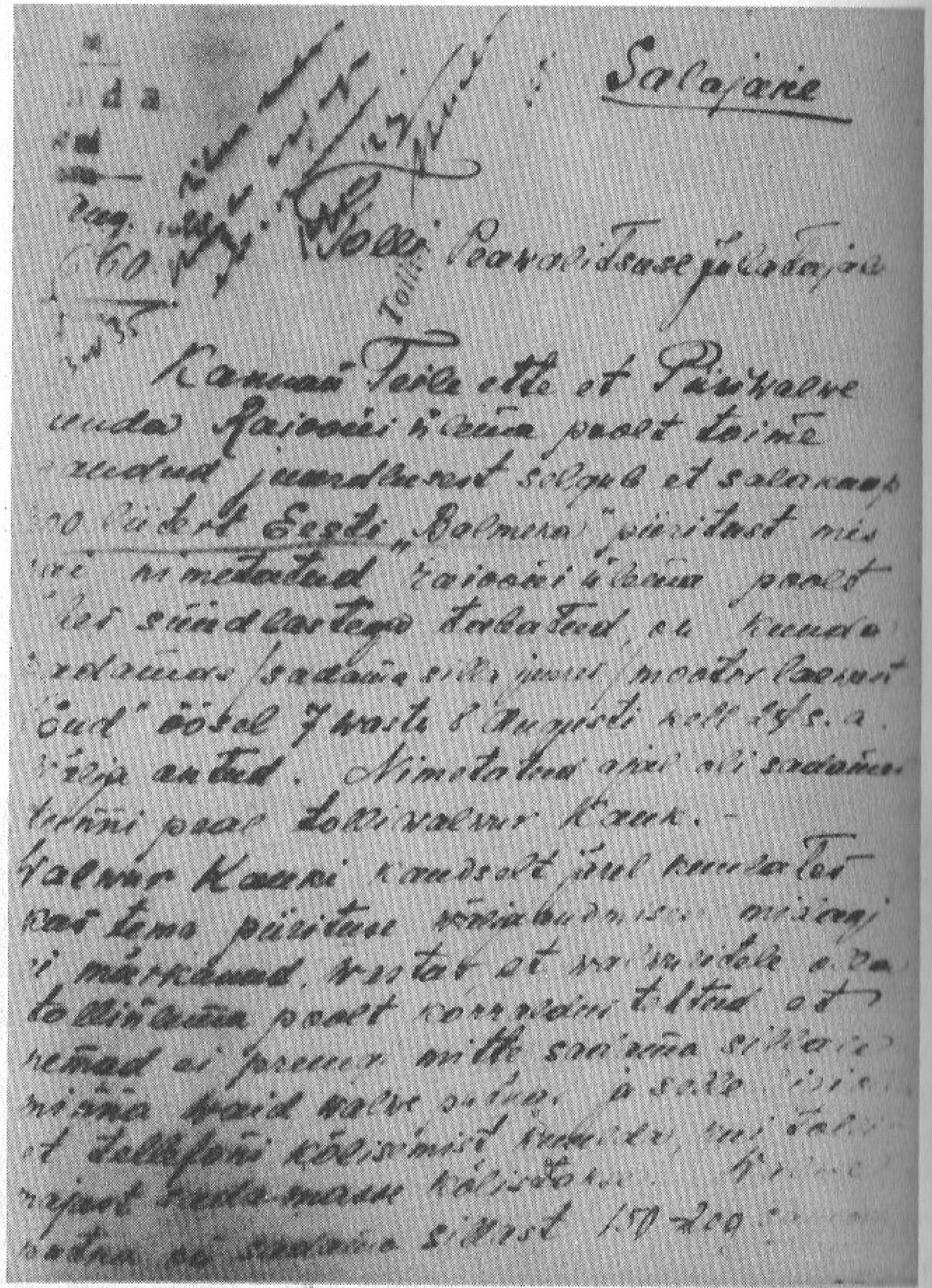

Salajane

Tolli Peavalitsuse juhatajale

Kannan Teile ette et Päewa[illegible] Kunda Rajooni ülema poolt toime pandud juurdlusest selgub et salakaup [illegible] Eesti „Balmera" piiritust mis [illegible] nimetatud rajooni ülema poolt [illegible] süüdlastega kokkulepitud, et Kunda sadamas/sadama sillalt mootorlaeva „[illegible]" öösel 7 wasta 8 Augusti k. a. [illegible] wälja antud. Nimetatud ajal oli sadamas tunni peal tollivalwur Kaun. –

Walwur Kauni kaudselt [illegible] kas tema piirituse [illegible] märkanud, wastab et [illegible] tollivalwuri poolt [illegible] [illegible] sillale minna kuid [illegible] telefoni kõlisemist [illegible] [illegible] sillast 150–200 [illegible]

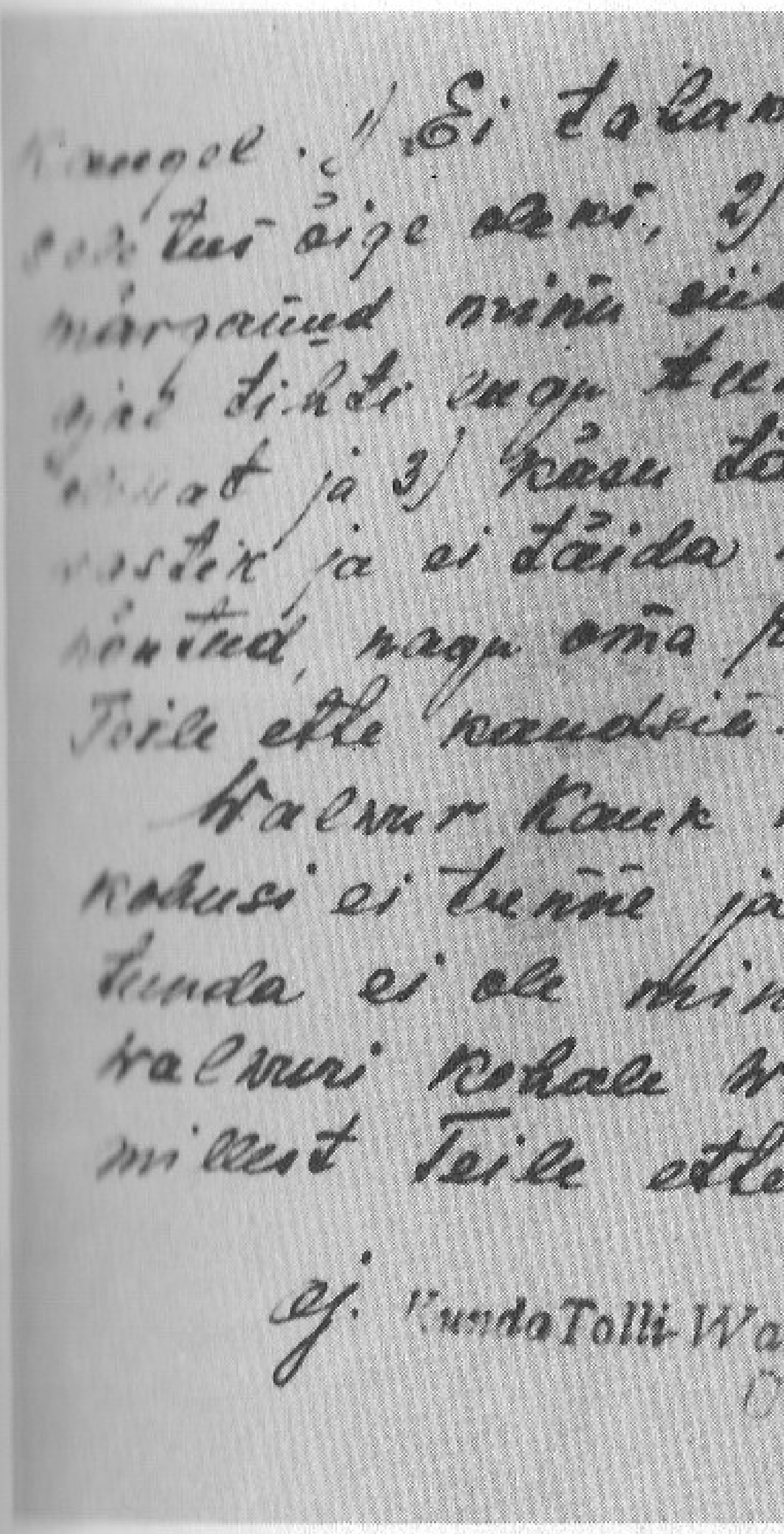

kaugel. 1/ Ei taha [illegible] et [illegible] asjaolud õige olewad, 2/ et Kauni [illegible] märganud minu süü lükkamise [illegible] tunni peal olles [illegible] ja 3/ käsu täitmise juures [illegible] wastu ja ei täida neid kuidas [illegible] nõutud, nagu oma rapordis No 658 Teile ette kandsin.

Walwur Kaun kui oma teenistuse kohusi ei tunne ja nagu näha [illegible] Kunda ei ole minu arwates [illegible] walwuri kohale wastaw ja [illegible] millest Teile ette kannan.

ej. Kunda Tolli-Wal
Ülema [illegible]

Kunda Tollivalitsuse ülema salajane teade Tolli Peavalitsuse juhatajale 4. augustist 1923. Eesti Riigiarhiiv

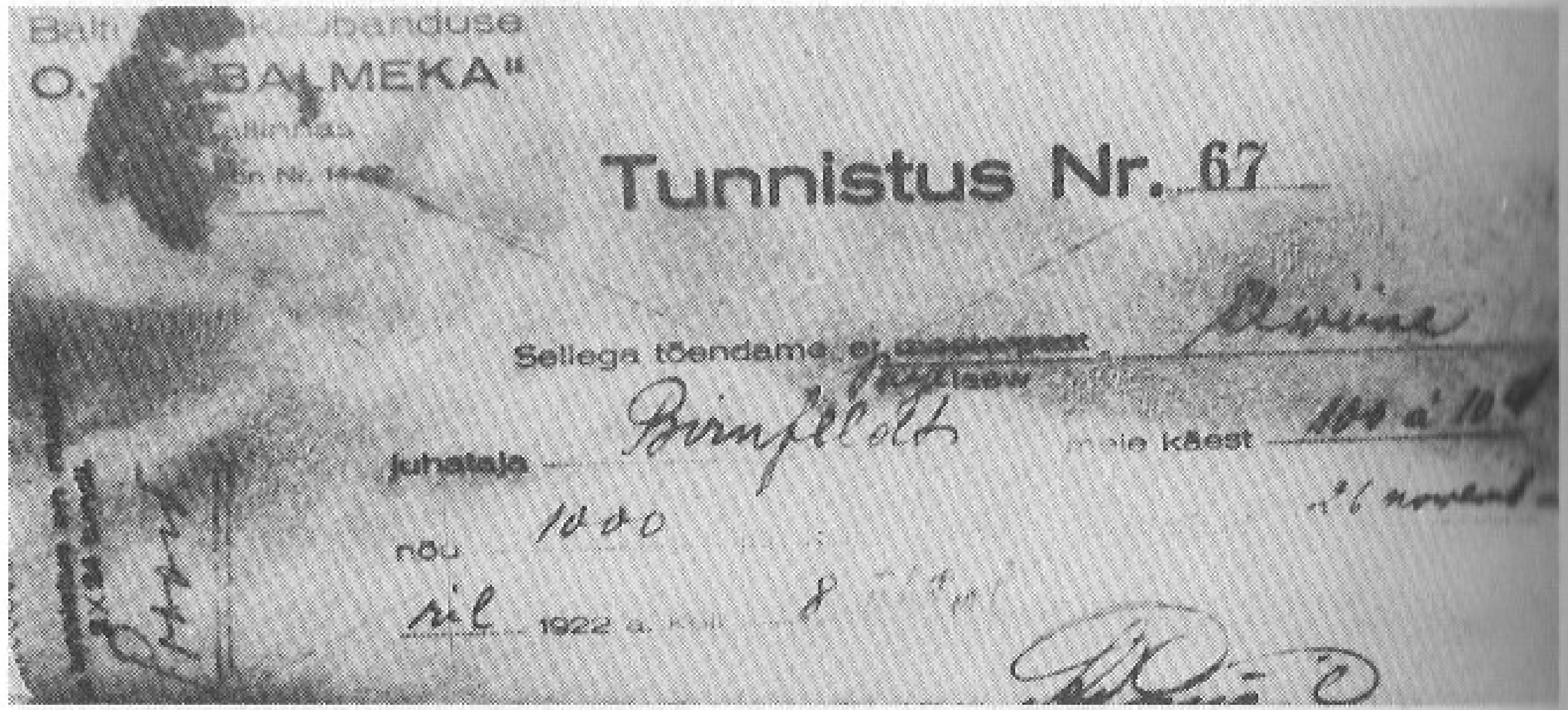

Balti ... kaubanduse
O.-Ü. „BALMEKA"
Tallinnas

Tunnistus Nr. 67

Sellega tõendame, et ...
juhataja Birnfeldt meie käest 100 á 100
nõu 1000 26 novemb.
ril 1922 a.

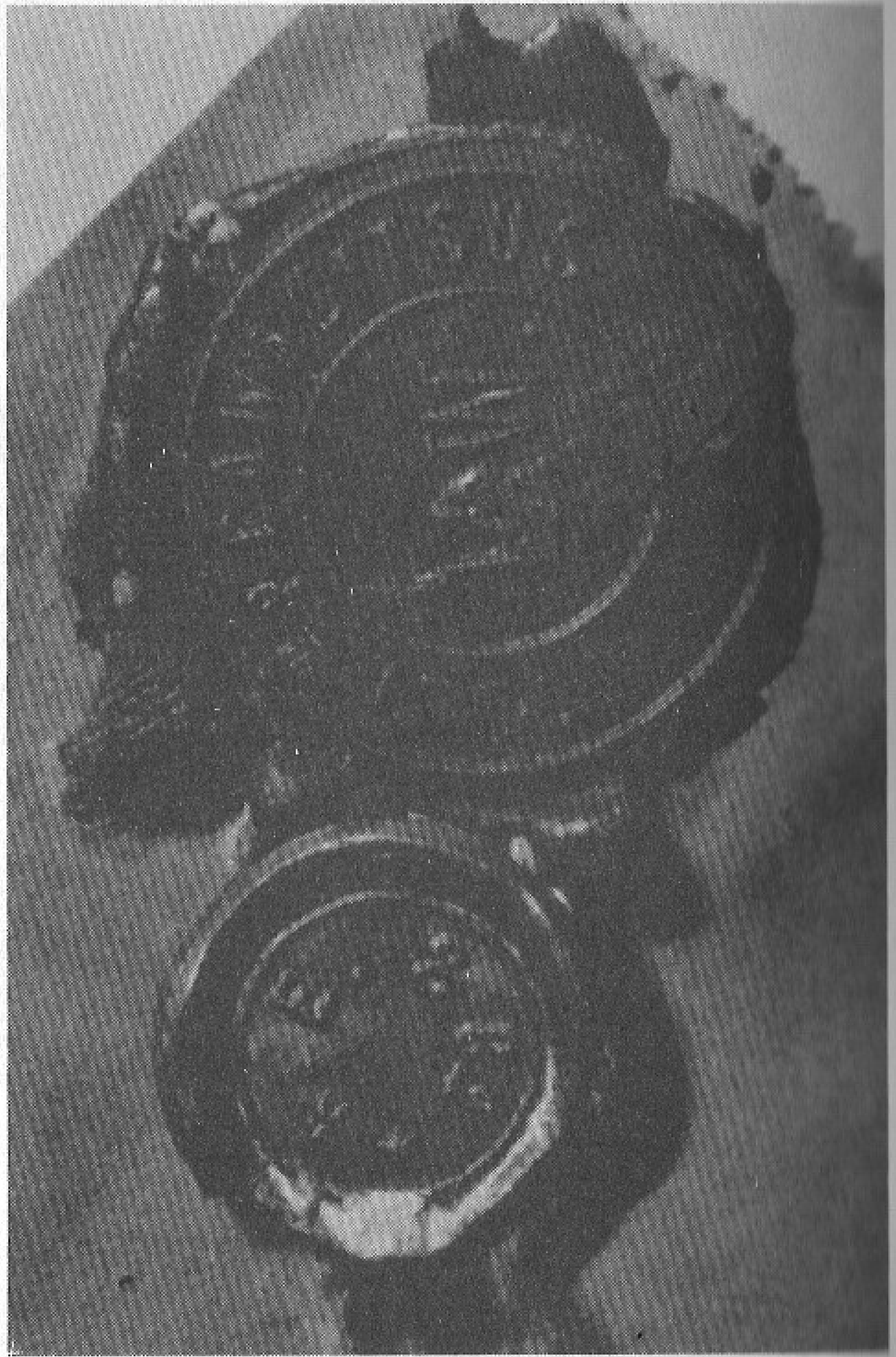

O/ü. «Balmeka» tunnistus piirituse-müügi kohta 26. novembril 1922. Eesti Riigiarhiiv

Eesti Vabariigi Tolli Peavalitsuse pitser. Eesti Riigiarhiiv

Need nõud on kõik piiritust täis.

Kaugsõidukapten ja piiritusevedaja Adolf Lepni Käsmust.

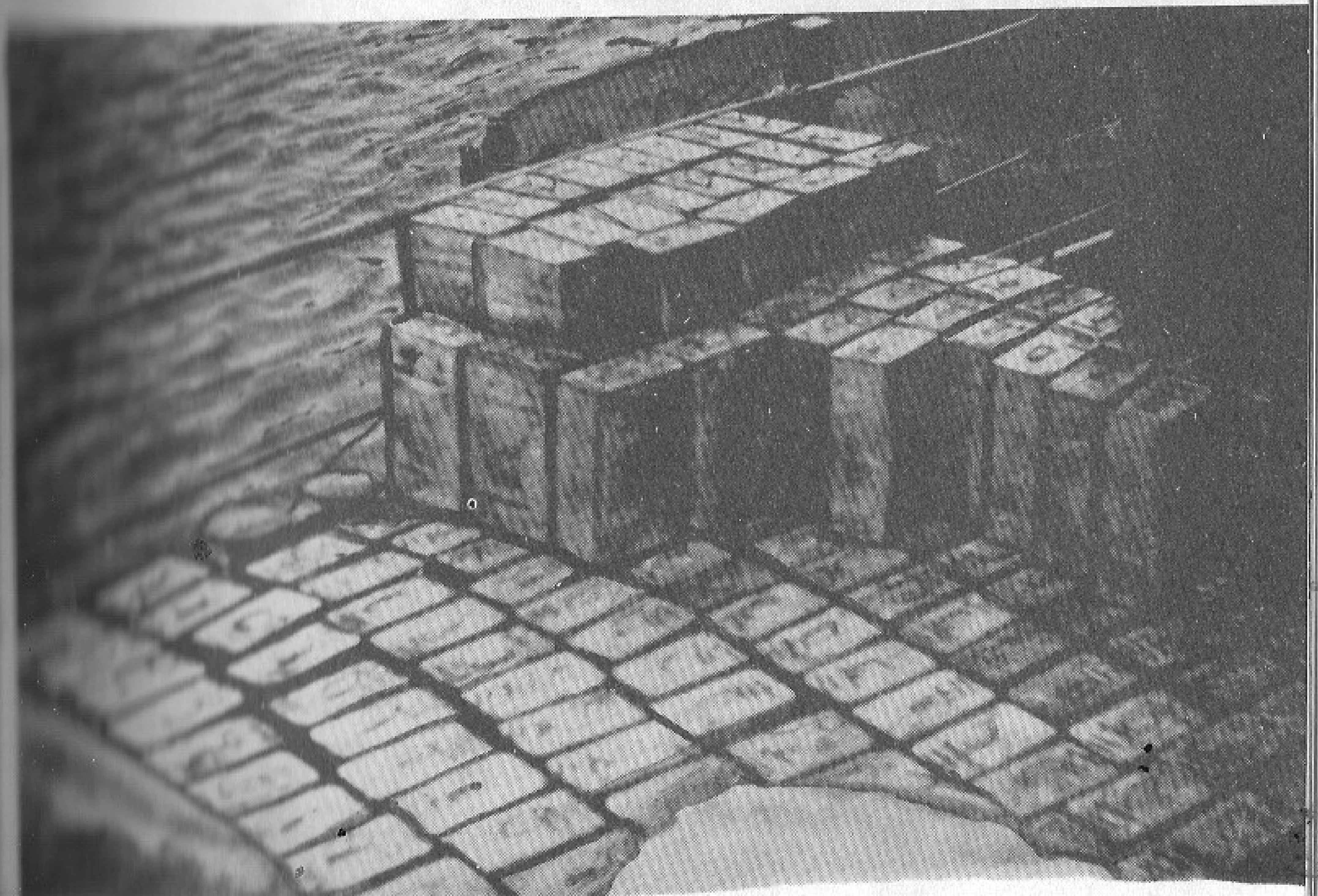

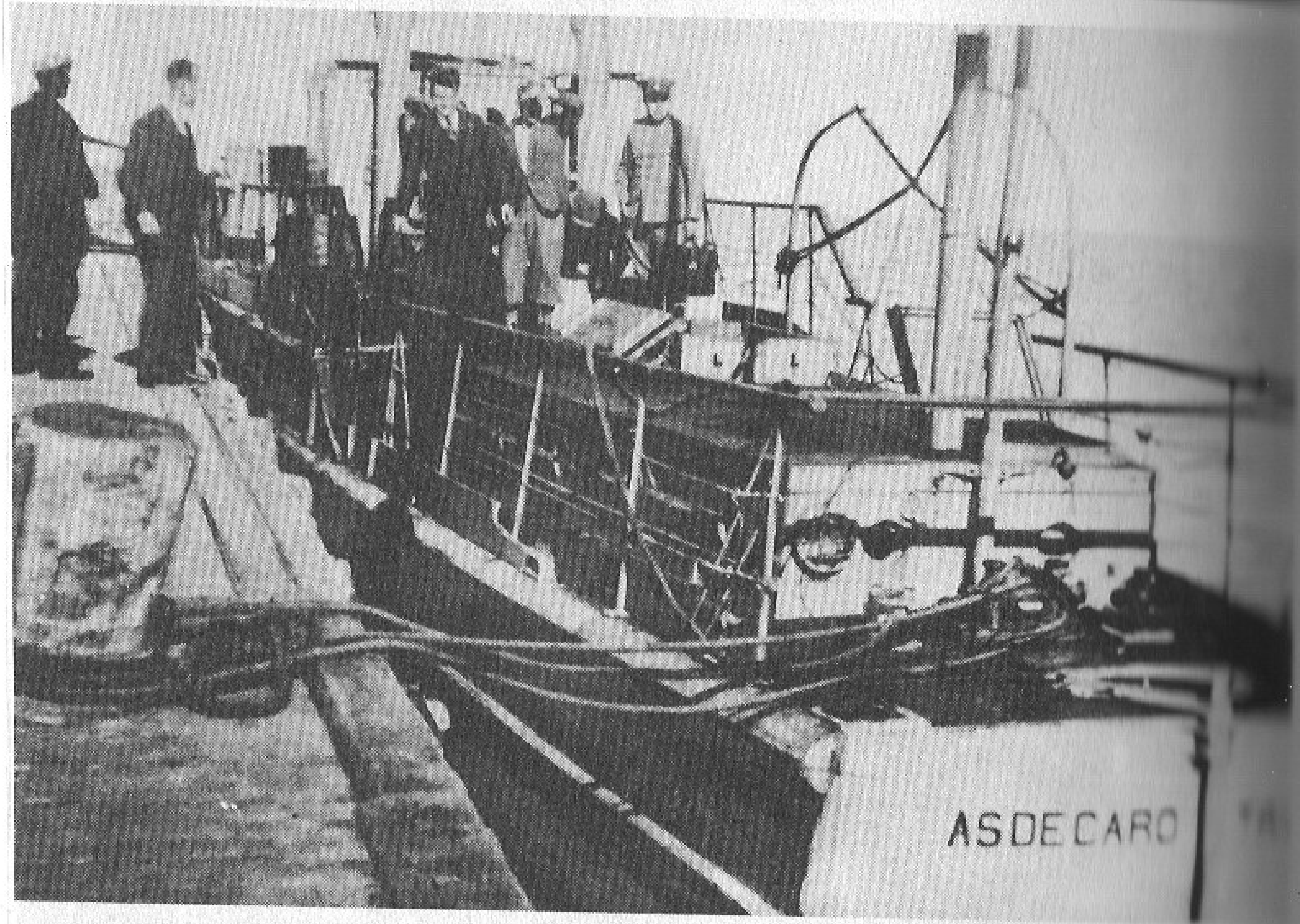

Soome merepiirivalve on avastanud salapiiritusetorpeedo Korppoo saarel.

Salapiirituseveo-kiirpaat «As de Caro» Loksa sadamas 1930. aastail

Salapiirituseveduja kanistritega.

Oulu politseijaoskonnas valatakse maha konfiskeeritud piiritust. Ajaleht «Kaleva» arhiiv

Joomapidu lodjal Viiruniemel 1926. a.

Uuraa politsei mootorpaat 1930. aastail. Kymenlaakso maakonnamuuseum

Salapiirituseveopaat Uuraa saarestikus 1930. aastail. Kymenlaakso maakonnamuuseum

Salapiiritusevedaja ja konfiskeeritud piiritusekanistrid politseipaadis Uuraas 1930. aastate algul. Kymenlaakso maakonnamuuseum

Koivisto nimismehepiirkonna konstaabli teadaanne 2. aprillist 1929 salaalkoholi konfiskeerimise kohta. Mikkeli maakonnaarhiiv

Ilmoitus.

Huhti kuun 2 päivänä 1929 pidätti poliisi konstaapeli Svante Haaparanta Makslahden kylässä (rannalla) mies henkilön, joka ilmoitti nimekseen Jalmar Holsman ja jolta pidätettäessä tavattiin 7 litraa väkijuomia, joita pidätetty kuljetti ~~säilytti~~ peltikanisteissa ympärillään

Pidätetty tuotiin Makslahden poliisivartio-konttorille, missä toimitetussa kuulustelussa pidätetty ilmoitti olevansa Työmies Jalmar Immanuelinpoika Holsman

syntynyt 16 p:nä joulu kuuta 1906 Johanneksen pitäjän (Niemelän kylässä) nykyään kirkon-kirjoilla samassa

sekä asuu samassa

Ilmoitetusta rikkomuksesta kuultuna kertoo, että osti viime syksynä Koiviston rannassa tuntemattomalta mieheltä 10 l. kanisteria spriitä, maksaen 200:- mk. ja jonka piilotti maan sisään, aikoen nyt kuljettaa pirtut kotiinsa Niemelään.

Työskentelee nykyisin polttopuutöissä ansaiten 20 mk. päivässä

Perhesuhteistaan kertoi, että on poikamies

Ennen tuomittu rangaistuksiin ?

Kysyttäessä kertoo, ~~ettei itse käytä väkijuomia~~, että käyttää väkijuomia

Paikka ja aika edellä mainitut.

poliisi konstaapeli

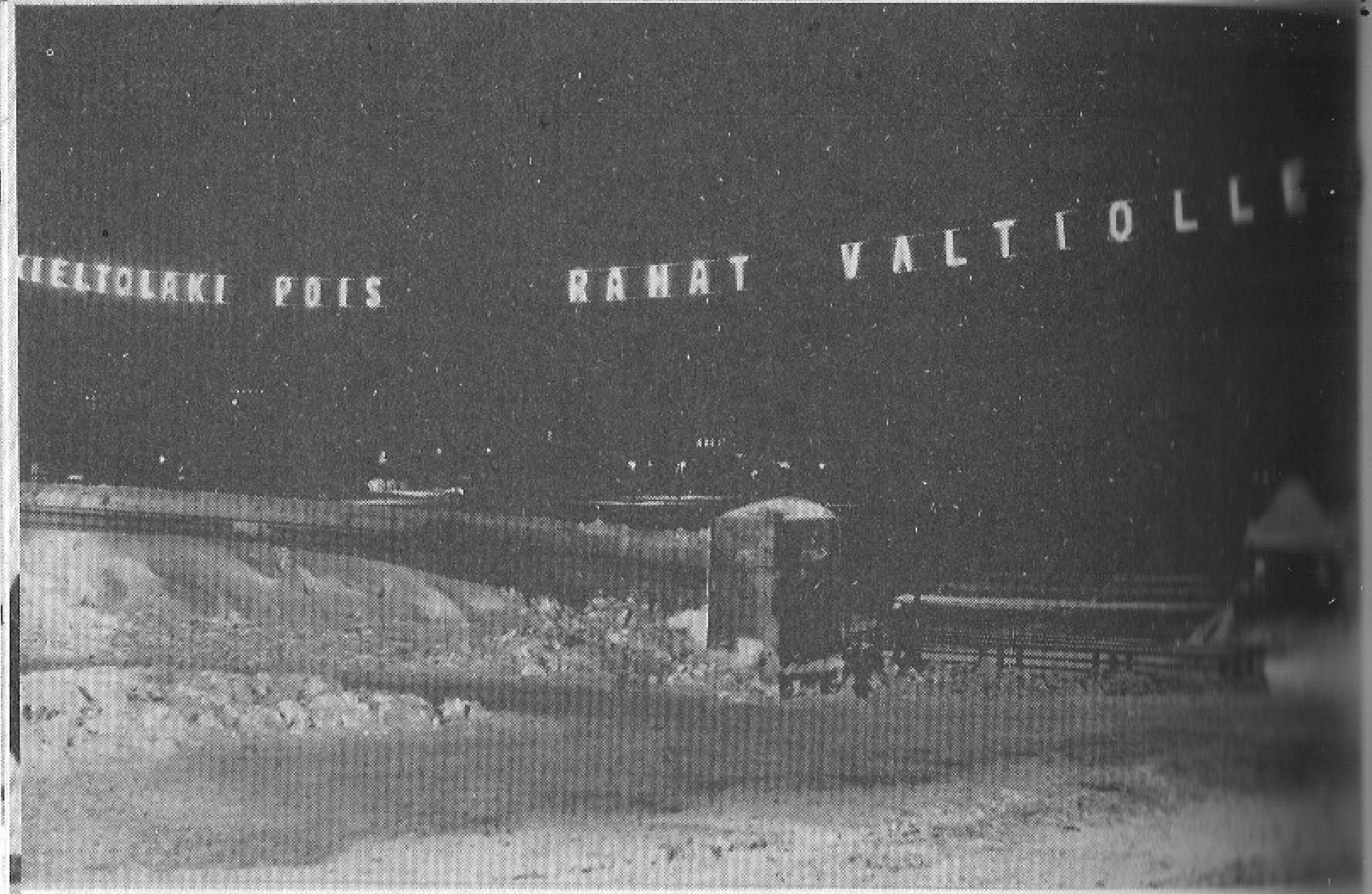

Keeluseadusevastane valgusreklaam Helsingis 1931. a. Soome Muuseumiameti Etnograafiatoimkond

Keeluseaduse saatuse rahvahääletus Soomes 1931. a. detsembris. Soome Muuseumiameti Etnograafiatoimkond

«Trusti» mehed uputasid mitu Krönströmi laeva Eesti rannas. (222)

Leesil oli veel teinegi tuntud viinavedaja, Leena Krönström Maiantsu talust, kes ei olnud eelmise sugulane. L. Krönströmil oli suur paat «Laura». Räägiti, et kui «Laura» tuleb, siis tasku kasvab. Leena Krönström elas ise Helsingis ja kauples peamiselt Soomes. Piiritusevedajaid oli tal kuus meest. (223)

Soome Välisministeeriumi arhiivimaterjalidele tuginedes võib väita, et Kolga «piirituseriigis» oli keeluseaduse aegu 8 salapiirituselaeva ja Kolga mehed said aastas *ca* 11,5 milj. Smk puhaskasu. Piirituseveo algperioodil ostsid nad piiritust peamiselt «Balmekalt», hiljem Saksamaa sadamaist. Toome järgnevalt ära siinsete suuremate ja väiksemate piiritusekaupmeeste nimed: vennad Kainid, Johannes Linkruus, Aleksander ja Johannes Inkapõhl, Josep Manitski, Johannes Meistermann, Johannes Piibemann, Aleksander Linkvist, Robert Nel(l)berg, Aleksander Niiholm jt. (224)

Praegu on juba hilja Eesti piiritusekuningate pingerida kokku panna ja võimalik, et seda poleks saanud teha ka varem. Oli ju piiritusevedu salajane toiming, seega pole sellest säilinud täpseid aruandeid.

Eesti ja Soome arhiivimaterjalide põhjal võiks aga veel nimetada selliseid eesti mehi, kelle nimed seal sageli korduvad ja kelle jõukuses pole kahtlust: Ernst Damm (Tamm), Liimann, Jürisson, eespool nimetatud Kuljus, Sinisoff, kes legaalse piirituseekspordi kõrval harrastasid ka konterbanti, jt. Need mehed vedasid ka muud salakaupa, näiteks Jürisson tõi 1921. aastal Soomest Eestisse riiet. Tal oli neli laeva. (225) Kolgal olid kuulsad ka Jaakola ja eriti Oskar Raudsepp, kellel oli kaks laeva, «Aspasia» ja «Irena». Esimene võis võtta peale 1 000 000 l piiritust. (226)

Siirdume nüüd teisele poole lahte. Soome legendaarne piirituse-kuningas Alkoth Niska (1888—1954) sündis Viiburis kapteni ja merekooli juhataja Ivar Alfred Niska pojana. Ta oli suurt kasvu, endise Soome olümpiajalgpallikoondise mängija. Niska oli tark, ettevõtlik ja kaval mees, keda Soome toll ja piirivalve ei sallinud, kuid austasid. 1914. a. sai ta Helsingi merekoolis tüürimehe paberid. Kapteni dokumente tal polnud. (227)

Niska ostis vahetult enne keeluseadust Helsingi kaupmehelt Petskoffilt kogu tema alkoholijookide lao. Hiljem müüs ta napsi kõrge hinna eest janustele kaasmaalastele. (228) Tema tuntuimad piirituselaevad olid «Venus», «Karolina», «Dinah», «Kickan» ja «Flyer». Viimane oli endine Vene sõjalaev, 25 m pikk, kiirus üle 30 sõlme. (229) A. Niska arvates tegeles keeluseaduse aegu Kemist Terijoeni salapiirituseveo ja -kaubandusega 160 000 inimest. 12 meremiili taga ulgumerel olevat olnud 30 suurt laolaeva, igas *ca* 10 000—40 000 liitrit kangemat kraami. Tema andmeil oli

KORON LASKUA

— Sanoppas sinä minnekkä minä sijoittaisin rahani, sillä jos ostan kiinteimistön, voin saada 10—15 % ja pankki antaa vain 7.

— Osta virolaista niin saat 96 %!

Soomlane advokaadi juures nõu küsimas, kuhu raha paigutada. Advokaat soovitab osta Eesti piiritust.

Helsingis suuri härrasid, kes olid piirituse pealt teeninud 20—30 milj. marka. (230)

Pärast keeluseaduse tühistamist tegeles A. Niska aastail 1938—1939 inimeste salaveoga. Nimelt päästis ta võltsitud Soome ja Eesti passidega 150 juuti *Gestapo* küüsist, vedades nad Taani ja Hollandisse. Ta ise esines neil aastail Rootsi ärimehe Ernst Oveseni ja Soome tehaseomaniku J. Lehtosena, kord ka tsirkuse trapetsigrupi režissööri mr. John Silverina. Viimasena esinedes päästis ta 5 noort juuditari. (231) Inimeste salaveo lõppedes 1939. a. augustis ta haigestus ja oli Riia haiglas. Paranenult

sõitis sõudepaadiga üksi Tallinnast Helsingi. Ta suri Soomes Kivelä haiglas, olles 65-aastane.

1920. aastate algul oli Soome lahel hästi tuntud vendade Fastide *porukka*. Selle kiirpaadid sõitnud Tallinna ja Helsingi vahet kui liinilaevad, kuni sattusid 1924. a. Kulosaare vetes tolli võrku. Võeti kinni 6 trogarit, 2 said haavata. (232)

Ka Turus oli salapiiritusevedajail oma organisatsioon, sündikaat.

Tuntud piiritusekuningas oli Artur Svanbäck Munsala külast Kokkolast. Kinnivõetud laevakapten Angemeyer andis üles, et A. Svanbäck on olnud temaga ühenduses ja olevat suur piiritusevedaja. 1931. aasta lõpul võeti Põhjalahel kinni piirituselaev «Rena». Svanbäcki ülekuulamisel selgus, et ta oli teinud piirituse-kaupa ühe reisija, Axel Waldemar Roggega, kes omakorda kaup-les ühe eestlasest vedaja, Oskar Riimanniga. Riimanni olevat nähtud ka Kokkolas. Laeva omanik olevat olnud rumeenlane Vassili Warember. Rogge teatas ühtlasi, kuidas nad merel võtsid juurde salapiiritust laevadelt «Mila» ja «Dalibot», mis kuulusid Jürissoni firmale Tallinnas. (233) Svanbäck smugeldas lisaks piiritusele ka kohvi, kaneeli ja ka kakaod Rootsi. (234)

Kotkas olid kuulsad vennad Jaatised, kes tegutsesid maismaal ja vedasid piiritust peamiselt tugevdatud kere ja pantserdatud kummidega autodega. Nad sõitsid puruks tõkkepuud ja ajasid julgelt üle «siilide», mis politseinikud olid teele paigutanud. (235)

Teistest tuntud Soome konterbandistidest nimetagem veel Toivo Ahost, espoolast Nymanni, John Öströmi, Oleniust; «keiser» Nymanni, vendi Mäkeläid jt. V. Tapanila meenutab ühe rikka piiritusekuninga graniidist luksusvillat Jollase ja Villinki saare vahelise väikese väina kaldal. Pärast keeluseadust, kui tuli juttu mõne Helsingi suure maja, tehase või kaupluse omanikust, võis sageli kuulda: «See on endine piiritusevedaja.» Mõnest trogarist sai hiljem austatud ärimees, ent oma algkapitali olid nad loonud konterbandiga. Vahetevahel tunti küll piinlikkust, kui mõne rikka mehe minevik paljastus. (236) Selliseid näiteid võib tuua palju nii Soomest kui ka Eestist.

Porvoos olid kuulsad vennad Alminid, kes teinekord tõid heade hobustega jäädpidi piiritust otse Eestist. (237) Pori ärimees L. Kuumiainen ehitas kesklinna kolmekordse telliskivimaja, mida tunti «Pirtulinna» nime all. (238) Forssas tegutses «kangelane» Läntise Paavo. (239) Salakaubavedu oli riskantne, ent tasuv tegevus. Üks Rauma konterbandist väitis, et tal on 5 veoautot ja kui ükski koorem pääseb läbi, on ta ikka võitnud. (240)

Suursaarelt oli pärit kuulus piiritusekuningas Rudolf Jaakkola. (241) Oulu kandis olid kõigil veel suus Gideon Reinu ja Hugo Strömbergi nimed, kellest ka arhiivitoimikuis sageli juttu. (242)

SALAPIIRITUSEVEO GEOGRAAFIA

Eesti ja Soome piiritusekonterbandistide otsene tegevuspiirkond hõlmas Eesti ja Soome ranniku ning saared. Põhilised liiklussooned Soome laht ja Põhjalaht lõikusid Turu saarestikus.

Eesti riigi merepiir oli küllaltki pikk ja sopiline. Kõige kohasemad illegaalseks piirituseveoks olid kivised sügavad lahesopid, mille rannikul arenenud teedevõrk, et kaupa oleks kergem realiseerida. Konterbandiks ei olnud paslikud avatud lagedad madalaveega rannad. Eesti põhjarannik sobis idas Mahuni, kustpeale algab juba enamasti sirge rannajoon ning järsk klint. Ka jäi Tallinn, salapiirituse peaturg Eestis, Ida-Virumaa rannast kaugele. Piirivalve arvates tuli põhjaranniku kaudu sisse 85% salapiiritust. (243) Kõige «märjemaks» kohaks olidki Tallinn ja selle lähiste rannakülad. Edasi tulid Loksa, Viinistu, Käsmu, Võsu, Kunda ning lääne pool Jägala jõe suue ja Paldiski kant. Silmapaistval kohal piiritusekonterbandis oli suur Kolga laht koos Salmistu lahega. Sagedased Soome-sõitude lähtekohad olid Suminda ja Pärispea neem. On ju Pärispea ots Purekari Eesti mandri põhjapoolseim punkt, kust Eesti kartuli- ja piiritusekaupmehed sõitsid teispoole lahte. Läänerannikul oli salapiiritusevedu kõige aktiivsem Pärnu—Tõstamaa ümbruses. Tuntud oli veel Narva-Jõesuu, mis ka igati arusaadav: olid ju Narval sajandeid otsesidemed Viiburi ja selle ümbrusega.

On arutletud, kui kaugele ulatus piiritus rannast. Põhja-Eestis oli piirituse liikumist märgata eelkõige Tallinna—Narva raudtee äärsetel aladel. Ent mõnikord jõudis salapiiritus Mustveeni välja. Lääne-Eestis kulus salapiiritus ära peamiselt rannakülades ja

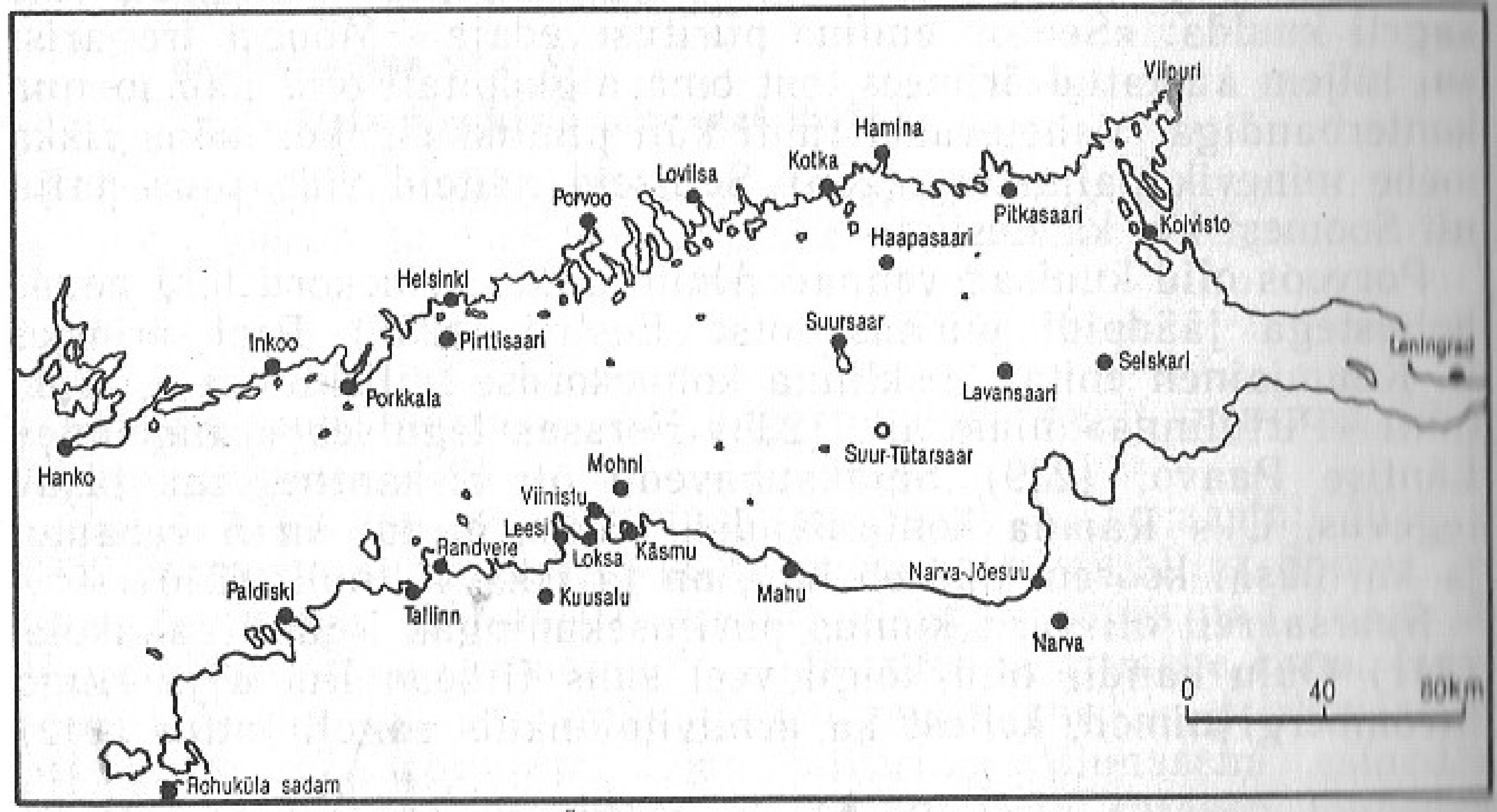

Olulisemad salapiirituseveo kohad Soome lahe kaldal.

linnades. Piiritust veeti rannast laiali jalgsi, hobusega, suuskadel, jalgrattaga ja ka autodega.

Oluline koht salapiirituseveos oli suurematel ja väiksematel saartel, mis olid enamasti vahejaamadeks, näiteks Kolga lahe saared Malusi, Rammu, Allu, Koipsi, Rohusaar e. Kräsuli, Kumbli, Pedassaar, ka Hara saar Loksa lahes. (244) Oma osa etendasid Prangli, Aksi ja Aegna. Naissaar oli nii ametlik kui ka mitteametlik laoplats. Saaremaa ja Hiiumaa lähistel seisid emalaevad. Saksa piirituse tähtsaks laokohaks oli Osmussaar, mis paikneb Soome lahe suudmes Hanko vastas. 1931. aasta sügisel hukkus seal Tallinna kriminaalpolitsei assistent Paul Steinberg täiesti salapärastel põhjustel: Osmussaare juures olid läinud põnja kaks piiritusepaati, «Karu» ja «Golon», ning Steinberg läks nende laste kraalima ja kadus. (245)

Eraldi grupi moodustavad ulgumeresaared Suursaar, Lavansaari, Haapasaari, Tütarsaared, Seiskari jt. Nagu teada, on neil olnud Eesti—Soome sotsiaal-majanduslikes suhetes eriline koht läbi aegade. Lavansaarelt ja Seiskarilt veeti enne 1918. aastat Venemaale kevad- ja suvekala. Nüüd aga Vene turgu polnud enam. Soome mandril suudeti müüa üksnes natuke talvekala ja Eestisse pisut soolakala. Osa elanikke lahkus saartelt. Need, kes jäid, hakkasid vedama salapiiritust, et ära elada. Arvatakse, et Suur- ja Lavansaarel ning Seiskaril tegelesid kõik salapiirituseveoga. Saarte elanikud ei vajanud eestlastega suhtlemisel tõlki. Lavansaarlased viisid piirituse peamiselt Viiburisse ja Seiskarile, harvemini Kotkasse, mis oli rohkem suursaarlaste piiritusetúrg. (246)

Soome rannajoon on veelgi pikem ja konterbandiks looduslikult soodsam. Tornio jõest kuni Vene piirini ja Laadoga järveni on *ca* 300 merepenikoormat. Koivistost läände on kogu Soome rand sopiline ning lahtede- ja laiduderikas, eriti Turu arhipelaagiala ning Ahvenameri. Ka Põhjalahe Soome-poolne kallas on Turust alates piisavalt sopiline ja konterbandistidel oli suhteliselt turvaline tegutseda. Lisaks on merekurgus Vaasa ja Pietarsaare ning Umeå vahel palju saari. Saarte- ja laiduderikas on ka rannikuala Hailuoto ja Tornio vahel, eriti aga Kemi esine. Seega olid looduslikud tingimused konterbandiks kõikjal soodsad.

Sageli leidis Eesti ja Soome konterbandistide kohtumine aset merel. Nendeks kohtadeks, kus tihti seisid ka laolaevad, olid Soome lahel Väike-Pellinge Porvoost lõunas, Årensgrund, Kalbådagrund (Pirtti-pealne), Kaunissaari, Keri, Väike-Kalskär, Jussarö Hanko ees, Mikkeskär Porkkalast idas, Söderskäri esine, Närvi ja Salokari vahe ning kõige suuremate rannikulinnade lähised. (247) Tuntud oli ka Mohni, mis oli Viinistule lähim saar ja asus Vaindloost *ca* 10 km loodes. Turu läänis olid olulisteks vaheetappideks Merikarvia, Eurajoki ja Luvia ning veel ka Hirvensalo ja Kuusisto ning loomulikult Rymättylä ja Kustavi. Kustavi lähedal paiknevad Tuuskeri ja selle laiud ning Vuosnaiste

neem olid tähtsad salapiirituse laopaigad. Kustavi võimud olid sunnitud võtma lisaks tavalisele politseinikule tööle veel nn. piiritusepolitseiniku. (248)

Helsingi Tollimuuseumi juhataja Ellis Kankkuse sõnul (lindistatud O. Jokise poolt 1985. a.) olid Soome salapiiritusevedajate peamised «pesad» Rymättylä, Nauvo ja Korppoo Turu saarestikus, Kustavi, Inkoo Lauttasaari ja Pihlajasaari Helsingis, Loviisa ja Kotka saarestik ning Koivisto rannameri. Eriti tuntud oli Porvoo ja Loviisa laidude vahel kulgenud nn. Kabböle meretee, ent konterbanditeid oli lugematu arv. (249) Väikesel Lauttasaarel olevat olnud tervelt 15 piiritusevedajat. Osa piiritusest pandi siin ladudesse või peidikutesse, osa aga läks otse kõrtsidesse ja apteekidesse. Piirituse edasitoimetamisel kasutati noori poisse, kes olid kiired ja keda ei osatud kahtlustada. Kui Lauttasaart täiel ehitama hakati, leiti sealt veel peidetud kanistreid. (250) Ka Salmisaari oli oluline salapiirituse laopaik, hoitud seda saare kaljusel mäel. Keeluseaduse aegu asusid seal trogarite laod ja peidupaigad, kus helsingilased käisid salaja piiritust ostmas. Nüüd paiknevad selles kohas elektrijaam ja «Alko» peakontor. Talvel viidi konterbanti ka Lehti- ja Kuusisaare kaudu Munkkiniemele.

Tähtis sõlmpunkt oli Viiburi. Laadoga-Karjalasse veeti piiritust üle Salmi ja Aunuse, mis oli ühtlasi riigipiir. «Märjad» kohad olid Pitkäranta, Sortavala ja Käkisalmi.

Turu saarestikus seostatakse piiritusevedoga Tenholat ja Bromarvi, mis olid Eesti rannale võrdlemisi lähedal.

Omaette piirkonna moodustas Põhjalaht ja selle rannik, kus Eesti piirituse osatähtsus oli väiksem, kuid kuhu eestlased vedasid Saksa ja Poola piiritust. Olulisteks piiritusevedo tugikohtadeks olid Kemijoe suue, Simo küla Tornios ja muidugi Hailuoto saar Oulu lähistel.

Eesti—Soome kaubandussidemed ulatusid juba keskajal Tallinnast Põhjalahe tippu Tornioni välja. Hailuoto laevur ja kaupmees Olli Prokko võttis ette kaubareise Tallinna juba 16. sajandi teisel poolel. (251) 1660-ndail aastail oli Tallinn ka oululaste soositud sadamapaik. Oululased harrastasid tubaka salavedu Tallinnast Pohjanmaale ja viisid salaja passita inimesi Liivimaale. On teateid, et ka torniolased käisid 1651. aastal Tallinnas. (252) Tornios ja Oulus kujunes P. Virrankose andmeil välja kaugkaupmeeste rühm, keda nimetati «Räävälin-kävijät». Ka Põhja-Pohjanmaa talupoegade purjeretkede sagedane sihtpunkt oli Tallinn. Siit viidi tubakat ja vilja ning vastu toodi kala ja puuesemeid. Tallinnas käijail kujunes siin välja isegi oma meeliskõrts, «Pipelin kellari». (253) Üks Oulu kandi mees, Matti Sokia oli põgenenud oma kiiva naise eest 1680-ndate aastate algupoolel Tallinna. Naine sai asjast teada ja reisis Tallinna, ent tal ei õnnestunud siiski oma meest kätte saada. (254) Ilmselt pole siis põhjust kaimestada, et Eesti salapiiritusevedajate reisid ulatusid Põhjalahe tippu ja Põhja-Pohjanmaa ning isegi Lapi sisealadele.

Nagu lisadest 3 ja 4 ilmneb, oli konfiskeeritud salapiirituse osatähtsus Põhjalahe Soome rannikul Oulu ja Vaasa läänis võrdlemisi tagasihoidlik, võrreldes Soome teiste rannikualadega, nagu näiteks Uusimaa ranniku ja Turu piirkonnaga. Nähtavasti liikus siin salapiiritust ka vähem. Arvatavasti oli see tingitud ühelt poolt Põhja-Soome hõredamast asustusest (lisa 9) ja teiselt poolt ilmselt ka salakaubareiside kaugusest ning võib olla ka suuremast riskist pikal meresõidul. Teatud mõju avaldas ehk ka Rootsi ranniku suhteline lähedus, kust toodi Põhjalahe vastaskaldale salaja suhkrut, kohvi, jahu, ent ka küllaltki märkimisväärsetes kogustes konjakit ja teisi alkohoolseid jooke.

Enne keeluseadust osteti viina peamiselt linnadest. T. Juusela meenutab, et Kiukaiselt käidi viina ostmas enamasti Poris ja Raumas. Kõige kasulikum olevat olnud osta Porist terve «puno» (25-kannune punaseks värvitud puuvaat), mis toodi hobusega koju. Selline ost oli lubatud, kuid edasimüük mitte, mida ka polit-

Uus salapiirituselaar on jõudnud Helsingi sadamasse, et liikuda sisemaale.

sei rangelt jälgis. (255) Kiikka Illos toodi enne keeluseadust viin samuti Porist. Reisi nimetati «silguostmiseks», kuna koos viinaga osteti ka talvesilgud.

Keeluseadus tõi Põhjalahe läänekaldale salapiirituse. Eesti laevad ja kiirpaadid vedasid vahel piirituse otse Rauma randa. Talvel, kui jää polnud veel kõva, püüti tugevate mootorpaatidega seda katki rammida, millega kaasnes ka õnnetusi. (256) Vaasa läänivalitsuse kantselei arhiivis säilinud Vaasa maahärra 1920. aasta aruandest loeme: «Välismaalt saabuvad laevad toovad hoolimata tolli- ja politseiametnike pingutustest palju vägijooke randa.» (257) Sama kordub ka järgmistes aastaaruannetes. 1924. aasta aruandest selgub, et olukord on muutunud hoopis hulluks: «Kange kraami salavedu on hirmuäratavalt kasvanud, eriti lääni rannikualadel. Puskariajamine on aga seevastu hoopis harvaks jäänud.» Keeluseaduse rikkumisest ja joomisest Vaasa läänis 1923. ja 1924. aastal annab ülevaate tabel 3.

Näeme, et võrreldes eelmise aastaga on 1924. a. kõigi keeluseaduse rikkumiste arv kasvanud. Maahärra arvates seisneb peapõhjus selles, et tollil ja politseil on vähe mehi ja võrreldes konterbandistidega on nende tehnilised vahendid, eriti paadid, palju kehvemad. Seetõttu on võimatu kaitsta Põhjalahe Vaasa lääni saarte-, lahtede- ja poolsaarterikast randa salapiiritusevedajate eest. Olukorra parandamiseks oodatakse valitsuselt lisafinantseerimist. (258) Kuni keeluseaduse tühistamiseni olukord aga ei paranenud, vaid muutus veel hullemaks.

Nagu juba teada, liikus siin Saksa piiritust, mõnikord sattus kinni ka saksa konterbandiste. Veebruaris 1922 arutas Vaasa õuekohus Hamburgist pärit Saksamaa kodaniku kapten Edward Krülli kuriteoasja, kes oli jäänud vahele 612 pudeli konjakiga, tuues need salaja Kemisse. (259) Soome läänerannikul ja eriti Põhjalahel vedasid salapiiritust ka endised Saksa ja Inglise torpeedopaadid või muud endised väiksemad sõjaalused, mis kuulusid peamiselt Saksa rahameestele. Türgi, Rumeenia ja Tšiili lippude all sõitsid «Hirando», «Hassan Bir», «Hassan Eki» jt. Neid laevu tunti «hassanlaevade» nime all. Vahel olid need varustatud ka kergerelvastusega. 1929. aastal oli «Hirandol» tulevahetus piirivalvega. Laeva kapten ja vanemmehaanik olid sakslased, ülejäänud 7 meest soomlased. Soome tolli arvamuse järgi müünud «Hirando» Soome *ca* 160 000 l piiritust. (260)

Põhjalahe Soome-poolsel rannikul liikus ka palju Hollandi piiritust, mida olevat veetud peamiselt mustaks värvitud nõudes. (261)

Kalajoe ja Rautio kandis oli keeluseaduse aegu olukord lausa eluohtlik. 1927. a. otsustas kohalik võim, et kõik mehed, kes tulid pidudele või koosviibimistele, pidid relvad ära andma. (262)

Oulu lähistel oli salapiiritus tõsine probleem. Haukipudasel Kiiminki jõe kaldal tuli ette salapiiritusevedoga seotud mõrvu. Kiiminki jõgi oligi elav salapiirituseveosoon. Haukipudasel leidis

KEELUSEADUSEVASTASTES KURITEGUDES JA JOOMISES SÜÜDISTATUTE ARV VAASA LÄÄNIS 1923—1924*

Aasta	Puskari-ajamine	Alkoholiseadusevastane sissetoomine	Salapiiritusevedu ja piirituse hoidmine	Salapiirituse müük ja altkäemaks	Muid keeluseaduse rikkumisi	Kokku keeluseadusevastaseid kuritegusid	Joobnud olek	Konfiskeeritud alkoholsete jookide kogus l	Maha valatud l	Konfiskeeritud ja maha valatud, kokku, l
1923	392	3	798	398	459	2050	4098	10 264,2	6 512,3	16 776,5
1924	143	3	1123	491	627	2387	5559	19 555,3	15 969,3	35 524,6
1924. a. võrreldes eelmise aastaga rohkem	—249	—	325	93	168	337	1461	9 291,1	9 457,0	18 748,1

* *Vaasan maaherran vuosikertomukset, 1924.*

õpetaja K. Korpisuo 1924. a. Kello külas Keskiniemel 830 l piiritust, mille omanikku nimismees ei suutnud kindlaks teha. (263)

Oulu lääni maahärra 1927. aasta aruandest näeme, et sel aastal konfiskeeriti salaalkoholi 15 253,47 l, millest kallati maha 6539,83 l. Lisaks sellele leiti veel üle kuue tuhande liitri alkoholi, mille omanikku ei suudetud tuvastada, sellest kallati maha 188,2 l. Veel kaks aastat varem olid konfiskeeritud salapiirituse kogused tunduvalt väiksemad, vastavalt 7202,72 l ja 1530,13 l, n.-ö. anonüümset alkoholi oli 3142,1 l, millest kallati maha 316,2 l. (264) 1929. aastal võeti Oulu läänis kinni 324 konterbandisti, kellest oli mehi 277. (265)

Piki Oulu jõge ning järve ja ka Uusimaalt jõudis Eesti piiritus Kajaani linna, mille ühte, Lehtikanga linnaosa hakatigi kutsuma Viro, kuna seal asus üks oluline salapiirituse müügi keskus. Kajaanis tegutsesid tuntud trogarid, nagu Paavo Lahtonen, Arvi Ridell, Ursin, Muttilainen, Heikki Laatikainen, Niilo Mäkiaho jt.

Salapiiritus tungis uskumatult kaugele, ka ulatuslikele metsatöömaile. Kaks tähtsamat salapiirituseveo suunda olid Kemi—Tervola—Rovaniemi ja Simo—Rovaniemi. Suvel kanti piiritusekanistreid seljas ja talvel veeti suuskadel või ka põhjapõtradega. Moodustati omamoodi kandjate «karavane», kuhu kuulus 10—20 meest. (266) Üks kandja pidi edasi toimetama kuni 100 l piiritust. Seeeest saanud ta Tornio—Rovanieme otsa eest (üle 100 km) ka nii palju raha, et võis osta ülikonna. Talviti veeti piiritust mõnikord ka hobustega Rootsist üle jää.

Palju tarvitati salapiiritust ka Kemis. Kemi eeslinnade kriminaalkroonika oli keeluseaduse aegu rikas kõiksugu sotsiaalsete konfliktide poolest. Tuli ette ka tulevahetust piiritusevedajate ja politsei vahel. Piiritust tõid siia nii suured laevad kui väikesed paadid. (267) Salapiirituseveo tugikoht oli Paavonkari. Piiritus andis uue nime ka mitmetele kohalikele paikadele ja neid kasutati võrdlemisi laialt: Tervaharju mäge kutsuti Kompuramäeks, Tervaharju ja Kivikko vahelist ala Lemmenlaaksoks, üht paika Kemi reidil Pirtumadalaks, seal asuvat ka ühe Eesti piirituselaeva vare. 1924. aastal hindas kohalik leht Pajusaare, Karihaara ja Koivuharju trogarite arvu 60-le ja piiritusevahendajate arvu sadadesse. Kemis olevat elatud nagu viimsetpäeva, joomine ja taplus oli muutunud eluviisiks, politseid ei kardetud. 3. novembril 1929 saabus Kemi reidile piirituselaev, mille trümmis oli 100 000 l salapiiritust. (268) Kemi ja Tornio kandi tuntumaid piirituselaevureid olnud (Aadami Edward) Kovero (269) Lapi lääni endine tollipiirkonna ülem Bore Bergmann nimetas Kemist veel Ville Miettist ja Eino Torvist Rovaniemel.

Kemi ümbrus oli ka Soome üks olulisi salapiirituse edasitoimetamise kohti. 1930. aasta sügisel varjus Põhjalahe tipus samaaegselt kolm piirituselaeva, mille trümmidesse oli paigutatud ligi 0,5 milj. liitrit piiritust, mis öö varjus laaditi trogarite poolt maha ja peideti meresaarte Paavonkari, Kiikeli ja Karihaara rannakivide vahele. (270) Sealt jõudis see kange jook Koivuharju salakõrtsidesse ja -urgastesse, «viinakaravanide» abil ka kaugemale, metsatöömaale.

Põhja-Soomes varuti salapiiritust talveks, kuna talvel oli meri jääs.

Keeluseadus põhjustas suuri alkoholiprobleeme ja sellest tulenevaid kriminaalasju ka Suur-Iis, kuhu trogarid vedasid pidevalt salapiiritust. (271) Ii lähistel Röyttää saarel kasutati piirituseveol hoopis omapärast võtet. Piiritus valati suurte leivapätside (*limpu*) sisse. Tavaliselt mahtunud ühte leiba liiter piiritust. Kui sellist leiba söödi, jäi sööja purju. Politsei ei taibanud asja pikka aega. (272) Röyttääl tehti salapiirituseveol ka kliiringukaupa: Türgi laevadel (ilmselt oli laeval vaid Türgi lipp — *R. P.*) vahetati piiritust taskurelvade, nahksaabaste ja kinnaste vastu. Paari saabaste eest saadi 12 liitrit piiritust. (273)

Alatorniol olid salapiiritusevedajate meelispaigad Kaakamonniemi ja Laivanniemi. Kohalik leht «Arpela» kirjutas 1924. a.: «Sügise saabudes tundub elu muutuvat talumatuks. Puskar ja piiritus voolavad kohinal, joodikud magavad tee ääres.» (274) 1924. aasta jaanuaris otsisid kaitseliitlased konterbanti 92 tundi ja leidsid 120 l piiritust. Tuli ette, et ka ametimehed olid trogaritega mestis. (275)

Haaparannast, Kemist ja Torniost voolas salapiiritus ka Rovaniemele ja sealt ilmselt ka mujale Lapimaale, kus liikus nii Eesti, Saksa kui Hollandi piiritust. (276) Salapiiritust konfiskeeriti isegi Petsamos.

Põhja-Soome toodi aga salapiiritust ka raudteel. Talviti peeti Oulus ja Rovaniemel hobuselaatasid. Näiteks Orivesilt Häme läänist saadeti sinna hobuseid. Kuue hobuse asemel pandi vagunisse viis ning heinte ja kaerte sisse peideti suur kogus piiritust. (277)

Kokkuvõttes võib märkida, et Põhjalahe kaudu tungis Eesti, Saksa, Hollandi, Ungari ja Poola piiritus mitte ainult rannikulinnadesse ja nende lähiümbrusse, vaid ka kaugele sisemaale, Põhjanmaale ja ka Lappi, koguni Kaug-Põhja. Põhjalahe kaudu sisse veetavat salapiiritust täiendas lõunast Uusimaa kaudu smugeldatu.

2. VÕITLUS SALAPIIRITUSE VASTU. SALAPIIRITUSEVEO TAGAJÄRJED

SALAPIIRITUSEVEDU KUI RAHVUSVAHELINE PROBLEEM

Kuidas piiritus kahe naaberriigi suhteid komplitseeris, sellest on mõnevõrra eespool juttu. Eestis püüti küll piirituse väljavedu piirata, isegi sinnamaani, et riigivanema näpunäidetel otsustati 5. veebruarist 1921 piirituse müük Soome täielikult lõpetada, aga sellest otsusest ei peetud siiski kinni. Andis ju piiritus kuni ühe neljandiku riigieelarve tuludest, näiteks selsamal aastal 600 milj. marka. (278)

Eesti saadik Soomes O. Kallas teatas 22. detsembril 1921 oma salajases raportis Välisministeeriumile: «Eesti-vastane meeleolu tuleb siin igapäevases elus enam ja enam nähtavale, nii karsklaste kui Soome publikumi ja joojate seas; viimased, iseäranis Rootsi ringkonnad, teevad Eestit naeruvääriliseks omades kabareedes ja kupleedes, ning see meeleolu ei jäta end ka tõsisemas elus ilmutamata. Nii kui Vene ajal Eestile enam ehk vähem õigusega etteheideti, et Eesti Soomele muretseb sandarmisi ja salakuulajaid, nii süüdistatakse nüüd Eestit Soome rahva, iseäranis rannarahva demoraliseerimises.»

Ta jätkab: «Ollakse kindlal arvamisel, et Eesti valitsus tahtlikult kasutab oma viina väljaveoturuks keeluseadusemaad Soomet ... Selle kõige all kannatab püüdmine Soomet ja Eestit poliitiliselt ja majanduslikult lähendada ... Muuseas võin jutustada, et kui hiljuti käisin siin meie 10 milj. laenu maksupäevade pikendamise pärast kauplemas, mulle nii nelja silma vahel tähendati: «No Eesti on ju nüüd viina salakauplejatega ühistöös ja saab kindlasti niipalju Soome raha kokku, et võla võib raskusteta ära maksta.»* (279)

O. Kallas püüdis Eestit kaitsta, kuid talle vastati, et hea tahtmise korral võiks Eesti valitsus ikkagi kontrollida litsentside andmisel, kas piiritus on tõesti määratud kohale viidud või mitte.

* *Eesti tegi Soomelt esimese laenu 10 000 000 Smk 10. 12. 1918. Laen tasuti pärast mitmekordset pikendamist 25. novembril 1921. Teine sama suur võlg tehti Soome valitsuselt neljas osas ja see tuli samamoodi ka tasuda, tasuti 16. oktoobril 1920. Umbes samal ajal võeti laenu 15 000 000 Smk Soome* Kansallis-Osake-Pankki*'lt ja tasuti koos intressidega 13. detsembril 1920. (Vt. Valitsusasutuste tegevus 1918—1934, lk. 119.)*

Eesti riigivõla üldsumma 31. märtsil 1939 ulatus 127 292 000 kroonini, sellest välisvõlga 114 963 000 kr., sisevõlga 5 905 000 kr. ja vahetusraha emissiooni võlga 6 424 000 kr. (Vt. Valitsusasutuste tegevus 1938/39, lk. 54.)

Ka see, et Eesti riik müüb oma piiritusekaupmeestele piiritust vaid Soome markade eest, tõestavat, et see läheb üle lahe. (280) Nagu teada, võeti Soome veetava piirituse jaoks litsents harilikult Rootsi või Taani. 1920. aasta kümne esimese kuu jooksul anti piiritusélitsents Rootsi *ca* 66 000 l peale ja Taani *ca* 50 000 l peale. Sellest kogusest jõudis Rootsi väike osa. (281)

Mõnikord toimus Eesti poolel selline mäng. Tallinna sadamas laaditi üks laev piiritust täis. Laeva ametlikuks sihtsadamaks märgiti Stettin või Hamburg. Samal ajal klaariti teine, tühi väiksem laev tühjade piiritusekanistritega. Laevad kohtusid Naissaare merekindluse staabi alluvuses olevas Naissaare sadamas, kus väiksema laeva kanistrid täideti kalli vedelikuga ja ülejääk läks lattu. Väike salapiiritusealus sõitis paberite järgi tühjalt Soome. (282)

Kuna keeluseadus põhjustas salapiirituseveo elavnemise Eesti ja Soome vahel, siis toimus Soome valitsuse ettepanekul 1922. a. oktoobris Helsingis kahepoolne nõupidamine. Selle nõupidamise jätk leidis aset järgmise aasta juulis Tallinnas. Eesti poole passiivsuse tõttu läbirääkimised ebaõnnestusid. Muide, Soome delegatsioon soovis tutvuda Naissaarel asuvate piirituseladudega, kuid Eesti pool ei nõustunud. 1925. a. kevadel käis Soome president Relander Tallinnas nõupidamisel, kuid erilisi tulemusi salapiirituseveo tõkestamise osas ei saavutatud.

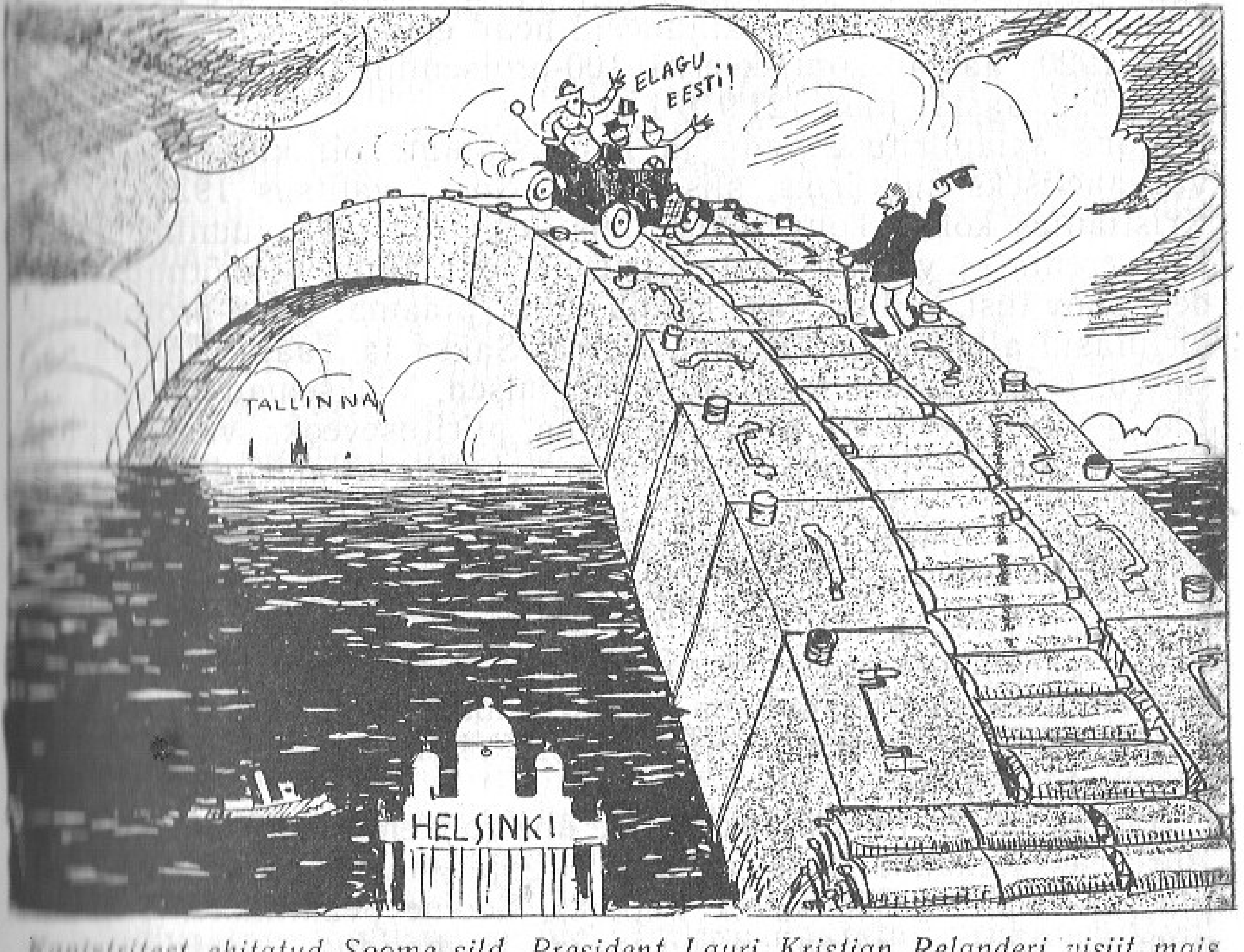

Kanistritest ehitatud Soome sild. President Lauri Kristian Relanderi visiit mais 1925 on läbi.

Nagu nägime, oli Eesti piirituse osatähtsus võrreldes Saksa piiritusega tunduvalt väiksem. Soome saadik Eestis R. Holsti nendib oma raportis Välisministeeriumile 27. märtsil 1923: «Alkoholi salavedu USA-sse, Norrasse, osalt ka Rootsi- ja Soomemaale on viimastel aastatel eriti osavalt arendatud. Seda aga eriti Saksamaalt.» Oma sõnul öelnud ta Eesti välisministrile Piibule ja dr. Kallasele: «... millist suurt kahju põhjustab Eestile poliitilises mõttes asjaolu, et soomlaste üldist arvamust hoitakse eestlaste teguviiside suhtes range hukkamõistu seisukohal.» (283)

Ent salapiiritus tegi muret teistelegi riikidele. Nagu eespool märgitud, soodustas salapiiritusevedu Lääne- ja Põhjamerel ning ka Soome lahel vabasadamate olemasolu. Need olid Bremen, Hamburg, Kopenhaagen, Lübeck, Danzig ja Memel. Versailles' rahuga olid need linnad saanud vabasadamate õigused ja põhjustasid Saksa ning Taani riigile oma salapiirituseäriga keerulisi probleeme. Taanis puudus karskusseadus ja see maa kannatas samuti salapiiritusekoorma all. Norras olid kanged joogid keelatud, õlled ja veinid aga vabalt saada. 1922. aastal toodi Norrasse 3 milj. liitrit salaalkoholi ja sellest konfiskeeriti vaid 95 591 l puhast alkoholi. (284) Norra oli Põhja-Saksamaa (eriti Hamburgi) ja Taani piiritusevedajaile tähtsaks turuks, eriti Kristiania (Oslo) ümbrus. 14. juulil 1922 võeti seal vastu tollikriminaalseadus. Rootsis valitses riiklik alkoholimonopol. Alkoholil oli peal kõva maksukoorem ja seetõttu kujunesid head eeldused selle salaveoks. Kui 1920. aastal konfiskeeriti 100-protsendilist alkoholi 9592 l, siis 1922. aastal juba 121 916 l.

Kuna salapiirituse vedu ja kaubastamine oli kujunenud rahvusvaheliseks suuräriks, siis kutsus Norra valitsus 1923. aastal Kristianias kokku konverentsi, mis kestis 14.—17. juunini. (285) Konverents ei võtnud vastu otsuseid, ent andis osavõtnud maadele soovitusi, millest need pidid kinni pidama. Lõpp-protokollile kirjutasid alla Soome, Rootsi, Norra, Saksa ja Taani. Tähtsamad sätted, milles kokku lepiti, olid järgmised. Väiksemad laevad kui 120 netoregistertonni pidid hankima piirituseveoks vastava loa. Kõigilt laevakaptenitelt nõuti, et protokollile allakirjutanud riikidesse veetaks piiritust ainult iga riigi seaduste kohaselt. Kui piirituselast jõudis sihtsadamasse, tuli esitada tolliametnikele nõuetekohane tõend. Seda nõuti ka lähtesadamas. Lepiti kokku, et ei konfiskeerita laevu, mis on sattunud merehätta. Peeti vajalikuks parandada sidet eri maade tolliametite vahel. Neid põhimõtteid otsustati rakendada vastastikuste verbaalnootide abil. (286) Soomele oli eriti tähtis see, et Kristiania lõpp-protokolliga ühines Saksamaa.

Aastail 1924—1925 ilmus merele üha rohkem piirituse-emalaevu. Piirituse-salakaubanduse kurbade tagajärgede tõttu kutsuti salapiiritusevedu ka Läänemere katkuks. Soome peaminister Ingman nimetas võitlust salapiirituseveo ja -kaubanduse vastu Soome valitsuse tähtsaimaks ülesandeks. (287) Voionmaa rõhutas, et

küsimus olevat üheselt selge: kas konterbandistid kugistavad Soome riigi alla või vastupidi. (288)

Järgmine tähtis rahvusvaheline ettevõtmine salapiirituseveo tõkestamiseks oli 1925. a. 19. augusti Helsingi konventsioon, millest oli eespool juttu.

Soome ratifitseeris Helsingi kokkuleppe 21. augustil 1925, Norra ja Rootsi sama aasta novembris. Teised Euroopa riigid aga ei kiirustanud. 1926. aastal ratifitseerisid nimetatud lepingu Läti, Taani ja Eesti, viimane alles 29. juunil, Poola ja Danzigi vabasadam 1. augustil 1927, Saksamaa sama aasta 10. augustil, Leedu ja NSV Liit alles 1929. aasta sügisel. (289) Belgia ja Holland ei kirjutanudki Helsingi kokkuleppele alla, olgugi et Saksamaa soovis seda. (290) Eemale jäid ka Island, Rumeenia ja USA, olgugi et neid püüti kaasa tõmmata. (291) 1933. aastal ühines Helsingi konventsiooniga Ungari ja 1937. aastal Tšehhoslovakkia.

22. aprillil 1926 kirjutati Moskvas Eesti, Soome ja NSV Liidu vahel alla protokoll rahvusvaheliste mereteede täpsustamise kohta, mida tegelikult võib vaadelda kui Helsingi kokkuleppe otsest järge.

Helsingi konventsiooni alusel võeti Eestis 25. märtsil 1926. a. vastu «Alkoholikaupade salaveo vastu võitlemise konventsiooni, selle lõpuprotokolli ja Eesti, Soome ning Nõukogude Sotsialistlikkude Vabariikide Liidu vahelise kontrollvööde kokkuleppe kinnitamise seadus». (292)

Soome Keeluseaduseliit pöördus salapiirituse vastu võitlemise eesmärgil 1926. a. ka Rahvasteliidu poole, mille majanduskomitee võttis 4. juunil 1930. a. vastu soovituse, et liitu kuuluvad riigid ei tohiks anda oma lippu salapiirituselaevadele ja et tollikontrolli alasid tuleks laiendada. (293)

Kui pärast Helsingi konventsiooni oli teatud vaiksem periood, siis 1928. a. algas uus salapiirituse sissetung Eestisse ja Soome. Odav Saksa ja Poola piiritus, mille liitri hind kõikus *en gros* müügil 20—28 Eesti sendi vahel, laaditi laevadele Kielis, Danzigis ja Gdynias. Need alused sõitsid Soome lahte väljaspool Soome ja Eesti kontrollvööndit. Alates 1926. aastast saabus siia laevu peamiselt konventsiooniga ühinemata riikide lippudega. Võis kohata selliste maade lippe nagu Pärsia, Panama, Kreeka, Tšehhoslovakkia, Türgi, Ungari, Boliivia jne. (294)

1932. a. kevadel kehtestati Soomes seadus, mis võimaldas rannavalvel salapiirituselaevu tuua ära ka ulgumerelt. Nüüd muretsesid salapiiritusevedajad selliste maade lipud, kust loodeti kaitset, näiteks kaitsti end Inglise lipuga. Inglismaa siiski loobus mõne aja möödudes kaitseriigi funktsioonist ja laevad kadusid. Varsti ilmusid «Hollandi laevad».

1. aprillil 1938 sõlmiti leping Eesti ja Soome vahel ühise konterbandivastase tegutsemise üle. Ühtlasi täpsustati veel kord Eesti ja Soome merepiiri. (295)

12. mail 1938 kirjutati Eesti, Soome ja Rootsi piirivalvevõimude vahel alla kokkulepe ühiste meetmete kohta piirivalve efektiivsuse tõstmiseks võitluses seadusevastase piiritusega kauplemise vastu. (296) Ühtlasi lepiti kokku, et parandatakse riikidevahelist informatsioonivahetust nimetatud küsimuses.

1931. aastal arutas alkoholi salakaubaveo rahvusvahelisõiguslikke probleeme Eesti Vabariigi Riigikohus. (297) Nagu märgitud, piiritleti 1925.—1926. a. kokkulepetega kontrollvöönd Läänemerel ja Soome lahel ja ka meresõiduteed Vene sadamaist Balti merele ja vastassuunas. Ent nimetatud aktid olid vastuolus piirivalvekorpuse seadusega, mis oli kehtestatud 1918. aasta 19. novembril Ajutise Valitsuse poolt ja sätestas 12-miilise tollivööndi. Samuti kehtis 1921. a. 6. augustist Rahaministeeriumi kohustuslik eeskiri, millega keelati alkohoolsete jookide läbivedu ja ümberlaadimine Eesti territoriaalvetes, v. a. avariijuhud. (298) Küsimuse Riigikohtus arutuselevõtmise põhjustasid lahkarvamused piirivalve ja Majandusministeeriumi asutuste vahel ühelt ning Tallinna—Haapsalu Rahukogu ja Kohtupalati vahel teiselt poolt. Esimesed arvasid, et riik on õigustatud jälgima alkoholiga salakaubitsejaid eelmärgitud 12-miilise tollivööndi piirkonnas, teised pidasid seda Helsingi konventsiooni ja kolmepoolse kokkuleppe rikkumiseks.

Rahvusvaheline õigus tunnustab aga rannariikide ülemvõimu oma territoriaalvetes ehk täpsemalt välisrannaäärses meres. Neile kuulub õigus teostada seal valvet oma riikliku julgeoleku ja majanduslike huvide kaitseks ning teataval määral rakendada võõrastele laevadele oma kohtuvõimu, eriti nende süütegude suhtes, mis on toime pandud rannavetes ning mille tagajärjed riivavad rannariigi või tema kodanike õigushuve. Seda põhimõtet kitsendas ainult kohustus võimaldada võõraste riikide laevadele läbisõit *(jus passagii vel transitus)* ning nende peatumine hädakorral. (299)

Üldtunnustatud oli ka rannariigi õigus teostada tollivalvet oma välisrannavetes ning nendes leiduvaid salakaubaveos kahtlasi aluseid kinni pidada ning läbi otsida ja süüdlasi vastutusele võtta ning karistada. Iseäranis karmid abinõud tunnistati lubatavaks salaalkoholi vedavate ning sellega kaubitsevate laevade vastu nii Läänemere riikides kui ka mujal. (300)

Ühtlus puudus aga välisrannavete piirkonna ulatuse piiritlemisel. Ulatuse määras eeskätt iga riigi sisene seadusandlus, teatavatel aladel aga ka riikidevahelised lepingud. Suures osas riikides tunnistati territoriaalvete piirkonda ulatuvat kolme meremiilini, arvates riigile kuuluva mandriosa või saare äärest, tavaliselt vee ja kuiva maa vahejoonelt vee madalaima seisu ajal, teistes aga ka nelja, viie, kuue meremiilini. (301) Üksikute riikide huvide kaitseks kehtisid erinormid, näit. Itaalias oli tollivöönd 12 meremiili, Norras 10 miili, Belgias 10 km, Venes ja Leedus 12 miili. Ameerika Ühendriikides on tsoon, milles võib salapiiritusevedajaid jälitada, võrdne vahemaaga, mille tagaaetav laev ühe tunniga läbib — s. o. umbes 30 miili.

Eesti, Soome ja NSV Liidu vahel mereteede kohta sõlmitud kokkuleppe eesmärk ei olnud vähendada Soome lahel riikide õigusi võidelda alkoholiga salakaubitsemise vastu mainitud 12 miili ulatuses nende riikide mandri- või saartepiirist, vaid üksnes korraldada meresõit Soome lahel NSV Liidu sadamatest Läänemerele ja vastassihis, kuna need mereteed langesid suures osas Helsingi konventsioonis tunnustatud laiendatud kontrollvööndite piirkonda. Kokkulepe pidi NSV Liidule kindlustama vaba meresõidu Soome lahel ja korraldama kontrollvööndi ja legaalse meresõidu küsimusi Soome ja NSV Liidu vahel Soome lahel mõlemal pool Greenwichi 27° meridiaani.

Riigikohtu otsus oli, et Soome lahte ei tulnud kohtades, kus ta laius ühe rannariigi mandri äärest kuni teise rannariigi mandrini ei ulatunud üle 24 meremiili, vaatamata sellele, et seda läbis vaba meretee NSV Liidu sadamate ja Läänemere vahel, käsitleda mitte kui piiramata vaba ulgumerd, vaid kui kitsast merd. Kitsastes meredes, merekitsustes, aga kehtis vaba läbisõidu õigus. Kui 1925. a. 19. augusti kokkulepet tõlgendada nii, et see annab rahvusvaheliste mereteede piirkonnale täieliku avamerevabaduse kõigis asjus, siis peale vasturääkivuste konventsiooni ja lõppprotokolli vahel tähendanuks kogu konventsioon Eestile alkoholi salakaubitsemise vastu võitlemise võimaluste olulist kitsendamist ja nõrgendamist, võrreldes enne kehtinud seisukorraga. Pealegi ei olnud Eestis piirivalvekorpuse seaduses ette nähtud 12-meremiilist tollivööndit Soome lahel muudetud. Seega oli Eesti võimudel õigus valvata ja jälitada Soome lahes ja selle suus Balti merel Eesti tollivööndi piirides salaja alkoholi vedavaid laevu ka selles tollivööndi osas, mis Eesti, Soome ja NSVL vahelise kokkuleppe järgi ulatus rahvusvaheliste mereteede piirkonda, välja arvatud muidugi neis kohtades, kus vete laius lähemate mandri või saarte randade vahel on alla 24 meremiili. Viimasel juhul ulatus valve ja jälitamise piir kuni lepinguosalisi riike lahutavate vete meridiaanini. Tähtsusetu oli, kas salaja alkoholi vedav laev sõidab 1925. a. konventsiooniga liitunud riikide lipu all või mitte, sest, nagu öeldud, peale konventsiooni kehtis Eestis varasemast ajast 12-meremiiline tollivöönd kõigi suhtes. (302)

Vaatamata rakendatud abinõudele, jätkus salapiiritusevedu. Olukord oli nii tõsine, et ehkki Soomes keeluseadus tühistati, kuulutas Eesti Vabariigi valitsus 1. juulil 1933 välja oma maa- ja merepiiril ajutise sõjaseisukorra võitluseks konterbandi vastu. Alkoholi eksport-import oli lubatud vaid Majandusministeeriumi loal. (303) Piirituse ümberlaadimine oli Eesti vetes keelatud.

1935. a. hakkas kehtima maksukaristuse seadustik, mille § 24 keelas salakaubaveos süüdi oleval isikul elada 3 aastat rannaäärsetes valdades. Avastatud salakauba eest määrati lisaks kauba konfiskeerimisele ka küllalt suur rahatrahv. (304)

SOOME MEREPIIRIVALVE

1930-ndate aastate algul muutus salapiirituse vedajate tegevus tunduvalt ohtlikumaks, kuna vastaspool astus otsustavaid samme.

1929. aasta kevadel moodustas Soome valitsus salapiirituseveo vastu võitlemise komitee eesotsas peaminister Kyösti Kallioga. Komitee ülesandeks jäi uurida, miks ebaõnnestus konterbandivastane võitlus keeluseaduse ajal. Sama komitee tegi ettepaneku luua tollivalvelaevadest ja tollimeestest Siseministeeriumi süsteemis sõjaväeline merepiirivalve. Sellesisulisi ettepanekuid oli tehtud varemgi. Kolonel L. Pohjanheimo pidas juba 1920. aastal vajalikuks luua merepiirivalve Soome lahele. Enne seda oli juba 9. juunist 1919 kindralmajor Tunzelmani komitee ettepanek osta salapiirituse vedajate vastu võitlemiseks Soomele 60 valvelaeva (kogumaksumus 60 milj. marka). (305)

13. mail 1931 loodigi Soomes sõjaväeline merepiirivalve, *Merivartiolaitos*. See hakkas tegutsema laias plaanis võttes kolmes piirkonnas: Soome lahel, Ahvenamaal ja Põhjalahel.* Enne sellekohase seaduse vastuvõtmist toimus Eduskunnas suur diskussioon, kas on ikka sellist kulukat organisatsiooni vaja või mitte. (306) 1930. a. planeeris valitsus selleks 8 598 000 Soome marka (laevad, palgad jms.). See samm läks riigile tõepoolest kalliks maksma, ent sellest oli ka palju tulu, nagu hiljem näeme.

Merepiirivalve ülemaks määrati 1934. aastal kapten Väinö Miettinen ja ta asetäitjaks kaptenleitnant Antti Vilho Pohjanheimo, kes töötasid koos kuni merepiirivalve tegutsemise lõpuni, Teise maailmasõjani.

1931. a. oli merepiirivalves 178 koosseisulist kohta. 1935. aastaks tõusis koosseisuliste kohtade arv 184-ni, vajaduse korral rakendati kuni 255 meest. Kui mõelda Soome rannajoone pikkusele, siis tunduvad need arvud ikkagi väga tagasihoidlikud. Tõsi küll, 1939. aastal oli erakorraliste piirivalvurite arv juba 1389. (307)

Talvel, kui meri jäätus, loodi talivalvepunkte, kokku 13—38. Baasidena kasutati ka meres jäävangis olevaid laevu. (308)

Merepiirivalve käsutuses oli suuremaid aurulaevu, purjekaid, kiirmootorpaate, sõudepaate, hobuseid ja autosid. Suuremate laevade meeskonnas oli 8—19 meest. 1930-ndate aastate algul võeti kasutusele ka kolm vesilennukit.

Soome lahe idaosa valvati peamiselt Lavansaare kordoni abil. (309) Lahe lääneosas asusid kordonid Våtskäril, Pirttisaarel, Katajaluotol ja Porkkalas. 1931. aastal asutati Bågaskäri kordon, mis 1937 viidi üle Barö väina suudmesse ja nimetati Inkoo kordoniks. 1933. aastal loodi Hanko ja Jussarö kordon ja kaks aastat hiljem Pellinge kordon. Lahe lääneosa piirivalvurite käsutuses oli ka 9 valvelaeva. (310)

* *30. mail 1927 oli kehtestatud Soomes uus tolliseadus. Tolli ülesandeks jäi aruandlus väliskaubavahetusest, laevaliiklusest ning tolli- ja aktsiisimaksu võtmine, samuti tollivalve. Loodi järgmised tollipiirkonnad: Tornio, Kemi, Oulu, Raahe, Kokkola, Pietarsaare, Vaasa, Kaskise, Kristiina, Pori, Rauma, Uusikaupunki, Turu, Ahvenamaa, Hanko, Helsingi, Porvoo, Loviisa, Kotka, Hamina, Viiburi, Koivisto, Rajajoe, Sortalahti, Sortavala.*

Ahvenamaa piirkonna peaülesanne oli takistada konterbandistide pääsu Põhjalahte Ahvenamere (Märketi kitsuse) ja Turu lähistel asuva Saaristomere kaudu. 1935. aasta sügisel moodustati sellest piirkonnast eraldi Saaristomere piirkond kolme kordoni ja 7 laevaga. Saaristomere piirkonnast omakorda moodustati 1937. aastal nn. Turu piirkond, mis haaras Soome lahe läänepiiri ja Põhjalahe piirkonna vahelise saarestiku ja mere ning Ahvenamaa maakonnast Brändö ala. (311)

Suures Põhjalahe piirkonnas oli mitu ajutist tugikohta: 1931. a. loodi Kummelgrundi ja Måsskäri, 1934. a. Vallgrundi, 1935. a. Gåshällani ajutine kordon. Kuna ala oli ulatuslik, siis oli suur tähtsus lennukitel. 1938. aastal olid Põhjalahe piirkonnas peale eelnimetatud nelja kordoni veel raadiojaam, lennuk, valvelaevad «Kvarken», «Pori», «Tornio», MP-101, MP-102, VMV-17 jt. (312)

Merepiirivalve Põhjalahe piirkonna arhiivist ilmneb, et side ja koostöö Soome korrakaitseorganite — piirivalve, politsei ja tolli — vahel oli halb, muide nagu Eestiski. (313) Soome merepiirivalvel polnud piisavalt head kontakti ka Rootsi ametivendadega. Põhjalahe piirkonna ülem kapten H. Enqvist nurises kirjas 7. veebruaril 1931 merepiirivalve ülemale Väinö Miettisele, et rootslased pole salapiirituselaevade tagaajamisel järjekindlad. (314) Teises kirjas nõuab H. Enqvist, et sõlmitaks koostööleping Rootsi Umeå tolliga, kuna piirituselaevad kasutavad Põhjalahte tungimisel peamiselt Rootsi-poolset randa.

Merepiirivalve laevastik tugevnes aasta-aastalt. 1938. aastal oli sellel sõjaväelisel organisatsioonil juba 23 rannapaati, 13 kiirpaati (üle 15 sõlme) ja 57 mitmesugust abipaati. Siiski oleks olnud vaja veel vähemalt 52 kiirpaati. Ka lennukeid oli vähe. Oli ka mootorsaane ja -kelke. 1930. aastal said mõned LA-laevad 47 mm kahurid, VMV-1, VMV-2, VH-2 said 20 mm «Madsen»-kahurid. Teised kiirmootorpaadid varustati L-34 automaatsuurtükkide ja kuulipildujatega. (315)

Raskusi oli sidega. 1928. aastal oli Soome politseil ja merepiirivalvel vaid 45 raadiojaama. 1932. aastal oli merepiirivalvel üksi juba 32 raadiojaama. 1935. a. saadi valvemootorpaatidele 10 raadiotelefonijaama (à 25 W). Samal aastal oli kordonitel 21 telefoni. (316)

Suurt tähelepanu pöörati ka piirivalvurite väljaõppele.

Piirivalvurite huvi salakaubavedajate tabamise vastu püüti tõsta sellega, et maksti neile preemiat, mis võrreldes konterbandi maksumusega oli aga väike. Näiteks VMV-1 tabas kord piirituselasti 3 230 160 mk väärtuses ja piirivalvelaeva meeskond sai preemiaks vaid 15 000 mk. (317)

Merepiirivalve tegi koostööd tolliga. Merepiirivalve laevad konfiskeerisid konterbandi ja andsid selle kviitungi vastu tollile üle.

Tegevust koordineeriti ka lootsi- ja majakaorganisatsiooni ning rannakaitse ja laevastikuga. Kuid sellest ei piisanud võitluseks salapiiritusevedajate maffia vastu. Koostööle merel ja rannikul pidi lisanduma ka merevalvesüsteemi tihe ühistegevus vastavate asutustega mandril: politsei, raudteeametnike, kihelkondade ja valdade ametnike ning karskustegelastega. Teatud sidemed olid Soome vastavatel ametkondadel ka Eesti samasuguste asutustega. Kasutatud arhiivimaterjalidest jäi aga mulje, et koostöö ei olnud piisav, olgugi et riikidevahelised lepingud seda ette nägid.

KURITEGU JA KARISTUS. KORRUPTSIOON

On selge, et Soomes ja Eestis salapiirituseveo vastu võetud resoluutsed meetmed pidid ka tulemusi andma. Anname taas sõna salapiiritusevedajaile.

Tõnis Kain meenutab: «Olin Mäe meestel ajumeheks, selle reisu pidime tegema «Mailise»-nimelise mootorpaadiga. Piirituselaev seisis sel ajal Narva lahes Barabanovi madala lähedal. Õhtul kella kaheksa ringi saime laevast lasti kätte, 2500 liitrit, nõud olid kottides. Reisu sihiks oli Villinki saar Helsingi lähedal, kuhu minu peremehed ikka alaliselt seda kaupa viisid. Paadis olime kolmekesi: Sääre Juss, Mäealuse Jürg ja mina motoristiks. Ilm oli paras niisuguseks reisuks... Mõni kilomeeter oli veel sõita, kui järsku Pikestkarist ühe neeme tagant kargas välja tollikaater... Tuligi Helsingi sõit ja sääl putkasse kuni kohtuni. Etsiväs (eeluurimise osakonnas) oli juba kolm Viinistu meest ees... Kohtuni läks umbes nädal, meile mõisteti neli kuud vangistust koos paadi ja laadungi konfiskeerimisega. Olime enne Soomes karistatud, sellest ka kõrgem karistus. Karistus oli võimalik ära kanda kartseri olukorras, mis puhul 6 päeva kartserit vastas ühele kuule vangistusele. Seda kohaldati kuni 6 kuu vangistuseni; kes mõisteti kauemaks, see pidi kõik kuud ära istuma. Valisime muidugi kartseri, et saaks aga ennem siit minema. Enne karistusele asumist vaatas arst tervislikku seisukorda ja tehti kindlaks kehakaal.

Menüü oli üksikkongis päevas 750 g kõva leiba, vett ja soola piiramatult. Meil tuli oma nelja kuu eest olla 24 päeva, viimasel päeval hakati andma lisaks leivale veel 25 g margariini ja pool klaasi lahjat piima. Seda viimast olemist nimetati siis rasval olemiseks. Sellel kartseris olemise ajal kaotasin oma kaalust 11 kg.»

L. Anteplon kirjeldab üht oma järjekordset vahelejäämist järgmiselt: «Saabus kohtupäev. Mina sain neli kuud vangistust, Leo 1500 Smk trahvi, mille summa kohtusse ilmunud peremehe esindaja kohe ära tasus; kuna minu soomlasest reisikaaslane ei olnud kohtusse ilmunud, siis ei tea, kuidas tema oma asja lahendas. Mõnetunnise ootuse järele politsei vahitoas ilmuski «Musta Maija» (must politseiauto), millega mõneminutilise sõidu järele peatusime Katajanokan tutkintovankila (eeluurimise vangla) väravas.» Järgneb vangla ja vanglaelu detailne kirjeldus. (318)

Kui konterbandist jäi Soomes salapiirituse maaletoomisega vahele, siis karistati teda esimene kord 100-margase trahviga või kolmekuulise vanglakaristusega. (319)

Eesti vetes ja siinsete ametivõimude tabatud salapiiritusevedajad astusid Eesti kohtu ette.

J. Külvsaar jutustas käesoleva töö autorile, kuidas ta kord suure piirituselastiga tabati. Kohus määras talle 2 165 000 senti; kuna tal sellist raha polnud, tuli istuda kaks aastat Tallinnas Patarei vanglas.

Eesti tolliseadustikus tehti 1929. aastal muudatus. Kinnivõetud konterbandistide karistamisel asendati rahatrahv süüdlase maksujõuetuse korral isikliku karistusega järgmiselt: kui trahvisumma ulatus 1000 kroonini — arest kuni 10 kuud, 1000—2000 kroonini — 10 kuud kuni üks aasta, 2000—5000 kroonini — 1—1,5 aastat, 5000—10 000 kroonini — 1,5—2 aastat ja üle 10 000 krooni — üle kahe aasta, kuid mitte rohkem kui 2,5 aastat. (320) Salapiirituse iga liitri pealt võeti trahvi 20 krooni, kusjuures poolikud liitrid loeti täisliitriteks.

4. aprillil 1935 teatas Eesti Vabariigi Majandusministeerium, et «Maksukaristuste seadustiku» § 88 järgi karistatakse süüdlasi igal juhul, kui piirituse või alkohoolsete jookide väljaveoks puudus vastav eriluba ja piiritus või alkohoolsed joogid ei olnud üles antud tollivõimudele. Erilubade väljaandmine kuulus Majandusministeeriumi kompetentsi, kes igal üksikjuhtumil kaalus väljaveo eesmärgi seaduslikkust. (321)

1934. aastal karistati Eestis salapiirituse veo, säilitamise ja müügiga seoses 312 inimest, enamikus Eesti kodanikud, ent ka 5 Soome kodakondsusega isikut. (322)

Tallinna—Haapsalu Rahukogu fondis on õige mitu salapiiritusevedajate toimikut. Enamasti on need kohtulood sarnased, ent on ka erinevusi.

1929. aastal oli Haapsalu Rahukohtus arutusel laevade «Cefelonia» ja «Duben» konjakioperatsioon. Süüpingis olid laevade kaptenid Jakob Einloo Palmse vallast ja Vassili Nairis. Kokku määrati tollitrahve 69 924,96 Ekr., seega ligi 7 miljonit senti, laevad ja joogid konfiskeeriti.

15. mail 1932. a. peeti Mohni saarel kinni J. Sepmann, A. Manitzki ja J. Meistermann, kes vedasid mootorpaadis 142,8 l piiritust. Kinnipeetud muidugi ajasid vastu, et piiritus on ostetud neutraalvetes seisvatelt piirituselaevadelt. Nad kavatsenud viia piirituse Soome, pidid aga paksu udu ja kütteaine lõppemise pärast pöörduma Eesti randa tagasi.

Tollinõukogu leidis, et nad on süüdi välismaa piirituse hoidmises TS § 419 p. 1, § 420 p. 9 ja § 430 järgi. (323) Raasiku jaoskonna rahukohtunik määras neile kolme peale kokku 2800 krooni trahvi; kuna nad polnud aga maksujõulised, siis asendati see 8-kuulise vanglakaristusega. (324) Pärast karistuse kandmist pidid nad veel aasta mujal elama. Advokaadi kassatsioonikaebus jäi Riigikohtu kriminaalosakonnas rahuldamata. (325)

24. veebruaril 1932. a. arutas Tallinna—Haapsalu Rahukogu kriminaalosakond Karl-Oskar Tõnise p. Toomassoni süüasja TS § 420 p. 6; § 401 ja 422 põhjal. Prokuratuur süüdistas teda selles, et tema, olles rannasõidulaevade liiki kuuluva «Meteori» kapteniks Kihelkonna vallas Saaremaal asuva Jaagarahu sadamas, hoidis 23. detsembril 1930. a. laeval tollile alluvat välismaa viskit ja konjakit, kokku 7 pudelit, teades, et need joogid olid toodud üle Eesti piiri salaja. Kohus leidis siiski, et süüteo koosseis puudub, ning tunnistas Toomassoni õigeks, konfiskeeritud joogid tagastati. (326)

12. augustil 1933. a. tegi piirivalve Jägala-Jõesuu rajooni ülem kapten Johan Koel ühes piirivalvur Oskar Tröhbergiga mootorpaadiga merel luuresõitu. Sõites õhtul umbes kella 21.35 ajal Rammu saare poolt Aksi saare suunas, panid piirivalvurid tähele, et Aksi saare idapoolset rannaäärt mööda sõidab lõuna poole üks mootorpaat. Piirivalve taipas, et paat on täislastis. Traalimisel avastati 998,6 l piiritust. Tallinna—Haapsalu Rahukogu kriminaalosakonna avalikul istungil tõrjusid kaebealused G. Pikpõld ja O. Meier süüdistuse tagasi, kuna A. Tombak, K.-O. Kangmann ja A. Pikka võtsid selle osalt õigeks, tunnistades end süüdi kaheksa 79,95 l salapiiritust sisaldanud plekknõu vedamises. Süüdi mõisteti kõik. (327)

13. augustil 1935. a. arutas kohtukoda kriminaalosakonna avalikul kohtuistungil Johan Alliku süüdistamist TS § 420 p. 9, § 422, 424, 428, 430, § 426 p. 3 ning Alfred Tombaku ja Johan Vaga süüdistamist TS § 420 p. 9, § 426 p. 3, § 428 põhjal. Mehi süüdistati selles, et nad 1932. a. augustis toimetasid eelnenud kokkuleppel teiste isikutega vee- ja maanteed mööda Saaremaalt Pärnu kaudu Viljandisse 299,6 l välismaa piiritust. Kohtukoda karistas neid igaühte MKS § 29 järgi sama seaduse lõike 83′ põhjal 3000 kr. suuruse trahviga. Maksujõuetuse korral võis asendada rahatrahvi MKS § 34 põhjal üheaastase vangistusega. Peale selle leidis kohtukoda vajaliku olevat määrata igale kohtualusele MKS § 24 põhjal elamiskeeld 3 aastaks kõikides § 24 loetletud kohtades. Ühtlasi konfiskeeriti salapiiritus ja mootorpaat. (328)

Hoopis omapärane lugu juhtus Ungari lipu all sõitnud aurikuga «Hullam». 12. septembril 1931. a. käskis Piirivalvevalitsuse kapten R. Reha Ungari auriku «Hullam» (*alias* «Hilal» ja «Lilian») vahi alla võtta ja Tallinna sadamasse toimetada, sest see oli Eesti territoriaalvetes Eesti paatidele piiritust müünud. Asi

läks kohtusse. Tallinna—Haapsalu Rahukogu otsustas «Hullami» omanikule tagasi anda ja süüdistuse lõpetada. Selle otsuse kinnitas 21. juulil 1932. a. Kohtupalat. Sellele vaatamata ei andnud Tallinna Tollivalitsus vahi alla võetud aurikut kapteni asetäitjale välja. (329)

Laeval oli laadungiks 142 608,5 l piiritust, 576 pudelit kangeid jooke ja 886 pudelit viinamarjaveini. Dokumentide järgi oli laeva omanikuks Ungari kodanik Stephan Daronyi, tegelikult kuulus laev aga Eduard Krönströmile, kelle korraldusel oli laeva laadungiks ostetud alkohoolseid jooke ja neid realiseeritud. Laeva kapteniks oli Ungari kodanik Alfred Kato.

Prokuröri ettepanekul alustati selles asjas eeluurimist. Selgus, et «Hullami» laadungi realiseerijaks oli selle laeva esimene tüürimees Priidu Onno ja et viimane oli vastutav ka laadungi realiseerimise eest Vaindloo juures 12-meremiilises tollivööndis. E. Krönström ei olevat teinud omalt poolt mingeid korraldusi laeva laadungi realiseerimise koha valimiseks ja et kapten Kato olevat aurikul «Hullam» ainult juhiks, kuna piirituse ja teiste kangete jookide ümberlaadimine tema ülesannetesse ei kuulunud. Seepärast esitas kohtu-uurija süüdistuse ainult Priidu Onnole...

Vahepeal ilmselt Krönström tegutses jõuliselt telgi taga, mille tulemusena võime toimikust lugeda järgmisi ridu:

«Tallinna—Haapsalu Rahukogu prokuröri abi esitas rahukogule arvamuse, et süüdistus P. Onno vastu tuleks lõpetada järgmistel põhjustel. Piirituse ümberlaadimise koht 59°59′ laiusel ja 26°23′ pikkusel kuulub Soome lahe rahvusvahelise liikluse piirkonda, mis on kindlaks määratud Eesti, Soome ja NSV Liidu vahelises kokkuleppes 19. augustil 1925. a. (RT, 38/1926 ja 6/1927) ja kus maksavad rahvusvahelises õiguses tunnustatud põhimõtted merede vabaduse kohta. See kokkulepe olevat maksev ka Ungari kohta, sest Eesti konventsiooni art. 15 järgi (RT 71/1929) kasutavat Ungari laevad Eesti territoriaalvetes enamsoodustatud riigile antud käsitlust...»

Tallinna—Haapsalu Rahukogu ja Kohtupalat ühinesid prokuröri arvamusega ja leidsid samuti, et koht 59°59′ laiusel ja 26°23′ pikkusel asub rahvusvahelisel vabal meresõiduteel ja et Eesti riigi seadused ja määrused selles kohas pole maksvad. (330)

See «Hullami» kohtuasi näitab võrdlemisi selgelt, kuidas kavalatel ja ettevõtlikel piiritusekuningail oli võimalik Eesti Vabariigi seadustest mööda hiilida. Suuroperatsioonide läbiviimiseks oli vaja valida vaid õige lipp, koht ja aeg, ilmselt aitasid kaasa ka raha ja sidemed riigimeeste seas. Selge oli ka, et ükski palgatud kapten või tüürimees oma leivaisa välja ei andnud.

Leesi piiritusekuningal Krönströmil oli muidki kokkupuuteid kohtuvõimudega. Esmakordselt kohtame arhiivipaberil tema nime 16. juunil 1921, mil ta laev «Finlandia» konfiskeeriti salapiirituselaadungiga. Laeva kaasomanikeks olid Leesi elanikud August Kakuvere ja Jelena Krönström. (331) 6. novembril 1926 mõisteti

Eduard Krönströmile Helsingis salapiirituseveo eest trahvi 750 Smk või 150 ööpäeva vanglat. (332) 5. juunil 1927 oli Krönström jälle kohtus, talle määrati 4 kuud vanglat. (333)

Soome-poolsest arhiiviainesest ilmneb veel, et 28. juunil 1923 mõisteti salapiirituseveos süüdi meile juba tuttav eestlane Julius Nikkar, 19. detsembril 1927 Artur Svanbäck (trahv 1000 Smk), 8. augustil 1929 Aadami Edward Kovero jm. (334)

1. jaanuaril ja 1. augustil 1930 konfiskeeriti Soome poolt piirituselaev «Sterling». Esialgu peeti selle omanikuks eestlasest kaptenit Voldemar Rukholmi, kes pandi neljaks kuuks vangi. Uurimise käigus ilmnes aga, et laev kuulus Harald Nymannile, kes oli selle ostnud eestlaselt Evald Pihlakaselt. Lõpuks selgus, et laeva tegelik omanik oli hoopis Karl Valdemar Rönbäck (Rönnbäck). (335)

Sageli aitasid hädast ka mõjuvõimsad abimehed. Näiteks Vaasa endine linnapea Gustav Aminoff abistas piiritusekuningaid Ernst Strömbäcki, Alfred Langelsi ja Karl Valdemar Rönbäcki nende seadusevastases tegevuses. (336)

Korruptsioon seoses salapiirituseveoga ulatus teinekord päris kõrgele. Nii loeme Eesti Vabariigi Riigikogu protokollidest, et kohtu- ja siseminister V. Rooberg kuulus augustis 1933 Danzigis salapiirituseveolt tabatud auriku «Ita» omanike hulka. Ajaleht «Kaja» tahtis avaldada sellekohase teate, ent tsensuur keelas ära. Välismaal — Soomes, Lätis, Saksamaal ja mujal — aga see teade avaldati. Sellest loeme: «See näitab, et valitsuse laua taga istuvad praegu inimesed, kellele kuuluvad laevad tegelevad salapiirituseveoga, ja teisest küljest seda, et needsamad inimesed kasutavad riigivõimu selleks, et varjata avalikkuse ees oma musti ärisid.» Puhkes rahvusvaheline skandaal. (337) V. Rooberg püüdis pareerida: ta polevat enam laeva kaasomanik. Kuuldes kahtlustustest salapiirituseveos, müüs ta oma osa maha. 3. oktoobril 1933 ilmus teade V. Roobergi vabastamisest ministriametist. (338) Samal põhjusel pidi lahkuma ka tema järglane. (339)

A. Niska kirjutab, et Helsingi sadamas oli osa tolli- ja politseiametnikke ära ostetud. Ühe salapiirituseoperatsiooni aegu Helsingis olevat iga Soome politseinik ja tolliametnik, kes olid sadamas, kui Eesti laev tõi sisse 500 kanistrit piiritust, saanud 1000 Smk altkäemaksu. (340)

Tuli ette, et politseinikud võtsid vastu kingitusi, ka piirituse näol. 1929. aastal konfiskeeriti Porvoo läänis kriminaalinspektoritelt Hällforsilt, Ottmanilt ja Törnblomilt ning politseinik Vaseliuselt 1220 l piiritust. 1921. aastal oli lastud samal põhjusel ametist lahti Loviisa politseinik E. A. Westermark. (341) Ka Torniolaaksos oli politsei ning isegi kirikuõpetaja salapiiritusevedajatega mestis. Põhjuseks võis olla see, et politseinike palgad olid madalad.

Sama võib öelda ka Eesti politseinike ja piirivalve kohta. Siingi esines ametivande rikkumist. Näiteks Eesti Politsei Peavalitsuse ülema abi Leonhard Ritt ja osakonnajuhataja Branwerk läksid koostööle konterbandistidega. (342) Kohus mõistis Ritti 4 kuuks kindlusevangi.

1923. aasta teisel poolel jäi vahele piirivalve Tallinna rajooni ülem alamleitnant Raudsepp, kes mängis kokku oma lapsepõlvesõbra konterbandist Froshiga. Liikusid kuuldused, et Raudsepa asja lõpetas siseminister. (343)

Nii Eestis kui Soomes oli ka juhtumeid, kus endised politseinikud läksid üle trogarite poolele.

Nii nagu salapiiritusevedajail olid oma informaatorid ametiasutustes, samamoodi kasutasid nii Soome kui Eesti võimud «koputajate» abi. Sellele juhtis juba tähelepanu Alkoth Niska oma mälestustes. Ta kirjutas kellestki Silkki-Ollest, kes oma kaaslased reetis, ja selle tasuks lõi politsei talle konterbandistide seas eelisolukorra. (344)

Soome saadik Eestis E. Reijonen tutvustas oma kirjas Soome tolli ülemale W. Poppiusele 2. jaanuaril 1923. a. põhjalikult ühte uut eestlasest informaatorit — mereväeleitnant Albert Pentsoppi (eluk. Suur-Tartu mnt. 46), kes oli teeninud Vene ja Eesti laevastikus, olnud jäälõhkuia «Tarmo» kapten, kuni venelased selle rekvireerisid, osalenud Eesti Vabadussõjas ja olnud Ida-Eesti merepiirivalve ülem. Reijonen kahtlustas, et Pentsop on ise olnud seotud salapiirituseveoga. Pentsop andis üles tuntud piiritusevedaja Piibemanni ja J. Kaini (elas Helsingis Töölö linnaosas Museokatu 5). Reijonen teatas ühtlasi, et salapiiritusevedajaid aitavat üks endine kriminaalpolitseinik, kelle vend töötavat samas asutuses ja andvat infot. Jakob Kainile mõisteti 1923. aastal trahv 125 000 Smk. (345)

Reijonen oli juba 1922. a. informeerinud minister Eino Kuusit, et Soome tollimeeste seas on konterbandistide abistajaid. Helsingis ja Helsingi lähistel olevat kaks tollilaeva, mis tegevat koostööd salapiiritusevedajatega. Ka olevat Soome tollivalitsuses üks ametnik, kes pidevalt andvat tollipaatidele hilinenud informatsiooni piirituselaevade kohta.

Samuti palub Reijonen Välisministeeriumilt raha oma «koputajate» ülalpidamiseks, kuna eestlased olevat nõrgad Soome raha suhtes. (346) Ühtlasi teeb ta Soome Välisministeeriumi kaubanduspoliitilisele osakonnale ettepaneku luua rannavalve eriüksus konterbandistide vastu võitlemiseks, finantseerides seda trahvi- ja konfiskeeritud piirituse müügist saadavaist rahadest. (347)

Üks aktiivne «koputaja» oli Ferdinand Polangu, kes oli Soome saatkonna atašee Ville Niskase informaator. Ta oli veetnud lapsepõlve Helsingis. Niskase arvates oli ta ainuke temaga kohtunud eestlane, «kes ei saa tasu võimude informeerimise eest». On siiski andmeid, et ta sai operatiivse teabe eest Soome poolelt raha kahel korral — 136,50 mk ja 500 mk. (348)

Soome Tallinna saatkonna dokumentidest selgub, et informaatoritena tegutsesid veel Bernhard Must ja I. Lasur. Lasuri and-

meil olevat tolliametnik Mauli (?) teinud koostööd konterbandistidega. «Koputaja» B. Must ei soovinud Soome raha, vaid nõudis Soome karskuspolitseinike nimekirja, Soome viisat ja mootorpaati. (349) Soome saatkonda aitasid veel informatsiooniga salapiirituseveo kohta (laevade Soome saabumise aeg, laadung jms.) keegi Jürgend ja üks neiu, kes said 200—250 Smk kuus. (350)

Soome saatkonnal oli hädasti vaja informaatorit Naissaarel. Informaator Evald Schneideri andmeil oli Naissaare rannavalve ülem Moormann nõus teatama saatkonnale piirituselaevade liikumisest, kuid teine ülem Tõnso ei nõustunud informaatoriks olema. (351)

Soome-poolsest materjalist ilmneb, et ülesandjaid oli kohalike seas vähe, kuna ametivõimudesse suhtus lihtrahvas eelarvamuse ja umbusaldusega. Vähearvulistel tollimeestel ja politseinikel oli sageli parem vaikida. Kui politseinik näitas üles suuremat aktiivsust, siis võis ta oma ukselt hommikul lugeda: «Õhtud lähevad pimedamaks, surm üha ligineb.» (352) Tuli kusagile tööle uus tolliametnik, siis kõigepealt prooviti, mis mees ta on. Lavastati salapiirituseveodu ja vaadati, kuidas uus mees käitub. Tornio kandis võis valvas tollimees saada endale järgmisi hüüdnimesid: *puplikaani, Jeesuksen opetuslapsi, sakkeus, tullirosvo, tullikyttä, tullikoira, tullihurtta, pussintoukija, kassinpenkoja.* Tollimeeste abilisi, «koputajaid», nimetati Soomes ka «vasikaiks». Soomlased vihkasid eriti nn. nuuskijaid, kes tegutsesid peamiselt rongides, otsides salapiiritust ja konterbandiste.

Iitti külast on teateid, et terve küla tundis 14 kohalikku trogarit, kuid üles neid ei andnud. (353) Teisal jälle oli ülesandjaid, nagu näiteks Hankasalmis, eriti siis, kui maksti. (354) Vahetevahel «koputasid» naised, olles oma meeste peale pahased, kui need ostsid ja jõid salaviina. (355)

Mõnikord lihtsalt lollitati politseinikke. Eno nimismeest hoiatati Joensuust, et peatselt tuleb piirituselastiga veoauto. Auto tuligi ja peatus käsu peale. Politseinik istus kabiini ja käskis sõita nimismehe kontori juurde. Ent auto ei käivitunud. Siis palus juht lükata ja politseinikud lükkasid, auto muidugi käivitus ja sõitiski minema. (356)

Niisiis olid piirivalve, toll ja politsei vastamisi konterbandistide arvuka väega. Võimuesindajad jälgisid oma valvesüsteemi ja «koputajate» abil salakaubavedajate tegevust.

Ent ka salapiiritusevedajail oli oma luure ja vastuluure, oma agentide võrk. Konterbandisti parem käsi oli luuraja, infokoguja, soome keeles ka *piuuni* ehk *spiuuni,* kes jälgis tolli ja piirivalve liikumist ja aitas välja selgitada nende võitlusplaane. Kuna enamasti ei julgetud info vahetamiseks telefoni kasutada, siis palgati välejalgseid jooksupoisse.

Kasutati ka sellist võtet, et teatud tasu eest värbas salakaubavedaja endale variisiku, kes maksis trahvi ja kandis karistust ning tegelik süüdlane jäi puhtaks.

VASTASTIKUSED KULTUURIMÕJUD

Kahtlemata tihendas salapiiritusevedu eestlaste ja soomlaste läbikäimist. Levinud olid segapaatkonnad, nn. *seurayhtiö'*d. Sagedasti tõid rannapoisid endale teispoolt lahte noorikuid. Näiteks Viinistul olid soome naised Heigijaanil, Akslil, Lepikul ja Toomikal. Eestlasi asus Soome ka alaliselt elama. Nii elas purjelaeva «Sneckan» omanik Jakob Heinakroon, kes oli Eesti Vabariigi kodanik, 33 aastat Soomes Loviisa lähedal Pernaja vallas. Ta käis sageli Eestis Loksa kandis, kus tal elasid vend ja õed. Tema õde Maria oli Viinistul Lepiku talus piiritusevedajal Joosep Inkapöölil mehel, soomlase Juulius Granbergi õde oli aga abielus J. Inkapööli poja Aleksandriga. Granberg elas Soomes samas külas kus J. Heinakroon. (357)

Eesti ja Soome rannarahva läbikäimine ja elulaadi ja -kultuuri vastastikune mõjutamine ulatub muidugi palju kaugemasse aega kui piirituseäri. Samas ei piirdunud see ka piiritusevo kõrgajal üksnes sellega.

Põhjarannikult käidi Soome arsti juurde, samuti ka tarbekaupa ostmas. Soomest toodi rohtu, kasvõi näiteks tuntud reumarohtu «liikementi» («Sloan's Liniment»), mida arvati avitavat kõikide hädade vastu ja mille pudel leidus igal meremehel. Eestis oli siis bajaane vähe, soomlased tulid jaanipäevaks siia oma bajaanidega. Viinistus käis palju võõraid küll Suursaarelt, küll Lavansaarelt ja Tütarsaarteltki. Pea igal õhtul olnud rahvamajas tants. 1938. aastal otsustati koos lavansaarlastega korraldada ühiseid laulupäevi. Jõuti pidada vaid üks — Lavansaarel, millest võttis osa mõnikümmend eestlast. Lavansaarlased ja ka teiste Soome ulgumeresaarte elanikud osalesid sageli Viinistul ja mujal Eesti põhjarannikul nn. rannapäevadel *(rantapäivät),* mis olid kujunenud välja juba sõbrakaubanduse aegu. Need olid tegelikult laadad, kus vahetati kalatooteid põllumajandussaaduste vastu. (358) Loomulikult seal ka lauldi ja tantsiti ning vahetati kõiksugu uudiseid. Eesti rannarahval käisid külas ka Tütarsaarte laulu- ja pasunakoor. Asuvad ju Tütarsaared Mahu rannast vaid 50 km kaugusel. (359) Olgu märgitud, et Tütarsaartelt käidigi rohkem Viru rannas kui Soomes.

Tütarsaarte, Suursaare, Lavansaare jt. ulgumeresaarte elanike tähtsamad kauplemiskohad Viru rannas olid Purtse, Mahu, Lontova (Kundas), Toolse, Vergi, Võsu ja Käsmu. Need olid ka ametlikult lubatud kaubasadamad. 1930. aastail käidi peamiselt Purtses, Mahus ja Kundas. Vergi oli Haapasaare rahva meelispaik, Toolses käisid suursaarlased ning Mahus enamasti tütarsaarlased. (360) Elavalt mäletatakse veel Mahu silgulaatasid, mida traditsiooniliselt peeti enne jaanipäeva (võeti heinasilgud) ja enne mihklipäeva (talvesilgud). Silgulaat oli pidulik sündmus, mida kutsuti ka saaremeeste pühaks. Põhjalikult on soomlaste silgukaubandust Viru rannas käsitlenud A. Luts. (361) 1920.—

1930. aastail võis Mahu teedel ja kaugemalgi, Põlula ja Väike-Maarja mail näha nn. Tyttäre mehi ja naisi, kingitustekompsud *(tuomiainen)* käes. Marie Kõrveka mälestustest: «Kompsu kandis naine, mies ulkus vaid kõrval või ies, käsi kiviga püksitaskus. Nie karttasid kueri.» (362) K. Samel: «Keigil olid suss-saapad jalas, seljas kolm-neli paari pesu, vihmamantel üle — sügisel ajal.» (363) Kingitustekompsus oli koorekala, mis oli sõpruse sümbol, lisaks veel rätikuid, põllesid ja hülgenahka kindaid. Silgulaadale toodi Soomest ka traadiniiti *(suutarilanka)*, mis oli Eesti omast kõvem, samuti tasku-uure, Rootsi jalgrattaid, Soome kirveid, nuge ja kahvleid, kohvikatlaid. Vastu saadi villa, mune, kartuleid. Saaremeeste pühadel mängisid lõõtsad ja suupillid. Tantsiti polkat, valssi, padespanni, krakovjakki. Tyttäre pillimeestest mäletatakse veel Esä Mattit ja Eskola Juhanit. Tehti kosjakaupa ja kositi noorikuidki. (364) Vähehaaval tõrjus sellise sõbrakaubanduse tahaplaanile raha. Sõbrakaubanduse rudimendina võib vaadelda ka tänast eestlaste ja nende soome sõprade vastastikust kingituste vahetamist.

Piirituseveost Eesti rannaküladesse tulnud jõukus avaldus ka kodukultuuri tõusus. Kolmekümnendate aastate alguse kriisi aegu kerkisid randades uued elumajad, mida püstitama palgati tihtipeale ehitusmehi mujalt, peamiselt Saaremaalt. Teiseltpoolt lahte võeti üle aknakardinad ja põrandariided. Sealt tuli ka tõukekelk ehk soome kelk *(potkukelkka)*, esimesed olevat toodud Harju randa pärast Esimest maailmasõda.

Soomest pärinevad ka Eesti rannarahva seas kunagi populaarsed suss-saapad. Neid kanti ka veel pärast Teist maailmasõda. Käisin 1944—1948 Virumaal Kavastu algkoolis, mis asus vanas mõisahoones. Ühes kõrvalhoones elas ja töötas invaliidist kingsepp Kitu, kes valmistas Soome malli järgi küllaltki hästi vett pidavaid pikasäärelisi suss-saapaid. Mokassiini tüüpi soome sussid *(lipposet, lapskaat)* olid A. Voolma andmeil Kuusalus tuntud juba 19. saj. algusest peale, mis hiljem siis tööjalanõudena kaugemale sisemaale levisid. Naised kandsid madala säärega sussikingi, nimetati ka soome kingadeks.

Rahvamälestustest on teada, et soome naised Tütarsaartelt, kus teatavasti valmistati niplispitsi müügiks, käinud Virumaal pitse müümas. Tasuks saadud toiduaineid. Sellega võib A. Voolma arvates seletada Kirde-Eesti pitside lähedust Ida-Soome omadele.

Põhjaranniku rahvas kandis ka Soome riidest rõivaid. Ühe varasema manufaktuuritootena valmistati Soomes nn. kalmukiriiet *(kalminkki)*, millest tehtud seelikuid kanti ka siinpool lahte. Ruudulist kleidiriiet tunti rootsi riide nime all. Meestele toodi püksiriideks nn. kuradinahka, «Tampere kangast». Teatud määral kasutati Põhja-Eesti rannikul ka Soome niiti.

Soome kangrute mõju on tunda Põhja-Eesti kudumites, eelkõige põim- ja naastutehnikas vaipades, samuti 19. saj. teise poole põiktriipudega põlledes.

Soome mõjud ulatuvad ka eestlaste toidulauale. Sealt olevat pärit silguvorm, samuti hapupiim suhkru ja kaneeliga — *villipytti*.

Kuigi kompleksne uurimus Eesti kultuurimõjudest Soome puudub, võib siingi eluolus leida eestipäraseid jooni. Soome Ida-Uusimaa rannarahva ja vahel ka sisemaa inimeste riietuses on täheldatud Eesti mõjusid. Eestis oli kindakudumise oskus võrdlemisi kõrge ning nii laba- kui sõrmkinnaste kauneid kirju on kandunud ka põhjanaabrite juurde, olgugi et värvikombinatsioonid mõnikord muutusid. Soomes olid samuti tuntud uhked punase kirjaga eesti vööd. Viiburi lääni idaosas nimetati sellist vööd *vironvyö*'ks. Loviisast ja Kotkast põhja pool oli levinud sõna *sielikko, säälikko*, mis tähendas triibulist eesti seelikut, mida seal kanti. (365) Tegelikult tulid pikitriibulised seelikud nii Soome kui Eesti traditsiooni Euroopa moest.

Vehkalahel kutsuti paati, millega veeti soolasilku Eesti randa, *vironpaati*'ks. (366) I. Talve andmeil olevat Eestist toodud Soome ka mesipuid. Juba 19. saj. lõpul toodud Lätist ja Eestist Soome linaseemneid *(Räävälin siemenet, Riian pellavia)*. See jätkus ka 1920—1930-ndail aastail.

Tihe läbikäimine kahe rahva vahel on vahest kõige rohkem mõjustanud keelt (vt. lisad 10, 11). (367) Eesti keele mõjutused on lõunasoome murde kaudu ulatunud Hailuoto saareni Oulu ranna lähedal. (368)

Soome keele mõjuna eesti keelele pakume siin mõned sõnad või mõisted, mille tõi eesti rannarahva keelde otseselt piiritusevedu: *ajumies* — palgaline piiritusevedaja; *matkapullod* — peenviina pudelid, mis piirituselaevast pealekauba anti, *nogad* — Eesti piirivalvurid, ka *kuldnokad; polema* — salapiiritusega tabatud saama; *parugas* — kamp, selts; *pisett* — meeskond; *pöntü, pütt* — piiritusenõu; *tavar* — salakaup. (369)

KOKKUVÕTE

Salakaubavedu on rahvusvaheline nähtus. Salapiiritusevedu Eestist Soome, mis kujutab endast omapärast lehekülge vennasrahvaste ajaloos, on ühtlasi seotud ka salapiirituse hangetega Saksamaalt, Poolast, Taanist, Hollandist, Ungarist, Tšehhoslovakkiast, Leedust ja Lätist. Sellel nähtusel olid omad sotsiaal-majanduslikud põhjused, eelkõige randlaste raske olukord Eestis ja Soomes. Rahvusvaheliselt põhjustasid salapiirituseveo keeruka probleemi aga Läänemeremaade alkoholitoodangu suur maht, suured alkoholilaod Põhja- ja Läänemere vabasadamais, tugevad ja aktiivsed alkoholihulgikaubandusfirmad ja laevavarustusärid. Piirituse-konterbanti soodustasid ka vaheltkauplemise kogemustega saare- ja rannarahva olemasolu ning rohke alkoholitarbimise harjumus Läänemere kaldail. Peale selle olid Eesti ja Läti kaotanud 20-ndaiks aastaiks varasema loomuliku piiritusetúru Venemaa näol. Salapiirituseveo läbi kannatasid just eelkõige need maad, kes olid piiranud alkoholikaubandust või keelanud selle. (370)

Nagu nägime, ei lahendanud 1919. a. keeluseadus Soomes alkoholiprobleemi, vaid hoopis teravdas seda. Kõikjal, eriti Põhja-Soomes levis puskariajamine. Seadus ei suutnud likvideerida ka salapiiritusevedu, mis hoopis sai kõvasti hoogu juurde. Näiteks kui 1913. a. konfiskeeris Soome toll vaid 1554 l salapiiritust, siis 1930. a. tervelt miljon liitrit. (371) Alkoholi salavedu kasvas nii suureks, et politsei, kelle liiklusvahendeiks maal olid jalgrattad ja vanad autod, polnud enam võimeline sellega võitlema. Raske oli ka tollil ja merepiirivalvel, kuna piiritusevedajate tehniline varustus oli tõhusam: kiirpaadid, raadiotelefonid, parem relvastus. Olukorra muutis keeruliseks veel see, et rahvas suhtus salapiirituseveosse arusaamisega, võiks öelda isegi pooldavalt. Seda ei suutnud takistada ka karskuspolitsei. Rahvahääletus Soomes kukutas ebaõnnestunud keeluseaduse 1931. aasta lõpul.

Salapiiritusevedu haaras laiu rahvakihte, mõnikord olid sellesse segatud isegi Eesti ja Soome riigimehed, toll ja politsei. On teada, et nii Eesti kui Soome politsei võttis salapiiritusevedajatelt ja -kaupmeestelt vastu kingitusi. Aastail 1919—1925 arvati seda teinud olevat 4 protsenti Soome politseiametnikest. (372)

Piiritusevеost sai rannarahvas kasu. Rannakülad kosusid ja elutase tõusis. Kerkisid kaunid elumajad ja ühiskondlikud hooned. Suuremad rahad läksid aga siiski küladest mööda. Kui keskajal olevat Tallinn kui Hansa Liidu laolinn kerkinud soolal, siis nüüd ehitati Tallinna ja Helsingisse ning mujalegi suuri kivimaju n.-ö. piirituse peal. Mitmed Eesti ja Soome tööstus-, transpordi- ja kaubandusfirmad said põhja alla tänu salapiirituseveole.

Salapiiritusevedu soodustas ka kultuurivahetust ja uute sugulussidemete sõlmimist. Salapiiritusevedajate rahvusvahelises «tsunftis» kujunes välja ametisolidaarsus ja kokkuhoidmine, valmisolek üksteise eest seista ja vastastikku abistada, olgugi et tuli ette ka reetmist.

Nagu eespool nägime, komplitseeris piiritusekonterbant Eesti ja Soome riiklikke suhteid, ehkki koguseliselt liikus Saksa piiritust võrreldes Eesti omaga sootuks rohkem. Siiski oli eestlastest piiritusevedajate ja -vahendajate osa suur, eriti just keeluseaduse aastail, ja loomulikult oodanuks Soome Eesti Vabariigilt aktiivsemat võitlust salapiirituseveo vastu.

Keeluseadus ja salapiiritusevedu põhjustasid korruptsiooni Soome ühiskonna erinevail sotsiaalseil tasandeil. Lokkas kuritegevus ja vägivald, langes moraal. Piiritusesõjas oli inimohvreid.

Nii Eestis kui Soomes kujunes uus ajutine marginaalne sotsiaal-professionaalne kiht: trogarid. Need olid peamiselt nooremad ja keskealised mehed, kes tegelesid salapiirituse veo ja vahendamise ehk spekulatsiooniga. Trogarite kihi formeerumise allikaiks olid kalurid ja meremehed, talupojad, autojuhid, vagunisaatjad, kaupmehed, metsamehed jm. ametite esindajad. Trogarid olid sisemiselt varanduslikult kihistunud. Pärast keeluseaduse tühistamist see sotsiaalne kiht tasapisi lagunes ja kadus, jättes järele kapitali ja kinnisvara ning värvikaid mälestusi ja lugusid. Osa salapiiritusevedajaist spetsialiseerus kiiresti ümber ja hakkas salapiirituse asemel vedama põgenikke üle Soome lahe ja Laadoga järve NSV Liitu ja Eestisse, kust nad liikusid vargsi NSV Liitu. Ühe täiskasvanud inimese üleviimine maksis 150—300 Smk ja rohkemgi. (373)

Soome riigile oli salapiiritusevedu ka majanduslikult kahjulik. On kalkuleeritud, et konterbandistid ja spekulandid said soome rahvalt piirituse eest 350—600 milj. marka aastas. Kord leidnud politsei ühe salapiiritusevedaja taskust 400 000 marka. On ka arvatud, et sama alkoholitarbimise juures oleks Soome riik võinud saada ajaga, mil kehtis keeluseadus, 1700 milj. marka tulu, aastas keskmiselt 170 miljonit, mis nüüd voolas välismaale või salapiiritusevedajate taskusse.

Eesti riik sai piirituselt tulu, kuid ka siin läks osa kasumist ikkagi suurte ja väikeste spekulantide kätte. Rahvasuu laulis:

Armetutel sotsikestel
eks vist ole teada puha,
et meil, rikkail kodanlastel,
palju piiritust ja raha.

1. septembril 1939 algas Teine maailmasõda, mis tähendas ka salapiirituseveo selle etapi lõppu. Laevad müüdi või rakendati kaubaveole. Konterbandiga teenitud raha paigutati kinnisvaradesse ja laevakompaniidesse.

LISAD

Lisa 1

KEELUSEADUSE RIKKUMISES SOOME ALAMKOHTUTES SÜÜDI MÕISTETUD INIMESED AASTAIL 1922—1932*

Aasta	Alkoholi valmistamine	Alkoholi maaletoomine	Alkoholi müük	Alkoholi vedu	Alkoholi hoidmine
1919	2 748	119	445	285	412
1920	2 907	538	2 073	843	3 235
1921	2 198	653	2 269	1 101	5 006
1922	2 304	549	2 448	1 023	6 207
1923	2 014	673	2 875	2 007	9 577
1924	886	491	2 739	2 286	11 095
1925	701	576	3 563	2 382	12 287
1926	785	737	3 487	1 643	11 562
1927	651	1 009	3 884	1 950	14 308
1928	882	1 653	3 539	2 492	14 335
1929	1 243	1 912	3 852	3 391	16 670
1930	1 181	1 785	4 421	3 372	18 573
1931	1 613	1 373	3 978	2 815	15 337
1932	611	605**	1 774	990	4 843
1933		599			
1934		271			
1935		154			
1936		237			
1937		247			
1938		189			

* *Aastate 1919—1921 arvud — SVT, XXXII: Sosiaalisia erikoistutkimuksia, 6: Kieltolakirikokset (1924); 1922—1932 — J. Kallenautio. Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana, lk. 245 ja 1933—1938 — V. Verkko. Väkijuomalainsäädännön vaikutuksia rikollisuuteen. Tilastollinen tutkimus // Separaat «Alkoholiliikkeen Aikakauskirja» 1942. a. numbreist 1—5, Helsingi, 1942, lk. 15.*

** *1932. a. illegaalselt maale toodud piirituse veos süüdi mõistetutest olid 328 mõistetud süüdi uue alkoholiseaduse ja 277 keeluseaduse järgi. Arvud saadud Kallenautio, lk. 245 ja Verkko, lk. 15 andmete liitmisel. Uue alkoholiseaduse tõttu pole mõtet alates 1932. aastast muid kuritegusid loetleda.*

KEELU- JA ALKOHOLISEADUSEVASTASTES KURITEGUDES SÜÜDI MÕISTETUD SOOMES 1919—1938*

Aasta	Alamkohtus süüdi mõistetud	Alamkohtus alkoholikuritegudes süüdi mõistetud	Alkoholikuritegude osatähtsus kõigis kuritegudes (%)
1919 (1. 6.—)	34 184	3 338	9,76
1920	42 297	10 561	24,97
1921	51 565	11 018	21,37
1922	56 679	12 793	22,57
1923	72 767	17 338	23,83
1924	80 513	17 709	21,99
1925	91 031	19 808	21,76
1926	100 993	18 645	18,46
1927	112 284	22 371	19,92
1928	126 676	23 350	18,43
1929	117 702	27 217	23,12
1930	122 686	29 464	24,01
1931	78 996	25 196	31,89
1932**	50 486	14 234	28,19
1933	62 635	20 613	32,91
1934	61 573	11 227	18,23
1935	66 058	8 623	13,05
1936	68 396	9 600	14,04
1937	79 638	8 742	10,98
1938	76 981	8 421	10,94

* *SVT, XXIII (Oikeustilastot) 33—38, 42, 44, 47, 51, 56, 60, 64, 66, 70, 73, 76, 85; Verkko, lk. 7, 14.*

** *Keeluseaduse rikkumise eest 8520, alkoholiseaduse rikkumise eest (al. 5. 4. 32.) — 5714.*

ALKOHOOLSETE JOOKIDE KONFISKEERIMINE SOOMES AASTAIL 1919—1939 TOLLIPIIRKONNITI (1)*

Tollipiirkond	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
Tornio	—	62	70	231	23	2 180	16	568	310	99
Kemi	14	31	697	125	—	374	5 131	23 738	5 615	3 579
Oulu	—	—	—	519	2	3 938	4 810	8 178	250	810
Raahe	—	12	15	181	52	27	453	1 745	242	1 187
Kokkola	22	63	—	1 146	100	740	1 098	1 095	3 208	6 505
Pietarsaari	—	—	1 481	5 271	8 955	6 165	2 430	6 150	15 960	16 386
Vaasa	—	3	476	8 619	6 374	31 939	4 489	35 083	7 835	13 552
Kaskinen	11	2	4	2 110	2 879	3 711	5 531	18 039	—	—
Kristiinankaup.	—	24	—	3	—	300	—	1 996	2 000	—
Pori	191	283	637	954	563	7 121	19 322	20 439	11 304	14 940
Rauma	84	284	832	1 706	1 457	7 840	4 358	37 430	14 113	14 618
Uusikaupunki	286	44	—	154	4 692	8 081	16 883	11 829	6 901	8 755
Turu	635	3 380	3 518	39 000	14 417	40 566	80 809	65 414	89 693	192 159
Degerby	287	102	—	45	35 867	18 591	11 975	41 707	9 237	—
Maarianhamina	468	—	3 847	5 701	1 986	2 631	17 174	831	37 695	66 760
Hanko	9	4 103	254	9 381	6 469	12 972	9 636	12 972	36 973	61 631
Tammisaari	—	2 425	—	—	—	—	—	—	—	—
Helsingi	3 124	60 044	53 950	91 562	221 138	216 369	243 733	232 683	224 163	336 595
Porvoo	2 960	4 076	—	10 766	356	15 011	4 837	4 182	14 868	13 675
Loviisa	20	25 429	3 329	15 832	141 962	28 832	17 318	33 822	48 273	82 612
Kotka	269	4 685	2 415	20 618	38 008	7 484	25 906	16 773	16 881	20 708
Hamina	2	1 118	217	446	1 535	1 650	1 299	3 859	1 547	346
Viiburi	33	3 115	1 147	11 089	16 968	104 601	79 794	73 781	62 301	65 032
Koivisto	—	—	—	—	—	—	—	12 302	27 992	66 890
Sortavala	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
Muud piirkonnad	28	1 019	8	—	—	27	—	—	—	—
Kokku	8 443	110 304	72 897	225 459	503 805	521 150	557 002	664 616	637 362	986 839

Tollipiirkond	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Tornio	51	4 582	7	5	—	—	—	—	—	—	—
Kemi	12 415	21 005	9 330	56	595	—	—	10	—	—	—
Oulu	814	8 182	7 382	315	230	203	13	—	3	—	—
Raahe	1 374	1 270	870	40	—	—	—	2	—	4	—
Kokkola	8 071	22 059	15 399	60	—	—	—	—	—	—	—
Pietarsaari	2 232	21 691	8 810	4 433	6 100	—	—	—	—	—	—
Vaasa	21 552	8 894	4 127	2 390	4 277	2 840	—	1	40	1	—
Kaskinen	—	16 631	13 914	—	3 860	—	—	—	—	—	—
Kristiinankaup.	1 200	150	152	—	—	—	—	—	—	—	—
Pori	17 104	7 232	2 764	621	5 772	4	82	34	337	6 817	6 637
Rauma	29 738	17 367	24 312	6 032	12 550	1 380	1	550	21	554	4 643
Uusikaupunki	9 903	3 550	21 700	3 310	7 117	910	—	5 190	—	—	—
Turu	123 386	113 930	57 223	130 868	130 868	99 512	55 146	42 066	15 388	11 533	6 641
Degerby	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Maarianhamina	133 747	41 100	129 425	32 418	11 400	5 216	1 878	3 570	2 357	882	1 970
Hanko	73 809	44 681	42 227	34 333	188 641	4 470	13 400	30 567	11 421	24 641	11 683
Tammisaari	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Helsingi	365 281	476 465	244 732	96 122	148 902	18 959	12 611	17 317	13 098	10 614	3 768
Porvoo	25 873	10 522	12 524	3 350	9 213	365	220	420	80	4 670	2 330
Loviisa	78 113	71 691	61 854	16 077	23 480	4 810	8 400	12 061	7 205	530	1 470
Kotka	30 018	43 250	21 735	16 698	65 291	2 497	489	3 802	397	21 863	1 834
Hamina	8 536	7 482	14 170	4 534	6 470	490	100	—	1 350	2	1 620
Viiburi	50 681	85 174	46 750	24 114	47 156	30 615	765	11 654	1 712	711	220
Koivisto	70 178	34 828	31 394	9 374	12 834	820	5 277	3 300	3 659	—	3 110
Sortavala	538	3 645	8 120	304	99	—	—	—	—	—	—
Muud piirkonnad	—	935	4	4	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	1 064 614	1 066 316	778 925	385 458	684 855	173 091	98 382	130 544	57 068	82 822	45 926

* *Tabel koostatud K a l l e n a u t i o, op. cit., lk. 243 ja ajakirja «Sosiaalinen Aikakauskirja» vastavates aastakäikudes avaldatud andmete alusel. Nende numbrite ja Verkko hiljem täpsustatud andmete vahel on teatud erinevusi, vt. V e r k k o, V. Väkijuomalainsäädännön...*

SALAPIIRITUSE KONFISKEERIMINE SOOMES LÄÄNITI 1919—1939 (l)*

Läänid	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
Oulu	44	105	782	1 056	77	6 519	10 410	34 229	6 417	4 905
Vaasa	33	87	1 961	17 146	18 308	42 555	13 548	60 367	27 003	36 003
Kuopio	—	21	8	—	—	27	—	—	—	—
Mikkeli	—	975	—	—	—	—	—	—	—	—
Viiburi	304	8 918	3 779	32 153	56 513	113 735	106 999	106 715	108 721	152 976
Uusimaa	6 113	96 077	57 533	127 541	369 878	273 125	275 524	283 659	324 280	494 513
Turu-Pori	1 196	3 979	4 987	41 817	21 129	63 898	121 382	137 108	124 011	230 472
Häme	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ahvenamaa	783	103	3 847	5 746	37 853	21 222	29 148	42 538	46 929	66 760
Kokku	8 473	110 268	72 897	225 459	503 758	521 081	557 011	664 616	637 361	985 629

Läänid	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Oulu	14 654	35 039	17 589	440	385	206	13	12	3	4	—
Vaasa	31 855	69 275	42 250	6 823	14 237	2 840	—	1	40	1	—
Kuopio	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—
Mikkeli	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Viiburi	199 951	173 314	122 169	55 023	131 849	6 872	6 631	18 756	7 118	22 576	6 784
Uusimaa	543 076	603 359	361 377	149 882	370 236	28 241	35 387	60 365	31 804	40 455	19 251
Turu-Pori	181 331	142 229	106 152	140 831	124 951	57 439	42 149	21 162	11 891	14 012	16 454
Häme	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ahvenamaa	133 747	41 100	129 425	32 418	11 400	5 216	1 878	3 570	2 357	882	1 970
Kokku	1 104 614	1 064 316	778 966	385 417	653 058	100 814	86 058	103 866	53 213	77 930	44 460

* Lisa 2 põhjal.

SALAPIIRITUSE KONFISKEERIMISE MAHT SOOMES AASTAIL 1920, 1930 NING 1938 LÄÄNITI (LIITRITES 1000 ELANIKU KOHTA)*

Läänid	1920	1930	1938
Oulu	0,284	82,391	0,009
Vaasa	0,159	118,851	0,00017
Kuopio	0,067	—	—
Mikkeli	4,769	—	—
Viiburi	15,976	278,392	34,340
Uusimaa	215,260	1 188,398	69,504
Turu-Pori	8,029	272,354	26,288
Häme	—	—	—
Ahvenamaa	0,383	1 501,370	31,187

* *Tabel koostatud «Suomen Tilastollinen Vuosikirja, 1939» (Helsingi, 1939) lk. 10 ja lisa 4 andmete põhjal.*

Lisa 6

SALAPIIRITUST VEDANUD AUTODE KONFISKEERIMINE TURU JA PORI LÄÄNIS 1928 — 5. 4. 1932.*

Kuud	Konfiskeeritud autode arv ja %											
	1928	%	1929	%	1930	%	1931	%	1932	%	Kokku	%
Jaanuar	—	—	4	5,6	3	1,6	3	1,6	—	—	10	5,3
Veebruar	—	—	5	7,0	5	2,6	—	—	—	—	10	5,3
Märts	—	—	6	8,4	5	2,6	1	0,5	—	—	12	6,2
Aprill	—	—	5	7,0	6	3,1	4	2,1	1	0,5	16	8,3
Mai	2	1,0	6	8,4	3	1,6	1	0,5	—	—	12	6,2
Juuni	5	2,6	7	9,9	—	—	1	0,5	—	—	13	6,7
Juuli	7	3,6	3	4,2	6	3,1	1	0,5	—	—	17	8,8
August	12	6,2	8	11,3	5	2,6	2	1,0	—	—	27	13,9
September	10	5,2	6	8,5	—	—	8	4,1	—	—	24	12,4
Oktoober	7	3,6	7	9,9	—	—	4	2,1	—	—	18	9,3
November	7	3,6	7	9,9	—	—	9	4,6	—	—	23	11,8
Detsember	3	1,6	7	9,9	—	—	1	0,5	—	—	11	5,7
Kokku autosid	53		71		33		35		1		193	
%		27,5		36,8		17,1		18,1		0,5		100

* *Nykänen T. Spriin salakuljetus autoilla Turun ja Porin läänissä 1928—1932 (proseminaritöö Turu ülikoolis, esit. 25.03.1987), lk. 9.*

1928. A. DANZIGIST JA KIELIST LAEVADEGA SOOME VEETUD SALAPIIRITUSE KOGUSED*

Laeva välj. aeg	Lähte-sadam	Laeva nimi	Laadung tonnides	Laeva päritolukoht	Piiritust liitrites	Alkoholi kastides
1	2	3	4	5	6	7
24/4	Kiel	Volos	316	Poros (Kreeka)	151 030	244
26/4	Danzig	Karin Irmgard	104.70	Punta Arenas	77 810	55
„	„	Christina	241	„	220 000	216
28/4	„	Volos	316	Poros	50 000	40
„	„	Patras	110	„	38 000	135
29/4	Kiel	Neptun	122.52	Constanța	120 000	33
„	Danzig	Lura	19	Bordeaux	80 000	47
„	„	Gette	73	Praha	90 000	62
„	„	Carmen Sylva	83.64	Constanța	142 400	150
30/4	Kiel	Tabor			15 000	—
„	Danzig	Hassan Bir	24	Konstantinoopol	8 570	—
7/5	„	„	24	„	20 000	—
18/5	„	Gette	73	Praha	65 000	39
14/5	„	Candia	126.78	Poros	170 000	302
22/5	Kiel	Neptun	122.52	Constanța	60 000	56
26/5	Danzig	Lura	19	Bordeaux	70 000	372
14/6	„	Candia	126.78	Poros	150 000	757
20/6	Kiel	Tabor			42 100	—
27/6	Danzig	Natividad	261	Punta Arenas	250 000	1000
14/7	„	Christina	241	„	200 000	257
16/7	„	Hassan Uetsch	3	Konstantinoopol	5 000	—
21/7	„	Natividad	261	Punta Arenas	305 000	225
„	„	Karin Irmgard	125	„	76 400	—
25/7	„	Volos	316	Poros	250 000	336
9/8	„	Boris		Constanța	100 000	—
11/8	„	Patras	110	Poros	110 000	120
„	„	Christina	241	Punta Arenas	63 700	—
12/8	Kiel	Tabor			120 000	—
14/8	Danzig	Lura	19	Bordeaux	80 000	247
16/8	„	Gette	73	Praha	87 370	126
20/8	„	Natividad	339	Punta Arenas	306 000	400
21/8	Danzig	Hassan Eki	11	Konstantinoopol	48 450	125
„	„	Karin Irmgard	125	Punta Arenas	70 000	—
22/8	Kiel	Mars	—	Konstantinoopol	120 000	125
27/8	„	Neptun	122.52	Constanța	138 890	—
29/8	Danzig	Bohemia	—	—	15 000	—
30/8	„	Hassan Uetsch	3	Konstantinoopol	2 500	—
1/9	„	Dalibor	66	Praha	120 000	—
„	„	Christina	241	Punta Arenas	210 000	—
6/9	„	Waterkuken	29.73	Konstantinoopol	62 800	—
8/9	„	Hassan Uetsch	3	„	1 500	—
15/9	„	„	3	„	3 000	—
	„	Candia	126.78	Poros	180 000	351
20/9	„	Patras	110	„	120 000	30
„	„	Irma (end. Karin Irmgard)	125	„	82 500	91
22/9	„	Smaragda	31	„	62 000	—
24/9	Kiel	Hilal (end. Lilian)		(?)	270 800	330
25/9	Danzig	Lura	19 (?)	Bordeaux	90 000	99
„	„	Cette	73	Praha	100 000	114
29/9	„	Athina (end. Natividad)	339	Poros	356 000	472
5/10	„	Kaija	5	Riia	4 990	—
9/10	„	Dalibor	66	Praha	90 000	—
„	„	Neptun	122	Constanța	140 000	—
16/10	„	Kaija	5	Riia	4 100	—
22/10	Kiel	Hilal	—	—	300 800	282
1/11	Danzig	Lura	19	Bordeaux	100 000	—
7/11	„	Irma	105	Poros	70 000	
10/11	„	Dalibor	66	Praha	120 000	
13/11	„	Patras	110	Poros	85 000	
14/11	„	Neptun	122	Constanța	130 000	
17/11	„	Duben (end. Volos)	316	Praha	400 000	
„	„	Plzen (end. Waterkuken)	29	„	65 000	
18/11	„	Lura	19	Bordeaux	72 000	
23/11	„	Carmen Sylva	83.64	Constanța	140 000	157
26/11	Kiel	Mars	—	Budapest	105 000 (400 nõud)	219
27/11	Danzig	Neptun	122.52	Constanța	140 000	
29/11	„	Dalibor	66	Praha	100 000	
3/12	Kiel	Hullam (Hilal)		Budapest	272 000	231
4/12	„	Tabor			109 000	25
„	Danzig	Lura	19	Bordeaux	83 210	
				Summa	8 107 920	
				400 nõud — ca 80 000 l	80 000	
				Summa	8 187 920	7870
				sellest Danzigist	6 263 300	6325
				Kielist	1 924 620	1545

* *VA, Sosiaaliministeriön raittiusosaston arkisto.*

Lisa 8

1929. A. DANZIGIST JA KIELIST LAEVADEGA SOOME VEETUD ALKOHOLI KOGUSED*

Laeva välj. aeg	Lähte-sadam	Laeva nimi	Laadung tonnides	Laeva pärit-olumaa	Piiritust liitrites	Alkoholi kastides
1	2	3	4	5	6	7
23/4	Kiel	Tabor	156	Ungari	125 000	1127
28/4	Danzig	Tudor	109	Rumeenia	162 030	241
29/4	,,	Aspasia	207	Kreeka	190 000	
4/5	,,	Duben	316	Tšehho-slovakkia	408 970	
,,	Kiel	Hullam	129	Ungari	200 500	345
8/5	,,	Relies	154	,,	142 560	204
10/5	,,	Neptun	122.52	Tšehho-slovakkia	135 000	71
13/5	Danzig	Stig	103	Prantsusmaa	50 000	
	Kiel	Mars	240	Ungari	70 000	20
6/6	Danzig	Tudor	109	Prantsusmaa	100 000	135
5/6	Kiel	Hullam	129	Ungari	210 400	248
12/6	Danzig	Isabella	199	Prantsusmaa	130 000	83
18/6	,,	Gross Pierre	151	,,	100 000	30
25/6	,,	Aspasia	207	Kreeka	80 000	20
13/7	Kiel	Relies	154	Ungari	170 000	401
17/7	Danzig	Jirina	261	Tšehho-slovakkia	200 000	411
21/7	,,	Duben	316	,,	600 000	
31/7	,,	Candia	125	Prantsusmaa	140 000	
,,	Kiel	Neptun	122.52	Tšehho-slovakkia	123 000	92
3/8	Danzig	Aspasia	207	Kreeka	100 000	
7/8	Kiel	Oltul	103	Rumeenia	24 220	
5/8	,,	Hullam	129	Ungari	250 500	370
6/8	,,	Tabor	156	,,	20 000	
9/8	Danzig	Jirina	261	Tšehho-slovakkia	312 370	
17/8	,,	Gross Pierre	151	Prantsusmaa	115 000	220
,,	Kiel	Relies	154	Ungari	164 500	396
2/9	Danzig	Isabella	199	Prantsusmaa	75 000	30
5/9	,,	Oltul	103	Rumeenia	70 000	130
7/9	,,	Candia	125	Prantsusmaa	150 000	222
10/9	Kiel	Hullam	129	Ungari	250 000	405
10/9	Danzig	Aspasia	207	Kreeka	85 410	212
11/9	Kiel	Neptun	122.52	Tšehho-slovakkia	140 000	
17/9	Danzig	Irma	261	,,	357 500	500
,,	Kiel	Relies	154	Ungari	203 300	433
19/9	Danzig	Jirina	261	Tšehho-slovakkia	350 000	
30/9	,,	Duben	316	,,	390 000	
3/10	,,	Gross Pierre	151	Prantsusmaa	250 000	619
6/10	Kiel	Tabor	156	Ungari	95 250	
14/10	,,	Neptun	122.52	Tšehho-slovakkia	164 900	119
17/10	Danzig	Aspasia	207	Kreeka	165 840	
16/10	Kiel	Hullam	129	Ungari	300 600	235
19/10	,,	Relies	154	,,	120 000	140
24/10	Danzig	Candia	125	Prantsusmaa	200 000	233
30/10	,,	Tudor	109	Pärsia	220 000	273
6/11	,,	Dalibor	66	Tšehho-slovakkia	1 100 000	40
9/11	,,	Duben	316	,,	400 000	106
13/11	Kiel	Neptun	122.52	,,	159 320	117
15/11	,,	Relies	154	Ungari	249 970	231
23/11	,,	Hullam	129	,,	250 500	285
28/11	,,	Tabor	156	,,	71 000	135
	Danzig	Tudor	109	Pärsia	175 000	175
30/11	,,	Dalibor	66	Tšehho-slovakkia	100 000	
3/12	,,	Gross Pierre	151	Prantsusmaa	80 000	48
6/12	,,	Candia	125	,,	127 000	240
31/12	,,	Duben	316	Tšehho-slovakkia	400 000	40
					11 024 640	9382
				Sellest Danzigist	6 384 620	4008
				Kielist	3 640 020	5374

* *VA, Sosiaaliministeriön raittiusosaston arkisto.*

Lisa 9

ELANIKKE SOOME LÄÄNIDES 1 KM² 1930. a.*

Läänid	Läänis tervikuna	Sellest linnades
Uusimaa	42,3	3062,5
Turu-Pori	22,5	872,6
Ahvenamaa	13,8	489,7
Häme	21,2	1541,2
Viiburi	18,8	1051,9
Mikkeli	11,9	298,1
Kuopio	10,1	405,3
Vaasa	12,6	286,7
Oulu	4,3	177,2
Lapi	1,0	58,2
Kogu maa	9,8	723,5

* *Suomen Tilastollinen Vuosikirja, 1939. Helsingi, 1940.*

Lisa 10

ALKOHOOLSETE JOOKIDE HÜÜDNIMESID SOOMES*

pirtu
apteekinprii
lääkärin määräämä
prii
reseptiprii
risähtiviina
varsovan laulu (Poola piiritus)
korpiroju
kotikeittonen korpiroju
kuusen kyynelet
ilokyynelet
kilju
iloliemi
kirkastettu
pohjaöljy
hääsoittaja
pikkupiru
lekkerpiru
ränniviina
polttimoviina
tikkuviina
virolai
virolainen
virolainen villapaita («Viru valge»)
votka
pulisari
korpilahtelainen
kituläinen
puskajussi
patakas
miestä väkävämpi (vahvempi)
kiljukalja
kerma
honeatee
jota kärpänen ei laki (juo)
patakukko
ponu
roju
kirpaus
siikaisten vaalea
siikaislainen
sikunaviina
korpiviina
merikarvialainen
meriheina
merivesi
aine
troppi
tenttu
känniviina
mehu
linnunmaito
kippurahäntä
lääke
mielenvirkistys
kotona turahutettu
monopooli
häppä
moukku
karhu
kirkas
tomaus
valmiiksi irvistetty
elämänilostuttaja
riemuöljy
kohmelopiina
pahareetta («Malaga Pajareta»-vein), ka *Paja-Reetta*
sepänsussu
vänrikki (ühe tärniga naps)
kapteeni (kahe tärniga naps)
yölintu («Musta monopoli»-nimeline naps)
villahousu («Cotes de Beune Villages»)
evakko
evakkopoika
miu mau mukka (Karjala vein)
paskanmarja («Sorbus»)
koskisen korvatipat (Koskenkorva viin)
Porvoon lankku ja porton plankku («Bordeaux Blanc»)
puijolainen («Beaujolais»)
pikakivääri, Erkki Pikakivääri («Egri Bikaver»)
hokmannintipat
halvaustipat
koliikki

---

* *MV : PA, 20. Koponen, A. Haapajärvi, l. 2; Merikallio H. Haapavesi, l. 2; Tamm A. Halliko, l. 2; Heimonen I. Hankasalmi, l. 1; Venetjoki T. Halsna, l 2; Muusi-Honko, Haliikko, l. 1; Tenni S. Hartola, l. 2; Tehnola L. Heinola, l. 2; Tapanila V. Helsingi, l. 30; Metsola A. Hämeenkyrö l. 2; Waris V. Ilomantsi, l. 2; Anttonen S. Jaakkima, l. 2; Mikkonen L. Kaimu, l. 2; Lahdenranta V. Kaukanpää, l. 2; Kaukiainen H. Koivisto, l. 2; Hytti A. Helsingi, l. 9; Ruotsalainen E. Kuopio, l. 1; Hakala U. Saarijärvi, l. 2.*

Lisa 11

PIIRITUSEKANISTRITE NIMETUSI SOOMES*

kanisteri (10 ja 20 l)
lekkeri (lähker), *leku (lekku), isolekku* (10 l). Nimetust kasutati peamiselt Ida-Uusimaal. Merikarvial nimetati *lekkeri*'t *kekkuli*'ks.
varpunen (1/4 l)
parrunpätkä (5 l)
neekeripoika (10 l)
nassakka (2 l)
helttari (5 l)
putty (10 l)
lahna (vähe suurem kui pool liitrit)

Eesti piiritus oli tavaliselt mustaks värvitud kanistrites, Hollandi piiritus heledates ja Poola piiritus toodi sageli pudelites. Eesti piirituse kanistreil oli sageli B-täht («Balmeka»).

---

* *MV : PA, 20. Koponen A. Haapajärvi, l. 7; Merikallio H. Haapavesi, l. 2; Heikkilä E. Kangasaia, l. 1; Lehtimäki, V. Iitti, l. 21; Hannula J. Lappajärvi, l. 6; Saaristo M. Merikarvia (Pukkila), l. 43; Koivisto J. Orivesi, l. 27; Torniolaakson maakuntamuseo.*

Lisa 12

LAULUNÄIDE KEELUSEADUSEAJAST

IITTI LEHTIMÄELT*

Älkää te ostako virolaista viinaa
sitä kun juopi, niin pohmelo piinaa
ja virolainen pettää —
myypi pirtuna saipuavettä.

Vaan tämä saapi ihmiset iloiseksi
ja laihankin satakiloiseksi
ja nuorentaa vanhemmankin
ja tanssimaan saa vaikka tankin.

Virolainen viina se vihastuttaa,
mutt' kotimainen kaikkia ihastuttaa
ja markan kurssia nostaa,
kun kotimaan ainetta ostaa.

Älkää te ostako virolaista viinaa
sitä ei voi verratakaan kotimaan viinaan
— joka luulenpa että vainkin,
vielä kaataapi kieltolainkin!

---

* *MV, Kansatieteen toimisto.*

Järventausta E. Suominen, l. 2; Ylimak S. Töysä, l. 3; Mäkinen E. Sysmä, l. 5; Tapanila V. Vampula YM, l. 52; Koivisto J. Orivesi, l. 27.

VIITED

1. *Kern, B. M., Schmölder G.* Handwörterbuch der Sozialwissenschaften. Bd. 9. Stuttgart; Tübingen; Göttingen, 1956, lk. 141: Schmuggel; *Grimm, J., Grimm W.* Deutsches Wörterbuch. Bd. IX. Leipzig, 1899, lk. 1131; The Encyclopaedia Britannica: Ninth Edition. Vol. XXII. Edinburgh, MDCCCLXXXVII, lk. 185. **2.** *Saurer, E.* Strasse, Schmuggel, Lottospiel: Materielle Kultur und Staat in Niederösterreich, Böhmen und Lombardo-Venetien im Frühen 19. Jahrhundert. Göttingen, 1989, lk. 383—384. **3.** *Fichte, J. G.* Der geschlossene Handelstaat: Ein philosophischer Entwurf als Anhang zur Rechtslehre und Probe einer künftig zu liefernden Politik / Hrsg. H. Hirsch. Hamburg, 1979, lk. 10; vt. veel *Verill A. Hyatt,* Smugglers and Smuggling. London, 1925; *Jung H.* Armee auf Schleichwegen. Köln, 1932; *Id.* Die Prohibition in den Vereinigten Staaten. Leipzig, 1932; *Teignmouth R. N.* jt. The Smugglers: Picturesque Chapters in the History of Contraband. [London, 1923]; *Gerling K.* Der Schmuggel als finanzpolitisches Problem: Ein Beitrag zur Lehre von der Steuerwiderständen // Finanzwissenschaftliche Forschungsarbeiten. NF. H. 12. Berliin, 1956, lk. 1—84; *Green, T.* Die Schmuggler (The Smugglers, dt.): Praktiken und Profite der Syndikate (a. d. Engl. 1970). Frankfurt a. M., 1970. **4.** MV : PA, 20. *Saarenoja J.* Loppi YM, l. 29. **5.** *Ojanen, E.* Helsingin pitäjän seurakunnan historia. Helsingi, 1972, lk. 16 jj.; vt. ka *Pullat, R.* Muuttoliikkestä Tallinnan ja Suomen välillä 1770-luvulla // Historiallinen Aikakauskirja, 1987, nr. 1, lk. 17—23. **6.** *Vilkuna K.* Suomalais-virolainen sepralaitos // Kotiseutu, 1964, lk. 6—19; *Id.* Kihlakunta ja häävuote. Helsingi, 1964, lk. 140—163. **7.** *Kaukiainen Y.* Suomen talonpoikaispurjehdus 1800-luvun alkupuoliskolla (1810—1953). Helsingi, 1970, lk. 129. **8.** Samas, lk. 131. **9.** KM KO, f. 199, m. 55: Ajaloolist traditsiooni Kadrina kihelkonnast, 1931. *L. Viimre,* l. 153; vt. ka *Kerkkonen G.* Bondesegel på Finska viken [Borgå, 1959], lk. 33—34. **10.** KM KO, f. 200, m. 16 : 1: Ajaloolist traditsiooni Kuusalu kihelkonnast, 1930. *Leida Rebane,* l. 65. **11.** KM KO, f. 200, m. 17 : 1: Ajaloolist traditsiooni Jõhvi kihelkonnast, l. 143; m. 21 : 1: Ajaloolist traditsiooni Jõelähtme kihelkonnast, l. 90. **12.** Samas, f. 199, m. 57: Ajaloolist traditsiooni Haljala kihelkonnast, l. 186. **13.** Samas, f. 200, m. 17 : 1: Ajaloolist traditsiooni Jõhvi kihelkonnast, l. 144. **14.** Samas, f. 200, m. 18 : 1: Ajaloolist traditsiooni Vaivara kihelkonnast, l. 109. **15.** *Püvi, T.* Soome kaubandus Eesti sadamates 19. sajandi viimastest kümnenditest kuni Esimese maailmasõjani. Tallinn, 1990, lk. 14. **16.** *Pihkala E.* Der baltische Handel Finnlands 1835—1944 // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. NF. 1975, nr. 23, lk. 18. **17.** *Salokangas R.* Itsenäinen tasavalta // Suomen historian pikkujättiläinen. Porvoo; Helsingi; Juva, [1987], lk. 681; *Raun T. V.* Viron historia. Helsingi, [1989], lk. 162. **18.** *Salokangas,* samas; *Pullat, R.* Linnad kodanlikus Eestis. Tallinn, 1978, lk. 90. **19.** *Salokangas,* op. cit., lk. 690; Pullat, op. cit., lk. 115—116. **20.** Pullat, op. cit., lk. 116. **21.** Suomen taloushistoria, 2: Teollistuva Suomi/Toim. J. Ahvenainen, E. Pihkala, V. Rasila. Helsingi, 1982, lk. 267 jj. **22.** *Sauks, F.* Kaubanduse arengust Eestis kapitalismi tingimustes (1900—1940). Tallinn, 1968, lk. 187. **23.** Samas, lk. 194. **24.** Samas, lk. 195. **25.** Samas, lk. 196; vt. ka *Pihlamägi, M.* Tööstuspoliitika omariikluse algaastail Eestis (1918—1919) // Eesti Teaduste Akadeemia Toim. Ühiskonnateadused. 1991, kd. 40, nr. 1, lk. 67—73; *Id.* Eesti Vabariigi valitsuse tööstuspoliitika 1920. aastatel // Eesti Teaduste Akadeemia Toim. Ühiskonnateadused. 1991, kd. 40, nr. 2, lk. 101—112; *Kala, K.* Tööstuspoliitika ja tööstuse areng Eesti Vabariigis 1930. aastate teisel poolel // Samas, lk. 113—140. **26.** Suomen sopimukset vieraitten valtioitten kanssa, 1922 / Julk. Ulkoasiainministeriö. Nr. 12, 1922. Suomen ja Viron välinen kauppa- ja merekulkusopimus; *Hyvärinen T.* Kieltolaki ja ulkopolitiikka v. 1919—1932 // Valtioopin., kansainvälisen politiikan linjan, *pro-gradu*-tutkielma v. 1969 / Tampere Ülikooli väljaanne, lk. 7. **27.** *Pihkala,* op. cit., lk. 15. **28.** Suomen sopimukset vieraitten valtioitten kanssa, 1931 / Julk. Ulkoasiainministeriö. Nr. 11: Suomen ja Eestin kesken Tallinnassa 11 päivänä huhtikuuta 1931 tehty kauppa- ja merekulkusopimus; vt. ka Eesti lepingud välisriikidega. Tallinn, 1938. **29.** *Pihkala,* op. cit., lk. 17. **30.** AAN, MSZ. Departement polityczno-ekonomiczną. Wydział wschodni, s. 5825, l. 1. **31.** *Peltola S.* Suursaari menneinä aikoina: [Helsingi, 1960], lk. 197—198. **32.** Samas, lk. 230. **33.** *Hannula V.* Lavansaari: Historian pohjalle rakentuva kertomus «Suomenlahden selkäsaaresta». [Forssa, 1947], lk. 178. **34.** *Aalberg A. F.* Tytärsaari. Kotka, 1963, lk. 75. **35.** Samas, lk. 159. **36.** MV : PA, 20. *Tapanila, V.* Vampula YM, l. 72. **37.** Oke Jokise andmeil. **38.** EAA, f. 2389, n. 1, s. 118; l. 5. **39.** *Teder, V.* Viinatarvituse ulatuse ennustusi 1926.—36. a. // Konjunktuur. 1936, nr. 18, lk. 342—346. **40.** Riigikogu IV koosseis. VI istungjärk. 27. jaanuar 1931. Täielik protokoll, 114, v. 2136. **41.** ERA, f. 957, n. 5. s. 716, l. 46. **42.** *Ibius O.* Ühe tööstusharu ajaloost. Tallinn, 1977, lk. 193 jj. **43.** *Liakka N.* Helsingin sopimus alkoholijuomain salakuljetuksen ehkäisemiseksi // Sosiaalinen Aikakauskirja, 1926, nr. 2, lk. 91. **44.** *Valge J.* Mitteametlik kaubavahetus Eesti-Vene piiril: spekulatsioon või püüd restaureerida endisi majandussidemeid?, lk. 14. (Käsikiri autori valduses.) **45.** *Michelson J.* Piirituse- ja õlletööstus // Eesti: Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu, 1926, lk. 609. **46.** *Ibius,* op. cit., lk. 194. **47.** Samas; vt. ka *Liakka,* op. cit., lk. 91. **48.** *Ibius,* op. cit., lk. 200. **49.** ERA, f. 20, n. 1, s. 461, l. 46. **50.** *Zetterberg S.* Soome ja Eesti poliitilised suhted 1918—1940: Mõningaid tähelepanekuid // Looming, 1991, nr. 2, lk. 245—250, vt. ka *Id.* Suomi ja Viro. Helsingi, 1977. (Historiallisia Tutkimuksia, 102). **51.** *Raun, A.* Eesti-Soome suhted Eesti ajakirjanduse peeglis // Eesti Hõim: Aastaraamat, 1937, lk. 22. **52.** *Arumäe H.* Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919—1925. Tallinn, 1983, lk. 72 jj. **53.** Samas, lk. 74. **54.** AAN, MSZ, s. 5809, l. 142 jj. **55.** Samas, s. 5805, l. 82. **56.** *Arumäe,* op. cit., lk. 92. **57.** *Piip, A.* Rahvusvaheline õigus, Tartu, 1927, lk. 140; vt. ka *Svento R.* Suomen ulkopolitiikka. Jyväskylä; Helsingi, 1938, lk. 36 jj.; *Kallenautio J.,* Suomi katsoi eteensä: Itsenäisen Suomen ulkopolitiikka 1917—1955. Helsingi, 1985, lk. 86 jj. **58.** *Paasivirta, J.* Pienet valtiot Euroopassa. Helsingi, 1987, lk. 196; *Selén, K.* Genevasta Tukholmaan: Suomen turvallisuuspolitiikan painopisteen siirtyminen Kansainliitosta pohjoismaiseen yhteistyöhön 1934—1936. Helsingi, 1974. Vt. ka *Lönnroth E.* Den svenska utrikespolitikens historia 1919—1939, Stockholm, 1959. **59.** *Paasivirta,* op. cit., lk. 229; *Hovi K.* Der Hitler-Stalin-Pakt und Finnland // Hitler-Stalin-Pakt 1939 / Hrsg. E. Oberländer. [Frankfurt a. M., 1989], lk. 63—64; vt. ka *Lossowski P.* Tragedia państw Bałtyckich 1939—1941. Warszawa, 1990; *Salokangas,* op. cit., lk. 674; *Blücher W.* Suomen kohtaloaikoja: Muistelmia 1935—44. Porvoo; Helsingi, 1950, lk. 35 jj. **60.** *Jutikkala E., Pirinen K.* Kivikaudesta Koivistoon: Suomen historian pääpiirteitä. Espoo, 1989, lk. 304. **61.** *Ilmjärv, M.* Kui Soome Eestile ei mõelnud: Eesti Soome välispoliitikas 1937—1939 // Vikerkaar, 1990, nr. 2, lk. 61; vt. ka *Paasivirta J.* Suomi ja Eurooppa 1914—1939. Helsingi, 1984; *Myllyniemi S.* Baltian kriisi 1938—1941. Helsingi, 1977. **62.** Uusi Suomi. 12. juuli 1991. **63.** Uusi *Suometar,* 1. nov. 1907. **64.** Matkan varrelta, lk. 23 jj. **65.** *Kallenautio J.* Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana. Jyväskylä, 1979, lk. 11; Suomen Suuriruhtinaankunnan asetuskokoelma. Helsingi, 1917. Nr. 29: Asetus alkoholipitoisten aineiden valmistuksesta, maahantuonnista, myynnistä, kuljetuksesta ja varastossapidosta. **66.** *Tuominen U.* Miksi kieltolaki epäonnistui? // Alkoholikysymys, 1947, lk. 5. **67.** Suomen asetuskokoelma, 1922. Nr. 158: Kieltolaki. **68.** Valtiopäivät, 1921. Liitteet, VIII. Helsingi, 1921, lk. 183. **69.** Samas, lk. 519. **70.** Valtiopäivät, 1926. Pöytäkirjat, lk. 275. **71.** *Ehrnrooth, G.* Alkoholikysymys uudessa valaistuksessa. Helsingi, [1929]. lk. 73. **72.** Valtiopäivät, 1926. Pöytäkirjat, I. Helsingi, 1927, lk. 310. **73.** Valtiopäivät, 1929. Liitteet, IV_2, lk. 202. **74.** SVT, XXXII: Sosiaalisia erikoistutkimuksia, 7: Kieltolakitiedustelu v. 1923. Helsingi, 1925, lk. 61. **75.** Valtiopäivät, 1929. Liitteet, IV_2, lk. 202. **76.** Helsingin Sanomat, 24. dets. 1931. **77.** SVT, XXXII: Sosiaalisia erikoistutkimuksia, 7: Kieltolakitiedustelu v. 1923. Helsingi, 1925, lk. 13. **78.** Valtiopäivät, 1930. Pöytäkirjat: Väkijuomalainsäädännön muuttaminen. Helsingi, 1931, lk. 196. **79.** *Kallenautio,* Kieltolaki . . ., lk. 231; vt. keeluseaduse tühistamisest lähemalt *Juva E. W.* Svinhufvudin presidenttikausi (1931—37) // Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919—1939 / Toim. P. Tommila. Porvoo; Helsingi, [1964], lk. 173 jj. **80.** Suomenmaa. 24. dets. 1931. **81.** Suomen

Sosiaalidemokraatti. 9. mai 1932. 82. Hämeen Sanomat, 23. dets. 1931. 83. Hufvudstadsbladet, 1. veebr. 1932. **84.** Valtioneuvostolle alkoholikomitealta // Komiteanmietintö, 1946, nr. 7, lk. 412. **85.** *Harjunpää K.* Salakuljetuksen vaivonnasta 1930-luvulla. Kotka, 1991 (kirjalikult autorile 10.01.1991). **86.** *Hyvärinen,* op. cit., lk. 11—12. **87.** *Harjunpää,* op. cit.; TA. Kertomus, 1929, l. 1. **88.** Saaremaa, 27. aug. 1921, vt. ka 12. okt. 1921. **89.** Samas, 7. sept. 1921. **90.** Samas, 20. aug. 1921. **91.** ERA, f. 1852, n. 1, s. 111, l. 1. **92.** UM, Tallinnan lähetystön arkisto. V[ihko] 7, l. 22, 22.10.1922. **93.** ERA, f. 1582, n. 1, s. 111, l. 8. **94.** TA. Kertomus, 1929, l. 1. **95.** *Immonen, E. J.* Toiminta väkijuomien salakuljetusta vastaan kieltolain aikana // Alkoholikysymys, 1965, nr. 2, lk. 73. **96.** Kieltolakilehti, 1925, nr. 40, lk. 1 jj. **97.** *Ehrnrooth,* op. cit., lk. 27. **98.** Toiset valtiopäivät, 1929. Asiakirjat: Talousvaliokunnan mietintö, nr. 10, lk. 1. **99.** *Kallenautio,* Kieltolaki ..., lk. 25. **100.** *Bäckström M.-L.* Suomen Hammaslääkäriliitto — Finlands Tandläkarförbund 1924—1974. Joensuu, 1974, lk. 105. **101.** *Hyvönen, J. T.* Avarampia näköaloja kieltolakiasiassa. Helsingi, 1931, lk. 55. **102.** *Immonen,* op. cit., lk. 74. **103.** Valtiopäivät, 1924. Liitteet, IV_3, lk. 274. **104.** *Immonen,* op. cit., lk. 75; Valtiopäivät, 1926: Tullirikokset ja laillinen tuomioistuin niitä koskevissa asioissa, lk. 4 ja lk. 61. **105.** *Immonen,* samas. **106**. Saaremaa, 20. aug. 1921; vt. ka UM, 97: Suomen edustaja Virossa, 25.08.1921. **107.** Valtiopäivät, 1921. Pöytäkirjat, III. Helsingi, 1922, lk. 2263. **108.** L. Anteploni mälestused, 2. kd., lk. 1—3. **109.** Valitsusasutuste tegevus 1918—1934. Tallinn, 1934, lk. 230. **110.** *Lüüs, A.* Salapiirituse vedu merepiiril ja võitlemine selle vastu // Piirivalve 1922—1932. [Tallinn, 1932]. **111.** Saaremaa, 3. sept. 1924. **112.** Samas, 19. nov. 1924. **113.** Saaremaa, 13. mai 1925. **114.** Samas, 14. juuli 1926. **115.** Samas, 12. jaan. 1927. **116.** *Sinaida Kannese* andmeil. **117.** Saaremaa, 31. okt. 1928. **118.** ERA, f. 4695, n. 1, s. 29. **119.** UM, 74 G: Salakuljetus. Viro-Yhdysvallat 1918—1950. K[ansio] 11, l. 2. **120.** Saaremaa, 26. nov. 1927. **121.** MV : PA, 20. *Tapanila, V.* Vampula YM, l. 64. **122.** TA. Kertomus, 1928, l. 4—5. **123.** ERA, f. 4695, n. 1, s. 33, l. 16. **124.** UM, 74 G: Salakuljetus, Viro—Yhdysvallat 1918—1950. K[ansio] 11, l. 61. **125.** *Peltoniemi K., Säteri K., Kirjavainen I.,* Rajavartiolaitos 1919—1969. Mikkeli, 1969, lk. 184. **126.** Päevaleht, 17. märts 1932: Piirituselaevad heeringaid püüdma. **127.** SA, MVL, T/17220; Kirje MLV esikunnalta piiripäälikköille (numbrita), 3.02.1931. **128.** Samas, Yleiset kirjeet, 1931: Etsivän rikospoliisin kuulustelupöytäkirja n:o. 63, 8.05.1931. **129.** Samas, Ilmoituksia, 1931. **130.** *Peltoniemi jt.,* op. cit., l. 185; *Kilpi, T.,* Pirtusaarron särkijät. Uusikaupunki, 1976, lk. 17. **131.** *Peltoniemi jt.,* op. cit., l. 186—187. **132.** MVL, T/17220, Yleiset kirjeet, 1931: Etsivän rikospoliisin kuulustelupöytäkirja n:o 63, 8.05.1931. **133.** Samas. **134.** Rahvaleht, 10. jaan. 1932: Surmahoop piiritusevedajaile. **135.** SA, MVL, T/17220. Yleiset kirjeet, 1933—1934: Yleiskatsaus I(tä) alueen tilanteesta ajalla 1.V — 1.VII 1933: Raportti tilanteen kehityksestä itäisellä Suomenlahdella. **136.** Valitsusasutuste tegevus 1934/35, lk. 102. **137.** ERA, f. 1582, n. 2, s. 904, l. 21. **138.** Valitsusasutuste tegevus 1934/35, lk. 238. **139.** Samas, lk. 239. **140.** Päevaleht, 18. veebr. 1939: Veel sada liitrit piiritust rannas. **141.** Valitsusasutuste tegevus 1938/39, lk. 99. **142.** ERA, f. 4695, n. 1, s. 30. **143.** VA, Ulkoasiainministeriön arkisto. Tallinnan lähetystön poliittiset raportit, r[yhmä] 5C 12, k. 6. **144.** UM, 74 G: Salakuljetus. Viro—Yhdysvallat 1918—50, k. 11. **145.** ERA, f. 20, n. 1, s. 29 ja 30. **146.** Samas. **147.** UM, 74 G, k. 11: Tallinnan lähetystön salainen kirje UM:lle n:o 7955, 5.08.1923. **148.** ERA, f. 4695, n. 1, s. 29. **149.** MV : PA, 20. *Tapanila, V.* Vampula YM, l. 90. **150.** ERA, f. 957, n. 5, s. 716, 834, 993. **151.** Samas, s. 923. **152.** Samas, s. 834. **153.** VA, Rudolf Holstin kokoelma, k. 61: «Sekalaista», rap[ortti] 14, 29.03.1926, l. 2 jj. **154.** VA, Ulkoasiainministeriön arkisto. Tallinnan lähetystön poliittiset raportit, r. 5C 12, k. 20, rap. 61, 5.02.1930. **155.** MV : PA, 20. *Tapanila V.* Vampula YM, l. 91; *Mäkinen E.* Sysmä YM, l. 18—22. **156.** ERA, f. 72, n. 3, s. 1671, l. 4. **157.** *Hyvärinen,* op. cit., lk. 47 jj. **158.** Päevaleht, 13. dets. 1929. **159.** VA, Sosiaaliministeriön raittiusosaston arkisto. Ha 1: Rikostutkimuksen kertomukset. Kertomus n:o 5/1929, l. 1. **160.** UM, 74 G, k. 11. **161.** Nädal, 28. juuli 1924. **162.** Valtiopäivät, 1921. Pöytäkirjat, III. Helsingi, 1922, lk. 2260. **163.** ERA, f. 4695, n. 1, s. 30, l. 1 jj. **164.** UM, 74 G, k. 11, Kirje n:o

1955. Gottfried Sinisoff. **165.** ERM, KV 418: *Muhulane,* Meresõidust ..., lk. 79, 83, 90 jj. **166.** VA, Ulkoasiainministeriön arkisto. Tallinnan lähetystön poliittiset raportit, r. 5C 12, k. 13. rap. n:o 9, 2.01.1924: Suomen ja Viron kauppasopimus: Eräitä näkökohtia. **167.** VA, Sosiaaliministeriön raittiusosaston arkisto. Ha 1: Salakuljetus, l. 3. **168.** VA, Ulkoasiainministeriön arkisto. Tallinnan lähetystön poliittiset raportit, r. 5C 12, k. 12, rap. n:o 92, 4.09.1931. **169.** *Paasivirta J.* Suomen diplomaattiedustus ja ulkopolitiikan hoito itsenäistymisestä Talvisotaan. Porvoo; Helsingi, 1968, lk. 84 jj. **170.** EAA, f. 2389, n. 2, s. 387, l. 1. **171.** Päevaleht, 27. juuli 1923. **172.** Teataja, 20. nov. 1923. **173.** Vaba Maa, 29. juuli 1924; vt. ka VA, Historiallisten seurojen muistitietotoimikunnan arkisto, k. 18. **174.** SA, MVL, T/17220: Kuulustelupöytäkirjat 1932—1936. 1939. S-A. **175.** VA, Sosiaaliministeriön raittiusosaston arkisto. Ha 1. **176.** Totuus on ..., lk. 44—45. **177.** *Liakka,* op. cit., lk. 90. **178.** VA, Tullihallituksen arkisto. Takavarikkojuttujen asiakirjat. EM 2, 4, 5, 7; MV : PA, 20. *Saaristo M.* Kerava (Pukkila), l. 41. **179.** SA, MVL, T/17220: Yleiset kirjeet 1930; MV : PA, 20. *Koivisto J.* Orivesi, l. 111. **180.** *Kallenautio,* Kieltolaki ..., lk. 23. **181.** Uusi Suomi, 12. veebr. 1932; MV : PA, 20: *Piippo P.* Kiuruvesi, l. 12. **182.** *T. Kaini* mälestused, lk. 1; *L. Anteploni* mälestused, 1. kd., lk. 7. **183.** ERM, KV 418: *Muhulane,* Meresõidust ..., l. 102. **184.** Rüüt, op. cit., 14. aug. 1990. **185.** ERM, KV 418: *Muhulane,* Meresõidust ...; *Kallenautio,* Kieltolaki ..., lk. 23. **186.** Riigi Teataja, 1926, nr. 38; Suomen sopimukset vieraitten valtioitten kanssa, 1925. Nr. 26: Alkoholitavarain salakuljetuksen ehkäisemistä tarkistava kansainvälinen sopimus. Helsingi; 1926; vt. ka *Liakka,* op. cit., lk. 89—100. **187.** Krasnaja Gazeta, 7. dets. 1929. **188.** *Jyläskoski,* op. cit., lk. 9—10. **189.** Samas, lk. 10. **190.** VA, Ulkoasiainministeriön arkisto. Tallinnan lähetystön poliittiset raportit, r. 5C 12, k. 1: Reijosen tiedotukset 7.09.1920, kirje n:o 764/792, 6.08.1920. **191.** ERA, f. 1582, n. 1, s. 111, l. 5. **192.** Vaba Maa, 25. juuni 1921. **193.** Tallinn, 1986, lk. 308. **194.** *Niska A.* Seikkailujani. Lahti, 1931, lk. 75. **195.** *J. Külvsaare* andmed. **196.** *T. Kaini* mälestused, lk. 1—3. **197.** Samas, lk. 23; TA, Kertomus, 1929, l. 3. **198.** *Rüüt,* op. cit., 9. aug. 1990. **199.** MV : PA, 20. *Palmunen E.* Kiukainen, l. 7, 9. **200.** Samas, *Lehtimäki V.* Iitti, l. 24. **201.** *Nykänen, T.* Spriin salakuljetus autoilla Turun ja Porin läänissä 1928—1932, lk. 9. **202.** VA, Haastatelusarja kieltolakiajasta. *Eisalo H.* Kotka, l. 5. **203.** Samas, *Rautiainen T.* Viiburi, l. 2; *Dromberg, L.* Kotka, l. 3. **204.** MMA, Koiviston piirin nimismies. Poliisin kuulustelupöytäkirjoja ja raportteja 1926. **205.** Vrdl. *J. Külvsaare* mälestusi ja *Peltoniemi, Säteri, Kirjavainen,* op. cit., lk. 190. **206.** *T. Kaini* mälestused, lk. 23. **207.** Voldemar Sandri mitu elu // Kirjutamata memuaare: Katkendid kaasaegsete elukroonikatest helilindil. Kogunud ja paberile pannud Lembit Lauri. Tallinn, 1986, lk. 155—157. **208.** *Vaarmann E.,* kiri autorile 21.11.1990. **209.** *L. Anteploni* mälestused, 1. kd., lk. 36—37. **210.** Samas, lk. 11—12. **211.** Uusi Suomi, 13. mai 1973: Virolainen kalastajakylä Uudellamaalla. **212.** ERM, KV 422: *Lilhein E.* Kabböle — eestlaste asundus Soomes. Kuusalu, 1983, l. 217—247. **213.** *L. Anteploni* mälestused, 1. kd., lk. 14 jj. **214.** Samas, lk. 28—29. **215.** Samas, lk. 32—33. **216.** Samas, 2. kd., lk. 31. **217.** Samas, lk. 32. **218.** Päevaleht, 13. dets. 1929. **219.** *L. Anteploni* mälestused, 3. kd., lk. 1 jj. **220.** UM, 74 G, k. 11. **221.** *Sammet,* op. cit. **222.** MV : PA, 20. *Tapanila V.* Vampula YM, l. 90. **223.** *Lindström E.,* Leesi küla, sept. 1989, autori kogutud suulised mälestused. **224.** UM, 74 G, k. 11. **225.** VA, Ulkoasiainministeriön arkisto. Tallinnan lähetystön poliittiset raportit, r. 5C 12, k. 4, rap. n:o 49, 30.06.1921; UM, 74 G, k. 11. **226.** Päevaleht, 13. dets. 1929. **227.** *Jyläskoski,* op. cit., lk. 38 jj. **228.** *Niska,* op. cit., lk. 13. **229.** *Jyläskoski,* op. cit., lk. 38. **230.** Samas, lk. 40. **231.** *Niska,* op. cit., lk. 15. **232.** *Kilpi, T.,* op. cit., lk. 6—7. **233.** SA, MVL, T/17220: Kuulustelupöytäkirja 1932—1936. 1939. S-A. Nr. 1/193, 30.12.1931 — 17.01.1932. **234.** Samas, Yleiset kirjeet 1933—1934. **235.** MV : PA, 20. *Tapanila, V.* Vampula YM, l. 74. **236.** MV : PA, 20. *Tapanila V.* Vampula, l. 20. **237.** Samas, *Saaristo M.* Pukkila, l. 17. **238.** Samas, *Meri K.* Pori, l. 8. **239.** Samas, *Mäkinen E.* Sysmä YM, l. 32. **240.** Samas, *Jalonen A.* Taivassalo, l. 8. **241.** VA, Haastatelusarja kieltolakiajasta. *Eisalo H.* Kotka, l. 5. **242.** MV : PA, 20. *Merikallio H.* Haapavesi, l. 2, **243.** Lüüs, op. cit., lk. 46. **244.**

ESKT 310. Kuusalu. Randlane ja meri III, *E. Lindström,* 1985. **245.** *L. Vesterise* meenutustest, kirja pannud E. Mäkinen — MV : PA, 20. *Mäkinen E.* Sysmä YM, l. 25. **246.** VA, Haastatelusarja kieltolakiajasta. *Kääriä P.* Lavansaari, l. 3—4. **247.** MV : PA, 20. *Tapanila V.* Helsingi, l. 66. **248.** *Kilpi,* op. cit., lk. 70. **249.** MV : PA, 20. *Tapanila V.,* l. 66; *Saarenoja J.* Loppi YM, l. 6. **250.** Samas, *Tapanila V.* Helsingi, l. 31. **251.** *Suomela J. L.* Hailuoto. Kotiseutumme. [Oulu, 1969], lk. 51. **252.** *Virrankoski P.* Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi 1600-luvulla. [Oulu, 1973], lk. 397 jj.; vt. ka *Vahtola J.* Erstreckte sich der deutsche Handel im Mittelalter bis an die finnische Küste am Ende des Botnischen Meerbusens? // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas, 38 (1990), H. 2, lk. 161—177. **253.** Virrankoski, op. cit., lk. 403. **254.** Samas, lk. 111. **255.** MV : PA, 20. *Juusela T.* Kiukainen, l. 3. **256.** MV : PA, 20. *Heinänen T.* Kiikka, l. 2. **257.** VMA, Vaasan lääninhallitus, läänikanslia, Maaherran vuosikertomukset 1911—1943, D:1. **258.** VMA, Vaasan lääninhallitus. Maaherran vuosikertomukset, 1924. **259.** OMA, Vaasan tuomikunta, n:o 49. **260.** *Sammel,* op. cit. **261.** MV : PA, 20. *Saarenoja J.* Loppi YM, l. 6. **262.** *Kyllönen M.* Kalajoen ja Raution historia 1865—1975. [Kalajoki, 1980], lk. 446. **263.** OMA, Kemin tuomikunta, cIV a:288: Iin käräjäkunta. Syyskäräjät 1924, l. 1273 jj; vt. ka teisi salapiirituse konfiskeerimise juhtumeid — Oulun tuomikunta cI a:155: Oulujoen käräjäkunta. Syyskäräjät 1924. **264.** OMA, Oulun läänikanslia. Hb:9: Maaherran vuosikertomukset 1903—1930. **265.** MV : PA, 20. *Eskelinen E.* Soukajärvi, l. 15. **266.** MV : PA, 20. *Valtokari S.* Siikajoki, l. 11. **267.** Samas, l. 10 ja *Aho A. A.* Kemi, l. 3. **268.** *Hedman O.* Kemin kaupungin historia. 2. osa. Kemi, 1976, lk. 686—690. **269.** VM : PA, 20. *Ylipulli K.* Rovaniemi, l. 4. **270.** *Salokangas R.* Keminmaan historia. Oulu, 1991 (käsikiri), lk. 11. **271.** *Rytkönen R.* Suur-Iin historia 1870—1925. Kajaani, 1989, lk. 457 jj. **272.** MV : PA, 20. *Klasila V.* Ii, l. 6. **273.** Samas, l. 9. **274.** *Rantatupa H.* Alatornion historia. Jyväskylä, 1988, lk. 444. **275.** Samas, lk. 388. **276.** MV : PA, 20. *Ylipulli K.* Rovaniemi, l. 2, 4. **277.** Samas, *Koivisto J.* Orivesi, l. 118—119. **278.** ERA, f. 20, n. 1, s. 250, l. 45. **279.** ERA, f. 4695, n. 1, s. 12; f. 20, n. 1, s. 250, l. 39. **280.** Samas. **281.** Suomen Sosiaalidemokraatti, 20. jaan. 1921. **282.** Matkan varrelta, lk. 41. **283.** VA, Ulkoasiainministeriön arkisto. Tallinnan lähetystön poliittiset raportit, r. 5C 12, rap. 7, 27.03.1923. **284.** *Voionmaa V.* Alkoholin salakuljetus ja taistelu sitä vastaan // Sosiaalinen Aikakauskirja, 1924, nr. 1, lk. 3 jj. **285.** VA, Sosiaaliministeriön raittiusosaston arkisto, Ha 1; UM, 74 F, kotelo 6: 1918—1950. **286.** UM, 74 F, k. 3: Kristianian salakuljetuskonferessi 14.—17.06.1923. **287.** Valtiopäivät, 1926. Pöytäkirjat, VII, lk. 304—305. **288.** Samas, lk. 307. **289.** *Hyvärinen,* op. cit., lk. 42 jj. **290.** UM, 74 F. Salakuljetus, k. 3: Kysymys erinäisten ei-allekirjoitajavaltioiden liittymisestä antisalakuljetussopimukseen. Suomen Pariisin suurlähetin Carl Enckellin kirje UM:lle n:o 252, 2.02.1927, lk. 3; Sähkösanoma Haagista Helsinkiin n:o 152, 2.05.1926; Kirje Haagista UM:lle n:o 20914 25.11.1926. **291.** Samas, kirje n:o 143/394 17.05.30 Idmanilta (Varsovasta) Procopélle; Idmanin kirje n:o 1600S Kööpenhaminasta 7.09.26 UM jaostopäälikkö G. Kihlmannille; Suomen Washingtonin suurlähettilän kirje n:o 1320 15.04.1925. **292.** Valitsusasutuste tegevus 1938/39, lk. 99. **293.** *Immonen,* op. cit., lk. 76 jj. **294.** *Lüüs,* op. cit., lk. 44; TA, Kertomus, 1929, l. 2. **295.** ERA, f. 957, n. 5, s. 1120. **296.** Samas, s. 1030. **297.** ERA, f. 1356, n. 1, s. 302, l. 14—18. **298.** Riigi Teataja, 1921, nr. 69. **299.** *Piip, A.,* op. cit., § 6 ja 7, lk. 84—89; *Liszt F. v.* Das Völkerrecht: Elfte umgearbeitete Auflage. Berliin, 1918, lk. 79—82; *Hatschek J.* Völkerrecht als System rechtlich bedeutsamer Staatsakte. Leipzig; Erlangen, 1923, lk. 191—192; *Vanselov E.* Völkerrecht: Einführung in die Praxis der Staaten. Berliin, 1931, lk. 98 jj.; *Strupp K.* Grundzüge des positiven Völkerrechts. Bonn; Köln 1932, lk. 124—128; vrdl. ka *Hakanpää K.* Uusi kansainvälinen merioikeus. Helsingi, 1988. **300.** Ameerika Ühendriikide ametivõimude võitlusest piirituselaevade vastu vt. *Hudson M. D.* Cases and Other Materials on International Law, 1929, lk 664—675. **301.** ERA, f. 1356, n. 1, s. 302, l. 14. **302.** ERA, f. 1356, n. 1, s. 302, l. 18. **303.** VA, Ulkoasiainministeriön arkisto. Tallinnan lähetystön poliittiset raportit, r. 5C 12, k. 22: Wuorimaan raportti n:o 2, 11.11.33, l. 1. **304.** Riigi Teataja, 1926, nr. 38; Suomen sopi-

mukset vieraitten valtioitten kanssa, 1925, nr. 26: Alkoholitavarien salakuljetuksen ehkäisemistä tarkastava kansainvälinen sopimus. Helsingi, 1926; vt. ka *Liakka,* op. cit. **305.** VA, Sosiaaliministeriön raittiusosaston arkisto, Ha 1: 1919—1931. **306.** Valtiopäivät, 1930. Pöytäkirjat. Helsingi, 1930, lk. 787 jj. **307.** *Peltoniemi, Säteri, Kirjavainen,* op. cit., lk. 160 jj. **308.** Samas, lk. 162. **309.** Samas. **310.** Samas, lk. 170. **311.** Samas, lk. 170—171. **312.** Samas, lk. 171—172. **313.** Vt. siseministri Ernst v. Borni kirja merepiirivalve piirkondade ülematele 2. juunist 1931 — SA, MVL, T/17220. Yleiset kirjeet, 1931. S.-A. **314.** Samas, nr. 534: Enqvisti kiri Miettisele 7. veebr. 1931. **315.** *Peltoniemi, Säteri, Kirjavainen,* op. cit., lk. 177. **316.** Samas, lk. 182. **317.** Samas, lk. 180. **318.** *L. Anteploni* mälestused, 3. kd., lk. 49 jj. **319.** *Verkko,* Väkijuomalainsäädännön..., lk. 8. **320.** Riigikogu III koosseis. 8. istungjärk, prot. nr. 235 (40), 26. märts 1925: Muudatused tolliseadustikus, v. 1683—1684, 1691—1694. Tallinn, 1929. **321.** ERA, f. 72, n. 3, s. 1684, l. 15. **322.** ERA, f. 72, n. 3, s. 1684, l. 20—28. **323.** ERA, f. 1357, n. 5, s. 216, l. 50. **324.** Samas, l. 88. **325.** Samas, l. 15. **326.** Samas, s. 215, l. 66. **327.** Samas, s. 224, l. 4 jj. **328.** Samas, l. 143—145. **329.** Samas, f. 1356, n. 1, 302, l. 8. **330.** Samas, f. 1357, n. 5, s. 224, l. 24—25. **331.** VA, Tullihallituksen arkisto. EM 3: Liitteet päätöksiin takavarikko-asioissa. Helsingi nr. 111, 1921, 16.06.1921, l. 1. **332.** Samas, EM 40: Helsingi, nr. 566, 1926, 6.11.1926. **333.** Samas, EM 40, nr. 157, 1927. **334.** Samas, EM 20: Helsingi, nr. 133, 1923, 1.06.1923; EM 40, nr. 45, 1927, 19.12.1927; EM 49, nr. 10/1929, 8.08.1929. **335.** VA, Sosiaaliministeriön raittiusosaston arkisto. Ha 1: Rikostutkimuksen kertomus 2/30, 10.04.1930, l. 1. **336.** Samas. Kertomus 1/30, 8.07.1930, l. 3—4. **337.** Riigikogu V koosseis: Täielikud protokollid ja stenograafilised aruanded. III ja IV istungjärk, 1933—1934. Tallinn, 1934. V koosseisu 68. koosolek, vg. 844—851. **338.** Samas, vg. 853. **339.** ERA, f. 1582, n. 1, s. 725, l. 25—27. **340.** *Niska,* op. cit., lk. 125. **341.** MV : PA, 20. *Tapanila V.* Vampula YM, l. 69. **342.** Vaba Maa, 20. märts 1923. **343.** Vaba Maa, 6. dets. 1923. **344.** *Niska,* op. cit., lk. 76—77. **345.** VA, Erkki Reijosen kokoelma. Muistinpanoja Suomen lähetystössä Tallinnassa, v[ihko] 8, 1923. **346.** UM, 74 G: Salakuljetus. Viro—Yhdysvallat 1918—1950. K[ansio] 11: Reijosen muisto «Virossa olevain Suomen viranomaisten toiminta väkiviinan salakuljetuksen ehkäisemiseksi». **347.** Samas. Reijosen kirje n:o 367, 23.04.1920 Ulkoministeriön kauppapoliittiselle osastolle. **348.** Samas. **349.** Samas. **350.** VA. Erkki Reijosen kokoelma, k. 27: Muistinpanoja Suomen lähetystössä Tallinnassa, v. 6: «Sekalaisia asioita», 25.05.1922, l. 17. **351.** Samas, l. 25. **352.** MV PA, 20. *Klasila V.* Ii, l. 11. **353.** Samas, *Lehtimäki V.* Iitti, l. 56. **354.** Samas, *Heimonen I.* Hankasalmi, l. 11. **355.** Samas, *Lehtiniemi E.* Johannes, l. 11. **356.** MV : PA, 20. *Waris V.* Ilomantsi, l. 5. **357.** ERA, f. 4695, n. 1, s. 29, l. 2 jj. **358.** *Hannula,* op. cit., lk. 171. **359.** *Aalberg A. F.* Tytärsaari. Kotka, 1963, lk. 109. **360.** *Elstrok H.* Viimased «saaremehed» Viru rannas // Pilk, 1990, nr. 2. **361.** Samas; *Luts A.* Soomlaste silgukaubandus Viru rannikul // Etnograafiamuuseumi Aastaraamat, XXIV. Tallinn, 1969, lk. 288—319. **362.** *Elstrok,* samas. **363.** Samas. **364.** Samas; vt. ka *Luts, A.,* Eesti põhjarandlaste kartulivedu Soome // Etnograafiamuuseumi Aastaraamat, XXIII. Tallinn, 1968, lk. 102—134. **365.** *Manninen I.* Virolaisesta vaikutuksesta Itä-Suomen rantaseutujen kansanomaisessa kulttuurissa // Heimoliitto, IV. Helsingi, 1931, lk. 77—78. **366.** Samas, lk. 79. **367.** *Raun A.* Soome ja eesti keele vastastikest suhetest // Eesti Keele Arhiivi Toimetised. Nr. 17. Tartu, 1940, lk. 1—26; *Ruoppila V.* Suomenlahden saarien murremaantieteellinen asema // Kaukomieli, VIII. Viiburi, 1937, lk. 136—146; *Nissilä V.* Virolaisia kosketuksia Suomen nimistössä // Kalevalaseuran vuosikirja, 47. 1967. l. 283—302 jt. **368.** *Pääkönen M.* Hailuodon murteesta // Hailuodon keskiaika. Rovaniemi, 1988, lk. 152—155. (Studia Historica Septentrionalia, 15). **369.** ESKT 260: Salakaubaveost Soome lahel: (Murdetekste Kuusalust), *E. Lilhein,* 1971, l. 196, 201—208. **370.** *Voionmaa V.* Alkoholin salakuljetus pohjoismaihin ja sen vastustaminen. Porvoo, 1923, lk. 9—13. **371.** Eteenpäin, 4. juuni 1983; Uusi Suomi, 16. aug. 1983. **372.** Etelä-Saima, 16. aug. 1983. **373.** *Kostiainen A.* Loikkarit: Suuren lamakauden laiton siirtolaisuus Neuvostoliittoon. Helsingi, 1988, lk. 87—88.

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

I. ARHIVAALID

ARCHIWUM AKT NOWYCH = AAN
— Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ). Departament polityczno ekonomiczny. Wydzial wschodni
— Ambasada Rzeczpospolitej Polskiej w Helsinkach

EESTI RIIGIARHIIV = ERA
F. 20 Rahaministeerium
F. 72 Majandusministeeriumi Maksude Valitsus (1918/30—1940/41)
F. 73 Kaubandus-Tööstusministeerium
F. 957 Lepingute ala
F. 1000 Tallinna-Harju Maksuamet
F. 1356 Riigikohus
F. 1357 Tallinna-Haapsalu Rahukogu
F. 1582 Eesti saatkond Helsingis
F. 3138 Viru Maavalitsus
F. 4695 Tolli Peavalitsus (1918—1930)

EESTI AJALOOARHIIV = EAA
F. 2389 Karskusliit

VALTIONARKISTO = VA
Valtioneuvoston arkisto
Sosiaaliministeriön raittiusosaston arkisto
Ulkoasiainministeriön arkisto
Tallinnan lähetystön poliittiset raportit 1921 (5C 12)
Tullihallituksen arkisto
Liitteet päätöksiin takavarikko-asioissa 1919—1939 (EM)
Erilaisia tilastoja salakuljetuksesta 1913, 1919—1934 (Hk 2)
Historiallisten seurojen muistitietotoimikunnan arkisto
Haastatelusarja kieltolakiajasta (Turku, Kotka)
Oikeuskansleriviraston arkisto
Erkki Reijosen kokoelma
Rudolf Holstin kokoelma

ULKOASIAINMINISTERIÖN ARKISTO = UM
Kirjeistö-sarja
74 G, F Salakuljetus
97 Ulkomaiden lähetystöjä ja yksityisiä ulkomaalaisia varten hankittuja tietoja eri aloilta
Tallinnan lähetystön arkisto
Kirjeenvaihtoa UM:n kanssa
Suomen Danzigin pääkonsulaatti (Fb 53:32)
Kielin konsuliviraston kirjeenvaihto 1927—1944 (Fa : 2)

SOTA-ARKISTO = SA
Merivartiolaitos (MVL). Pohjalan piirin arkisto (T/17220).

MIKKELIN MAAKUNTA-ARKISTO = MMA.
Koiviston piirin nimismies: poliisi kuulustelu-pöytäkirjoja ja raportteja 1919—1928.

OULUN MAAKUNTA-ARKISTO = OMA
Oulun piiritullikamari.
Kemin tullikamari.
Tornion tullikamari.
Takavarikko-pöytäkirjat 1921—1930, 1936 (Ad : 7)
Oulun läänikanslia (Hb : 9)
Maaherran vuosikertomukset 1903—1930.
Kemin tuomiokunta
Tornion tuomiokunta

VAASAN MAAKUNTA-ARKISTO = VMA
Vaasan lääninhallituksen läänikanslian arkisto.
Maaherran vuosikertomukset 1911—1943.

TULLIMUSEON ARKISTO = TA
Kertomus 1928, 1929.

II. TRÜKITUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

1. ALLIKAPUBLIKATSIOONID
Eesti lepingud välisriikidega. Tallinn, 1938.
Eesti Vabariigi Põhiseadus. Tallinn (s. a.).
Riigikogu III, IV ja V koosseis. Täielikud protokollid /Tallinn/, 1929—1934.
Riigi Teataja, 1920, 1921, 1926.
Valitsusasutuste tegevus 1918—1939. Tallinn, 1934—1939.
Suomen asetuskokoelma 1919, 1922.
Suomen sopimukset vieraitten valtioitten kanssa / Julk. Ulkoasiainministeriö, 1921, 1922, 1925, 1926, 1931.
Suomen Tilastollinen Vuosikirja, 1939. Helsingi, 1940.
Suomen Suurruhtinaankunnan asetuskokoelma. Helsingi, 1917.
Suomen Virallinen Tilasto — SVT. XXIII: Oikeustilasto 76. Rikollisuus. Helsingi, 1939; XXXII: Sosiaalisia erikoistutkimuksia, 6: Kieltolakirikoukset. Helsingi, 1925; Sosiaalisia erikoistutkimuksia, 7: Kieltolakitiedustelu v. 1923. Helsingi, 1925.
Valtiopäivät: Pöytäkirjat, liitteet, v. 1921, 1922, 1924—1933.

2. PERIOODIKA
Alkoholikysymys — 1947, 1965
Alkoholiliikkeen Aikakauskirja — 1942
Alkoholipolitiikka — 1962
Apu — 1966
Eteenpäin — 1983
Etelä-Saima — 1983
Helsingin Sanomat — 1931
Historiallinen Aikakauskirja 1987
Hufvudstadsbladet — 1932
Hämeen Sanomat — 1931
Ilta-Sanomat — 1983
Kieltolakilehti — 1925
Komiteanmietintö — 1946
Krasnaja Gazeta — 1929
Meie Maa — 1923
Nautisk Tidskrift — 1926
Nädal — 1924
Piik — 1990
Päevaleht — 1923, 1929, 1932
Saaremaa — 1921, 1924—1928
Sosiaalinen Aikakauskirja — 1924, 1926
Suomenmaa — 1931, 1983

Suomen Sosiaalidemokraatti — 1921, 1932
Teataja — 1923
Turun Sanomat — 1987
Uusi Suometar — 1907
Uusi Suomi — 1932, 1973, 1983, 1991,
Vaba Maa — 1921, 1923, 1924
Viru Sõna — 1990

3. **KIRJANDUS**

Aalberg A. F. Tytärsaari. Kotka, 1963.
Ahtokari R. Pirtua, pirtua... Porvoo; Helsingi, [1937].
Arumäe H. Võitlus Balti liidu loomise ümber 1919—1925. Tallinn, 1983.
Blücher W. Suomen kohtaloaikoja: Muistelmia 1935—44. Porvoo; Helsingi, 1950.
Bäckström M.-L. Suomen Hammaslääkäriliitto — Finlands Tandläkarförbund 1924—1974. Joensuu, 1974.
Ehrnrooth G. Alkoholikysymys uudessa valaistuksessa: Mietelmiä paloviina eli alkoholilainsäädännöstä, alkoholijuomain valmistuksesta, myynnistä ja kulutuksesta maassamme ennen ja jälkeen kieltolain toimeentulon. Helsingi, [1929].
Elstrok H. Oh seda piiritusejanti // Pilk, 1990, nr. 10.
Elstrok H. Viimased «saaremehed» Viru rannas // Pilk, 1990, nr. 2.
Fichte J. G. Der geschlossene Handelstaat: Ein philosophischer Entwurf als Anhang zur Rechtslehre und Probe einer künftig zu liefernden Politik / Hrsg. H. Hirsch. Hamburg, 1979.
Gerling, K. Der Schmuggel als finanzpolitisches Problem: Ein Beitrag zur Lehre von der Steuerwiderständen // Finanzwissenschaftliche Forschungsarbeiten. NF. H. 12. Berliin, 1956, lk. 1—84.
Green T. Die Schmuggler (The Smugglers dt.): Praktiken und Profite der Syndikate (a. d. Engl. 1970). Frankfurt a. M., 1970.
Grimm J., Grimm W. Deutsches Wörterbuch. Bd. IX. Leipzig, 1899.
Gustavson H. Andmeid Rägavere piiritusevabrikust. Tallinn, 1985. (Masinakiri.)
Gustavson H. Endise Lagedi mõisa piiritusevabriku ajaloost. Tallinn, 1982. (Masinakiri.)
Gustavson H. Kolga mõisa piiritusevabrik ja pruulihoone. Tallinn, 1985. (Masinakiri.)
Gustavson H. Piiritusevabrikutest Kostiveres ja Maardus. Tallinn, 1984. (Masinakiri.)
Gustavson H. Tootmiskoondise «Liviko» ajalugu kuni 1944. a. I osa: Ettevõtted Tallinnas; II osa: Perifeersed piiritusetehased ja Tallinna peenviinatööstuse vanemad ettevõtted. Tallinn, 1979. (Masinakiri.)
Hakanpää K. Uusi kansainvälinen merioikeus. Helsingi, 1988.
Hannula V. Lavansaari: Historian pohjalle rakentuva kertomus «Suomenlahden selkäsaaresta». [Forssa, 1947.]
Hatschek J. Völkerrecht als System rechtlich bedeutsamer Staatsakte. Leipzig; Erlangen, 1923.
Hellman O. Kemin kaupungin historia. 2. osa. Kemi, 1976.
Helminen E. Kosti Vasan elämätarina jatkuu: Toinen osa // Apu, 1966, nr. 43, lk. 24—70.
Hovi K. Der Hitler-Stalin-Pakt und Finnland // Hitler-Stalin-Pakt 1939 / Hrsg. E. Oberländer [Frankfurt a. Main, 1989], lk. 61—75.
Hudson M. D. Cases and Other Materials on International Law. § 1, 1929.
Hyvärinen T. Kieltolaki ja ulkopolitiikka v. 1919—1932 // Valtio-opin., kansainvälisen politiikan linjan, *pro-gradu*-tutkielma v. 1969 / Tampere Ülikooli väljaanne, 1969.
Hyvönen J. T. Avarampia näköaloja kieltolakiasiassa. Helsingi, 1931.
Ibius O. Alkoholi ajalugu Eestis, I—II. Tartu, 1969—1971 (Käsikiri).
Ibius O. Viinapõletamine ja piiritusetööstus. Tartu, 1969.

Ibius O. Ühe tööstusharu ajaloost. Tallinn, 1977.
Ilmjärv M. Kui Soome Eestile ei mõelnud. Eesti Soome välispoliitikas 1937—1939 // Vikerkaar, 1990, nr. 2, lk. 61—69.
Immonen E. J. Toiminta väkijuomien salakuljetusta vastaan kieltolain aikana // Alkoholikysymys, 1965, nr. 2, lk. 73—79.
Joppauksen Tornionlaakso: Pohjoiskalottimuseon kiertonäyttely / Tornionlaakso Maakonnamuuseum, 1982 (kataloog).
Jung H. Armee auf Schleichwegen. Köln, 1932.
Jung H. Die Prohibition in den Vereinigten Staaten. Leipzig, 1932.
Jutikkala E., Pirinen K. Kivikaudesta Koivistoon: Suomen historian pääpiirteitä. Espoo, 1989.
Juva E. W. Svinhufvudin presidenttikausi (1931—1937) // Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa (1919—1939). / Toim. P. Tommila. Porvoo; Helsingi [1964], lk. 169—185.
Jyläskoski I. Pirtusta Suomemme rannoilla. Helsingi, 1927.
Kala K. Tööstuspoliitika ja tööstuse areng Eesti Vabariigis 1930. aastate teisel poolel // Eesti Teaduste Akadeemia Toim. Ühiskonnateadused. 1991, kd. 40, nr. 2, lk. 113—140.
Kallenautio J. Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana. Jyväskylä, 1979. (Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja, nr. 31.)
Kallenautio J. Suomi katsoi eteensä: Itsenäisen Suomen ulkopolitiikka 1917—1955. Helsingi, 1987.
Kalliokoski V., Hyvönen J. T. Kieltolakiajan kokemukset kolmen vuosikymmenen takaa // Alkoholipolitiikka, 1982, nr. 1, lk. 51—59.
Karpio V. Eestin alkoholipolitiikka // Kieltolakiliiton kirjaisia, III. Helsingi, 1923.
Kaukiainen Y. Suomen talonpoikaispurjehdus 1800-luvun alkupuoliskolla (1810—1853). Helsingi, 1970.
Kerkkonen G. Bondesegel på Finska viken. [Borgå, 1959.]
Kern B. M., Schmölder G. Schmuggel. Handwörterbuch der Sozialwissenschaften. Bd. 9. Stuttgart; Tübingen; Göttingen, 1956.
Kilpi T. Pirtusaarron särkijät. Uusikaupunki, 1976.
Kirjutamata memuaare, V: Nikolai Kultase elujutustus. Tallinn, [1991].
Kostiainen A. Loikkarit: Suuren lamakauden laiton siirtolaisuus Neuvostoliittoon. Helsingi, 1988.
Kyllonen M. Kalajoen ja Raution historia 1865—1975. [Kalajoki], 1980.
Lewis W. A. Economic Survey 1919—1939. London; Aylesburg, 1970.
Liakka N. Helsingin sopimus alkoholijuomain salakuljetuksen ehkäisemiseksi // Sosiaalinen Aikakauskirja. 1926, nr. 2, lk. 89—100.
Liszt v. F. Das Völkerrecht: Elfte umgearbeitete Auflage. Berlin, 1918.
Lossowski P. Tragedja państw Bałtyckich 1939—1941. Warszawa, 1990.
Luts A. Eesti põhjarandlaste kartulivedu Soome // Etnograafiamuuseumi Aastaraamat, XXIII. Tallinn, 1968, lk. 102—134.
Luts A. Soomlaste silgukaubandus Viru rannikul // Etnograafiamuuseumi Aastaraamat, XXIV. Tallinn, 1969, lk. 288—319.
Lönnroth E. Den svenska utrikespolitikens historia 1919—1939. Stockholm, 1959.
Lüüs A. Salapiirituse vedu merepiiril ja võitlemine selle vastu // Piirivalve 1922—1932. [Tln., 1932.]
Manninen I. Virolaisesta vaikutuksesta Itä-Suomen rantaseutujen kansanomaisessa kulttuurissa // Heimoliitto, IV. Helsingi, 1931, lk. 77—79.
Matkan varrelta: Pääjohtaja Wille Poppiuksen muistelmia. Helsingi, 1937.
Michelson J. Piirituse- ja õlletööstus // Eesti: Maa. Rahvas. Kultuur. Tartu, 1926, lk. 607—611.
Mittermaier K. J. A. Das neue österreichische Strafgesetzbuch über Gefälls Übertragungen // Archiv des Kriminalrechts. NF. 1836, lk. 323—335.
Mäkelä K. Alkoholitutkimus ja alkoholipolitiikka. Forssa, 1971. (Väitekiri.)
Møller A. M. Etaten og traditionerne 1914—1945 // Dansk toldhistorie, 4. København, 1990, lk. 237—246.
Myllyniemi S. Baltian kriisi 1938—1941. Helsingi, 1977.

Niska A. Seikkailujani. Lahti, 1931.
Nissilä V. Virolaisia kosketuksia Suomen nimistössä // Kalevalaseuran vuosikirja, 47. 1967, lk. 283—302.
Nykänen T. Spriin salakuljetus autoilla Turun ja Porin läänissä 1928—1932. (Proseminaritöö Turu Ülikoolis, esitatud 25. märtsil 1987.)
Ojanen E. Helsingin pitäjän seurakunnan historia. Helsingi, 1972.
Paasivirta J. Pienet valtiot Euroopassa. Helsingi, 1987.
Paasivirta J. Suomi ja Eurooppa 1914—1939. Helsingi, 1984.
Peltola S. Suursaari menneina aikoina. [Helsingi, 1960].
Peltoniemi K., Säteri K., Kirjavainen I. Rajavartiolaitos 1919—1969. Mikkeli, 1969.
Pihkala E. Der baltische Handel Finnlands 1835—1944 // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. NF. 1975, nr. 23, lk. 1—25.
Pihlamägi M. Eesti Vabariigi valitsuse tööstuspoliitika 1920. aastatel // Eesti Teaduste Akadeemia Toim. Ühiskonnateadused. 1991, kd. 40, nr. 2, lk. 101—112.
Pihlamägi M. Tööstuspoliitika omariikluse algaastail Eestis (1918—1919) // Eesti Teaduste Akadeemia Toim. Ühiskonnateadused. 1991, kd. 40, nr. 1, lk. 67—73.
Piip A. Rahvusvaheline õigus. Tartu, 1927, 1936.
Pullat, R. Linnad kodanlikus Eestis. Tallinn, 1978.
Pullat R. Muuttoliikkeestä Tallinnan ja Suomen välillä 1700-luvulla // Historiallinen Aikakauskirja, 1987, nr. 1, lk. 17—23.
Pääkönen M. Hailuodon murteesta // Hailuodon keskiaika, Rovaniemi, 1988. (Studia Historica Septentrionalia, 15.)
Püvi T. Soome kaubandus Eesti sadamates 19. saj. viimastest kümnendi test kuni Esimese maailmasõjani. Tln. 1990.
Rantatupa H. Alatornion historia. Jyväskylä, 1988.
Raun A. Eesti-Soome suhted Eesti ajakirjanduse peeglis // Eesti Hõim: Aastaraamat, 1937, lk. 17—22.
Raun A. Soome ja eesti keele vastastikest suhetest // Eesti Keele Arhiivi Toimetised, 17. Tartu, 1940, lk. 3—26.
Raun T. V. Viron historia. Helsingi, [1989].
Raussi E. Virolahden kansanelämä 1840-luvusta / Suomalainen kirjallisuuden seura. Helsingi, 1966.
Ruoppila V. Suomenlahden saarien murremaantieteellinen asema // Kaukomieli, VIII. Viiburi, 1937, lk. 136—146.
Rüüt O. Salakaubandusest salapiirituseveoni // Viru Sõna, 1990, 9. ja 16. aug.
Rytkänen R. Suur-Iin historia 1870—1925. Kajaani, 1989.
Sakari Sariola M. A. Prohibition in Finland 1919—1932: Its Background and Consequences // Quarterly Journal of Studies on Alkohol, 15 (1954), lk. 476—490.
Salokangas R. Itsenäinen tasavalta // Suomen historian pikkujättiläinen. Porvoo; Helsingi; Juva, [1987], lk. 603—705.
Salokangas R. Keminmaan historia. Oulu, 1991 (käsikiri).
Sammet, J. Piirituse vedu — hasartmäng täispangale // Pilk, 1990, nr. 10.
Sauks F. Kaubanduse arengust Eestis kapitalismi tingimustes (1900—1940). Tallinn, 1968.
Schrowe, Y. v. Kieltolain vaikutukset maamme taloudelliseen elämään. Helsingi, 1930.
Saurer E. Strasse, Schmuggel, Lottospiel: Materielle Kultur und Staat in Niederösterreich, Böhmen und Lombardo-Venetien im frühen 19. Jahrhundert. Göttingen, 1989.
Selén K. Genevasta Tukholmaan: Suomen turvallisuuspolitiikan painopisteen siirtyminen Kansainliitosta pohjoismaiseen yhteistyöhön 1934—1936. Helsingi, 1974.
Strupp K. Grunzüge des positiven Völkerrechts. Bonn; Köln, 1932.
Sulkunen I. Raittius kansalaisuskontona: Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta merelakon jälkeisiin vuosiin. Helsingi, 1986.

Suomela J. L. Hailuoto: Kotiseutumme. [Oulu, 1969.]
Sõrmus P. Alkoholijookide toodang ja tarvitamine 1934—1938 // Eesti Statistika, 1939, nr. 207, lk. 92—99.
Svento R. Suomen ulkopolitiikka. Jyväskylä; Helsingi, 1938.
Zetterberg S. Soome ja Eesti poliitilised suhted 1918—1940: Mõningaid hajamärkmeid // Looming, 1991, nr. 2, lk. 245—250.
Taska, A. Die Grenzen des Küstenmeeres Estlands. Lund, 1974.
Taska A. Õigusteaduslikke mõtteid. Lund, 1989.
Teder V. Viinatarvituse ulatuse ennustusi 1926.—36. a. // Konjunktuur, 1936, nr. 18 (5), lk. 342—346.
Teignmouth R. N. jt. The Smugglers: Picturesque Chapters in the History of Contraband. [London, 1923]
Totuus on . . . / Toim. V. Karpio. Helsingi, 1931.
Tuominen U. Miksi kieltolaki epäonnistui? // Alkoholikysymys, 1947, nr. 1, lk. 1—15.
Utterström G. Från vin till whisky: Svensk vin- och spritimport från medeltiden till första världskriget: Gulden i flaskan. Stockholm, 1967.
Uustal A. Rahvusvaheline õigus. Tallinn, 1984.
Valge J. Mitteametlik kaubavahetus Eesti-Vene piiril: spekulatsioon või püüd restaureerida endisi majandussidemeid? 1991. (Käsikiri.)
Vanselov E. Völkerrecht: Einführung in die Praxis der Staaten. Berlin, 1931.
Vaslev A. B. De danske spritsmugleres saga // Sund Sans XVIII, 1930, lk. 285—286.
Verill A. Hyatt. Smugglers and Smuggling. London, 1925.
Verkko V. Kieltolaki ja väkijuomalaki rikollisuuden vaikuttavina tekijöinä // Komiteanmietintö, 1946, nr. 7, lk. 401—432.
Verkko V. Väkijuomalainsäädännön vaikutuksia rikollisuuteen: Tilastollinen tutkimus // Separaat «Alkoholiliikkeen Aikakauskirja» 1942. a. numbreist 1—5. Helsingi, 1942, lk. 1—77.
Vilkuna K. Kihlakunta ja häävuote. Helsingi, 1964.
Vilkuna K. Suomalais-virolainen sepralaitos // Kotiseutu, 1964, lk. 6—19.
Virrankoski P. Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi 1600-luvulla. [Oulu, 1973.]
Voionmaa V. Alkoholin salakuljetus ja taistelu sitä vastaan // Sosiaalinen Aikakauskirja, 1924, nr. 1, lk. 1—14.
Voionmaa V. Alkoholin salakuljetus pohjoismaihin ja sen vastustaminen. Porvoo, 1923.
Voldemar Sanderi mitu elu // Kirjutamata memuaare: Katkendeid kaasaegsete elukroonikast helilindil / Kogunud ja paberile pannud L. Lauri. Tallinn, 1986, lk. 149—159.

III. MÄLESTUSED

EESTI RAHVA MUUSEUM = ERM

Korrespondentide vastused (KV)

Muhulane. Meresõidust ja salakaubitsemisest Muhus 1840—1940. 1960, Saaremaa, Piiriküla.
Lilhein, E. Kabböle, eestlaste asundus Soomes. Kuusalu, 1983.
Tenimäe, P. Haljala. Nigula, V. Kuusalu. 1976: Purjelaevade ehitusest ja salakaubandusest Viru ja Harju rannikul.

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA KIRJANDUSMUUSEUM = KM

Käsikirjade osakond (KO)

f. 200

m. 16:1: Ajaloolist traditsiooni Kuusalu kihelkonnast 1930.
m. 17:1: Ajaloolist traditsiooni Jõhvi kihelkonnast;
m. 18:1: Ajaloolist traditsiooni Vaivara kihelkonnast;
m. 21:1: Ajaloolist traditsiooni Jõelähtme kihelkonnast.

f. 199
— m. 55: Ajaloolist traditsiooni Kadrina kihelkonnast, 1931;
— m. 57: Ajaloolist traditsiooni Haljala kihelkonnast.
Emakeele Seltsi murdekorrespondentide tekstid (ESKT)

KYMENLAAKSON MAAKUNTAMUSEO
Kotkan kaupungin kokoelmat

SUOMEN MUSEOVIRASTO = MV
Kansatieteen toimisto
Kyselyn «Kieltolaki 1919—1932» vastaukset (PA).

VALTIONARKISTO = VA
Historiallisten seurojen muistitietotoimikunnan arkisto. Haastatelusarja kieltolakiajasta (Turku, Kotka) — kansio 18

Anteplon, Ludvig, sünd. 1909 Viinistu külas Andikäspri taius. Keelejuht ja salapiiritusevedaja.
Kain, Toomas, sünd. 1890 Viinistul Lõuka talus. Salapiiritusevedaja, hiljem laevade ja linnamajade omanik. Toetas Viinistu kooli ehitust.
Kain, Tõnis, sünd. 1886 Viinistul. Kalur ja salapiirituseveo ettevõtja.
Kannes, Sinaida, sünd. 1899, õpetaja Haras aastail 1920—1930 (suulised mälestused).
Kanto, Matti Kotka lähedalt.
Külvsaar (Kalholm), Julius, sünd. 1894 Viinistul (ka suulised mälestused).
Lilhein, Albert, sünd. 1911 Viinistul. Kalur, keelejuht ja salapiiritusevedaja.
Lindström, Evald, sünd. 1915, pensionär Leesil.
David Papp'i intervjuu Allan Gustafssoniga 1979. a. Adolf Lepnist.
David Pappi intervjuu Valter Erkasega 1969. a. Östergrundis. Valter Erkas oli sündinud 1898 Odinsholmis.
Piibemann, Johannes, sünd. 1891 Viinistul Andi talus. Kalur, rikastus salapiirituseveol.

ISIKUREGISTER

Aadu Juss 62
Ahonen, Toivo 67
Ahtokari, R. 14
Akali Joss 62,
Alkio, Santeri 29
Allik, Johan 86
Alminid 67
Altaskeri Jalmar 62
Altaskeri Leonhard 62
Altja Anton vt. Ong, Anton
Altja Mart 61
Altoa Juku 61
Aminoff, Gustav 88
Andi Juss 61
Andikäspri Ludvi vt. Anteplon, Ludvig
Andikäspri Tõnis 62
Angemeyer 67
Anteplon, Ludvig 9, 12, 51, 61, 62, 63, 64, 84
Anvelt, K. 45
Ahlskog, Isak Vilhelm 49

Bergmann, Bore 74
Björklund, I. E. 41
Blomquist, Reinhold 39
Branwerk 88
Buksmann, N. 45
Bäckmann, Bror 41
Büssig 47

Castrén, Kaarlo 28

Damm (Tamm), Ernst 65
Daronyi, Stephan 86

Eerik, Arnold 45, 63, 64,
Ehrnrooth, G. 13, 29,
Einfeldt, Walter Christian Wilhelm 49
Einloo, Jakob 52, 85
Elstrok, H. 12,
Enqvist, Hilding 40, 83
Eskola Juhani 92
Esä Matti 22

Fastid 67
Frosh 89

Goltz, von der 17
Granberg, Juulius 91
Gustafsson, Allan 42
Gustavson, Heino 10, 11, 24,

Haaviku Juss 62
Heigi Juss 61
Heigijaani Sass 61
Heigiole Jull 62
Heigiole Mart 62
Heigiole Sass 62
Heinakroon, Jakob 91
Heliander, Hugo 40
Helenius-Seppälä, Matti 29,
Helminen, E. 14,
Hindenburg 27
Holsti, Rudolf 15, 46, 48, 78
Hällfors 88
Hyvärinen, T. 13,
Hyvönen, J. T. 13

Ibius, O. 11,
Immonen, E. J. 13,
Ingman 78
Inkapöhl, Johannes 65
Inkapööl (Inkapöhl) 62
Inkapööl, Aleksander 65
Inkapööl, Joosep 91
Inkapööl, Maria 91

Jaakkola, Rudolf 67
Jaakola 64
Jaatised 67
Jalakas, Kaarel 52,
Jokinen, O. 70
Jonn 55
Julle Trönholmast 62
Juusela, T. 71
Jörster, Theodor 38
Jürgend 90
Jürisson, J. 40, 45, 65, 67
Jyläskoski, I. 14,

Kain, Jakob 89
Kain, Tõnis 12, 41, 51, 55, 60, 84
Kakuvere. August 87
Kallas, Aino 26
Kallas, Oskar 27, 34, 76, 78
Kalle Trönholmast 62
Kallenautio, Jorma 10, 13
Kallio, Kyösti 82
Kalliokoski, V. 13,
Kangmann, K.-O. 86
Kannes, Sinaida 13,
Kankkunen, Ellis 70
Kanno 54
Karjavainen, I. 14
Karpio, Vihtori 14, 29, 49,
Kasemaa, Arno 13, 54,
Kato, Alfred 87
Kaukiainen, Eino 59,
Kaukiainen, Y. 62
Kempmann, J. 60
Kiigemäe Antti 61
Kiigemäe Jaak 61
Kingu Jaak 62
Kissa Edvin 62
Kissa Ruudi 62
Kitu 92
Kitula, Juho 59
Kiviku Antti 62
Klemm, Anton 47
Kodurand, Vilma 9
Kodurannad 9
Koel, Johan 86
Koivola Hindrik 62
Korpisuo, K. 72
Kovero, Aadami Edward 74, 88
Krönström, Eduard 45, 62, 64, 65, 87, 88
Krönström, Leena (Jelena) 65, 87
Krüll, Edward 72
Kuljus 43, 65
Kuumiainen, L. 67
Kuusi, Eino 89
Kuusiku Joss 61
Kõrveka(s), Marie 92
Külvsaar, Julius 12, 59, 85
Kylä-Tuomola 18

Laatikainen, Heikki 74
Lahtonen, Paavo 74
Lamminen 18
Langels, Alfred 88
Lassi Joss 59, 62
Lassi Julius 62
Lassi Ludvi 62
Lasur, I. 89
Lehtonen, J. vt. Niska, Alkoth
Lepiku Sass 61, 62
Lepni, Adolf 43
Lepp 38
Liakka, N. 14
Liimann 47, 62, 65

Liivak, Liisa 38
Lilhein, E. 12
Lill, Paul 26
Lilleperi Juhanes 61
Lindholmid 40
Linko, Ritva 14,
Linkruus, Johannes 65
Linkvist, Aleksander 65
Linkvist, Jaaku (Naljakas) 63
Linquist, G. 24
Ludendorff 27
Luts, A. 91
Lõuka Aleksander 61
Lõuka Isak 61
Lõuka Jaaku 61
Lõuka Toomas 61
Lõuka Tõnis 61, 62
Läntise Paavo 67
Lüüs, A 11, 61

Maalberg, Leopold 39
Maltempo 17
Mandrin 17,
Manitski, Johannes 61
Manitski, Josep 65
Manitski, Kristian 39
Manitzki, A. 85
Mardi Isak 62
Mardi Juss 62
Mardi Sass 62
Matas, Dionisio 52
Matjukse Joss 61
Matjukse Sass 61
Matjukse Toomas 61
Mattson 47
Mattson, Karl Johannes Severin 40
Mauli 89
Meier, O.
Meistermann, Johannes 62, 65, 85
Metstak, Karl 39
Miettinen, Ville 74
Miettinen, Väinö 82, 83
Moormann 90
Must. Bernhard 89, 90
Muttilainen 74
Mäe Jaak (Joss) 61
Mäe Juss 61
Mäealuse Jürg 84
Mäkelä 43
Mäkelä, K. 14
Mäkeläd 67
Mäkiaho. Niilo 74
Mänd, Maria 38

Nairis, Vassili 85
Neemela Sass (Tordi-Sass) 62
Nel(l)berg, Robert 47, 62, 65
Niiholm, Aleksander 65
Nikkar, Julius 40, 88
Nimmerfelt, Paul 38,
Niska, Alkoth 14, 47, 55, 65, 66, 88, 89
Niska, Ivar Alfred 65
Niskanen, Ville 47, 89
Nykänen, T. 14, 58
Nymann 64, 67
Nymann (Espoost) 67
Nymann, Harald 88

Olenius 67
Ong, Anton 61
Onno, Priidu 87
Otsa Juku vt. Manitski, Johannes
Ottman 88
Ovesen, Ernst vt. Niska, Alkoth

Paadimeister, Joost 9
Pantelejev 43
Papp, David 10, 13, 42,
Partanen, Juha 28
Pech, Helmut Albert Ferdinand 49
Peebu Eedi 61
Peebu Juss 61
Peltola Juku 62
Peltola Tõnis 62
Peltoniemi, U. 14
Petsop, Albert 89
Petskoff 65
Pihlakas, Evald 88
Piibemann, Johannes 12, 55, 65, 89
Piip, A. 11, 46, 78
Pikka, A. 86
Pikpõld, G. 86
Pohjanheimo, Antti Vilho 82
Pohjanheimo, L. 82
Polangu, Ferdinand 89
Poppius, Wilhelm Gabriel 14, 89
Prokko, Olli 70
Przesmycki, W. 22
Pullat, Nikolai 9
Pällu Joss 61
Pärtli Tuupi 61
Pärtli Volli 61
Pärtlijaani Juss 61
Pärtlijaani Mart 62
Püvi, T. 12,

Ratziger 17
Raudsepp 89
Raudsepp, Oskar 65
Rebane, Leida 19
Reha, R. 86
Reijonen, Emil Erkki 15, 34, 54, 89
Reimolviigi Juss 62
Rein, Gideon 67
Relander, Lauri Kristian 78
Ridell, Arvi 74
Riimann, Oskar 67
Rina, Ita 13
Ritt, Leonhard 88, 89
Rogge, Axel Waldemar 67
Rooberg, V. 88
Rosen 24, 43
Ruin, W. 27
Rukholm, Voldemar 88
Rön(n)bäck, Karl Voldemar 88
Rünga Antti 61
Rüüt, Olle 12, 56

Saarela, Jaagop (Ponamar Jaak) 62
Sakari Sariola, M. A. 13
Samel, K. 92
Sammet, J. 12,
Sandbank, Johannes 64
Sander, Voldemar 60
Saunaviigi Matti 62
Saunaviigi Teodor 62
Schneider, Evald 90
Schultheiss, Th. 47
Seimann, Aleksander 39
Sepmann, J. 85
Sepp, L. 39
Sergo. H. 13
Serlachius, Allan 29
Setälä, Emil Nestor 46
Silkki-Olle 89
Silver, John vt. Niska, Alkoth
Sinisoff, Gottfried 43, 47, 65
Sipari, Arvi 39
Sirenius, Sigfrid 29
Sokia, Matti 70
Spiesen 47, 54, 64
Steiberg, Paul 69
Strömberg, Hugo 67
Strömbäck, Ernst 88
Suik-Keller, Juhan 49
Sunila, J. E. 30
Svanbäck, Artur 67, 88
Sõrmus, P. 11
Säteri, K. 14
Sääre Juhanes (Juss) 61, 84

Stšepothev 54

Talve, Ilmar 10, 93
Tamm vt. Damm, Ernst
Tanuva Isak 61
Tapanila, V. 67
Tarkna Juss 61
Taska, A. 11
Teder, V. 11
Tiedemann, Oskar 9
Tombak, Alfred 86
Tommila, Päiviö 10
Tommila, Seija 10
Toomasson, Karl-Oskar 86
Torkeli, A. 58
Torvinen, Eino 74
Tröhberg, Oskar 86
Tunzelman 82
Tuominen, U. 14
Tuulas, Adele 38
Tõnso 90
Törnblom 88

Uko, A. 59
Umber, Johan 38
Unanow 52
Ursin 74
Uustal, A. 11

Vaarmann, Emel 60
Vaga, Johan 86
Valge, J. 24
Vaselius 88
Vendel, Arnold 38
Verkko, V. 13
Viimre, L. 19
Vilkuna, K. 18
Virgo, E. 34
Virrankoski, P. 70
Visso, Artur 49
Voionmaa, Väinö 14, 29, 79
Volmari Porkka 22
Voolma, Aino 10, 92

Waaremann, Jakob 39
Warenberg, Vassili 67
Westermark 88
Wulff, G. 41
Wulfsohn 47
Wuorimaa, Aarne 48

Öström, John 67

KOHAREGISTER

Aegna 69
Ahvenamaa 35, 40, 41, 64, 82, 83
Ahvenameri 35, 69, 89
Aksi saar 69, 86
Alatornio 75
Allu 69
Ameerika Ühendriigid 17, 18, 30, 46, 78, 79, 80
Aunus 70
Austria 32
Ärensgrund 47, 58, 69
Åva 40

Balti meri 26, 28, 41, 46, 52, 54, 64, 78, 80, 81, 93
Baltimaad 27
Barabanovi madal 58, 84
Barö väin 82
Bågaskär 82
Belgia 32, 79, 80
Boliivia 79
Bremen 47, 78
Bromarv 70
Brändö 83
Bulgaaria 32

Constanţa 63

Danzig 15, 16, 32, 33, 46, 47, 52, 62, 78, 79, 88

Eno 90
Eurajoki 40, 69
Euroopa 21, 28, 29, 32, 79, 93

Forssa 67
Föglö 19

Gåshällan 83
Gdynia 79

Haaparanta 75
Haapasaari 69, 91
Haapsalu 12, 80, 85, 86, 87
Haapse küla 40
Hailuoto 69, 70, 93
Hamina 50, 82
Hamburg 16, 33, 46, 47, 49, 54, 64, 77, 78
Hankasalmi 90
Hanko 34, 50, 69, 82, 83
Hara 13, 38
Hara rand 13
Hara saar 69
Harju 40, 92
Haukipudas 72
Helsingi 11, 12, 16, 27, 34, 35, 39, 41, 46, 47, 50, 51, 52, 54, 60, 62, 63, 65, 66, 67, 70, 77, 79, 80, 82, 84, 87, 88, 89, 93
Hiina 17
Hiiumaa 34, 42, 60, 69
Hirvensalo 69
Hispaania 32
Holland 32, 47, 54, 63, 66, 72, 75, 79, 93
Humaljoe küla 58
Häme lään 75
Hylkysaari 54

Ida-Soome 92
Ida-Uusimaa 93
Ida-Virumaa 68
Iirimaa 32
Iitti 90
Inglismaa 20, 32, 47, 54, 63
Inkoo 18, 19, 83
Inkoo Lauttasaari 70
Island 29, 30, 79
Itaalia 32, 80

Jaagarahu 86
Joensuu 90
Jollase saar 67
Juminda 68
Jussarö 41, 69, 83
Jägala jõgi 68
Jägala-Jõesuu 86
Jyväskylä 13, 51

Kaakamonniemi 75
Kabböle 62, 70
Kadrina 19
Kajaani 74
Kalajoki 72
Kalbådagrund 58, 69
Kalkgrund 58
Karihaara 74
Karjala 27
Kaskinen 82
Katajaluoto 82
Katajanokka 84
Kaunissaari 69
Kaug-Põhi 75
Kavastu 92
Keila 49
Kello küla 72
Kemi 15, 35, 54, 65, 69, 72, 74, 75, 82
Kemijoki 70
Kemiö 19
Keri (Kokskär) 33, 45, 69
Kesk-Euroopa 16, 17, 46, 49
Keskiniemi 72
Kiel 15, 16, 47, 49, 79
Kihelkonna 86
Kiikeli 74
Kiikka Illo 71
Kiiminki 72
Kiiski 22
Kiiu 40
Kirde-Eesti 92
Kirkkonummi 18
Kiukainen 71
Kivikko 74
Klaipeda vt. Memel
Koipsi 69
Koivisto 39, 58, 69, 70, 82
Koivuharju 74
Kokkola 35, 67, 82
Kolga 62, 64, 65
Kolga-Aabla 64
Kolga laht 68, 69
Kopenhaagen 33, 78
Korppoo 19, 42, 43, 70
Kotka 16, 34, 58, 67, 69, 70, 82, 93
Kreeka 32, 54, 63, 79
Kristiania vt. Oslo
Kristiina 82
Kräsuli vt. Rohusaar
Kuggvik 43
Kuivastu 34, 36, 39
Kulosaari 67
Kumbli 69
Kumlinge 19
Kummelgrund 83
Kunda 22, 41, 44, 45, 64, 68, 91
Kustavi 40, 69, 70
Kuusalu 19, 62, 92
Kuusisaari 70
Kuusisto 69
Kõikuse 38
Kõnnu rand 39
Kõpu 34
Käkisalmi 70
Käsmu 9, 64, 68, 91
Kymenlaakso 16

Laadoga 69
Laadoga-Karjala 70
Lahti 58
Laivanniemi 75
Lapi, Lapimaa 70, 75
Lappeenranta 58
Lavansaari 39, 40, 69, 82, 91
Leedu 20, 27, 32, 46, 52, 79, 80, 93
Leesi 45, 64, 65, 87
Lehtisaari 70
Leningrad vt. Peterburi
Liivimaa 70
Lobineeme 38
Loksa 37, 41, 44, 45, 47, 59, 60, 61, 68, 91
Loksa laht 69
Loviisa 34, 39, 51, 52, 54, 58, 59, 60, 62, 70, 82, 88, 91, 92
Luvia 40, 69
Lõuna-Soome 23
Läti 20, 27, 32, 34, 41, 49, 52, 79, 88, 93
Lääne-Eesti 69
Läänemeremaad 10, 11, 18, 64, 93
Läänemeri vt. Balti meri
Lääne-Soome 50
Lääne-Uusimaa 19
Lübeck 46, 47, 78

Maalahti 49
Maasi 37
Mahu rand 68, 91, 92
Maksamaa saarestik 49
Malusi saar 69
Mässkär 83
Memel 46, 78
Merikarvia 40, 69
Mikkeli 15
Mikkeskär 69
Mohni 60, 69, 85
Moskva 79
Muhu, Muhumaa 39, 50
Munkkiniemi 70
Munsala 67
Mustvee 68
Märketi kitsus 84

Naissaar 33, 44, 45, 69, 77, 90
Narva 22, 40, 43, 68
Narva laht 84
Narva-Jõesuu 44, 45, 64, 68
Nauvo 19, 70
Norra 27, 30, 32, 43, 46, 52, 54, 78, 79, 80
NSV Liit 27, 52, 79, 81, 93
Näkimadal 42
Närvi 69

Orissaare 39
Orivesi 50, 75
Oslo 78
Osmussaar 42, 45, 69
Oulu 15, 35, 67, 70, 72, 75, 82, 93
Oulu lään 35, 71, 74

Paavonkari 74
Padise 18
Pajusaari 74
Pakerordi rand 37
Paldiski 37, 47, 68
Palmse 85
Panama 4, 63, 79
Pariis 18
Pedassaar 69
Pellinge 82
Pernaja 91
Peterburi, Petrograd 24, 26, 42
Petsamo 75
Pietarsaari 69, 82
Pihkva 24
Pihlajasaari 70
Pikestkari 84
Pirita 38
Pirttisaari 82
Pitkäranta 70
Pohjanmaa 58, 70, 75
Poola 16, 20, 22, 26, 27, 32, 46, 49, 50, 52, 70, 75, 79, 93
Pori 40, 67, 71, 72, 82
Portugal 32
Porkkala 69, 82
Porvoo 34, 35, 62, 67, 69, 70, 82
Porvoo lään 88
Prangli 69
Prantsusmaa 17, 18, 32, 52, 63
Purekari 68
Purtse 91
Põhja-Eesti 54, 68, 92
Põhja-Iirimaa 54
Põhja-Pohjanmaa 70
Põhja-Saksamaa 78
Põhjalaht 15, 28, 35, 40, 46, 49, 54, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 82, 83
Põhjameri 78, 93
Põlula 92
Pärispea neem 68
Pärnu 41, 42, 68, 86
Pärsia 52, 79

Raahe 82
Raasiku 86
Rajajoki 82
Rakvere 43
Rammu saar 69, 86
Randvere 38
Rapla 43
Rauma 35, 50, 67, 71, 72, 82
Rautio 72
Riia 34, 36, 55, 66
Ristna 34, 60
Rohusaar 69
Rootsi 24, 27, 32, 35, 36, 41, 42, 45, 46, 51, 52, 54, 64, 67, 71, 74, 77, 78, 79, 83
Rovaniemi 30, 74, 75
Rumeenia 41, 63, 72, 79
Räyttää saar 75
Rymättylä 69, 70

Saaremaa 37, 38, 39, 69, 86, 92
Saaristomeri 83
Saima kanal 58
Saksa, Saksamaa 16, 20, 24, 25, 26, 27, 32, 34, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 63, 64, 65, 69, 70, 72, 75, 78, 79, 88, 93
Salmi 70
Salmisaari 70
Salmistu laht 68
Salokari 69
Satakunta 51
Savoia 17
Seiskari 39, 69
Simo 70, 74
Sipoo saarestik 39, 62
Skandinaavia 27
Skandinaaviamaad 16, 46, 49
Soome laht 18, 28, 40, 41, 42, 46, 49, 54, 58, 67, 68, 69, 78, 81, 82, 83
Sortalahti 82
Sortavala 70, 82
Sottunga saarestik 40

Stettin 77
Stockholm 13, 36, 45, 60
Suurbritannia vt. Inglismaa
Suur-Ii 75
Suurküla 22
Suurpea küla 37, 61, 63
Suursaar 22, 39, 40, 69, 91
Sõrve 64
Södeskär 69

Taaliku 37
Taani 27, 32, 34, 52, 66, 77, 78, 79, 93
Tallinn 12, 15, 19, 22, 24, 37, 38, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 52, 54, 60, 67, 68, 69, 70, 77, 78, 80, 85, 86, 87, 89, 93
Tammisaari 41
Tammneeme 38
Tampere 35, 50, 92
Tapurla 47
Tartu 43
Tenhola 19, 70
Terijoki 65
Tervaharju 74
Tervola 74
Toolse 22, 91
Tornio 15, 35, 50, 69, 70, 74, 75, 82, 90
Tornio jõgi 69
Torniolaakso 16
Tšehhoslovakkia 20, 32, 47, 48, 63, 79, 93
Tšiili 52, 53, 72
Turbuneeme 61, 62
Turu 14, 16, 47, 50, 67, 69, 71, 82, 84
Turu—Pori lään 35, 40, 58, 69
Turu saarestik 34, 68, 69, 70
Tuuskeri 69
Tõstamaa 68
Tädu 38
Türgi 63, 72, 75, 79
Tütarsaared 22, 69, 91, 92

Umeå 69, 83
Ungari 24, 32, 47, 48, 64, 75, 79, 86, 87, 93
USA vt. Ameerika Ühendriigid
Uusikaupunki 82
Uusimaa 18, 35, 71, 74, 75

Vaasa 15, 69, 72, 82, 88
Vaasa lään 35, 71, 72
Vaindloo 45, 58, 59, 69, 87
Valga 43
Valko 39
Vallgrund 83
Valtu 43
Varssavi 16, 54
Våtskär 82
Vehkalahti 93
Venemaa 19, 20, 24, 26, 27, 30, 32, 69, 80, 93
Vergi 91
Vesterö 49
Viiburi 34, 35, 65, 68, 69, 70, 82
Viiburi lään 32, 35, 93
Viimsi 38
Viinistu 9, 12, 13, 37, 45, 54, 60, 61, 62, 63, 64, 68, 69, 84, 91
Viljandi 39, 64, 86
Villinki saar 67, 84
Virtsu 39
Viru rand 9, 91
Virumaa 92
Vuosnaiste neem 69
Võsu 37, 41, 68, 91
Väike-Kalskär 69
Väike-Maarja 92
Väike-Pellinge 69

Ülem-Austria 17

Trükikoda «Ühiselu». Tell. nr. 336.

ALKO

LIVIKO

LIVIKO

LIVIKO TRADING

ALKO JA LIVIKO ÜHISETTEVÕTE
AKTSIASELTS

LIVIKO TRADING

ESIMENE ALKOHOOLSETE JOOKIDE MÜÜGI
KAUPLUS «LIVIKO»
ASUB ENDISE PIIRITUSETEHASTE
OMANIKE ÜHINGU ROSEN & CO»,
TÄNASE RIIGIETTEVÕTTE

«LIVIKO»

HOONES TALLINNAS
MERE PST. 6